1 BESTSELLER *SUNDAY TIMES*

CHRISTIE WATSON

CURAJUL SĂ-ȚI PESE

UN APEL LA COMPASIUNE

DE LA AUTOAREA BESTSELLERULUI
ACOLO UNDE FEMEILE SUNT REGI

Mărturia emoționantă
a unei scriitoare îndrăgite care,
în perioada pandemiei, alege
să lucreze ca asistentă medicală

TREI

MEMOIR

FICTION CONNECTION

COLECȚIE COORDONATĂ DE
Magdalena Mărculescu

CHRISTIE WATSON

CURAJUL SĂ-ȚI PESE

UN APEL LA COMPASIUNE

MEMOIR

Traducere din limba engleză de
Smaranda Nistor

3
TREI

Editori:

Silviu Dragomir

Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:

Magdalena Mărculescu

Redactare:

Domnica Drumea

Design și ilustrație copertă:

Andrei Gamarț

Director producție:

Cristian Claudiu Coban

Dtp:

Dan Crăciun

Corectură:

Andreea-Lavinia Dădârlat

Irina Mușătoiu

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată,

revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosință al lucrării nu este transferabil.

Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Editura Trei SRL.

Titlul original: The Courage to Care: A Call for Compassion

Autor: Christie Watson

Copyright © 2020 by Christie Watson

Copyright © Editura Trei, 2022

pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN (print): 978-606-40-1189-3

ISBN (EPUB): 978-606-40-1590-7

Pentru familiile celor care sunt asistente medicale și asistenți medicali

Știu că ești obosit, dar vino. Aceasta este calea.

Rumi

Nota autoarei

Întâmplările descrise aici se bazează pe amintirile experiențelor mele ca asistentă medicală. Detaliile caracteristice care ar fi putut să identifice pe cineva au fost schimbate, pentru a proteja intimitatea colegilor, a pacienților și a familiilor lor, iar descrierea anumitor persoane și situații a fost contopită tocmai pentru a proteja identitățile celor în cauză. Orice asemănări sunt pur întâmplătoare.

Introducere

The Language of Kindness[1], cartea mea precedentă, s-a concentrat în primul rând pe experiențele mele în uniformă de asistentă medicală, în spital. Dar există o lume întreagă a îngrijirii medicale medii în afara spitalelor, de-a lungul și de-a latul țării noastre, și nenumărate voci de asistente medicale care merită să fie auzite. Am petrecut doi ani scriind *Curajul să-ți pese* și am fost îndeajuns de norocoasă încât să pot călători în multe locuri, să întâlnesc asistente din toate categoriile sociale și să aflu multe lucruri despre munca lor extraordinară. Am vrut să scriu despre asistente medicale excepționale de peste tot, din fiecare loc și context și să arăt cât de mult contează ele în viețile colegilor, ale pacienților și ale familiilor, inclusiv în viața mea.

Vorbesc și scriu de mulți ani despre importanța lor: cât de subevaluate au fost și sunt în continuare; cât de suprasolicitate în munca lor și cât de insuficient plătite pentru ceea ce fac; și subliniind cât de vitale sunt pentru societate. Dar, firește, n-aveam idee ce urma să vină. Nimeni dintre noi nu și-a imaginat. Făceam ultimele corecturi la manuscrisul cărții, când COVID-19 a schimbat lumea cu totul, poate pentru totdeauna.

E un moment de profundă reflecție pentru noi toți. Trebuie să ne oprim și să jelim, și să-i plângem pe cei care au murit din cauza acestui virus îngrozitor. Poate vom reuși să le cinstim în continuare amintirea — și pe toți acei lucrători din prima linie care și-au dat viețile pentru noi — dacă ne îngrijim de vecinii noștri, de comunitățile noastre și de cei vulnerabili, inclusiv de aceia care nu pot să muncească și de aceia care nu mai muncesc. Cei aflați la nevoie. Oamenii s-au gândit și la alte familii, nu doar la ale lor. Nu trebuie să renunțăm la asta: la curajul de a ne păsa de ceilalți. După compasiunea față de ceilalți vom fi și noi judecați. Și așa și trebuie. E un moment în care noi toți trebuie să ne gândim la comunitate, la cât de fragilă este viața și la ce înseamnă ea acum. Aceste vremuri ne vor schimba pe toți. Iar căutarea sensului abia dacă a început.

Nu aveam nici cea mai vagă idee cât de actuală și de oportună se va dovedi această carte. Asistentele medicale s-au aflat dintotdeauna în linia întâi a societății și poate că tocmai acest lucru se vede recunoscut acum. Ele sunt cele care salvează vieți în toată această nenorocire din prezent, iar lipsa asistentelor specializate în terapie intensivă a fost una dintre cele mai mari dificultăți. Ele sunt cele care îi țin de mână pe cei dragi în clipele dinaintea morții, care sunt cu ei atunci când noi nu putem fi acolo, reamintindu-ne că nu suntem niciodată singuri, nici măcar acum. Și tot ele vor fi cele care vor duce greul epidemiei COVID-19, încă mult timp după momentul ei de vârf. Deoarece, pentru cei care supraviețuiesc, acesta este doar începutul. Gradul de sprijin, recuperare și îngrijire specializată de care au nevoie atât de mulți oameni este aproape de neimaginat, iar efectele secundare, pentru cei care au suferit — din cauza impactului produs de COVID-19 — de alte boli și afecțiuni depășește orice capacitate de cuantificare. Suferinzii de cancer, cei cu afecțiuni cronice, cei cu boli psihice. O generație întreagă de copii. Bătrânii noștri. Asistentele medicale au luptat dintotdeauna pentru justiție socială și drepturile omului, iar COVID-19 ne-a arătat uriașele inegalități și moduri de discriminare din toată țara noastră. Cei care suferă deja cel mai mult vor fi cei care vor suferi și mai mult, iar asistentele se vor îngriji de ei și le vor susține cauza, indiferent de situație.

Și totuși, membrii acestei profesii a cadrelor medicale medii — predominant femei — rămân subevaluați chiar și acum.

Absența oricăror reprezentanți ai acestei profesii din comisia consultativă COVID-19 SAGE[2], de exemplu, este — sau ar trebui să fie, cu siguranță — inadmisibilă pentru noi toți. Motivul, mi se spune, ar fi că SAGE are în componență doar oameni de știință.

Numai că, bineînțeles, asistentele medicale *sunt* și oameni de știință. Și scriitori. Și cadre universitare, și filosofi, și lideri, și cercetători, și artiști, și experți, și tehnicieni, și practicieni, și inovatori, și întreprinzători, și centre de influență, și statisticieni, și formatori ai forței de muncă, și experți judiciari, și practicieni avansați, și manageri de criză. Asistentele medicale sunt constant

enumerate de public printre profesiile care se bucură de cea mai mare încredere.

A venit timpul ca asistentele medicale de orice provenienţă să aibă un loc la masa politicienilor — pentru binele nostru, al tuturor. Nicicând nu au fost mai importante.

6 iulie 2020

1 „Limbajul bunătății". *(N.t.)*

2 Scientific Advisory Group for Emergencies — SAGE („Grupul Științific Consultativ pentru Urgențe") furnizează opinii și recomandări științifice și metodologice pentru a veni în sprijinul deciziilor luate de guvernul Marii Britanii în situații de urgență. *(N.t.)*

1

O satsuma care se tot micșorează

Fiica mea. E aici. Ghemuită ca un arici, dar cu pielea mai moale decât orice din univers. Nevrând să-mi scape nici măcar o clipită din timpul pe care îl pot petrece cu ea, mă uit îndelung la fețișoara ei, la gurița ei țuguiată, la felul cum se încruntă, cască. Urechiușele ca niște scoicuțe. S-a născut cu un ciuf de păr negru și des și cu o expresie care spune că a mai fost pe aici. Un aer știutor, care încearcă, înainte să creadă. Ochii îi sunt de un căprui atât de întunecat, încât numai când o înclin ușor în lumina palidă care pătrunde printre jaluzele, lăsând-o să-i deseneze dungi pe față, văd că nu sunt negri. Are pielea șocant de albă, dar infirmiera de maternitate, Mary, râde și ridică mânuțele fiicei mele, arătându-mi unghiuțele ei.

— Se va schimba curând, spune ea. Uite!

Patul unghial este întunecat, culoarea pe care mă așteptam s-o aibă fetița mea, cu un tată negru și o mamă albă.

Faptul că s-a născut mai albă decât mine nu este singurul meu șoc. Are o pată mongoloidă mare la baza coloanei vertebrale, o melanocitoză dermică congenitală — un tip de semn din naștere. E cenușiu-violet, culoarea unei vânătăi mai vechi, și are mărimea unei mandarine *satsuma*. S-a născut devreme și e mică. Moașa îmi spune că n-am de ce să-mi fac griji, dar grijile s-au născut odată cu ea. Am citit studii care spun că petele mongoloide nu sunt, așa cum se credea înainte, întotdeauna benigne. Ele pot fi asociate cu tulburări metabolice și cu alte patologii și afecțiuni. Încerc să le explic această spaimă, pe care o simt în stomac, în gât și în păr, întâi moașei, apoi îngrijitoarei și, în final, lui Mary, care îmi aduce un ceai călduț și dulce și doi biscuiți crocanți cu ghimbir. Dar e greu de pus în cuvinte. Dacă are o boală gravă? Dacă eu sunt irațională? Încep să-mi evaluez fetița ca și cum ar fi una dintre pacientele mele de la terapie intensivă. Îi verific

reflexele, reacția pupilară, ritmul respirației și timpul de reumplere capilară.

Mary se uită la mine cum o evaluez și începe să râdă.

— Asistentele și doctorii, întotdeauna cei mai răi pacienți!

O ia cu o singură mână pe fiica mea și se uită de aproape la fața ei:

— Îi e foame.

Parcă auzind-o, fetița mea scoate un sunet ca și cum ar suge și ar înghiți în sec, după care începe să scâncească ascuțit, iar și iar. Mary mă ajută s-o pun la sân și simt cum arde când începe să sugă, mă arde până-n măduva oaselor: o durere ascuțită ca un ac, pe care n-am mai simțit-o niciodată. Mary îmi spune că e normal.

— Ajungi să te obișnuiești cu senzația. Și pe urmă o să-ți lipsească după ce nu mai e. Fata mea are și ea o fiică acum.

Mă uit în jos. Ideea mi se pare imposibilă. A mea va fi pe veci un bebeluș, bineînțeles. Începe să tușească, să împroaște și să se înece, iar eu o ridic repede în poziție verticală, cu mâini tremurătoare, imaginându-mi laptele care i-a intrat în plămâni, ducând la pneumonie de aspirație, la ventilație artificială și la boală pulmonară cronică. Acestea sunt gândurile care-mi vin în cap, într-o fracțiune de secundă. Cât de repede se mișcă și cât de negre devin! Nu mi-am imaginat că va fi așa și pentru mine. Doar sunt asistentă medicală de pediatrie, n-ar fi trebuit să-mi fie mai ușor ca mamă?

Lucrez ca educator clinic și soră principală într-o Unitate de Terapie Intensivă Pediatrică (UTIP) a unui spital londonez. Sunt obișnuită cu mediile de muncă intens solicitante, cu somnul puțin, cu viața stresantă. Lucrez în ture de douăsprezece ore și jumătate, iar pe deasupra mai fac și o navetă care durează trei ore. Tatăl fiicei mele este medic specialist de spital, tot la terapie intensivă. Viața noastră cotidiană este una a urgențelor — pacienții cel mai grav bolnavi la care te-ai putea gândi — fără somn și în permanentă luptă cu stresul. Îmi imaginasem concediul de maternitate ca pe un pic de pauză. Cât de relaxată voi fi, mă gândeam, cât zen! Știind că majoritatea bolilor

copilăriei sunt forme ușoare de viroză sau răceli, asta înseamnă că voi putea să depistez orice lucru mai grav, deci nu va trebui să mă dau de ceasul morții pentru fleacuri.

Acum, însă, nu sunt doar îngrijorată, ci am dat în isterie.

Inventariez în minte bolile respiratorii pe care le-ar putea lua fetița mea și tipurile de bacterii, fungi și virusuri care predomină iarna. Dacă se întâmplă să contracteze o infecție bacteriană rezistentă la antibiotice? Sau un virus nou, pe care nu știm încă să-l tratăm? Dacă se întoarce cu fața în jos, în somn, și se sufocă? Dacă îmi cade un cercel în pătuțul ei și ajunge să se înece cu el? *Dacă, dacă, dacă…*

Încerc să nu mă gândesc la toți bebelușii, copiii și adulții de care m-am îngrijit la viața mea și care erau grav bolnavi, dar nu mă pot opri s-o fac. Mă plimb de colo până colo prin rezervă cu nou-născuta mea, ca o virgulă așezată pe umărul meu, strângând din dinți atât de tare, încât parcă aud cum îmi pocnesc măselele în gură, și încerc să alung gândurile despre afecțiuni medicale, accidente sau boli. Ele dau năvală înapoi, săgetându-mă pe rând: defecte congenitale ale inimii; septicemie; anomalii metabolice; fibroză chistică; stenoză de joncțiune pielo-ureterală; boală hepatică; intususcepțiune; meningită; virus respirator sincițial (VRS); fistulă traheo-esofagiană; hidrocefalie; vezică neurogenă. Faptul că, în afară de icterul neonatal fiziologic, este în rest complet sănătoasă, nu mă liniștește; afecțiunile cardiace se manifestă cam după șapte zile, când canalul arterial permeabil se închide și un bebeluș, altfel sănătos, începe să se învinețească la extremități și devine periculos de bolnav, în timp ce starea septicemică poate face ca un nou-născut sau un copil să ajungă în pericol de a-și pierde viața în doar câteva ceasuri. Uneori minute.

Amintiri se aprind în capul meu: un copil s-a înecat cu un dumicat de pâine la creșă, care i-a provocat o leziune cerebrală hipoxico-ischemică atât de gravă, încât nu s-a mai trezit niciodată din comă; un altul s-a înecat în cada de baie; un bebeluș a căzut pe fereastră; un copil de câțiva ani, electrocutat; gemeni care s-au opărit cu apa dintr-un ceainic tras de pe foc;

copii cu siclemie, țipând de durere; o fetiță nu cu mult mai mare ca vârstă decât a mea, zdrobită de un frigider care a căzut peste ea. Mintea mi se umple cu pacienți care au sindrom de insuficiență respiratorie acută ori au fost loviți sau călcați de cai, mușcați de câini; pacienți chinuiți de paraziți intestinali, păduchi, microbi rezistenți la antibiotice sau cancer. Copii mici sau mari care cad din copaci sau în găuri adânci, care se spânzură cu șnururile de la jaluzele sau care se taie și sângerează mortal. Cei care beau antigel sau înghit pastile, suplimente cu fier ori antidepresive, și își nenorocesc inima, gâtul, rinichii. Toate acestea îmi fulgeră prin fața ochilor, în timp ce stau cu fetița mea în brațe, în rezerva de la maternitate. Licuricii amintirilor cu toți pacienții de care m-am îngrijit vreodată scânteiază între mine și ea. E absolut terifiant!

Are doar câteva ceasuri de când s-a născut, parcă nici nu-i reală încă, aproape translucidă și înveșmântată într-un păienjeniș de vinișoare albăstrui, brațele și picioarele îi zvâcnesc ușor, prinzând viață, de parcă ar vrea să danseze cu fantomele mele. Îi urmăresc mișcările, cercetând atent, în căutarea anomaliilor. Nu cumva am dat în tulburare de stres posttraumatic, reprimat de-a lungul întregii mele cariere, dar exprimându-se acum în voie, după toată această revărsare covârșitoare de hormoni? Trebuie să gândesc rațional. Să apreciez această primă zi din viața ei și din viața mea ca mamă. Și eu m-am născut azi, într-un anumit sens. Nu am niciun motiv să-mi fac griji. Am avut noroc amândouă. Respir. Și respir. *Respir.*

Dar chiar și în timp ce respir, mintea mea călătorește spre oameni care nu mai respiră.

Mary își face iar apariția, aducând cu ea o carafă cu apă și un păhărel de carton. Îmi observă lacrimile, șocul, îngrijorarea; a mai văzut hiperanxietate la viața ei.

— Nașterea îți rupe sufletul în două, spune ea. Când fetița plânge, o simți până-n măduva oaselor. Așa e viața. Așa e întotdeauna.

Îmi dau seama că, atunci când pe fiica mea o va durea ceva, pe mine mă va durea și mai mult. Pentru totdeauna. Și pe ea nu o

doare acum nimic. E totul bine cu ea. Dar ceva în mine se schimbă. Mă gândesc la chipurile mamelor și taților și unchilor și mătușilor și bunicilor pacienților mei, în toți anii cât am lucrat ca asistentă la secția de pediatrie. Încerc să-mi imaginez durerea lor primară, fundamentală. Cum de am putut să nu-i apreciez vastitatea? Mă gândesc la prietenii și rudele care au avut copii bolnavi și copii afectați de un diagnostic sau de un accident care le-a dat viața peste cap. În cele mai disperate dintre grozăviile inimaginabile, în fața dizabilității, a bolii grave, a durerii, a pierderii, cum reușesc familiile copiilor să rămână în picioare? Cum de găsesc curajul să le pese în continuare?

Cum mi-aș putea imagina o dragoste ca asta?

Nu mă pot opri să nu mă gândesc la mame. Sutele de mame cu care am lucrat, durerea pe care au îndurat-o și, cumva, au reușit s-o depășească. Tăria curajului lor. Mă gândesc la propria-mi mamă și la lucrurile pe care le-a îndurat.

O trag mai aproape pe fetița mea și o sărut. Miroase a caprifoi, și a sare, și a plastilină (când deschizi prima dată țipla în care vine împachetată), și a pâine caldă, și a sânge. E perfectă. Mă simt ca o impostoare, pentru că-mi fac atâtea griji. Mai târziu, îmi voi explica rațional sentimentul ca pe un soi de vinovăție a supraviețuitorului. Munca pe care o fac nu e una obișnuită și mi-a distorsionat simțul realității. Prietenii din profesia medicală îmi spun că a avea copii atunci când știi prea multe te poate duce la una din două extreme: fie devii un părinte veșnic chinuit de anxietate, fie unul total relaxat. În timp, mă voi schimba și eu, trecând de la una la cealaltă. Copiii mei mă vor implora să-i las să se ducă la doctor, ca și cum cabinetul medicului de familie ar fi un tărâm de basm, bântuit de inorogi. Nu vor lipsi niciodată de la școală și nu vor fi niciodată bolnavi. Nu cine știe ce. Fiindcă eu știu cum arată cineva bolnav.

Pentru moment, însă, mă copleșește senzația că mi-a smuls cineva inima din piept și mi-a pus-o la sân, iar eu mă uit la ea — inima mea însângerată, care pulsează — și mă topesc. Voi face tot ce-mi stă în putere ca să fiu o mamă îndeajuns de bună, îi șoptesc. Voi face tot ce pot ca să fiu o fiică îndeajuns de bună. Voi

încerca din toate puterile mele. Voi încerca să-mi amintesc ce m-au învățat alte mame. Ce am învățat de la atât de multe familii. Îmi sărut fiica pe frunte, îi inspir mirosul și îi spun cât de norocoase suntem amândouă, cât de recunoscătoare sunt, cât de binecuvântată. Voi încerca să nu mă îngrijorez. Nu voi socoti niciodată că această fericire e ceva de la sine înțeles, îi promit fiicei mele și îmi promit mie însămi. *Voi ține minte, voi ține minte, voi ține minte!*

La fel ca natura, sănătatea și boala trec prin anotimpuri, iar munca de asistentă medicală variază în funcție de momentul din an. Ianuarie este luna cea mai plină, de departe. Spitalele au în fiecare an crize de iarnă, care vin ca un șoc logistic, indiferent cât de atent se face planificarea pentru ele. Bacteriilor și virusurilor le merge din plin când e frig. Epidemiilor de gripă, bronșiolitei, pneumoniei și infecției cu norovirus le place la nebunie luna ianuarie — întotdeauna apare o nouă tulpină sau o mutație, ceva ce noi n-am prevăzut sau care este dificil de tratat, ca și cum natura ne readuce aminte, cumva, cât de mici suntem. Imunitatea oamenilor este în general scăzută, în același timp în care bătrânii rămân vulnerabili la vitregia iernii, la sărăcie și la frigul mușcător. Pentru cei care și le pot permite, încălzirea cu centrală proprie, plus ocaziile de socializare, care apar din belșug în perioada Crăciunului, fac ca oamenii să se îmbolnăvească mai ușor, asta însemnând că aceia cu afecțiuni cronice sau maladii de fond, cum ar fi boală cardiacă, cancer sau boli autoimune, pot să ajungă într-o stare foarte gravă, foarte repede. Bebelușii născuți prematur în anul precedent revin în spital ca să fie din nou ventilați, cu plămânii deja slăbiți de ventilarea artificială la care au fost supuși imediat după naștere și vulnerabili la infecțiile de sezon. Pe unii copii îi vedem în fiecare an, uneori îngrijindu-i până devin adulți.

Pe urmă mai sunt cei vulnerabili la bolile din ianuarie pentru că sistemul lor imunitar a fost afectat sau, în unele cazuri rare, aproape că nici nu există. Pacienți ca Shona, care nu poate lupta deloc cu o infecție. Suntem la sfârșitul anilor 1990 și secția de

boli infecțioase a spitalului de copii unde mă calific pentru meseria de asistentă medicală este plină de copii diagnosticați cu HIV sau SIDA, iar Shona se numără printre ei. E o perioadă în care SIDA este o sentință care deseori condamnă la moarte sau la scurtarea vieții. Deja am pierdut doi prieteni în bătălia cu virusul — unul dintre ei, asistent medical. Încercăm cu toții să găsim un sens acestei boli distrugătoare, să le dăm cât de cât nădejde sau să le oferim puțină alinare familiilor de care ne îngrijim. Dar încă ne despart mulți ani de speranță. Aceasta este o pandemie, deși nu pricepem încă ce înseamnă.

Empress, mama Shonei, e cu un picior în Anglia și cu unul în Kenya — o umbră care se răspândește peste vaste porțiuni ale hărții lumii. Era profesoară într-o școală cu 2 000 de elevi, unde copiii munceau cu hărnicie, aveau rezultate bune și îi ascultau cu atenție glasul calm, dar puternic. Însă când fiica ei s-a îmbolnăvit, Empress a trebuit să renunțe la slujba ei, petrecând săptămâni întregi, iar uneori chiar luni, în spital, dormind pe un pat de campanie lângă Shona, ținând-o strâns de mână, chiar și în somn. „E cel mai rău lucru“, îmi spune Empress. „Un lucru crud și rău.“ Iar apoi: „Uită-te la fața Shonei. Cât de frumoasă e când visează!“

Ascult în semiîntuneric, în timp ce administrez încet medicamentele în vena din brațul subțire al Shonei, și în aer se simte mirosul înțepător de antiseptice. Nu mă grăbesc, ba chiar injectez medicamentul mai lent decât de obicei: am observat că Empress vorbește mai puțin atunci când eu fac mai puțin, și mai mult atunci când îndeplinesc o sarcină concretă. Abia mi-am început cariera de asistentă medicală, dar deja înțeleg că relația pe care o clădesc cu Empress este tot atât de importantă ca medicamentul pe care i-l administrez fiicei ei. Poate chiar mai importantă. Și, din fericire, cu doar trei copii de care trebuie să mă îngrijesc în seara aceasta, am timp să mă ocup de ea așa cum se cuvine. Având în vedere natura secției și specificul pacienților, aceasta înseamnă că, deși copiii sunt deseori foarte bolnavi, în mare parte rămân stabili sau dacă starea lor se deteriorează se întâmplă foarte încet. În noaptea asta sunt de gardă trei asistente

calificate și încă o aspirantă, în afară de mine, și e destul de multă liniște ca să putem planifica pauze de somn. La fel ca majoritatea asistentelor, ațipim câte puțin ori de câte ori se poate, în turele de noapte — câteodată un ceas întreg, foarte rar mai multe, odihnindu-ne pe rând.

În experiența mea, asistentele din turele de noapte care reușesc să prindă măcar un pic de răgaz pentru somn fac ca secția să fie întotdeauna, dar întotdeauna, mai sigură, niciodată mai puțin sigură. Un somn scurt îți limpezește mintea, iar în nopțile când am lucrat fără să dorm absolut deloc — și au fost multe —, m-am simțit ușor năucă și nici pe departe îndeajuns de limpede la minte încât să-mi fac munca așa cum se cuvine. Și nu numai eu. Peste jumătate din medicii care își fac rezidențiatul în spital au avut un accident sau a fost cât pe-aci, în drum spre casă după o gardă de noapte, din cauza privării de somn. Spitalele au început să amenajeze încăperi și spații individuale („capsule-pat") pentru odihna personalului care face de gardă noaptea, ceea ce nu poate fi decât un lucru bun. Nu de puține ori am ratat stația la care trebuia să cobor, dimineața în tren, după câte o tură de noapte prea agitată ca să apuc vreun răgaz de somn la serviciu, și m-am trezit o oră mai târziu cine știe pe unde și având nevoie de alte două ceasuri cu trenul ca să ajung acasă. În unele dimineți, dacă sunt teribil de obosită, plec spre casă cu un o bucată de prosop de hârtie prinsă pe piept, pe care am scris de mână: *Vă rog să mă treziți pentru stația Brockley.* Cineva mă trezește întotdeauna, punându-mi mâna pe umăr cu blândețe, la stația la care trebuie să cobor.

Empress adoarme în cele din urmă, în răgazul dintre două momente de agitație: vizitele pentru foaia de observație și administrarea medicației, care împart în felii nopțile ei și ale Shonei. Stau în camera asistentelor și mănânc pulpe de pui *adobo*, pe care le-a adus una dintre prietenele mele asistente (întotdeauna vine cu mâncare gătită acasă, ca s-o împartă cu colegele ei). Pe masă tronează un teanc de reviste de duzină și câteva pahare cu cafea, și e liniște, cu excepția bâzâitului scos de frigiderul-mamut din sala de tratament alăturată. Ignor revistele,

citind în schimb despre Acheron, râul tristeții, descris de Virgiliu drept cel mai întunecat râu dintre toate, dar care în *Suda* apare ca un loc al luminii. Spitalele sunt și ele pline de lumină și întuneric, iar meseria de asistentă medicală presupune să înțelegi că întunericul și lumina nu corespund neapărat cu viața și moartea. Suntem toate lucrurile în același timp. Găsesc la fel de multă informație despre munca mea în operele clasicilor greci ca în ghidul simplificat despre *Cum să înțelegem și să interpretăm o electrocardiogramă*. Lectura clasicilor îmi aduce aminte cât de puține lucruri înțelegem noi despre viață, moarte și univers, indiferent dacă suntem filosofi sau poeți, teologi sau doctori, savanți sau asistente medicale. Viața nu-ți dă răspunsuri; doar și mai multe întrebări. Dar literatura mă ajută să găsesc un sens în acele întrebări. Și, deși nu știu încă, peste un an voi pica la examenul meu final de obținere a atestatului de asistentă medicală și va trebui să pun mâna și să citesc, totuși, *Cum să înțelegem și să interpretăm o electrocardiogramă*. După alți douăzeci și cinci de ani, mă voi reîntoarce la manualele mele, încă o dată, și de data asta în cea mai mare grabă.

Empress pare să aibă, însă, răspunsuri la câteva dintre întrebările dificile. „Credință nu înseamnă să știi. Înseamnă să nădăjduiești“, îmi spune ea. Explică într-un mod care pur și simplu are sens. Râde. „Dacă nu poți să-i explici unui copil lucrurile într-un fel pe care el să-l înțeleagă, atunci nu te înțelegi de fapt pe tine însuți.“

Am nouăsprezece ani — nu mai sunt un copil, dar nici prea departe de copilărie. Relația asistentă-pacient este o balanță stranie de putere și îmi dă o senzație ciudată să îngrijesc niște oameni care știu despre viață mult mai multe decât mine. Empress e mai în vârstă, mai înțeleaptă și cu mai multă experiență, și, de la diagnostic încoace, și-a dedicat viața strădaniei de a-i oferi Shonei ajutorul de care are nevoie. Dar n-a fost destul. Din cauza imunității ei deficitare, Shona a făcut pneumocistoză, o infecție gravă a plămânilor, după care a fost diagnosticată cu SIDA în fază avansată, mai degrabă decât HIV; această pneumonie și boală pulmonară parșivă, la cei cu

imunosupresie, este o bătălie permanentă cu secrețiile din plămâni, cu lipsa de oxigen care îi învinețește, cu tusea și senzația de sufocare. Medicamentele pe care le prescriem sunt tari, dar nu par să aibă deloc efect.

Shona a fost internată din nou, mai bolnavă ca niciodată. Medicii au propus să-i reducă regimul de tratament cu antiretrovirale agresive, în speranța că efectele secundare se vor diminua. Dar Empress vrea să continuăm cu doza mare, măcar câteva săptămâni: „o ultimă încercare". Îndrumătoarea asistentelor medicale din secție, o femeie liliputană pe nume Emma, le spune medicilor că e în regulă să facă un compromis: Shonei trebuie să i se permită să continue tratamentul actual cu antiretrovirale, în paralel cu antibioticele administrate intravenos, în următoarea săptămână. Emma cunoaște familia de-a fir a păr. O îngrijește pe Shona de mulți ani, iar când membrii familiei extinse vin în vizită, aducând cu ei vase din care se presupune că nu ar avea voie să mănânce în salonul de spital, o îmbrățișează pe Emma ca și cum s-ar număra și ea printre rubedenii. Emma îi lasă înăuntru, pe ei și „marfa lor de contrabandă", și se face că nu bagă de seamă mirosul de tocană și ardei iute care plutește prin salon. Toți pacienții au asistentele lor preferate. Și toate asistentele au pacienții lor preferați.

Efectele secundare în cazul Shonei nu se agravează și fata își revine puțin — mulțumită fie antiretroviralelor, fie antibioticelor —, iar Empress se mai întremează și ea, mulțumită faptului că i s-a dat ascultare și că are cât de cât putere asupra felului cum este îngrijită fiica ei. Asistentele calculează riscul și văd imaginea de ansamblu. Medicina poate fi rigidă în modelul nostru occidentalizat de îngrijire, dar munca asistentelor poate fi flexibilă, capabilă să se plieze și să-și schimbe direcția; și, odată cu ea, asistentele își schimbă și ele propriul mod de a gândi și a înțelege. Deși învăț atât de multe lucruri de la colegele mele asistente, învăț încă și mai multe de la pacienți și rudele lor. Empress este genul de părinte care aș vreau să fiu și eu într-o bună zi: în același timp aprig și blând. Întotdeauna mi-am închipuit că a fi asistentă medicală înseamnă să te îngrijești de

pacienți. Se vede treaba că îngrijirea familiilor pacienților este partea delicată, munca nevăzută și creativă a unei asistente medicale, care deseori contează cel mai mult. Probabil că asistentele de îngrijire paliativă sunt cele care înțeleg cel mai bine acest lucru.

*

Când tatăl meu este diagnosticat cu un cancer incurabil, îi telefonez prietenei mele Aliyah, asistentă de îngrijire paliativă care s-a specializat în oncologie clinică și lucrează în nord-estul Angliei. Mă aflu în acea fază a procesului în care cred că pot să rezolv totul: să obțin tratamentul potrivit, un medicament experimental, o a doua opinie, o altă opinie — cea corectă. Nu sunt pregătită să accept că tatăl meu va muri, așa că îmi canalizez fiecare moment de trezie spre efortul de luptă. Stau de vorbă cu specialiști, caut totul pe Google și petrec ceasuri întregi la telefon, încercând să-i aduc mai aproape programările la oncologie. Fiecare zi contează. Fiecare oră. Îmi imaginez tumora tatei cum crește înăuntrul lui, pe măsură ce timpul se împuținează. Mi-l imaginez neputând să respire și înfricoșat. Nu-mi dau voie să plâng. Trebuie să rezolv chestia asta. *Pot* s-o rezolv.

Îi pun prietenei mele Aliyah multe, multe întrebări și ea mi le ascultă cu atenție pe toate. În trecut, și-a descris munca drept cea mai plină de satisfacții creative dintre toate domeniile de specializare ale asistenței medicale medii, iar acum îmi dă idei despre cum să mă pregătesc pentru moartea tatei și pentru absența lui din viața mea: cutii cu amintiri și videoclipuri pe care să le arăt nepoților, să-l rog pe tata să scrie scrisori, să-i scriu eu scrisori lui. Nu sunt pregătită să accept nimic din toate acestea. În schimb, îmi concentrez toată atenția pe știință: combinația exactă de medicamente care i-a fost prescrisă tatei și alternativele. Aliyah mă ascultă cu aceeași dăruire și căldură ca întotdeauna. Se oferă cât ai clipi să vină și să mă vadă, deși are patru copii și o slujbă cu normă întreagă.

— Nu ai ce să faci aici, îi spun.

— Întotdeauna există lucruri pe care oamenii pot să le facă, îmi răspunde ea.

La fel ca toate asistentele de îngrijire paliativă, de îngrijire după deces sau de sprijin pentru familie cu care am lucrat de-a lungul anilor, Aliyah emană bunătate din toată ființa ei. Ea îmi reamintește că toți suntem mult mai mult decât niște alcătuiri de carne, sânge și oase. Uneori vorbește în parabole: „Suntem fărâme de divinitate, noi toți și fiecare dintre noi, cu povești care merg mai departe". Alteori spune lucrurilor pe nume. După ce m-a ascultat vorbind despre tata — telefoane după telefoane îngrijorate — și după ce m-a întrebat cum fac eu față situației, se oprește câteva clipe și apoi mă întreabă cum e mama. Aproape că trebuie să mă zguduie ca să înțeleg cu adevărat situația.

— Persoana lăsată în urmă este cea care suferă cel mai mult. Întotdeauna.

Nu la mine se referă, îmi dau seama într-un târziu, după ce crezusem, în mod egoist, că despre mine vorbește. Și aud ce încearcă ea să-mi spună: tata e bolnav, iar efortul de a face față acestei situații — lupta cu fiecare oră care trece, durerea și acceptarea adevărului că are cancer — îi consumă toată energia. Simpla încercare de a rămâne în viață îi distrage atenția. În sfârșit, îmi dau seama: mama trăiește o durere mult mai teribilă decât mine. Iar durerea ei nu va lua sfârșit odată cu moartea tatei; pentru ea nu va exista odihnă, nici pace. Aliyah mă ajută să înțeleg că pe cei vii îi doare mai mult decât pe muribunzi. Pe mama trebuie eu s-o sprijin și să n-o las să cadă.

Inițial, mama e în fază de negare totală, așa cum sunt și eu. Când niciunul dintre părinții mei nu discută despre planurile practice ale decesului, ceremoniei funerare și incinerării, mă întreb dacă nu cumva atitudinea bonomă a tatei e un mod de a o proteja pe mama de durerea lui. Dacă așa este, atunci s-ar părea că are efectul scontat. Mamei îi face cea mai mare plăcere. Tatăl meu pe moarte se pricepe mai bine decât mine s-o susțină pe mama, să n-o lase să se prăbușească. El nu vorbește despre durere sau tristețe, ci se concentrează pe cele două lucruri care-i plac cel mai mult: mâncarea și jocurile de noroc. Prima grijă a tatălui

meu, după familie, este să continue să se delecteze cu mâncărurile lui preferate și să continue să meargă la cazinou cât mai îndelung posibil. Probabil că acest lucru pare să spună despre el că ar fi bogat, dar nu este. Tatăl meu trece pe lângă mesele de joc, de fiecare dată, și se așază la automatul „lui“ cu monede, care are forma unui tucan — pasărea tropicală viu colorată. Deși nu are niciun fel de preocupări spirituale, este incredibil de superstițios, ceea ce trebuie să fie o rămășiță de influență de la mama lui, o spiritistă care poartă periodic conversații cu oameni morți. *Acesta* este singurul automat cu păcănele din lume! Stă acolo, cu o halbă de bere sau cu un whisky mare, și bagă monedă după monedă în automat. Ocazional, acesta scoate un zgomot strident, ca trilul ascuțit al unei păsări, și îi varsă tatei înapoi o parte din monedele cu care l-a alimentat. În acele momente, pe fața tatei nici că se poate citi bucurie mai mare. E o scenă minunată pentru cine se uită, atât de completă și sinceră este trăirea tatei, prezența lui în acel moment, uitând cu totul de cancer sau moarte.

Tata se pricepe așa de bine să fie pe moarte, dar uite că, cu cât timpul lui se apropie de sfârșit, cu atât își dorește să trăiască mai mult ca niciodată! Într-o zi, se întoarce de la cazinou mult mai târziu decât de obicei și e foarte amărât. Eu stau cu părinții mei. Fratele meu și cu mine primim periodic un telefon sau un SMS care ne anunță că starea lui s-a înrăutățit și că trebuie să mergem repede acolo. Ne suim în avion și o pornim spre insula Man, înlăcrimați și panicați, doar ca să-l găsim stând în fotoliul lui și mâncând, nici mai mult, nici mai puțin decât friptură de gâscă sau clătite groase de ovăz cu carne, sau uitându-se pe rezultatele curselor de cai din ziar, entuziasmându-se la ideea de a alege pe care să parieze exact 2,50 lire sterline: „Whippersnaper e în formă azi! Happy Girl pare și ea vioaie!“ Iar mama mea se învârte de colo până colo, găsindu-și de lucru ba una, ba alta, ca să-i fie lui mai comod. Vrea să-l îngrijească ea acasă, au decis amândoi. E greu să mă gândesc la mama ca la o asistentă medicală. Îngrijirea celor muribunzi acasă nu prea intră vreodată în închipuirea noastră. Sunt îngrijorată pentru ei amândoi.

Astăzi, însă, tata nu e nici vioi, nici surescitat, nici tot un zâmbet cu gândul la mâncare sau la jocurile de noroc. Asistentele care l-au îngrijit ne-au avertizat că va avea suișuri și coborâșuri ale stării de spirit și că nu e nimic în neregulă, dar ți se rupe inima să-l vezi atât de amărât. Trag adânc aer în piept, în bucătărie, după care intru în camera de zi cu o ceașcă de ceai pentru el. Se uită la mine cu ochi triști și eu încerc să nu mă concentrez pe cenușiul pielii lui, pe slăbiciunea corpului care s-a împuținat. Zâmbesc și mă așez lângă el; las jos ceașca de ceai și mă reazem de el. Mirosul lui e același ca întotdeauna: portocale, țigări, fum de lemne.

— Nu-mi vine să cred, spune.

— Poate că șocul abia acum se înregistrează, spun eu.

Au trecut săptămâni de când i s-a dat vestea cea proastă. Încă mai urmează chimioterapie paliativă, dar mai mult ca să-i oprească simptomele îngrozitoare, decât orice altceva.

Dar el îmi aruncă o privire nedumerită. Apoi îmi explică, serios, că atunci când s-a dus la cazinou, era o femeie care juca la automatul *lui*.

— Tucanul ăla afurisit! Ba a mai și câștigat!

Tata joacă la automatul acela chiar până în ziua morții lui și niciodată nu câștigă mai mult de câteva lire sterline. Dar și pariază pe tot ce vrei și ce nu vrei. El și prietenii lui stau de dimineața până seara la cârciumă, pariind pe cai sau câini, pariind dacă următoarea persoană care intră în local va fi grasă sau nu, dacă un băț de chibrit ud va rămâne sau nu lipit de tavan. Pe orice lucru îți poate trece prin cap! A fi pe moarte nu înseamnă același lucru pentru toată lumea. Pentru tatăl meu, înseamnă să trăiască totul — în felul lui propriu — până în ultima clipă cu putință. Pentru el, nu este un timp al tristeții, ci o ultimă aruncare a zarurilor: câștigi sau pierzi, nu contează, și o masă copioasă în orice caz. Eu cred că face asta — trăiește așa și moare așa — pentru mama. Nu discutăm nimic filosofic. Dar ne uităm la un meci de fotbal cu o săptămână înainte ca tata să moară și echipa lui marchează în prelungiri.

Tata se uită la mine mustăcind:

— Extraordinar ce poți face în acele ultime minute! spune el. Prelungiri. Timp în plus.

*

La fel ca pacienții mei, tata mă învață că speranța poate să existe chiar și în locul cel mai întunecat, pentru că suntem umani și distrugători și frumoși. Și avem parte de dragoste. Îmi aduc aminte vorbele lui Empress. *Credința nu înseamnă să știi. Înseamnă să nădăjduiești.* Moartea nu este niciodată sfârșitul. Nimeni nu moare de fapt niciodată. Nu și dacă este iubit.

Shona împlinește șapte ani înainte de sfârșitul stagiului meu, după ce am picat examenele finale și le-am mai dat o dată. Pot în continuare s-o văd. Deși e mică pentru vârsta ei și cu dezvoltarea întârziată, având paralizie parțială și hepatită, nu-i este absolut deloc frică, așa cum stă în poala lui Empress, cu masca de oxigen pe față. Observ că respirația ei e superficială, dar știu că trebuie să vină un doctor care s-o evalueze. Îi administrez o transfuzie de sânge și am adus cu mine o tavă mare din plastic alb, în care tronează o pungă cu hemoglobină, o perfuzie salină, o trusă de transfuzie, un tampon îmbibat cu alcool și o pereche de mănuși sterile.

Am început să-i curăț branula, când Shona îi vorbește mamei ei, cu vocea înfundată din spatele măștii de oxigen.

— Pot să le văd, mami. Luminile…

Mă opresc din ce făceam și îi cobor milimetric masca de oxigen.

— Ce lumini?

Mă tem să nu fi suferit ceva simptome neurologice, care să indice o urgență medicală. Sunt în alertă maximă după semne subtile. Dar Shona pare să se simtă bine. Are pupilele egale și mă recunoaște.

— Luminile, continuă să repete, și zâmbește. Peste tot, în jurul capului meu.

Empress îi mângâie Shonei părul împletit strâns în condițe și îi cântă. O leagănă înainte și înapoi.

O săptămână mai târziu, știm sigur că Shona nu va supraviețui. Toate medicamentele au fost oprite. Empress doarme în camera

de lângă patul ei, acoperite amândouă cu o grămadă de pături de spital și învăluite de izul acru al transpirației. Shona își petrece zilele ghemuită în poala lui Empress, desenând la nesfârșit fulgere și luminițe sclipitoare, rezemându-și capul de pieptul mamei ei și trăgând adânc aer în piept, ca și cum mirosul acru de sudoare al mamei este cel mai plăcut parfum din lume.

— Pot să le văd, mami, repetă ea întruna. Sunt peste tot.

Empress o ține pe Shona în brațe și îi spune că poate să se ducă. Petrece o zi întreagă spunându-i acest lucru. „Du-te acasă, fiica mea“, repetă ea, iar și iar. „Voi veni și eu lângă tine într-o zi, curând. Acum du-te acasă.“

Mai târziu, trecând pe lângă rezerva lor, nu mai aud niciun cântec. N-o mai aud pe Empress spunându-i fiicei ei că poate să se ducă. Știu ce trebuie să se fi întâmplat. Shona este o pacientă NCPR — neînceperea resuscitării cardiopulmonare, în caz că inima i se oprește. Dar asistentele i-au cerut lui Empress să le cheme dacă respirația dificilă a fetiței se înrăutățește, ca să poată fi acolo și s-o susțină. Empress este însă genul de femeie care nu va chema o asistentă sau un medic când a sosit clipa. Pentru că ea este unica persoană care contează în acea încăpere — singura importantă pentru Shona. Ele își aparțin una alteia, nu ne aparțin nouă.

Deschid ușa foarte puțin, cât să le văd pe amândouă în balansoar, Empress uitându-se în jos la trupul liniștit și tăcut al Shonei. O mie de licurici dansează pe perete, pe tavan, acolo unde sunt lipite desenele Shonei. Camera e plină de lumină. Shona s-a dus, dar ea este peste tot.

— A cerut o mandarină *satsuma* chiar înainte să moară, spune mama, întinsă în pat. Cu toate că deja nu mai putea să mănânce… Voia s-o țină în mână.

Stau întinsă în partea de pat a tatei, în urma lăsată de corpul lui, acolo unde a murit; e straniu de reconfortant și de ireal. Mama a luat de pe noptiera ei o *satsuma* micuță și zbârcită, și o adulmecă. Mi-o arată:

— Asta e… asta e *satsuma*.

E de mărimea unei nuci și are încrețituri pe toată coaja, ca pielea de elefant. Îmi aduce aminte de semnul din naștere al fiicei mele, pata aceea mongoloidă, din ziua când am născut-o, și care mereu mi se pare că a fost ieri, oricât de mulți ani au trecut. În mintea mea e permanent o nou-născută, oricât de mare s-a făcut. Probabil că așa sunt și eu pentru mama mea.

— Ai păstrat-o?

Au trecut de-acum patru ani de la moartea tatei. Aceeași saltea. Aceeași *satsuma*.

Mama adulmecă fructul din nou.

— Exact aceeași. O miros în fiecare seară, înainte să mă culc, și în fiecare dimineață când mă scol.

Ne uităm una la cealaltă timp de câteva secunde, fără să clipim.

— Tatăl tău ar fi zis că m-am țicnit.

— Ba nu, spun eu, apăsându-mi corpul în saltea, acolo unde dormea el. Ar fi spus că ești nebună de legat!

După care izbucnim în râs și râdem, și râdem, și râdem — un lucru pe care nu l-aș fi crezut niciodată posibil, chiar în patul în care a murit tatăl meu. Totul, mulțumită unei *satsuma* și faptului că mama a înțeles ce reprezintă ea: dragostea absolută de viață a tatei. Chiar și în timpul „prelungirilor". El mi-a reamintit ce m-a învățat mereu meseria de asistentă medicală: că această viață, această condiție umană e plină de minunăție și înfiorare. Suntem făcuți din lumină aurie, asfințituri, zori, din înainte și după. Cât de prețios este acest lucru, încât nici nu-l putem pune prea bine în cuvinte, în pictură, în muzică. Există prea multe lucruri pe care nu le putem înțelege; și poate că nici nu e menirea noastră să le înțelegem. Să fie oare aceasta acceptarea?

Mai târziu în aceeași zi ne ducem la cazinou, bem un whisky și vizităm tucanul. Mama studiază mașinăria aceea de parcă ar fi o formulă pe care trebuie s-o învețe pe de rost. Ne încruntăm, străduindu-ne să înțelegem. Ea soarbe agale din whisky. Eu îl dau pe gât pe al meu. Niciuneia dintre noi nu ne place deloc whisky-ul. Îi pun o mână pe umăr când ea bagă o monedă, apoi trage de manetă. Tucanul scoate un croncănit strident. Și eu aud sunetul credinței.

Nu câștigăm. Nu câștigăm niciodată. Dar zâmbim oricum.

2

Vaci care sar peste lună

Urmez un stagiu scurt alături de o asistentă medicală de district[3] și abia aștept să mă întorc la spital. Prietena mea are primul ei stagiu la urgențe și sunt invidioasă când o aud cum povestește despre incizii toracale și resuscitări. Am optsprezece ani, sunt arogantă, monumental de naivă și, câteodată, neomenoasă. Mă țin după asistenta de district, imaginându-mi pe scurt munca ei: pansează răni și ulcerații la picioare, schimbă pungi de colostomie și de incontinență. În geanta ei, în loc de trusa pentru urgențe, are fețe și pansamente.

— Pansamentul ăsta anume trage afară puroiul, îmi spune ea, arătându-mi un pachet pe care l-a scos să-l văd.

Zâmbesc și mă prefac că nu sunt îngrozită.

Sylwia (se pronunță „Silvia") este din Polonia și are un accent colțuros, în ciuda vorbelor blânde. Vorbește mult: despre pacienții ei atât de drăguți, despre cât de înaltă e zăpada în Polonia de Crăciun și despre soțul ei care are cinci slujbe: tâmplar, grădinar, om de serviciu la prima oră a dimineții, om bun la toate și curățător de cuptoare.

— În Polonia, îmi povestește ea, soțul meu avea o afacere de succes în construcții. Vine uneori și le repară pacienților mei chiuveta, toaleta, balustrada, când are câte o zi liberă. E un om bun.

Sunt sigură că e împotriva regulamentului să-ți lași soțul să facă pe meșterul reparator pentru pacienții tăi, dar nu zic nimic.

Prima casă la care ajungem este cea a unui bătrân cu boala Parkinson; are șaizeci și patru de ani și a fost externat de curând din spital, după o pneumonie contractată în comunitate. Are nevoie de antibiotice și de tratament permanent pentru escara severă pe care a făcut-o cât a stat în spital. Pe lângă geanta ei obișnuită cu trusa de asistentă medicală, Sylwia mai are cu ea și

un mic balon roșu, în formă de inimioară. James nu se poate ridica din pat și arată extrem de rău. Dar când o vede pe Sylwia și vede balonul, începe să râdă pițigăiat. Sylwia leagă balonul de cadrul patului și sărută aerul de deasupra pacientului.

— La mulți ani de Sfântul Valentin!

Ochii lui James scânteiază, dar e greu să-i simți bucuria. În spatele surâsului, are fața strâmbată de suferință. Arunc o privire rapidă prin dormitorul lui. Totul e ordonat și bine rânduit, de-o curățenie aproape clinică, iar lângă pat este montat un elevator — primul pe care îl văd în casa cuiva și nu într-un salon de spital. James nu arată de parcă ar avea nevoie să fie ridicat ca să plece undeva — este complet emaciat și pielea îi atârnă de pe oase, de parcă ar fi fost mult mai masiv cândva și a slăbit mult prea repede. Poartă un tricou de fotbal și pantaloni de pijama.

— Chelsea! Și eu care credeam că suntem prieteni!

Sylwia își pune geanta pe jos lângă pat, se întinde și îi atinge brațul lui James.

— Uite, ea e Christie, o asistentă practicantă care lucrează cu mine astăzi.

Zâmbesc:

— Bună ziua! Sper că nu vă deranjează.

James pare să scuture din cap, după care pare să aprobe, tot din cap, deci e greu să-ți dai seama ce-a vrut să spună, dar în final îl aud zicând:

— Deloc.

Apoi se uită la balon.

— Frumos! Ce lucrușor drăguț!

— Cum te-ai mai simțit? Ai avut dureri de vreun fel?

— Doar senzații de fojgăială și cam ciudate, spune el. Un pic de mâncărime. E straniu.

Picioarele mele parcă vor să mă ducă de-a-ndăratelea, să mă strecor pe lângă ușă și apoi, afară din casă, năpustindu-mă pe stradă și fugind mâncând pământul, cât mai departe de meseria de asistentă. Îmi concentrez atenția pe balon.

— Bine, hai să vedem cum stăm.

Sylwia se spală pe mâini, deschide o trusă de pansament și apoi îl rostogolim amândouă pe James până la marginea patului. În zona sacrală, la baza coloanei vertebrale, este escara lui. Escarele sau ulcerele de presiune sunt răni care pot fi prevenite și reprezintă un risc atunci când pacientul nu poate să se miște. Pot fi destul de minore, ca bășicile de la încălțămintea nouă, și să se vindece repede, dar pot și să provoace probleme grave — o escară de gradul al patrulea poate fi suficient de profundă încât să se vadă osul. Sunt mementouri cumplite ale condiției noastre de muritori — greutatea unui trup care se întoarce împotriva lui însuși.

Trebuie să continuăm să ne mișcăm sau să fim mișcați, altfel începem să murim.

James a căpătat o escară de gradul al treilea care nu vrea să se vindece. În loc ca rana să se închidă, pielea se tot desprinde și se necrozează — moare. Dacă situația se agravează, poate duce la fasceită necrozantă (căreia i se mai spune „infecția cu bacterii care îți mănâncă din carne"), îmi spune Sylwia, deci trebuie neapărat să se intervină. Trage încetișor de pansamentul care acoperă ulcerația și în acel moment îi văd. Viermii. Ca niște bobițe mici de orez. Rana lui James e de mărimea unei portocale și colcăie de viermi. Și asistentele au fost cele care i-au pus acolo.

Terapia cu viermi nu este ceva nou. Medicul-șef al armatei lui Napoleon, baronul Dominique Larrey, întors din Siria la începutul secolului al XVIII-lea, povestea că anumite specii de muște nu consumă decât țesut mort, ajutând astfel la vindecarea rănilor. Dar viermii sunt folosiți încă din Antichitate.

— Larvele muștelor de carne sau viermii, dacă vrei, ajută la debridarea rănii. Noi nu folosim decât viermi sterili pentru uz medical, îmi spune Sylwia, de parcă ar descrie oricare alt medicament.

Dar trebuie să-mi fi observat paloarea.

— Se întâmplă foarte rar. E singura dată când i-am folosit, în zece ani de când lucrez în comunitate. Un tratament special pentru un om special.

James își întoarce capul spre noi și surâde.

— Mă duc să fac niște ceai, reușesc să îngaim. Dacă e OK…

Simt nevoia să plec de acolo. James zace în continuare nemișcat, aparent imperturbabil.

— Două cuburi de zahăr, spune el. Este o cană lângă chiuvetă.

Bucătăria, imaculată și ea, totul dezinfectat și lucind de curățenie. Aproape prea curată. Mă întreb cine îi face curat lui James sau dacă reușește el singur, cumva. Încerc să mă gândesc mai mult la asta decât la mâncărime. Nu mai mănânc orez în viața mea!

— Trebuie să ai stomacul tare, îmi spune Sylwia în mașină, îndreptându-ne spre vizita următoare. Asistentele de district știu mai bine decât oricine altcineva că viața e grea. Iar dacă leșini sau altceva în fața pacientului meu, le voi spune îndrumătorilor tăi de la școală că trebuie să-ți repeți tot stagiul de practică, în întregime.

Pacientul nostru următor a căzut și are nouăzeci și patru de ani; arată ca un pui de pasăre, atât e de slăbuț și de fragil. Are un cadru și cârje cu care să meargă, dar, îmi spune Sylwia, doarme în fotoliul lui.

— Pot să-mi dau seama după ziarul neridicat din prag, Kayode, că nu te-ai ridicat azi deloc din fotoliu.

Dubla incontinență ar fi putut și ea să-l dea de gol, dar pe asta Sylwia n-o pomenește. Se mulțumește să-i așeze o pernă după cap și petrece mult timp bătând-o cu mâna ușurel pe părți, ca să fie mai umflată la mijloc, și aranjându-i-o la ceafă. Kayode are o expresie îndurerată și stânjenită pe față, dar Sylwia îi distrage atenția cu vorbele și cu agitația ei.

— Du-te și fă un ceai, îmi spune ea mie, cât timp curăț eu rana. Și până fierbe apa în ceainic, o să-i fac lui Kayode și o mică spălătură rapidă.

Pe lista Sylwiei sunt pacienți care suferă de inimă, boli autoimune, demență senilă și numeroase comorbidități. Se îngrijește de pacienți oncologici aflați la sfârșitul vieții lor, care au nevoie de îngrijire paliativă, și de pacienți care au nevoie de ventilație acasă. Oameni cu toate afecțiunile sau bolile complexe

pe care ți le-ai putea imagina. Dar astăzi, se pare, ea vede pacienți care au nevoie de îngrijirea rănilor. În stomac am noduri de greață, mai ales după ce am văzut viermii. Dar încerc să-mi suprim senzația de amețeală și să mă concentrez pe cât de grea trebuie să fie viața pentru bietul Kayode și pacienții ca el. Cum s-ar putea să fie viața pentru noi toți, într-o zi.

E atât de frig în apartamentul lui Kayode, încât pot să-mi văd aburul respirației. Clar nu-și poate permite încălzire. Golesc ceainicul de apa împuțită dinăuntru, amestecată cu depuneri de calcar, îl umplu la loc și îl pun pe aragaz la fiert. Frigiderul a golgoluț, în afară de o singură ceapă, o conservă desfăcută cu supă de roșii, o sticlă cu ceva care cred la început că e un sos maroniu, dar apoi îmi dau seama că este de fapt ketchup, care trebuie să fie vechi de cel puțin zece ani, și un cotlet preistoric de porc pe o farfurie.

Sylwia mi-a spus deja că mulți dintre pacienții ei locuiesc singuri și fie nu au deloc rude apropiate, fie au pe câte cineva care stă foarte departe și nu vine niciodată în vizită.

— Asta nu s-ar întâmpla cu niciun chip în Polonia, îmi spune ea.

Mă gândesc la Marea Britanie în comparație cu alte țări. Un prieten din Ghana locuiește împreună cu două generații ale familiei lui și toți fac cu rândul ca să gătească și să se îngrijească de bunica lor. O prietenă de-ale mele din Italia s-a mutat recent înapoi acasă, fiindcă voia să o îngrijească pe sora ei cu cancer. Mă întreb în sinea mea de ce unele societăți le poartă de grijă celor dragi, atunci când au îmbătrânit sau sunt bolnavi, în timp ce altele nu. Dacă nu cumva are vreo legătură cu secularismul.

Când mă întorc cu două cești de ceai negru, Sylwia a reușit cumva să-l spele și să-l schimbe pe Kayode, iar acum îl piaptănă, cu infinită blândețe. Fața lui Kayode s-a mai destins un pic. Îi pun ceaiul pe masă.

— Gata ceaiul, poftim!

Sylwia se uită la ceai, ia o ceașcă în mână și soarbe cu sete.

— Ah, ce bun e! spune ea.

— Mulțumesc, iubire, spune Kayode. Mulțumesc frumos. N-aș vrea să fiu o pacoste.

— Nu ești deloc o pacoste, îi spune Sylwia.

Dă fuga înapoi în holul de la intrare și se întoarce cu balonul în formă de inimioară pe care l-a lăsat lângă ușă.

— De la o admiratoare secretă, spune ea. La mulți ani de Sfântul Valentin, Kayode!

Se apleacă ușor spre el și îl sărută pe obraz. Kayode arată de parcă ar fi câștigat la loterie.

Kayode are ceea ce Sylwia numește „un diabet prost gestionat“, din cauza căruia a orbit la un ochi, a făcut vasculită și ulcerații la picioare. Mai are și cardiopatie, probleme cu rinichii și risc crescut de accident vascular. La fel ca atât de mulți alți pacienți, are numeroase comorbidități — boli de fond care îi afectează sănătatea. Chiar dacă noi suntem aici în mod expres ca să-i gestionăm diabetul, să-i organizăm orice eventuale modificări ale administrării de insulină, să facem evaluări complexe și să-i schimbăm pansamentul pe rănile de la picioare, și în pofida nivelului de competență și experiență al Sylwiei, ea îi oferă lui Kayode aceeași îngrijire de bază pe care i-o furnizează cineva puțin calificat. Mai târziu, Sylwia îmi spune că nu există nimic „necalificat“ în materie de îngrijire a unui bolnav.

O privesc și mă înfior toată de o teamă respectuoasă. Mai întâi îi verifică lui Kayode glicemia și tensiunea arterială. E un proces complicat să-l facă pe Kayode să nu ajungă iarăși în spital; în paralel cu vizitele Sylwiei, i se aduce acasă mâncarea de la centrul de servicii sociale, este vizitat de un fizioterapeut (ale cărui exerciții Kayode se pare că le ignoră cu desăvârșire) și de un terapeut ocupațional, care a montat balustrade de sprijin prin toată casa și, dat fiind că auzul lui Kayode nu e prea grozav, o sonerie specială care emite și semnale luminoase. Kayode are și îngrijitori care ar trebui, în mod normal, să vină la el în fiecare zi, dar îngrijitorul lui și-a luat concediu medical și e limpede, după starea în care l-am găsit pe Kayode, că autoritățile locale n-au reușit să-i găsească un înlocuitor de cel puțin o săptămână. Sylwia e un colac de salvare.

O văd îngenunchind la picioarele lui Kayode și deschizând gentuța ei cu pansamente, înainte să-i desfacă bandajul umed de la picior. Îngenunchez și eu lângă ea și mă uit. E un pansament enorm, iar desfacerea lui durează multe minute. Pe măsură ce se apropie de piele, mirosul rănii începe să se împrăștie în aer. Ulcerele venoase ale piciorului pot avea un iz îngrozitor. Ca pregătire pentru acest moment, mi-am pus sub nas un bob de cremă Vicks decongestionantă cu eucalipt, și sunt convinsă că Sylwia a remarcat, fiindcă îmi aruncă o privire scurtă și se încruntă. Piciorul lui Kayode arată de parcă ar fi peticit cu roșu, ca atunci când te arzi pe porțiuni, și se vede o secreție care lucește în lumină. Timp de câteva clipe, ideea mea cu crema decongestionantă pare să funcționeze: tot ce simt în nări este mirosul copilăriei mele, când mama obișnuia să ne mânjească peste tot cu Vicks, pe mine și pe fratele meu, la primul semn de răceală sau de tuse ușoară. După care mă lovește în plex: putreziciune, ouă clocite sau crevete stricat, vomă de pisică sau varză stricată, canalizare, amoniac, sulf, metan — toate deodată. Ochii încep să-mi lăcrimeze. Sylwia pur și simplu îl ignoră.

Îi curăță rănile lui Kayode cu aceeași blândețe cu care l-a pieptănat, pălăvrăgind în tot acest timp, ca să-i distragă atenția. Folosește Hibiscrub, o soluție de un roz-pal, aproape ca guma de mestecat la culoare, și îi tamponează pielea cu bucăți de tifon îmbibate în ea, pe care le manevrează cu ajutorul unui forceps. După aceea, suflă peste picioarele lui Kayode, ca și cum ar vrea să usuce oja de pe niște unghii, până se mai zvântă puțin, apoi pansează ulcerațiile, înainte de a înfășura cu mare grijă un alt bandaj peste ele și în jurul lor. Când a terminat, verifică să nu fie bandajul prea strâns, apoi zâmbește:

— Perfect!

Încerc să-i învăț tehnicile, dar tot ce pot face este să-mi apăs stomacul într-un ghem strâns și să mă concentrez pe a respira lent pe gură, ca să reduc la minimum duhoarea. Oroarea totală a muncii de asistentă medicală începe să mă lovească în plin. Carnea și sângele și oasele noastre, ale tuturor; fragilitatea condiției noastre umane, pe care asistentele medicale trebuie s-o

poarte pe umeri și s-o suporte, fiindcă face parte din munca lor. Sunt oare făcută dintr-un material suficient de tare pentru așa ceva? Această zilnică readucere aminte a cât de vulnerabili suntem?

După ce ne ridicăm și scuturăm din picioare ca să ni le dezmorțim, fiindcă am stat atât de mult în genunchi, Sylwia desface masa de călcat a lui Kayode, o așază pe podea și începe să calce o cămașă.

— Scumpo, nu-i nevoie să faci asta, îi spune el.

— Dacă tot sunt aici… Și voi lua legătura cu lucrătorul nostru social, să vedem dacă putem să-ți obținem o alocație de combustibil pentru încălzire.

Mă uit pe fereastră, prin perdelele pătate, din voal gălbui. Afară e frig și mohorât, și fulguiește rar. Mă uit la ceas. Ni s-au alocat douăzeci de minute pentru această vizită, iar acum am întârziat la pacientul următor. N-am nici cea mai vagă idee de ce Sylwia calcă o cămașă, deci stau în picioare mai departe, nehotărâtă. Abia când Kayode începe să pălăvrăgească cu ea, îmi dau seama că Sylwia își continuă munca de asistentă medicală. Ea îl tratează de mult mai multe decât de ulcerațiile de la picioare sau de diabet.

Singurătatea este o epidemie a sistemului de sănătate publică. Ea cauzează cam la fel de multe decese ca fumatul sau obezitatea și poate să crească riscul de hipertensiune arterială, boală cardiacă coronariană, accident vascular, depresie și declin al funcțiilor cognitive. Organizația filantropică Age UK raportează că peste un milion de vârstnici declară că trece mai mult de o lună în care nu au schimbat măcar o vorbă cu vreun prieten, vecin sau membru al familiei lor.

În cele din urmă, Sylwia agață de spătarul unui scaun cămașa proaspăt călcată a lui Kayode, apoi se apleacă și îl mai sărută o dată pe obraz.

— Ne vedem mâine, îi spune ea.

Sunt sigură că — alături de călcatul cămășilor și de faptul că soțul ei vine să repare lucruri — sărutatul pacienților contravine

în totalitate regulilor. Dar văd cum surâsul lui Kayode ajunge până sus, în privirea lui.

Urcăm în mașina Sylwiei și eu cobor geamul portierei.

— Nu știu cum reușești, îi spun.

Sylwia se uită la mine. Învârte cheia în contact.

— Ai multe de învățat, îmi răspunde. Toți vom fi bătrâni într-o zi. Dacă avem noroc. Trebuie să le arăți respect, iar dacă un pacient îți oferă o ceașcă de ceai, fă un efort ca să-l bei. Dacă nu poți, atunci prefă-te. Stai cu ei cât de mult poți. Nu există pe lumea asta boală mai grea decât singurătatea.

— Îmi pare rău, îngaim jenată.

Mă concentrez pe odorizantul care se leagănă încolo și încoace, agățat de oglinda retrovizoare, și pe celelalte trei baloane în formă de inimioară care plutesc prinse pe bancheta din spate. Alte cadouri de Sfântul Valentin pentru pacienții ei, probabil.

— Pur și simplu nu cred că aș putea să mă descurc ca asistentă de district. Mama mea este lucrător social, iar unele dintre casele în care a trebuit să intre…

— Nu există experiență mai bună, ca asistentă medicală. Și este o onoare să lucrezi cu pacienți în vârstă. Nu se știe niciodată, s-ar putea să te fac să-ți schimbi părerea până la sfârșitul acestui stagiu. S-ar putea să alegi munca de asistentă de district — spune ea —, dacă ai destulă minte în cap.

Timp de mulți ani, nu mă mai prea gândesc la asistența medicală de district. Nici la Kayode nu mă mai gândesc timp de mulți ani. Dar azi îi văd chipul, teama, și mă gândesc la accidentul lui, când a căzut. Plâng și alerg pe coridoarele spitalului ca să ajung la bunica mea, înainte să fie prea târziu. Bunica mea a căzut, așa cum a pățit Kayode, și are șoldul fracturat. Frânturi de amintiri fulgerătoare din copilărie îmi însoțesc fiecare pas. Ziua în care m-am înființat la ușa bunicii mele, după încă o ceartă cu părinții mei, și ea mi-a spus că pot să stau cu ea pentru totdeauna, dacă trebuie. Poveștile ei despre cum era când trăia în Hong Kong și croitoreasa îi făcea rochii din mătasea cea mai fină, ca să meargă să danseze în fiecare seară.

Cum îi furam din țigările „Lambert & Butler“ și le fumam în baie, și amândouă ne prefăceam pe urmă că trebuie să fi fost vreo fantomă ahtiată după țigări. De câte ori n-am plâns în hohote, în poala ei, chiar și adultă fiind, și ea mă freca ușurel pe spate și-mi spunea că totul va fi bine — și întotdeauna simțeam că pot să o cred. Pe toți îi făcea să se simtă așa.

Unele familii sunt patriarhale, dar a mea cu siguranță nu este; bunica mea maternă, mama bunicii, bunica mea paternă și un batalion întreg de mătuși și strămătuși au fost toate femei energice, puternice și moderne. Una dintre ele, Gladys, era atât de bătrână, încât cu greu reușeai să înțelegi cum de ajunsese la o asemenea vârstă, și era atât de mică și zbârcită, încât îmi aducea aminte de Yoda din *Războiul stelelor*, și totuși ținea o bâtă de baseball în spatele ușii, gata să-i facă praf genunchii oricui ar fi îndrăznit să încerce s-o jefuiască la ea acasă. Aceste femei din familia mea, din ambele ramuri, par să trăiască și să lupte pe vecie. Poate cu excepția bunicii mele — acum. E bătrână, fragilă și vulnerabilă. A căzut în grădină, într-o seară geroasă de februarie, și-a fracturat șoldul și nu a găsit-o nimeni, ceasuri de-a rândul. Și probabil că va muri astăzi.

Ajung în salon și reușesc să-i rostesc în grabă numele, dar deja au dus-o în sala de operație. Va muri pe masă. E bătrână, cu multiple afecțiuni medicale. A stat afară în ger, zăcând pe pământ toată noaptea, având dureri mari, strigând degeaba după ajutor în întuneric. Gândul că a fost atât de singură și speriată mă inundă din cap până-n picioare, îmi ajunge până la oase și mă doare, ca și cum ar exista o legătură fizică între noi două. Poate că acesta este cel mai greu lucru dintre toate care să te doară — suferința celor dragi.

Iau colțul și o văd: ea este, pe un pat cu rotile, dusă spre sala de operație, atât de mică și de albă, cu părul ei cărunt lipit de o parte a capului, cu privirea îngrozită și însingurată. Are fața concavă — i-au scos proteza din gură. O să fie supărată rău din cauza asta. Bunica mea este o femeie care și acum își aranjează părul la coafor în fiecare săptămână. Nu vede deloc bine, așa că mă aplec mult deasupra ei, o prind de mână și o strâng tare.

— Buni! Eu sunt, buni! Sunt aici!

Iar culoarea din obraji i se schimbă chiar sub ochii mei, și văd că, dintr-odată, e capabilă să facă față la orice. De la ea am învățat cum s-o fac să simtă că totul va fi în regulă, exact la fel cum a făcut și ea pentru mine.

Dar nu totul este în regulă. Nu prea. Repercusiunile căderii sunt mai grave decât accidentul în sine. Iar bunica mea nu e o excepție, din acest punct de vedere. Aflu multe despre fracturile de șold — o fractură de col femural, în cazul ei — și despre soarta care ne așteaptă pe mulți dintre noi, mai ales pe femei, din cauza osteoporozei instalate după menopauză. Fractura de șold se numără printre cele mai des întâlnite accidente grave la cei vârstnici. „Saloanele sunt pline cu fracturi de col femural… deprimant de pline“, îmi spune o amică asistentă. „Toate femei de aceeași vârstă și toate susceptibile acum să moară. Ratele mortalității după ce ți-ai rupt șoldul sunt șocante!“ Îmi povestește că unul din trei adulți, de 50 de ani și peste, moare în răstimp de douăsprezece luni de la o fractură de șold. N-am idee de ce. Studiile sugerează un risc crescut de complicații suplimentare, cum ar fi infecție, hemoragie internă, accident vascular sau infarct de miocard. Dovezile pun de asemenea în evidență o diminuare a funcționalității fiziologice, dependență sporită de asistența medicală și o scădere a implicării sociale și a calității vieții. De la independență la dependență: o schimbare bruscă și totală a modului de viață. Asistentele știu că „renunțarea“ nu este o cauză de deces. Și totuși, ele știu că este. Poți să mori de inimă frântă, în pofida a ce-ți vor spune doctorii. Și poți să mori și când ți-ai frânt spiritul.

Bunica mea nu moare. În schimb, sunt greșeli și infecții, și așteptare. Sunt operații anulate și un sentiment de totală deznădejde. Ne simțim cu desăvârșire vulnerabile și la mila unui sistem eșuat. Și mai sunt și lucrurile mărunte. Să încerci să iei legătura cu medicul de familie. Să petreci ceasuri întregi în așteptarea unei consultații programate, doar ca să descoperi că ambulanța nu a fost comandată. O farmacie unde stocul de medicamente care îți trebuie ție tocmai s-a terminat și trebuie să

fugi la alte trei farmacii până să le găsești disponibile. Ce fac oamenii care nu au rude care să-i ajute? Cum se descurcă?

Bunica mea a trecut de la a fi o femeie mândră și activă, care își spală perdelele de voal în fiecare săptămână, le povestește despre familia ei necunoscuților alături de care așteaptă în stația de autobuz, face destule prăjituri cât să aprovizioneze o patiserie și se dă cu ruj din oră în oră, la a fi o bătrânică plăpândă și fragilă, aflată pe ultima treaptă a ierarhiei sociale. E țintuită la pat, acasă, și are dureri. După una dintre operații, rămâne cu un picior mai scurt decât celălalt; apoi, într-o altă intervenție chirurgicală, îi bagă o tijă metalică, în loc să-i înlocuiască șoldul. E mai rapid și mai ieftin. Nimeni nu spune că e o soluție temporară și că are legătură cu costurile. Dar eu știu adevărul.

Și mă gândesc la viața bunicii mele. Nevastă de militar, care a cutreierat toată lumea, urmându-și soțul, și a crescut patru copii. Un fiu i-a murit când avea patru ani, iar până la accidentul cu șoldul, se ducea regulat la mormântul lui. Și-a mai îngropat un fiu, mort mult prea tânăr. A avut cea mai bună căsnicie dintre toți oamenii pe care îi cunosc. Bunica și bunicul strigau și râdeau și toată casa era un haos plin de zgomot și iubire; aveau un setter irlandez roșu, pe nume Prince, care tot timpul țopăia între ei. Bunica mea are o casă care e plină de bunicul meu, chiar și după treizeci de ani de la moartea lui: pe rafturile din bufet stau în continuare aliniate sticlele lui cu suc de ghimbir, aparatul de radio în continuare fixat pe prognoza meteo navală, căreia bunicul îi dădea ascultare cu neclintit devotament, deși n-a avut niciodată o barcă. Poveștile despre bunicul meu se împletesc în viețile noastre.

Dar amintirea care dăinuie cel mai trainic este atunci când eram odată pe o autostradă, fratele meu și cu mine pe bancheta din spate a mașinii Lada, pătrățoasă și vopsită în albastru viu, și care troncănea veșnic, în ciuda verificării la sânge pe care bunicul insista întotdeauna s-o facă înainte de a porni în orice fel de călătorie, în timp ce bunica își dădea ochii peste cap. Remorca de cai care mergea înaintea noastră avea înăuntru nu un cal, ci o vacă. O vacă aparent extrem de agitată.

— Vaca aia o să sară, a comentat bunica mea.

Iar bunicul a făcut-o „proastă rău“, adăugând că „Ce naiba, vacile nu sar!“ Asta chiar înainte ca vaca să sară, la propriu, pe capota mașinii noastre.

Am virat într-o parte și ne-am ales cu o îndoitură în capotă, dar n-a mai existat nicio altă pagubă, decât o vacă scăpată în decor. Bunica mea n-a mai scos o vorbă tot restul drumului. În seara aceea, bunicul s-a așezat și a născocit povești pentru mine, fratele meu și nenumărații mei verișori. Întotdeauna făcea așa, de fiecare dată când mergeam pe la ei. Venea și se tolănea pe lada cu pături de pe hol, lângă ușa dormitorului, unde noi ne înghesuiam cu toții în același pat, vorbind, chicotind și provocându-ne la felurite caraghioslâcuri toată seara. Dar când venea bunicul, făceam liniște deplină. Bunicul meu era cel mai grozav povestitor! Ne îngrămădeam ca sardelele, cu ochii larg deschiși, ațintiți pe tavanul tras în calciu, și, în timp ce glasul lui grav și frumos modulat plutea prin aer, pătrunzându-ne în urechi, ne închipuiam întregi împărății și universuri de basm. Când ne cânta vechi cântece de leagăn velșe — așa cum făcea, din nou, în fiecare seară a șederii noastre acolo —, bunica venea să i se alăture. Poveștile lui absurde erau totuși cele mai bune. Îi plăcea să amestece, talmeș-balmeș, basmele clasice. Cenușăreasa se cățăra pe vrejul de fasole. Rapunzel sfârșea mâncată de lup. Frumoasa din Pădurea Adormită se necăjea din cauza unui bob de mazăre ascuns sub salteaua ei. Iar în noaptea cu pricina, toți ne-am ținut respirația când vaca a sărit peste lună. Bunicul a repetat povestea. „Vaca a sărit peste lună“, s-a auzit vocea lui tunătoare. Noi, copiii, și cei foarte mici, și cei deja adolescenți, am stat perfect nemișcați în întuneric, strânși unii într-alții, și i-am ascultat pe bunica și bunicul râzând în hohote, ținându-se cu mâinile de burtă. Râsul lor a fost acela pe care probabil că nu-l auzi decât o dată în viață.

Toți am avea destule de învățat despre însemnătatea familiei de la bunica mea. Câte ceva de învățat despre natura dragostei. Acum, însă, uite-o cât e de plăpândă și neputincioasă, și vulnerabilă. Îi este frică. Mă gândesc la bătrânii noștri: oamenii

noștri mai vârstnici, care au avut cu toții vieți pline de întâmplări, și au de spus mii de povești, la fel ca bunica mea. Pacienții aceia în vârstă pe lângă care trecem în spitale și în comunitate — aproape invizibili și mult prea adesea considerați irelevanți. Bărbații și femeile care au luptat în războaie pentru noi, care și-au riscat viețile pentru ca noi să putem avea o viață.

*

Dorothy, asistenta de district, este cea care ne salvează. Bunica mea pune cel mai mare preț pe independența ei și nu dă pe-afară de încântare la perspectiva de a primi pe cineva străin în casă. Îi spune lui Dorothy că primește destul ajutor de la familie. N-are nevoie de agitație inutilă, nici de o asistentă medicală. Se descurcă și singură.

Dorothy nu se supără ușor.

— Sunt la dispoziția dumitale. N-am nicio grabă.

Vorbește încet și tărăgănat, ceea ce e o schimbare plăcută față de toți ceilalți, care par să zbiere la bunica mea ca și cum ar fi surdă sau idioată sau amândouă. Dorothy se uită la fotografiile din cameră, înainte de a verifica rețeta bunicii și planificarea serviciilor de îngrijire, apoi cercetează rapid cu privirea în jur, după indicii ale stării generale de bine și de sănătate. După indicii despre viața bunicii mele.

— Ei, dar cine e băiatul ăsta frumos? O, Doamne, seamănă ca două picături de apă!

Bunica strălucește toată de mândrie.

— Nepotul meu și sora lui. El e adoptat.

Vorbește despre fiul meu și fiica mea. Eu stau pe canapea și răsfoiesc *Daily Mirror*, ziarul pe care bunica mea îl devorează din scoarță-n scoarță în fiecare dimineață. Ori de câte ori o vizitez, îmi citește cu voce tare orice are cât de cât legătură cu sistemul național de sănătate, de parcă ar trebui să-i cunosc personal pe toți cei implicați.

O privesc pe Dorothy cum se uită la fotografia copiilor mei. E adevărat că seamănă mult și că sunt mai apropiați decât oricare pereche frate-soră pe care am cunoscut-o vreodată.

— Ce dar de preț! spune Dorothy.

În mod sigur are timpul planificat foarte precis, dar nu arată nicio clipă că s-ar grăbi când bunica mea îi vorbește mai întâi despre băiatul meu — cât de nemaipomenit este și cât de mult îl iubește sora lui — și apoi despre fiecare nepot și strănepot pe rând. Dacă ai stârnit-o pe bunica să vorbească, atunci îți va fi imposibil să mai pleci, fiindcă și ea e o mare povestitoare. Discută cu Dorothy despre politică (măsurile astea de austeritate vor distruge lumea), despre sistemul național de sănătate (Bevin s-ar răsuci în mormânt) și despre sosul de friptură (vărul meu a venit acasă cu o fată căreia nu-i place friptura cu sos, ceea ce a făcut-o pe bunica mea să fie extrem de suspicioasă în privința caracterului fetei și să se teamă pentru viitorul vărului meu). Râd amândouă de se prăpădesc. S-au împrietenit.

Când vine momentul ca Dorothy să plece, deja pot vedea o mare schimbare la bunica mea. De săptămâni întregi e foarte tăcută și pare, nu știu cum, mai mică decât de obicei. Azi chiar are o pată pe bluză — maxima oroare pentru vechea ei personalitate. Dintr-odată, pare mai vioaie și mai luminoasă, de parcă lampa dinăuntrul ei vrea să arate că încă nu s-a stins. Mă trimite după un pulover curat și, când strigă la mine din salon: „Ăla roșu-cireșiu, de la Marks and Spencer“, simt o enormă ușurare, o adevărată alinare pentru mine.

Dorothy execută toate sarcinile care îi revin ca asistentă medicală, și unele în plus, dar cumva pe fundalul relației dintre ele, ca o coafeză care te face să uiți că de fapt îți taie părul. Dorothy ține de cabinetul medicului de familie și are o sumedenie de pacienți în grijă, care îi sunt trimiși prin echipa de externare din spital, prin doctorul specialist, prin asistentele medicilor cu cabinet propriu, dar vin și trimiși de alți pacienți și de familiile lor. Tratează cazuri de toate felurile, începând cu boala Crohn și terminând cu bronhopatia cronică obstructivă, face injecții și perfuzii cu antibiotic, pansează răni, face nebulizări, pune oxigen, administrează insulină, face intervenții rapide în cazuri acute și evaluări în cazul bolilor grave. Administrează chimioterapie pacienților cu cancer, la ei acasă. Face evaluări complexe și holiste pentru a prescrie servicii

medicale, a furniza aceste servicii și a trata oamenii și familiile lor, la domiciliu și în căminele de îngrijire, centrele de adăpost, clinicile pentru refugiați și alte medii comunitare private; și, aspect crucial, îi ajută pe mulți oameni ca bunica mea să nu ajungă iar internați în spital.

Dorothy a evaluat nevoile bunicii mele în materie de echipamente medicale necesare, mobilitate și mijloace ajutătoare pentru asigurarea unui trai independent, și i-a dat informații și îndrumări cu privire la eligibilitate și la întocmirea dosarului pentru împrumuturi nerambursabile și prestații sociale. A evaluat-o și a tratat-o din punctul de vedere al sănătății fizice, psihice și emoționale. Toate acestea le face cu pricepere, respect și tact. Ea a făcut ca întreaga existență a bunicii mele să fie mai suportabilă, într-un moment când părea de nesuportat. Munca unei asistente medicale de district este din ce în ce mai complexă, dar în esența ei rămâne neschimbată: să le dea oamenilor puterea să trăiască — și să moară — la ei acasă, ori de câte ori se poate, și cu demnitate.

Dorothy își concentrează eforturile pe a o face pe bunica mea să se simtă ca și cum ar fi singura persoană pe care o are în grijă, cu toate că are o mulțime de sarcini și un program foarte încărcat, și își face timp să înțeleagă de ce fel de tratament are nevoia bunica mea și cum ar fi cel mai bine să i-l administreze. Când pleacă, Dorothy îi trimite bunicii mele o sărutare, suflând-o din palmă. Și eu îmi aduc aminte de Sylwia și zâmbesc. Iar bunica mea strălucește toată de încântare.

— Ne-am înțeles perfect încă din prima, Dorothy și cu mine, îmi spune ea mai târziu. E o asistentă nemaipomenită! Și face un ceai foarte bun.

Cât de mult contează ceea ce fac Sylwia și Dorothy pentru cele mai grele dintre viețile de pe lumea asta! Probabil că nu există memento mai sincer și mai necosmetizat al umanității noastre decât munca asistentelor de district. Asistentele medicale care cutreieră cartierele pot să vadă în viitor, care mult prea adesea este unul sumbru. Dar ele reușesc să lumineze cerul cel mai

întunecat. Câteodată, asistentele de district devin cumva parte din familie pentru cei care nu mai au pe nimeni alături. Eu îmi urmez cariera lucrând în majoritatea timpului la terapie intensivă, care este o specializare complet diferită, cu totul și cu totul altceva decât ceea ce fac asistentele de district, deși ambele posturi impun niveluri tot atât de ridicate de competență expertă și pricepere. Iar pe mine toate asistentele mă învață că, oricare ți-ar fi specialitatea, lucrul cel mai important dintre toate este că are o însemnătate crucială *să porți de grijă*.

Unele lecții durează ani de zile până să le înveți, iar ceva ce Sylwia mi-a spus cu foarte mulți ani în urmă a ajuns în sfârșit să mi se pară limpede ca lumina zilei: „Nu suntem singuri, iar asistentele medicale trebuie să-i reamintească pacientului acest lucru. Ascultă-ți pacienții; ei încearcă să-ți spună ceva. Respectă-i!"

De-acum știu de-a fir a păr codul de conduită profesională al Consiliului Asistentelor Medicale și Moașelor (Nursing & Midwifery Council — NMC). Sylwia nu făcea altceva decât să-l traducă în practică: în gesturile care par cele mai mărunte putem găsi ceva care să conteze cel mai mult pentru pacienți și familiile lor. Asistentele de district le readuc aminte pacienților — și ne readuc aminte tuturor — că, atunci când oamenii se simt cel mai singuri, și vulnerabili, și înfricoșați, nu sunt nicidecum singuri. Nu suntem singuri. Iar bătrânii noștri merită cu desăvârșire tot respectul nostru.

Poate că, până la urmă, am ceva minte în cap.

---

3 În sistemul de sănătate britanic, cadrele medicale medii de district gestionează îngrijirea ambulatorie a pacienților din zona care le-a fost arondată, coordonând echipe de asistenți medicali comunitari și de lucrători de sprijin, și efectuând vizite la domiciliu. Activitatea lor cuprinde atât îngrijirea pacienților recent externați din spital, cât și îngrijirea pe termen mai lung a pacienților cu afecțiuni cronice, dar și o colaborare strânsă cu medicii de familie. *(N.t.)*

3

Gustul jeleului de litchi

Partenerul meu și cu mine suntem la centrul de instruire pentru adopții, așezați în cerc împreună cu un grup de alți părinți-candidați, în majoritate cupluri ca noi, fiecare având în față, pe podea, un marker și o bucată de hârtie. Ni s-a cerut să facem o listă a lucrurilor care ne-au adus aici. *Avort spontan,* scriu eu. *Vărsături și grețuri severe în timpul sarcinii (hiperemia gravidarum). Recomandarea medicului de a nu mai rămâne însărcinată. Vreau ca fetița mea biologică să aibă un frate sau o soră la fel de apropiată cum sunt eu cu fratele meu. Speranța de a face un bine?* Aș vrea să-i înșir pe toți bebelușii de care am avut grijă de-a lungul anilor și care așteptau să fie adoptați. Copiii din sistemul de îngrijire instituționalizată. Adulții care suferă de probleme fizice, psihice și emoționale după ce părăsesc sistemul de îngrijire instituționalizată. Cei care alunecă afară prin crăpăturile sistemului.

Mă uit în jur, la celelalte liste. Unele sunt lungi, dar altele sunt suspect de scurte. Lucrătorii sociali devin îngrijorați doar când lista e prea scurtă. Mama mea e lucrător social din domeniul protecției copilului și deseori discutăm împreună perspectiva adoptării unui copil.

Lucrătorilor sociali nu le pasă cine ești, aflu de la ea, nici cum ai trăit până acum, nici prin ce ai trecut. Dar dacă nu ești în stare să fii sincer despre toate acestea sau dacă ai probleme vechi rămase nerezolvate, atunci încep să fie preocupați. Copiii din sistemul de îngrijire instituționalizată au nevoie de parenting terapeutic, nu doar de un parenting „destul de bun“. Pentru că toți au nevoi speciale. Pe lucrătorii sociali îi interesează mult mai mult o persoană care spune că vrea să adopte pentru că a suferit ani de zile de fertilizare în vitro, iar acum, după o perioadă de consiliere psihologică și durere, știe că este unicul mod prin care

va putea fi părinte, decât dacă persoana respectivă le spune că vrea să adopte fiindcă i se pare ceva extraordinar.

Mama nu este singurul lucrător social care să-mi spună aceste lucruri. Propria noastră lucrătoare socială, Teniola, conduce sesiunea de instruire. Poartă cizme de cowboy și o fustă minusculă, și mănâncă chipsuri de cartofi. O plac foarte mult. Vorbește pe șleau și nu bate câmpii. În ciuda sprijinului ei, instruirea pentru adopție rămâne tot o experiență brutală. Aflăm în cea mai mare parte lucruri despre abuzul asupra copiilor. Eu știu deja multe în această privință, atât de la instruirea de protecția copilului care ni se face la serviciu, cât și din experiență la prima mână, îngrijind copii și bebeluși care au fost izbiți de pereți sau bătuți, care au fost obligați să-și îngrijească frații și surorile mai mici încă de când nu aveau nici ei decât patru ani, și alte orori incredibile. Dar nu m-am gândit, totuși, la lucrurile astea în contextul unui potențial copil al meu care să sufere din cauza lor. Copilul meu imaginat. În mintea mea, copilul meu imaginat trebuie să fie fată și va arăta la fel ca fiica mea biologică — parțial pentru că asta îmi tot spune fetița pe care am născut-o eu. Le văd cu ochii minții pe amândouă: Afro pufnește și zâmbește, și râdem toate trei împreună, în parc și la plajă, pe malul mării. E o fantezie, firește, dar una plăcută.

Fiica mea are trei ani. E greu de spus cum va face față apariției unei surori, mai ales o surioară cu nevoi speciale. Dar încerc să nu mă gândesc la asta, deși lucrătoarea socială mă obligă s-o fac.

— Lumea are o concepție greșită, crede că în sistemul de îngrijire instituționalizată copiii sunt *puși* de cineva. Dar aproape întotdeauna sunt *luați* în îngrijire. Cel mai adesea, ca măsură de ultimă, chiar ultimă instanță, și deseori după abuzuri, fie ele emoționale, fizice, sexuale sau lipsă de atenție. În multe cazuri, o combinație a tuturor celor pomenite.

Începem cursul de instruire ca străini unii de alții și sfârșim prin a ști mai multe fiecare despre ceilalți decât unii frați și unele surori. Instruirea are loc devreme în procesul de adopție — ca să-i elimine cât mai repede, bănuiesc, pe cei care vor da bir cu fugiții când se confruntă cu realitatea lui dură. În ziua a doua, trei

oameni lipsesc de la instruire și nu-i mai văd niciodată, nici nu mai aud nimic de ei. O femeie pe nume Poppy acaparează majoritatea timpului nostru.

— Noi chiar vrem o fetiță, repetă ea întruna.

Pe fața Teniolei nu se poate citi nimic. La fel ca pe cea a unei asistente medicale.

— Mda, sexul copilului este unul dintre lucrurile pe care le veți putea alege, într-adevăr. Dar vrem să aflăm și să înțelegem motivul din spatele alegerii.

Există o listă a lucrurilor pe care poți să precizezi că le vei accepta și nu le vei accepta la un copil adoptiv, începând cu afecțiuni medicale grave și terminând cu o ocazie în care un lucrător social ne întreabă, la modul cel mai serios, dacă am accepta un copil cu părul roșu.

Poppy are ochii uscați când povestește în această încăpere plină de lume despre fetița pe care a pierdut-o.

— S-a născut cu creierul în exteriorul craniului, spune ea.

Se face tăcere și încăperea e plină de umbre.

— A trăit trei zile.

Soțul ei, Lee, îi cuprinde umerii cu brațul. Poppy se scutură, dându-i-l la o parte. Observ asta, și văd că Teniola a observat și ea.

— Vrem doar o fiică. De asemenea, se poate schimba numele?

Un bărbat din stânga mea și partenera lui tușesc amândoi.

— Ce vreau să spun, unele nume de copii sunt de-a dreptul extreme. Nu vrem o Chardonnay sau o Tiger, gen. Pe fetița noastră o chema Jessica și am vrea să poarte același nume.

Poppy râde, apoi continuă:

— Deja i-am pus numele pe un poster, în camera ei.

Vocea îi sună dogit. Mă întreb dacă a avut parte vreodată de psihoterapie. Simt atât de multă tristețe pentru această femeie și pentru grozăvia de a iubi un bebeluș care s-a născut astfel, un bebeluș care nu trăiește decât vreo câteva zile. Mă întreb, în primul și-n primul rând, ce fel de viață va avea acea biată a doua Jessica. Aflăm ulterior că acel cuplu nu a reușit să treacă de etapa evaluării în mediul de acasă.

Mă uit la exemplul de formular pe care va trebui să-l completăm la un moment dat. Căsuțele pe care trebuie să le bifăm, partenerul meu și cu mine, despre lucrurile cărora ne-am putea imagina că trebuie să le facem față ca familie. Fetița lui, care are doisprezece ani și locuiește cu mama ei, dar vine periodic să stea cu noi. Fetița noastră, care are trei ani. Toți cei din încăpere semnează un angajament în necunoscut, dar numai partenerul meu pediatru și cu mine știm cum arată acest necunoscut. Boală psihică serioasă a părinților, schizofrenie, tulburare bipolară, anomalii congenitale, cardiopatii, dependență de oxigen, anemie siclemică, sindromul Down, o istorie de violență, abuz în familie, neglijare, incest.

— Pierderea și durerea sunt cele care încep întotdeauna procesul de adopție, indiferent cum s-ar termina, spune Teniola, uitându-se la noi. Călătoriile noastre cele mai importante merg înapoi, spre punctul de plecare.

Mă uit la căsuța lângă care scrie „dizabilitate de învățare".

Jake are cincizeci și patru de ani, poartă ghete speciale care să-i îndrepte picioarele, folosește deseori un scaun cu rotile și îi place la nebunie să picteze floarea-soarelui. E vioi și se emoționează repede. Și e îndrăgostit. Vrea să împartă o cameră cu Grace, o femeie de patruzeci și ceva de ani, care nu poate vorbi aproape deloc. Grace folosește o chestie care seamănă cu o tablă de Ouija, arătând literele din priviri. Pe vremea când nu exista încă tehnologia de azi, era un proces mare consumator de timp și frustrant, pentru toți cei implicați, și mai ales pentru Grace. O propoziție poate să dureze treizeci de minute. Stau cu ea, în timp ce, în jurul nostru, îngrijitorii au o consfătuire pe tema dacă se cuvine să-i lase pe Grace și pe Jake să împartă același pat.

M-am ras în cap și port bocanci Dr Martens. E anul 1997 și lucrez într-un cămin rezidențial pentru oameni cu dizabilități fizice și de învățare. E un loc mult întins pe orizontală, un vast conac din Dorset, cu spații individuale amenajate pentru locuit, pe care asistentele medicale le vizitează. Noi, voluntarii — suntem vreo treizeci —, facem grosul muncii brute, care-ți rupe

spinarea. Am șaisprezece ani, primesc pe săptămână 21 de lire sterline bani de buzunar și sunt fericită la culme, cheltuindu-i pe tutun, din care îmi rulez singură țigările, și pe sticle mari cu cidru ieftin. Seamănă destul de bine cu o comună hipiotă: împărțim frățește camerele și hainele, faringita streptococică și probabil chlamydia. Suntem tineri. Mă simt o adevărată militantă în privința drepturilor omului și le semnalez tuturor celor care vor să mă asculte că acești rezidenți ai căminului sunt adulți și pot să facă orice doresc ei. Gândirea mea este în alb și negru, și departe de vreo subtilitate. Dar managerii căminului oricum mă ignoră și îi cheamă pe părinții în vârstă ai lui Jake și Grace, ca și cum aceștia ar fi copii.

Atât de multe s-au schimbat în felul în care e percepută dizabilitatea față de acele zile, deși avem încă un drum lung de parcurs. Pe atunci, ne uitam la oamenii care aveau dizabilități cu frică și cu stigmatul milei, și lucram cu teorii ale „valorizării rolului social“ și ale „normalizării“ — practic, încercând să aliniem viețile și obiceiurile celor în cauză cât mai aproape posibil de ceea ce se considera a fi „normal“. Mie de fapt nu mi s-a părut niciodată că are sens să adaptezi tiparele vieții unui om ca să se potrivească cu restul societății. Mult mai bine ar fi, le pledam eu plină de entuziasm prietenilor mei, să adaptăm societatea, astfel încât să fie complet incluzivă și toată lumea să se poată simți „normală“ și să trăiască „normal“.

Se vede însă treaba că Grace este o activistă de campanie mai competentă decât mine. Știe exact ce vrea și cum să obțină ce-și dorește, și știe cum să păcălească sistemul. Îmi arată din ochi literele, iar eu scriu pe hârtie cuvintele: *Jake — vrei să te căsătorești cu mine?*

Amândoi sunt evaluați de mulți, mulți specialiști, ca să fie siguri că există un consimțământ veritabil. După care se căsătoresc, câteva luni mai târziu, în cadrul celei mai vesele ceremonii de nuntă la care am participat vreodată, iar managerii nu pot face altceva decât să stea și să se uite cum Jake și Grace beau prea multă șampanie și le cer îngrijitorilor să-i ajute să se întindă amândoi în același pat, ducându-se foarte devreme la

culcare. Și continuă prin a-și croi o viață sănătoasă de adulți, în pofida faptului că nimic dintr-o asemenea viață nu este ușor pentru ei și în ciuda faptului că trăiesc într-un centru unde depind atât de mult de îngrijirea pe care le-o dau alții.

Breda locuiește cu sora ei, Bernadette, și a evitat până acum un azil. Dar lucrurile încep să fie dificile pentru amândouă. Părinții lor o ajutau pe Bernadette cu Breda, dar acum au îmbătrânit și ei. Mama lor are demență senilă și îi poartă permanent de grijă tatăl lor, dar care e și el bolnav de inimă. Breda are autism, definit de Societatea Națională pentru Autism ca fiind o dizabilitate de dezvoltare pe toată durata vieții, care afectează modul în care o persoană comunică și relaționează cu alți oameni și felul în care percepe lumea din jur. Un spectru întreg de dificultăți și provocări, iar autismul Bredei se află la capătul cel mai dificil. Breda mușcă și scuipă și i s-a întâmplat să-și facă singură rău. De asemenea, suferă de sindromul Pica: ingestia voluntară a unor lucruri necomestibile, în cazul ei, mucuri de țigară și pământ; și mânjește — ceea ce înseamnă că întinde materii fecale — pe pereții și geamurile apartamentului lor.

Bernadette, care s-a îngrijit de Breda de-a lungul ultimilor optsprezece ani, suferă de o tulburare de alimentație și de depresie, și este în concediu medical de la slujba ei de asistentă administrativă. Nu e căsătorită: și-a dedicat întreaga viață îngrijirii surorii ei și nu are nici timp, nici energie pentru o relație romantică. Așa cum se întâmplă cu toți pacienții, în jurul lor există un puzzle-gigant, iar autismul Bredei e doar o piesă din el. Aceștia sunt oamenii pe care îi îngrijesc asistentele medicale, puzzle-urile pentru care niciun manual din lume nu te poate pregăti îndeajuns.

Breda, pe lângă toate celelalte, mai are și un astm sever. Și mă gândesc la tot ce am citit despre astm: cum exemplele de îngrijire pornesc de la premisa că persoana astmatică este maleabilă, urmează întocmai recomandările medicului, fără necesități suplimentare sau situații complicate în ce privește sănătatea familiei. În tot mai mare măsură, totuși, s-ar părea că pacienții

noștri vin, la fel ca Breda, într-un ghem încurcat de nevoi: sociale, emoționale, fizice, psihice și cu probleme de învățare. Asistenta medicală este cea care vede imaginea de ansamblu, imagine care, uneori, face ca afecțiunea respectivă — astmul, în acest caz — să fie tratabilă. În munca de asistentă nu trebuie atât să descurci tuburi de perfuzie, cât să descurci vieți.

Le-am întâlnit prima oară pe Breda și Bernadette într-o zi de martie, în secția de tratament ambulatoriu. Martie este prin tradiție luna când spitalul — alături de pacienții lui — ajunge la capătul sezonului de afecțiuni respiratorii și poate începe să-și tragă sufletul din nou. Criza de iarnă se mai domolește un pic, iar asistentele pot, pentru prima dată din octombrie încoace, să zărească o geană de lumină la orizont. Martie mai înseamnă și sfârșitul pneumoniei și al bronșitei, și exacerbarea afecțiunilor primare de fond. Și mai puține oase bătrâne rupte — gata cu poleiul pe care poți aluneca. În loc de asta, avem sezonul vărsatului-de-vânt, când copiii și adulții cu forme îndeajuns de grave de varicelă sau zona zoster ajung la spital și se numără printre cei mai bolnavi pacienți de care m-am îngrijit eu vreodată. Și e vremea accidentelor copilăriei (întotdeauna mă întreb dacă nu cumva, după ce au fost închiși între patru pereți toată iarna, pe copii îi apucă brusc nebunia mersului pe bicicletă și a cățăratului în copaci!). Martie, alături de toate celelalte luni, este și un timp pentru septicemie, cancer, demență, atacuri de cord și toate acele evenimente neașteptate care te pot lăsa handicapat pentru toată viața. Crizele de astm pot apărea oricând, dar sunt mai frecvente iarna; iar astmul merge mână în mână cu alte boli respiratorii, cum ar fi pneumonia, cele două luându-se de mână ca să scoată la iveală tot ce are mai rău fiecare, ca două prietene la cataramă foarte prost-crescute.

Breda are crize de astm pe tot parcursul anului, multe dintre ele necesitând spitalizare. Acum are o asemenea criză și ar fi nevoie de un nebulizator, dar le mușcă și le scuipă pe asistente, și, fiind obeză, îi vine relativ ușor s-o împingă la o parte pe Bernadette. Remarc expresia de pe fața lui Bernadette. A depășit stadiul de oboseală sau hotărâre bătăioasă. E ca și cum tocmai i-a spus

cineva că e pe moarte și că nu se mai poate face absolut nimic. Orice speranță a dispărut. O asistentă care stă alături cu un nebulizator poartă un vizor din plastic transparent, probabil să nu-i ajungă fluide corporale în ochi. Îmi vin în minte toate spălăturile oculare de care am avut parte de-a lungul anilor — litri întregi de soluție salină care mi-a fost turnată pe globii oculari ca să spele orice urmă de sânge, flegmă sau fecale din jetul împroșcat în direcția ochilor mei.

Văd imediat că Breda respiră cu foarte mare greutate. Asistentele au îndepărtat de ea toate echipamentele medicale cu putință, au tras perdelele și au pus perne în jurul patului ei, dar nimic din toate acestea nu e de ajutor. Între scuipații guturali cu flegmă din fundul gâtului, pe care îi împarte în direcția asistentelor și a surorii ei, Breda își dă cu pumnii în cap și în ochi, și se plesnește cu palmele peste față, cuprinsă de paroxism. Își zgârie obrajii cu unghiile până îi țâșnește sângele. Pulsoximetrul care-i măsoară saturația cu oxigen a fost azvârlit de mult, iar linia de monitorizare și canula au fost smulse afară. Nu respiră bine, are dificultăți să tragă adânc aerul în piept și între izbucnirile violente se odihnește cu brațele întinse drept în față. Această poziție „în trepied“ pare să fie adoptată aproape inconștient de oamenii cu insuficiență respiratorie, când corpul încearcă să-și maximizeze capacitatea pulmonară apelând la mușchii accesori ai gâtului și ai părții superioare a toracelui, ca să inspire mai mult aer în plămâni.

Plămânii noștri sunt proporțional mai încăpători în partea din spate a corpului, decât în față; acesta este unul dintre motivele pentru care asistentele de neonatologie îi așază pe bebeluși cu fața în jos. Lucru valabil și pentru pacienții adulți, deși n-am văzut ca această bună practică să fie prea răspândită în secțiile de terapie intensivă — până acum. Brusc, secțiile ATI de peste tot sunt pline cu adulți culcați pe burtă, toți luptându-se cu COVID-19, toți întinși cu fața în jos, toți primind cea mai mică fracție inspiratorie de oxigen posibilă și la cel mai mic nivel de presiune la sfârșitul expirului (măsura terapeutică denumită „positive end-expiratory pressure — PEEP“) prin intermediul ventilatoarelor

mecanice, precum și alte tratamente similare. Acești pacienți adulți îmi aduc aminte de niște nou-născuți giganți — înfășați din cap până în picioare și culcați pe burtă, cu perne care să-i susțină, în stări de comă medicală indusă, în timp ce noi așteptăm și sperăm ca organismele lor să-și revină.

Poziția în trepied este unul dintre semnalele de alarmă care îi spun clinicianului că persoana din fața lui se luptă să respire și riscă să facă insuficiență respiratorie. Pentru cineva care suferă de astm, semnul este cu deosebire de rău augur, pentru că starea astmaticilor poate să se deterioreze incredibil de repede. Breda este în stare critică de-acum și a depășit stadiul nebulizatorului. Mă asigur că anestezistul a pornit spre noi — în pas alergător! Breda va avea nevoie de intubație urgentă cu un tub pentru respirație — tub endotraheal — și de ventilație, altfel riscă să moară. Astmul este o boală parșivă. Crizele care pun în pericol viața bolnavului au câteva semne subtile, unul dintre ele fiind incapacitatea de a vorbi în propoziții coerente, dar cu dificultățile de comunicare deja existente ale Bredei, e greu să-ți dai seama. Totuși, buzele i s-au albăstrit, ceea ce reprezintă un semn de fatalitate iminentă în astm. Nu avem timp de pierdut! Dar orice procedură va fi cvasiimposibilă dacă nu reușim să-i punem o linie venoasă. Mă depărtez de patul ei, căci ultimul lucru de care Breda are nevoie acum e o persoană străină care să-i amplifice anxietatea.

E greu de privit. Trebuie să fie teribil de înfricoșător pentru ea, neputând să respire, într-un loc străin, înconjurată de oameni care poartă viziere și salopete de protecție ca să se apere de scuipăturile ei, care nu știu cum să comunice mai bine cu ea. Chiar și acum, când sunt o asistentă experimentată, astmul mă sperie mai mult decât majoritatea celorlalte boli. Când spui „astm bronșic“, cei mai mulți oameni se gândesc la o pompă cu aerosoli sau la un inhalator. Nu și asistentele medicale. Îmi vin fulgerător în minte pacienți de care m-am ocupat de-a lungul anilor și care aveau astm: de la bebelușii dolofani și fericiți, suflând anevoie și râzând în spatele unui nor de abur din nebulizator, la un adolescent care a murit, în ciuda strădaniilor

noastre neprecupețite. Niște aer a rămas prizonier în locurile unde n-avea ce căuta din corpul lui — o chestie cumplită, numită emfizem subcutanat —, și după ce băiatul a murit, eu mi-am apăsat mâna pe pieptul lui și am încercat să-l fac să se dezumfle, manual, pentru ca părinții lui să nu-l vadă așa, desfigurat. Pielea lui fâsâia și pârâia, ca „bomboanele pocnitoare“, dropsurile acelea cu bule din bioxid de carbon care pocnesc când le bagi în gură. Când au sosit părinții lui, țin minte cât de mult îmi doream să fi reușit să scot tot aerul acela, pentru ca ei să fie scutiți de oroarea acelui zgomot și acelei senzații. Dar mama lui plângea și țipa atât de tare, încât oricum nu s-ar fi putut auzi nimic altceva. Și mi-am dat seama că zgomotele de care eu mă temeam n-ar fi influențat cu nimic durerea lor. Își pierduseră copilul; nimic pe lumea asta n-ar fi putut să-i facă să se simtă și mai nenorociți. „Astm bronșic“, mi-a spus tatăl lui. „Nu avea altceva decât astm și o viroză respiratorie.“

Fug acum spre camera de gardă, unde știu că există un dispozitiv de perforare pentru abordul intraosos. Realizat în cadrul cercetărilor armatei, pentru militarii ale căror membre au fost spulberate de explozii, este un instrument care face o gaură în os și poate să monteze o linie intraosoasă în oricine, în răstimp de doar câteva secunde. Poate fi folosit chiar și pe pacienții conștienți, deși eu nu m-aș oferi voluntară pentru o asemenea manevră. În ciuda afirmațiilor că nu doare deloc când pătrunde până la os, primul val de soluție salină va fi absolut groaznic. În spatele oaselor noastre există un soi de plasă membranoasă, și, chiar dacă perforatorul n-o deranjează cu nimic, lichidul o spintecă, iar despicătura aceea va fi cu siguranță resimțită. Dar dacă Breda intră în stop, vom avea nevoie de perforatorul intraosos. Totul din secția de urgențe se află în spatele unui perete incasabil din sticlă și am nevoie de un cod de acces, la fel ca la un automat de băuturi, și îmi ia câteva minute ca să găsesc pe cineva din personalul permanent de la urgențe, care să intre și să-mi dea dispozitivul. Fug cu el înapoi în secție cât pot de repede.

Îmi simt inima în gât când în sfârșit ajung înapoi. Vreau să fiu de ajutor, dar mă simt inutilă. Mă gândesc întruna la băiatul pe care n-am reușit să-l salvăm: senzația pielii lui deformate sub degetele mele, pârâiturile și pocnetele. Dar, pe lângă dispozitivul perforator, mai există ceva neașteptat din categoria echipamentelor salvatoare: planul de îngrijire al Bredei.

Breda are un asistent medical specializat în dizabilități de învățare — competență denumită „specializare în comportamentul comunitar“ —, iar Bernadette le-a dat asistentelor un *plan-suport de comportament pozitiv*, care detaliază modul cum face față situației cu sora ei și lucrurile care ar putea fi de ajutor în timpul episoadelor de comportament dificil. Când eu mă întorc cu perforatorul intraosos, asistenta de lângă patul ei a luat deja legătura cu asistentul specializat în dizabilități de învățare, ca să-i dea de veste despre internarea în spital a Bredei, și a citit planul de îngrijire, pe care acum mi-l înmânează mie. Scanez și eu rapid documentul, în timp ce îl așteptăm pe anestezist, și văd că lucrul pe care Breda îl detestă — și i se pare realmente înfricoșător — sunt luminile strălucitoare. Întunericul o face să se simtă mai în siguranță. Le spun asistentelor și, imediat ce am lăsat lumina la intensitate minimă, Breda nu mai scuipă. Se apleacă în față, sprijinindu-se pe brațele întinse, și începe să respire mai bine. E o schimbare mică, dar măcar o ține în viață până ce sosește experta noastră în probleme respiratorii, o anestezistă pe care o cunosc și care își spune, cu modestie, „femeia cu gazul“ — dar care, în realitate, se numără printre meseriașele cele mai competente și mai experimentate din spital. Simt cum, treptat, inima nu-mi mai bubuie în piept după ce Breda este dusă pe patul cu rotile spre sala de intervenție, unde i se face o anestezie cu inducție de gaz, o intubare și un tratament pentru criza de astm care îi pune în pericol viața. În ciuda prognosticului inițial, supraviețuiește. Aștept cu Bernadette lângă sala de anestezie, iar ea se sprijină de umărul meu. Nu plânge. Nici nu mai poate să plângă.

— Cât de curajoasă ești, spun eu, iar Bernadette se întoarce spre mine de parcă aș fi debitat o mare prostie.

— Nu sunt deloc curajoasă. Sora mea e cea curajoasă. Îmi dă motiv să merg mai departe, în fiecare zi.

Se uită spre ușa sălii de anestezie și oftează:

— N-aș putea să trăiesc fără ea.

Chiar și existențele cele mai dificile sunt deseori pline de dragoste și veselie. Lucas are cele mai grave dizabilități, cu toate acestea, răspândește fericire spre toți cei din familia lui. Lucas visează în muzică. Are zece ani, deși arată mult mai mic decât vârsta lui și are un trupușor mult mai firav decât ar trebui să fie. Coloana lui vertebrală este răsucită și cocoșată, iar membrele îi sunt țepene, deformate și contractate. Are nevoie de medicație antispastică periodică, iar masajele ajută și ele. Pentru moment, scaunul lui cu rotile s-a stricat și, cât timp așteaptă un document de finanțare care să-i aducă unul nou, stă într-unul de căpătat. Nu i se potrivește prea bine, ceea ce înseamnă că există un grad mare de risc să se aleagă cu rosături, bășici, eritem și escare. Lui Lucas îi plac baloanele de săpun, îi place să cânte, îi plac filmele Disney și muzica rock. Dacă începe să țipe, uneori ajută să-l mângâi pe frunte. Dificultățile lui de deglutiție îl împiedică să bea orice fel de lichide, iar terapeutul logoped este de părere că ar fi bine, deocamdată, să evite și mâncarea solidă. Lucas este hrănit direct în stomac, printr-un dispozitiv numit gastrostomă. Zgomotele puternice îl fac să tresară violent. Îi place la nebunie călăria, și, o dată pe an, se duce într-o vacanță organizată de o fundație caritabilă pentru copii.

Acestea sunt informațiile pe care le am despre Lucas, înainte de a-l cunoaște. Lucrez în comunitate, ca manager asistent al unui centru rezidențial de sprijin pentru copiii cu profunde dizabilități de învățare. Documentarea este un aspect foarte important al muncii de asistentă medicală, deși veșnic ne plângem că ne dă bătăi de cap. Dar este esențială pentru copiii cu nevoi atât de complexe ca ale lui Lucas, care se tot plimbă între categorii de servicii, care ba intră, ba iese din spitale, și cu atât de mulți oameni implicați în îngrijirea lui. Asistenta lui pentru dizabilitatea de învățare, pe nume Tina, este cea care

coordonează îngrijirea lui Lucas, corelând sub forma unui întreg unitar fărâmele de informații care trec de la unul la altul între cei implicați: asistenta școlară, lucrătoarea socială, asistenta pediatră comunitară, terapeutul logoped, terapeutul ocupațional, fizioterapeutul, învățătoarea, asistentul de predare și dieteticiana. Dacă pentru creșterea unui copil e nevoie de un sat, atunci pentru creșterea unui copil cu nevoi speciale e nevoie de o metropolă.

Tina se află în centrul acestui ghem încurcat, o adevărată magiciană ce execută trucuri care nu pot fi văzute, pentru ca Lucas și familia lui să poată avea parte de momente plăcute — sau măcar de mai puțină durere. Tina însăși a fost diagnosticată cu o tulburare de spectru autist. „Multă vreme am vrut să mă fac cercetătoare în asistența medicală medie, și mă gândeam să mă ocup de ramura adulților“, îmi spune ea. „Dar când am aflat mai multe despre îngrijirea copiilor cu dizabilități de învățare, am știut sigur că o să-mi placă cel mai mult.“ La fel ca munca oricărui tip de asistentă medicală, și cea dedicată dizabilității de învățare — sau dizabilității intelectuale — presupune creativitate, adaptabilitate și o doză masivă de bun-simț practic. „În fiecare zi mă duc la serviciu cu un singur țel în cap: să le fac oamenilor viața mai bună“, îmi spune ea. E de mulți ani asistentă pentru pacienții cu dizabilități de învățare, în multe și diverse ambiențe. „Uneori, asta înseamnă să văd cum stă treaba cu niște medicamente nou prescrise, alteori, să văd de pacienți în centre de sprijin sau să-i însoțesc la dentist, ca să le pot explica lucrurile într-un mod pe care ei să-l înțeleagă. Iar uneori înseamnă să particip la o seară de întâlniri-fulger, ca să mă asigur că toată lumea se distrează și nimeni nu pățește nimic rău. Sau să le predau unor medici de familie noțiuni de bună practică. E atât de multă varietate! Am cea mai interesantă slujbă din lume!“

Tina este genul de asistentă medicală pe care ne-am dori-o cu toții: experimentată, neînfricată, hotărâtă. Ea se bate pentru drepturile oamenilor pe care îi îngrijește, în sânul unui sistem căruia mult prea adesea nu pare să-i pese deloc de ei. Atât de multe lucruri învăț de la ea — și am nevoie de ajutorul ei. Sunt

încă foarte necoaptă, am douăzeci și ceva de ani, doar câțiva ani de experiență ca asistentă medicală și aproape zero experiență de viață adevărată. Multe dintre noi, asistentele, trecem mai târziu în carieră la lucrul cu dizabilitățile de învățare. Genul acesta de muncă nu are nimic spectaculos. Nu e pentru cele dependente de adrenalină. Când mi-am început eu meseria, mă incita atmosfera trepidantă a spitalelor, mediul lor înalt-tehnologizat, unde viața și moartea atârnă de un fir de păr. Și totuși, chiar dacă în genul ăsta de muncă e mai multă liniște, nu înseamnă nici pe departe că ar fi o muncă mai puțin importantă. Ca asistentă medicală, învăț cât de multă putere îți dă faptul că salvezi o viață. Și învăț cât de multă putere stă în faptul că poți da sens unei vieți. Ambele intervenții salvează vieți, până la urmă. Dar a doua salvează mai multe vieți deodată.

„Fiecare ființă umană merită să trăiască în demnitate și să i se îngăduie să-și exprime fericirea, tristețea și alegerea“, îmi spune Tina. Relații pozitive și bucurie se pot găsi, cu îngrijirea, competența și sprijinul financiar adecvat, pentru a-i ajuta nu doar pe cei care au dizabilități de învățare profunde și multiple sau autism și comportament dificil, ci pentru a ajuta și familiile lor. Lucrurile cele mai simple pot avea un impact semnificativ în ce privește îmbunătățirea calității vieții: mijloacele ajutătoare corecte pentru comunicare asistată prin tehnologie, planificare centrată pe persoană și un pachet de servicii de îngrijire și suport. Asistentele medicale potrivite. Asistentele specializate în dizabilități de învățare cum este Tina înțeleg capacitatea tuturor ființelor umane de a se bucura. Ele știu că bucuria dă sens celor mai dificile existențe. Noam Chomsky spunea: „Atunci când studiem limbajul uman, ne apropiem de ceea ce unii ar putea numi «esența umană»“. Munca asistentei specializate în dizabilități de învățare este studiul unui limbaj care a fost diminuat și denigrat, și desconsiderat ca inferior. Acestea sunt asistentele medicale care lucrează în domeniul esenței umane.

Tina mi-l descrie pe Lucas ca pe un sufletel adorabil, lucru pe care eu îl văd imediat. Lucas tresare aproape permanent, de parcă ar avea dureri, dar, în același timp, ochii lui sunt plini de zâmbet.

Mă face și pe mine să zâmbesc din ochi, doar uitându-mă la el. Nu poate să vorbească, dar scoate zgomote și fornăie, iar uneori țipă. Părinții lui nu prea știu ce să spună despre capacitatea lui de a procesa imagini și sunete.

— Cred că știe că suntem aici, spune mama lui, și peste chipul ei parcă trece un nor. Cred. În fine, sper că știe.

Ridică mâna fiului ei și o sărută. Apoi se uită la ea.

— Hai să-ți tăiem unghiile, Lucas.

Femeia se întoarce spre mine:

— Poate să se zgârie. Sau să-i zgârie pe alții. Încercăm să-i tăiem unghiile cât mai scurt, din carne.

Observ urme de zgârieturi pe brațele ei și cicatrice vechi, ca niște dâre argintii. Îmi aduc aminte de gândacii argintii de umezeală care acopereau complet mocheta unui apartament întunecos și umed în care am stat odată, împreună cu altă asistentă, după ce ne-am mutat de la căminul asistentelor, și unde aveam, în chip de măsuță de cafea, un sicriu de recuzită, pe care îl găsisem aruncat la gunoi lângă atracția turistică a „Temnițelor Londrei“. Ne-am gândit că va fi un bun subiect de discuție cu musafirii, plus că oricum nu ne puteam permite, la banii noștri, o măsuță adevărată de cafea.

— Pot să i le tai eu, dacă vrei să pleci, mă ofer eu.

Copiii de la centrul nostru rezidențial de sprijin vin cu nevoi semnificative de îngrijire, iar centrul este menit să le dea părinților și însoțitorilor posibilitatea unei pauze extrem de necesare. Acești copii nu au boli sau afecțiuni care să le scurteze viața, vor crește și vor deveni adulți, dar vor depinde pentru totdeauna de grija altora. Centrul este amenajat într-o clădire în stil bungalou, la capătul unei alei lungi dintr-o suburbie a Londrei. Casele din vecinătate aparțin unor proprietari particulari și cei care locuiesc în ele abia dacă interacționează vreodată cu noi — personalul și clienții —, excepție făcând momentele când microbuzul nostru blochează aleea. Unii dintre ei au copii, dar sunt ținuți departe de ai noștri. Copiii vecinilor se holbează la noi ori de câte ori ieșim afară, fățiș și fără să pară că s-ar rușina, iar uneori strig la ei: „Hai să facem cunoștință!“ sau „Veniți și voi

la joacă!“ Dar strigătele mele sunt întâmpinate cu tăcere. Sau frică. Oamenilor le lipsește uneori curajul să le pese.

Clădirea are o zonă vastă amenajată ca o cameră de zi, fără prea mult mobilier, ca să rămână loc pentru scaunele cu rotile; și nu există obiecte care să se spargă, deci orice copil care ne vizitează poate să sară și să-și vânture brațele cât poftește, fără urmări regretabile. Dormitoarele se află imediat lângă camera de zi, fiecare pat având deasupra lui un troliu prins de tavan; arată ca dispozitivele cu gheară apucătoare din automatele instalate în benzinăriile de pe autostradă și prin malluri, care nu sunt niciodată destul de solide ca să poți câștiga o jucărie de pluș. De obicei nu ne batem capul să folosim troliurile. Ne e mai ușor să-i ridicăm pe copii în brațe când vrem să-i punem în pat sau în scaun, pe scaunul de toaletă sau în cada de baie. Bineînțeles că acum îmi pare rău; toate vom ajunge să avem dureri de spate, iar o asistentă pe care o cunosc sfârșește prin a deveni ea însăși o persoană cu dizabilități, după mulți ani de serviciu, și nu poate să meargă în picioare sau măcar să se așeze pe un scaun fără dureri paralizante. Multe lucruri aș vrea să le pot spune celei care am fost în tinerețe, acum, când mă uit în urmă, iar folosirea troliului ar fi printre primele pe listă.

Bucătăria e mică și funcțională: ceai și cafea pentru personalul centrului, părinți și însoțitori, și un frigider cu alimentația enterală pe care o primește majoritatea copiilor, prin tubulețe instalate direct în stomac. Aceste pungi mari cu o substanță care seamănă cu laptele bătut conțin tot ce are nevoie o ființă umană ca să rămână hidratată și hrănită, inclusiv vitamine și nutrienți. Dar nu conțin și fericire. Există și mâncare pentru cei care pot să mestece și să înghită, și o varietate de jeleuri pentru o fată căreia, deși nu poate înghiți, îi place să simtă gustul. Creăm cât de multe arome putem, iar ea își pune limba pe ele, apoi surâde. Zâmbetul ei luminează toată încăperea și topește chiar și inima cea mai împietrită. Mereu sunt cu ochii-n patru după jeleuri cu arome neobișnuite și, odată, într-un supermarket din Spania, când am dat peste jeleu cu aromă de fructe litchi, aproape că am chiuit de încântare, spre uimirea totală a tovarășului meu de călătorie.

Învăț multe despre bucurie. Pentru copiii care nu pot să mănânce, încerc să folosesc mirosul ca sursă de plăcere. Aduc la centru diverse parfumuri și lumânări parfumate, lăsând să adie mirosul prin fața nasurilor lor, descriindu-l pe fiecare în cel mai mic detaliu, adăugând de la mine și povești, ca și cum ar fi o degustare de vinuri. Lumânarea asta cu cocos și vanilie îmi aduce aminte de prima dată când am băut dintr-o nucă de cocos, cu un pai, le povestesc eu. Apa de cocos e foarte bună pentru oricine, te hidratează și are un gust ușor amărui, cu o vagă tentă dulce. Vanilia are mirosul înghețatei de pe insula Man, unde coada celor care așteaptă să cumpere de la Davy's se întinde pe toată lungimea promenadei din Peel, iar pe fundal se vede castelul, în aer se simte mirosul mării și se aude zgomotul valurilor, întretăiat de chiotele copiilor care se joacă fericiți.

Ne folosim de orice ne stă în putere ca să ajungem la cei cu care se comunică greu. Eu aduc câteva găleți de nisip și le vâr copiilor tălpile în ele, ca să poată simți și ei nisipul cu degetele de la picioare. Cântăm la tamburine și scuturăm mici clopoței muzicali pe lângă urechile lor. Facem prăjiturele din fulgi crocanți de orez, Rice Krispies, împreună cu copiii — chiar și cu cei care nu pot să mănânce —, pentru mirosul de ciocolată, pentru zgomot și pentru textură. Îngrijirea copiilor cu profunde dizabilități de învățare presupune să fii creativ când vine vorba să spui povești și să imaginezi tot felul de jocuri senzoriale. Înseamnă să înveți să gândești în moduri noi. Înseamnă să înveți un limbaj nou.

— Kunal a făcut rezervare la restaurant, spune Mia. Localul meu preferat. Italienesc. Dar mie de fapt mi-ar plăcea doar să mă uit la televizor, să comandăm ceva de mâncare și să dorm. Să dorm… n-am mai dormit de nu știu când. Nu dormim.

Mama lui Lucas, Mia, și tatăl lui, Kunal, îl lasă aici pentru prima dată. Dar cu reticență. E greu să lași orice copil, dar trebuie să fie și mai greu să lași un copil cu nevoi în plus, care nu poate să comunice cu ușurință. Ei trăiesc, la fel ca mulți alții din orașele

mari, fără rude în apropiere și s-au codit să apeleze la centre de îngrijire temporară până acum.

Pot vedea stresul pe chipul Miei. Dar, în primul rând, oboseala. Sub ochi i se desenează cearcăne cenușii, ca niște semilune.

— Am înțeles. Dar de ce nu-i spui? Probabil că și el e la fel de obosit ca tine.

— I s-ar rupe inima. E primul weekend pe care putem să-l petrecem împreună, de când s-a născut Lucas. Știi, bărbatul meu e așa de romantic… M-a cerut de soție când eram însărcinată, de Ziua Mamei. S-a lăsat într-un genunchi, dar pe urmă s-a clătinat și a căzut.

Mia începe să râdă. Lucas nu râde. Dar o aude. Ochii lui se fac un pic mai mari și arată cumva mai luminoși. Mia îi sărută mâna, apoi cască.

— Scuze. Sunt extenuată.

Mă gândesc la prietena mea care are un copil nou-născut și nu mai doarme deloc, e complet epuizată, și spune că abia așteaptă să ajungă la pragul celor șase luni, când speră ca băiețelul ei să doarmă neîntrerupt toată noaptea. Mă gândesc la altă prietenă, care e însărcinată, și o obsedează ideea dacă bebelușul ei va moșteni „nasul ei sensibil“ sau „urechea muzicală“ a partenerului ei. „Am început deja să facem economii pentru taxele de studii la universitate. Sau pentru un an de vacanță între liceu și facultate. Sau un avans la credit pentru primul lui apartament sau prima mașină. Nu-mi vine să cred cât mă costa deja copilul ăsta din burtă!“ Așteptările încep înainte să ne naștem. Mi se pare uluitor cum oamenii își închipuie că vor avea un bebeluș perfect teafăr și sănătos, fără să ia în considerare, de fapt, nicio altă variantă. Viziunea mea despre lume s-a schimbat. În fiecare zi văd familii a căror întreagă existență a fost abătută din drum pe vecie, a luat un cu totul alt curs. Să-ți deschizi viața către posibilitatea unui copil este întotdeauna un lucru minunat. Dar s-ar putea să nu fie deloc așa cum te-ai gândit.

Mia îmi spune că s-a uitat la toate emisiunile despre copii mici, a citit toate cărțile despre parenting, s-a dus la toate cursurile de instruire prenatală. A băut sucuri de fructe și a evitat tot ce

trebuie — fără alcool, fără brânză nepasteurizată — și a mâncat numai legume crescute organic. Dar tot simțea că nu e în apele ei. Și pe urmă, într-o dimineață, după o zi de sărbătoare cu o săptămână înainte, s-a trezit cu contracții.

— A venit prea devreme. Prematur doar cu o lună, dar tot m-am panicat îngrozitor, pentru că pur și simplu nu eram încă pregătiți ca lumea! N-aveam pătuț. N-aveam scutece. Nimic! Sincer, eram atât de speriată…

Îl ia de mână iarăși pe Lucas. Observ că mânuța lui e strânsă și răsucită în mâna ei, iar Mia, în tot acest timp cât vorbește, încearcă să-i desfacă un pic pumnișorul, să destindă degetele care se înfig în podul palmei ei.

— Când s-a născut, Lucas n-a plâns deloc, mult timp. Mi-am ținut respirația până n-am mai putut, a trebuit să trag aer în piept, pe urmă iar mi-am ținut răsuflarea. Am făcut chestia asta de patru ori, până să-l aud cum țipă. Țin minte cât de ușurată am fost! După care m-am uitat la fața moașei. Era milă acolo. Moașa putea să vadă că ceva era în neregulă cu el.

Poate exista ceva mai terifiant decât o expresie de îngrijorare pe fața unei moașe? Ecografiile pot să dea la iveală multe lucruri, dar nu pe toate. Tehnologia se perfecționează tot timpul, dar întotdeauna vor exista lucruri care trec neobservate, fiindcă s-a schimbat ceva sau ultrasunetele n-au înregistrat sau pur și simplu nu se putea depista la o ecografie.

Lucas stă cu noi, în timp ce Mia vorbește. O întreb dacă n-ar trebui, poate, să vorbim în camera cealaltă, departe de Lucas. Ea râde.

— E aici, și totuși nu e, îmi spune. Îi place să-mi audă vocea, dar nu cred că are destulă putere de înțelegere pentru ce spun eu.

N-avem de unde să știm cu siguranță, îi spun eu. Chiar nu se știe.

— Dintotdeauna mi-am dorit să lucrez cu natura. Eram obsedată de flori. Aveam o mulțime de planuri, spune ea. Atât de multe! Mergeam în vacanțe, munceam, ne duceam serile la cinema. Voiam să facem trei copii, poate chiar patru. Amândoi suntem din familii numeroase.

Îi șterge gura lui Lucas cu un șervețel. Băiatul are zone de iritație în jurul gurii, pete de un roșu-aprins, cel mai probabil de la saliva care i se scurge permanent și de la cât își linge buzele. Apoi îl mângâie pe față.

— El e toată viața noastră.

Viața Miei e atât de grea! Trebuie să fie trează și să vadă de Lucas la fiecare câteva ore. La fiecare câteva ore, de zece ani încoace. A trebuit să renunțe la slujba pe care o avea, la o florărie, și acum nu poate munci deloc; își petrece întreaga viață îngrijindu-se de băiatul ei, zi și noapte, cu ceva ajutor de la soțul ei, dar cam atât.

— Ai nevoie de o pauză, totuși, îi spun. Poți să-l lași liniștită aici. O să ne distrăm, Lucas. Îți voi arăta și celelalte camere și te voi prezenta câtorva dintre ceilalți copii care stau aici, și personalului, ca să putem să ne cunoaștem mai bine.

Îl ating ușor pe braț. Lucas întoarce foarte puțin capul în direcția mea. Mia pare uimită că îi vorbesc lui Lucas direct — ceva, presupun eu, care nu se întâmplă prea des. Sunt recunoscătoare pentru instruirea pe care am urmat-o în îngrijirea copiilor, care pune atât de mare accent pe comunicare; cu copii și adolescenți de toate vârstele, și în toate situațiile. Aceste abilități nespecializate, considerate „de personalitate“, sunt probabil cele mai avansate competențe dintre toate.

— Te simpatizează, îmi spune Mia, și pare ușurată.

Dar nu pleacă nicăieri.

— Dacă vrei să stai și tu, e în regulă, n-am nimic împotrivă. Orice te ajută și îți este de folos. Cât timp ai și tu parte de o mică pauză.

Plec din zona camerei de zi și mă duc în baie, unde de asemenea există un troliu instalat în tavan deasupra căzii și rampe de sprijin pe toți pereții, și scaunul de toaletă special adaptat pentru copiii care nu sunt incontinenți, deși majoritatea copiilor de care avem grijă vor purta scutec toată viața. Deschid ușița cu oglindă a dulapului în care sunt aliniate pe rafturi sticle cu șampon pentru copii, ca să nu usture la ochi; pudră de talc, care să prevină iritațiile de orice fel; periuțe de dinți electrice și

diferite tipuri de pastă de dinți. Încercăm să cumpărăm o varietate cât mai mare de arome, de la cele mentolate până la cele cu gust de gumă de mestecat. Din nou, aceste mici plăceri, și totuși atât de importante. Iau ce îmi trebuie și mă întorc la Mia și Lucas.

— Am niște vaselină, îi spun Miei. Te deranjează dacă îl dau puțin pe buze pe Lucas? Arată un pic iritate.

Mia zâmbește.

— O, mulțumesc! De obicei avem cu noi tone de balsam de buze, dar uite că azi e singurul lucru pe care l-am uitat.

Deschid cutiuța cu vaselină.

— Lucas, alifia asta te ajută să nu te mai usture gura atât de tare.

Îi iau mânuța și, cu delicatețe, îi îndrept brațul. Îi bag vârful degetului în cutia cu vaselină și îl aduc în sus, până în dreptul feței lui, și îl ajut să se ungă în jurul buzelor. Înșurubez capacul la loc și pun cutiuța în coșul de sub scaunul cu rotile și acționare electrică al lui Lucas, pe care au fost lipite o sumedenie de abțibilduri cu fețe surâzătoare.

— Poți să păstrezi cutia cu vaselină. Noi avem destule.

Mă întorc și o văd pe Mia cum se uită la mine. Pare în același timp surprinsă și ușurată. Stă cu spatele mai drept și fața îi arată mai puțin obosită.

— Cred că o să plec și eu. Cred…

Se ridică în picioare, îl strânge ușor de umăr pe Lucas și îl sărută. El scutură din cap, își rotește ochii și fornăie. Mia râde.

— O, întotdeauna face așa, scoate zgomotul ăsta când e fericit. Nu-i așa, Lucas?

Îl acoperă cu sărutări, apoi trage adânc aer în piept și îl lasă cu noi, asistentele și îngrijitorii. El se uită la fereastră mult timp.

— Ai o mamă atât de drăguță! îi spun, iar Lucas fornăie și își întoarce capul. Hai să-i facem o felicitare de Ziua Mamei!

În dimineața următoare, îi spăl fața lui Lucas cu o cârpă moale și acum îl spăl pe dinți. E treabă complicată. Tot mușcă din periuță cu dinții de sus, și e gata să mă muște și pe mine de

degete, de câteva ori, dar nu pare deloc tulburat și pot să-mi dau seama, chiar și într-un timp atât de scurt, că limbajul lui corporal este la fel de expresiv ca al oricărui alt copil, în ciuda rigidității membrelor. Capul i se mișcă dintr-o parte în cealaltă, iar degetele nu-i mai stau înfipte vârtos în podul palmei. Îi cânt un cântecel aiurit despre spălatul pe dinți și, fiindcă pare să-l ajute să se relaxeze un pic, îi dau mai departe cu cântatul. Terminăm ce aveam de făcut în baie și încep să-i împing scaunul cu rotile către hol, când se aude soneria.

— Cine ar putea să fie, Lucas? E foarte devreme.

Deschid ușa, cu Lucas lângă mine, și o văd pe Mia, stând acolo în ploaie, cu brațele desfăcute larg. Dă buzna înăuntru și aproape mă doboară din picioare.

— Of, scuză-mă, spune ea. N-am mai putut să aștept până la ora trei. Nu puteam să dorm.

Îl sărută pe Lucas peste tot, pe creștet, pe brațe, pe mâini, apoi din nou pe cap.

— Băiatul meu! Băiatul meu frumos!

Îi las în pace câteva momente, zâmbind. Munca de asistentă mi-a dat abilitățile de comunicare de care aveam nevoie ca să-i transmit Miei încrederea de a-și lăsa copilul în grija mea, ca să ia o pauză de care aveau atât de mare nevoie amândoi. E imposibil de măsurat impactul pe care acest lucru îl are pentru ea și pentru familia ei, dar eu știu că este unul profund. Înainte să dispar ca să pun ceainicul pe foc, mă uit atent la fața ei: bucurie, pură și completă. Mă uit și la fața lui Lucas: bucurie, pură și completă.

Viețile lor sunt dificile. Nimeni nu își propune o asemenea existență sau măcar să și-o imagineze. Acești oameni trăiesc cu lupte zilnice, pe care cei mai mulți dintre noi n-am putea nici în ruptul capului să ni le închipuim. Și totuși, uite că se vede în ochii lui Lucas. Pe chipul mamei lui. Un memento că dragostea este dragoste, și atât.

Sala unde primim instruirea pentru adopție e dominată de frică, nu de dragoste. Mă întreb câți dintre noi vom reuși să parcurgem procesul până la capăt. Nu mă aștept să renunț eu

însămi, totuși. Am văzut cu ochii mei, de aproape, cea mai extremă suferință și cea mai extremă dragoste. Știu că am capacitatea să iubesc un copil pe care nu l-am născut eu, biologic vorbind: o iubesc pe fiica partenerului meu. Îmi pasă atât de mult de ea, încât aș merge pe cărbuni încinși pentru ea, exact la fel cum aș face-o și pentru fiica mea biologică.

Munca de asistentă medicală mi-a oferit darul înțelegerii celui mai nefericit scenariu, în toate privințele. Dar înțeleg și curajul și dragostea necondiționată pe care familiile o poartă rudelor lor — pe care mamele ca Mia o poartă copiilor lor. Mă uit la lucrătorul social care face turul încăperii cu formularele model pentru genul de copii care au nevoie să fie adoptați. Scanez cu privirea lista căsuțelor de bifat din fața mea. Și știu că, atunci când va veni timpul, dacă reușim să trecem cu brio evaluarea, le voi bifa pe toate.

4

Pun murături

În 2018, un fost ofițer din armata rusă și agent dublu de informații, Serghei Skripal, a fost otrăvit cu un compus chimic neurotoxic, denumit noviciok, la Salisbury, împreună cu fiica lui, Iulia. Conform relatărilor din *The Guardian*, Abigail McCourt, în vârstă de șaisprezece ani, mergea spre casă după ce fusese la petrecerea zilei de naștere a fratelui ei, când a dat peste un bărbat despre care a crezut că are un atac de cord. Fata a alertat-o pe mama ei, Alison, și i-a acordat imediat bărbatului căzut primul ajutor, ceea ce neîndoios că i-a salvat viața. Faptul că Alison, mama lui Abigail, este colonel în armată și șefă peste corpul asistentelor medicale militare nu m-a surprins peste măsură. Asistentele militare sau din forțele de apărare — și, indirect, copiii lor — se numără printre cele mai bune profesioniste, mai bine pregătite și mai dăruite cu compasiune pentru semenii lor dintre toate asistentele medicale cu care am lucrat.

Despre cadrele medicale medii din armată ne închipuim cel mai adesea că activează în zone de război foarte îndepărtate, dar există, și întotdeauna a existat, o rețea de asistente militare care lucrează în arhipelagul britanic, îndeplinind o mare varietate de roluri. Există în jur de 5 000 de cadre medicale trecute în rezervă, care lucrează în sistemul național de sănătate publică al Marii Britanii, și mai există și un program, „Step into Health“, care recrutează și instruiește foști membri ai personalului militar ca să devină lucrători în sistemul național de sănătate publică. Orice asistentă medicală trebuie să fie capabilă să rămână calmă în condiții de stres și presiune, dar asistentele militare sunt adevăratele experte din acest punct de vedere. Îmi închipui că o zi proastă la birou nici nu se poate compara cu unele zile de care ele au avut parte, iar oțelul din care sunt făcute — profesionalismul și siguranța de sine pe care și le-au creat în urma

experiențelor avute — garantează că te afli pe mâini bune în practic orice fel de situație.

După apariția primei mele cărți, *The Language of Kindness*, Fionnuala Bradley ia legătura cu mine ca să-mi mulțumească pentru că sunt „un model exemplar de urmat al profesiei asistentelor medicale“, iar eu mă simt ca o impostoare. Întotdeauna mă stânjenește să fiu văzută ca un model de urmat, de orice fel, și probabil cu atât mai mult atunci când, în loc să fac și eu munca atât de importantă a acestor asistente extraordinare, stau și scriu la mine acasă, încă în pijama, deși e ora trei după-amiaza, și am reușit în ultima jumătate de oră să-mi dau foc la mâneca halatului de casă în timp ce-mi prăjeam niște brânză *halloumi*. Încă n-am ajuns să iau măcar în considerare ideea de a reveni la munca de asistentă în mediul clinic. Bănuiesc că, în calitatea ei de Asistentă Medicală Șefă a Serviciului de Nursing din Forțele Aeriene Regale ale Prințesei Mary (PMRAFNS), precum și de Asistentă Onorifică a Majestății Sale Regina Angliei, Fionnuala — la fel ca majoritatea asistentelor din toate domeniile de specializare pe care am avut plăcerea să le cunosc — este de departe un model de urmat mult mai bun decât mine. Ea conduce cele 450 de asistente medicale din PMRAFNS, cunoscute și ca „Privighetorile Zburătoare“[4], care „se mândresc cu faptul că merg acolo unde alții nu pot“, furnizând o îngrijire de înaltă competență și salvând vieți. Auzim o mulțime de lucruri despre soldați, și pe bună dreptate, dar încă mai aștept să aud câte ceva pe canalele principale de informare în masă despre asistentele care salvează vieți în circumstanțe dintre cele mai dificile. Deși această echipă are o existență veche de peste o sută de ani, specializându-se în evacuare pe calea aerului dinspre zonele de conflict înapoi în Marea Britanie, asigurând îngrijire de ordin critic în înaltul cerului.

Stau la coada pentru micul dejun împreună cu colega mea Xuan și mirosul de pâine prăjită în unt la tigaie îmi dă o vagă senzație de greață. Astăzi avem și prescuri calde — e Duminica Paștelui. Fără să se plângă, asistentele, medicii și lucrătorii din

sănătate se duc la serviciu de Paște și de Crăciun, nu ajung să-și vadă propriii copii la întrecerile sportive, nu sunt prezenți când aceștia își sărbătoresc ziua de naștere. Asta ne este munca. Dar ne străduim să profităm și noi de sărbătoare, atât cât se poate. Personalul de la bucătărie a pus niște narcise pe blatul de servire, cu o notiță rezemată de buchet: *Hristos a-nviat!* Iar cineva a mâzgălit dedesubt cu pixul: „Spre deosebire de chiflele voastre". Xuan înșfacă vreo două prescuri. Își umple tava până sus cu cârnați, cu sos de soia, cu ouă ochiuri și șuncă, în timp ce eu mă uit la ea râzând. O fi ea mititică, dar își merită porecla de „tomberon uman". Și, după cum chiar ea îmi spune, „are o putere de taur": abia dacă se văd pe fața ei câteva bobițe de sudoare când efectuează cu maximă eficiență compresii toracice, chiar și pe un pacient cu obezitate supermorbidă.

Eu aștept pâinea prăjită. Cantina noastră are un automat din ăla caraghios, ca o bandă transportoare din minele de cărbune, care scoate feliile fie prea arse, fie aproape deloc făcute. Măcar mirosul de pâine prăjită prea tare îl acoperă pe cel al pâinii prăjite în grăsime la tigaie. Apoi îmi amintesc că îngrijeam o femeie care și-a prins părul lung într-un automat de prăjit pâine ca acesta; i-a tras capul în jos spre rezistențele incandescente, i-a ars fața și i-a smuls smocuri de păr de pe scalp, și îmi mai amintesc cum carnea de om și pâinea prăjită au aproape același miros când ard. Încerc să scap de amintirea care mă bântuie, când alarma pentru urgențe începe să sune.

— Apel de urgență pentru echipele de la neonatologie, adulți și obstetrică. Repet: apel de urgență pentru echipele de la neonatologie, adulți și obstetrică. Unitatea de primiri urgențe. Parter, aripa Cavell.

Nu există decât o singură explicație pentru situația în care ai avea nevoie de trei echipe de intervenție în același timp: o femeie însărcinată aproape de termen are mari necazuri. Echipa de intervenție pentru adulți, ca s-o resusciteze; echipa de obstetrică, pentru a scoate copilul afară (în maximum cinci minute, dacă vrem ca mama sau copilul să aibă vreo șansă de supraviețuire); și echipa de neonatologie, ca să încerce să resusciteze nou-născutul.

La fel ca toate asistentele de resuscitare, Xuan și cu mine facem parte din toate echipele de intervenție — adulți, pediatrie, neonatologie, obstetrică, traumatisme —, dar acest apel de urgență îi va aduce la fața locului și pe medicii specialiști: un obstetrician, un neonatolog și un anestezist.

Lăsăm baltă pâinea prăjită, salutând din cap personalul de la bucătărie în drum spre ieșire și ne croim drum printre mese, în pas alergător prin cantina aglomerată. Cam la fel cum pățesc ambulanțele când încearcă să înainteze prin trafic, și în ciuda pagerelor de alarmă care ne bipăie întruna în buzunarele de la uniformă, unii oameni pur și simplu ne blochează calea. Dăm buzna pe ușă afară și o luăm în josul coridorului lung al spitalului, veșnic prea plin de lume: personal spitalicesc, vizitatori, pacienți în scaune cu rotile, pacienți pe paturi cu rotile, pacienți sângerând, pacienți în cârje. Pe lângă noi trece un bărbat care se ține cu mâinile de ochi. Are bășici și umflături mari pe piele, care seamănă puțin a lepră, dar ar putea fi o sumedenie de alte afecțiuni. Alergăm mai departe.

Întețim pasul, după ce pagerele încep să sune iar, a treia oară, pe lângă secția medicală unde o familie întreagă se înghesuie unii într-alții, în fața ușii, cu lacrimile șiroindu-le pe față; prin secția de flebotomie, unde oamenii așteaptă ceasuri de-a rândul pe scaune din plastic după ce au luat un bon de ordine dintr-un automat; și afară din spital, în chip de scurtătură: pe lângă dispensarul de sănătate sexuală, unde întotdeauna se face coadă.

Grăbim și mai mult pasul trecând pe lângă tomberoanele de gunoi ale spitalului, unde fumători în pijama și în halat, ținând cu o mână suportul vertical al perfuziei, trag din țigară sub un semn pe care scrie „Acest spital este o zonă unde nu se fumează“, și pe lângă grădina de meditație, unde recent o femeie a încercat să-și ia viața bând o sticlă cu înălbitor și a rămas un petic de iarbă moartă acolo unde s-a vărsat clorul; pe lângă rulota unde se fac RMN-uri; modulele temporare, ca niște containere de transport, care semnalează tentativa spitalului de a satisface o cerere în continuă creștere; pe lângă o bătrână în scaun cu rotile, care flutură un baston ca să miște din loc un porumbel mort. Ne

întoarcem înăuntru prin intrarea personalului, unde sistemul de acces cu cartelă se defectează periodic, și trecem de dispensarul de reumatologie, unde pacienților li se fac infuzii cu imunoglobuline și câteodată intră în șoc anafilactic; trecem de ambulatorul pentru cardiaci, unde lucrează tehnicienii de cardiologie — toți arătând, în experiența mea, ca tehnicienii geniali din magazinele Apple. Toți sunt incredibil de inteligenți și, uneori, teribil de stângaci social. Îi fac semn cu mâna lui Greg, tehnicianul de cardiologie care tocmai a parcurs instruirea de resuscitare și a petrecut un ceas întreg încercând să-i explice principiile fizicii cardiace unui medic debutant cu o expresie înfricoșată.

Trecem repede pe lângă secția de suport respirator pe termen lung, căminul pacienților care au nevoie de ventilație luni de-a rândul și chiar ani, corpurile lor deteriorându-se în unele cazuri până nu se mai pot mișca deloc. Un pacient îmi descria propria distrofie musculară că e ca și cum s-ar transforma, încet-încet, în statuie de piatră. O colegă îmi spunea odată, la modul cel mai serios: „Dacă se va întâmpla vreodată să ajung în starea asta, te rog să mă deconectezi de la aparate“. Un semn în exteriorul secției are sigla Serviciului Național de Sănătate („National Health Service —NHS“). Cineva a tăiat cuvântul Sănătate și a scris peste el Boală. Altcineva a tăiat cuvântul Boală și a scris Suferință. Ne oprim o clipă: *Serviciul Național de Suferință*. „Foarte exact“, spun eu, dar apoi văd pictura unui copil lipită pe perete alături de semn: un copac alcătuit din amprente de mâini colorate și cuvintele *Mulțumesc, NHS*.

O prind de braț pe Xuan și pornim din nou, de data asta mai repede. O luăm în jos spre scările din spate și scurtăm drumul prin subsolul aproape întotdeauna pustiu, cu izul puternic de clor al bazinului pentru hidroterapie plutind în aer. Camera de radioterapie paliativă are câteva scaune ocupate de pacienți firavi cu cancer, așteptând acest tratament final; apoi trecem pe lângă cabinetele de psihiatrie și departamentul financiar, bucătăriile spitalului, stomatologia pediatrică și ambulatorul de endocrinologie; și un amfiteatru vast și impunător, unde în

fiecare săptămână are loc o Mare Consfătuire, la care se discută cazurile interesante sau dificile; și camerele înghesuite de depozitare pentru cărucioarele de intervenție de urgență, unde am petrecut multe ceasuri verificând și iar verificând aparatura și dotările — și unde odată, în timpul unei zile neobișnuit de liniștite, după ce îi spusesem șefei mele că am o ședință de gestiunea informației, am tras de fapt un pui de somn pe un cărucior de intervenție.

În sfârșit, ajungem în zona de resuscitare de la UPU, unde toți aleargă în toate direcțiile. Prin aer zboară halate de unică folosință și mănuși, lumea țipă, e cumplit de cald și se simte un iz metalic; aici este un veșnic du-te-vino, dar acum chiar s-a transformat într-un balamuc total. Trei echipe de intervenție, plus personalul de resuscitare uzual și personalul UPU, iar privirea mea se îndreaptă spre punctul central al întregii agitații, patul aflat la capătul depărtat al încăperii. O femeie este deschisă chiar acolo, în secție, și din ea este tras afară un bebeluș mititel.

Operațiile cezariene se fac de obicei în săli de chirurgie obstetrică, dar în situații de urgență pot fi efectuate oriunde. De regulă, cezariana va fi făcută de un medic obstetrician cu pregătire de specialitate. Dar nu întotdeauna. Am participat odată la o operație la care a fost supusă o femeie care era internată într-un spital oncologic, specializat în genul de cancer pe care îl avea ea. Dar femeia aceea era și însărcinată, deci eram și eu acolo, cu dotările de rigoare pentru a-l îngriji pe nou-născut, în caz că trebuia scos afară prin cezariană. Am prins de veste că nu era niciun obstetrician pe acolo; o fi spus el, ministrul sănătății, că „oricine știe să mânuiască un bisturiu poate să scoată un copil afară, la nevoie“, dar eu nu eram deloc convinsă. Norocul a fost că operația a mers bine și n-a mai fost nevoie să punem la încercare teoria ministrului sănătății.

Pe femeia de acum o cheamă Suzanne. Poartă un colier hipsteresc cu inscripția *Mama-To-Be*[5], genul lucrat manual pe care îl cumperi online, de pe site-ul Not on the High Street. O basma cu imprimeu leopard îi ține strâns părul cu vârfurile decolorate artistic, descoperindu-i fața. Restul corpului este tot un sânge,

cheaguri, carne vie și măruntaie. Sângele ei este mai închis la culoare decât ar trebui să fie sângele proaspăt. Sângele bine oxigenat și sănătos trebuie fie de un roșu-aprins; simt cum mi se taie respirația de fiecare dată când îl văd. Dar Suzanne are pe unghii o ojă atât de roșie, încât propriul sânge pare prin comparație maroniu.

Xuan mă prinde strâns de braț. Sunt atât de mulți oameni aici, încât nici nu știi de unde să începi, dar persoana responsabilă este o asistentă medicală cu experiență în armată, pe care o cunoaștem și o respectăm: Amanda. Se numără printre cele mai bune asistente cu care Xuan a lucrat vreodată, o rezervistă care a lucrat în spitale de campanie din Irak și Afganistan. A condus multe intervenții de resuscitare și rămâne întotdeauna calmă, eficientă și prietenoasă. „Doar pentru că e o urgență, asta nu înseamnă că nu poți afla cum îi cheamă pe toți cei din echipă, și să te porți frumos cu ei. De fapt, e chiar și mai important într-o situație de urgență."

Amanda aruncă o privire spre noi și Xuan dă din cap, ca să știe că suntem aici în orice moment are nevoie de noi. Începem să facem puțină ordine, mutând lucrurile ca să ușurăm accesul, rămânând pe margine și completând în același timp foaia de predare a pacientei.

— Accident auto, spune o asistentă, predând pacienta. Fractură de pelvis și de femur. Hemoragia nu dă semne că s-ar opri.

Două asistente de fiecare parte a pacientei Suzanne țin sus pungile cu sânge din care i se face transfuzie, dar ceea ce intră în venele ei nu se mișcă nici pe departe atât de repede ca sângele care se scurge din ea.

Nu văd cum ar putea supraviețui Suzanne sau copilul ei. Mă concentrez pe picăturile de sudoare de pe fața Amandei, îi văd privirea fugind înnebunită în toate părțile, în căutarea unei posibilități de control, a unui plan — un mod de a salva această femeie și pe copilul ei. Sau măcar pe unul dintre cei doi. Încerc să-mi imaginez lucrurile pe care le-a văzut și le-a trăit în experiența ei din armată. Slavă Cerului că acum lucrează în

sistemul național de sănătate! Nu mă pot gândi la nimeni mai bine pregătit să conducă o asemenea urgență îngrozitoare.

— Avem nevoie de chirurgi, vă rog! strigă Amanda. Trebuie să ajungă pe masa de operație imediat ce am scos copilul. Cât mai repede, dacă se poate, ieri!

Un medic a luat telefonul ca să ceară „sânge de brigadă mobilă“. În fiecare spital există denumiri diferite pentru comenzile de sânge sau produse din sânge destinate intervențiilor de urgență. Unele sunt „cod roșu“ sau „de resuscitare“, care înseamnă pur și simplu concentrat eritrocitar (cu conținut mare de hemoglobină), foarte folosit în chirurgia obstetrică; pe urmă mai sunt pachetele de sânge „de brigadă mobilă“, pentru hemoragii masive, și care cuprind tot tacâmul: toate derivatele din sânge de care ai nevoie când cineva sângerează atât de tare, încât e pe punctul să moară sau suferă de o tulburare gravă de coagulare a sângelui, cum ar fi coagularea intravasculară diseminată (CID) sau coagulopatia de consum în starea septicemică. Pachetul de brigadă mobilă conține fibrinogen, plasmă proaspăt congelată, crioprecipitat, concentrat eritrocitar — toate derivatele sângelui.

Mă uit la defibrilator. Amanda cere unui membru al echipei să pună padelele pe pieptul Suzannei, anticipând un stop cardiac iminent. Pacienta e în tahicardie și ritmul cardiac îi crește întruna. Obstetriciana scoate fătul din ea, îl ridică afară, îl șterge viguros de secrețiile mâzgoase și îl așază pe placa pentru resuscitare, unde așteaptă alt medic, cu o mască miniaturală, prevăzută cu valvă și balon, și cu un stetoscop direct pe pieptul nou-născutului. Obstetriciana o lasă pe Suzanne deschisă: e imposibil să vezi de unde vine sângele. Bucățile mari de tifon cu care este tamponată nu reușesc să șteargă nimic. Cineva a pus un absorbant de incontinență pe podea, în care să fie colectate compresele îmbibate cu sânge, ca să fie cântărite pentru a calcula exact cât de mult sânge a pierdut, dar aproape că nici n-are rost. Oricine poate vedea că e o cantitate devastatoare.

Sunt prea mulți oameni în jurul tărgii Suzannei și în spațiul patului. Dar, în ciuda lipsei de lărgime, toată lumea se mișcă

rapid și fără să se ciocnească nimeni de nimeni. Munca de asistentă medicală, deja am început să înțeleg, nu înseamnă numai anatomie și chimie și farmacologie și legislație, ci și antropologie, politică și sociologie. Uitându-mă la echipa din jurului pacientei Suzanne — fiecare persoană perfect coregrafiată de Amanda, asistenta responsabilă —, la mâinile, brațele și picioarele lor care lucrează în mare viteză și fac lucruri diferite, cu toate acestea, într-un soi de sincronie, îmi mai dau seama de ceva. Munca asistentelor este și un dans.

Soțul Suzannei, Simon, așteaptă în picioare afară. Așteaptă de când a început totul, îmi spune o asistentă practicantă, și și-a urmat soția în ambulanță. Nu prea am mare lucru de făcut; echipa de specialiști a preluat de acum operațiunea, iar Xuan și cu mine doar zăbovim pe-acolo, în caz că are cineva nevoie de noi. Așa că ies afară și mă duc lângă el. E înalt și bărbos, cu o față de om cumsecade. Buza de jos îi sângerează ușor, acolo unde și-a mușcat-o. Tot strânge și desface pumnul, de parcă l-ar durea încheietura sau de parcă ar încerca să se țină de ceva. Îi spun cine sunt și că voi aștepta cu el, în timp ce restul lumii o ajută pe Suzanne. Dar el nu mă aude, nu chiar; pălăvrăgește cu mine de parcă ar vorbi despre altcineva sau de parcă ar aștepta în stația de autobuz — ca și cum a fi prezent în realitate și în acest moment e pur și simplu prea greu de suportat.

— A comandat un cărucior Bugaboo și își petrece toată sarcina comandând ce vrei și ce nu vrei din catalogul Boden, spune el. Niciodată nu mi-am imaginat că vom ajunge genul ăsta de cuplu.

Râde, dar e un râs căznit.

— Ne-am cunoscut într-o clădire abandonată, unde ne aciuiaserăm mai mulți, trăiam claie peste grămadă, la comun. Le făceam în ciudă părinților noștri, oameni respectabili, clasă mijlocie.

Expiră zgomotos, de parcă nu reușește să-și controleze respirația.

— Acum suntem fix ca ei. Toți ajungem să fim ca părinții noștri, mai devreme sau mai târziu, nu-i așa?

Se uită spre ușă. Are fața schimonosită de durere. Se cutremură tot și trupul lui arată ca și cum e gata-gata să se prăbușească sub povara stresului.

— După zece tentative eșuate de inseminare artificială și două avorturi spontane, credeam, în sfârșit, că sarcina asta o s-o ducă până la capăt.

Se uită la mine fără să clipească.

— O să piardă copilul, nu-i așa? O să pierdem copilul. Adică, vreau să spun că e prea devreme. Vorbea la telefon cu mine, din mașină. Adică nu avea mâinile ocupate, vorbea din cască, dar chiar și așa, probabil avea atenția distrasă.

Suspină. Își acoperă gura cu mâna. Eu nu spun nimic. Încă nu știu ce i s-a comunicat și de către cine, dar e limpede că nu sunt eu persoana potrivită și nici nu este acum momentul potrivit să i se dea o veste proastă însemnată. Mai târziu, voi relua în minte conversația și voi avea un răspuns: „Nu e vina ta. Cei dinăuntru fac tot posibilul; soția ta este acum în mâinile specialiștilor. Suzanne se află într-o stare gravă, dar echipa de intervenție se străduiește din răsputeri s-o ajute, și să-l ajute și pe copilul vostru“. Mă îngrozește însă gândul că, dacă deschid gura, adevărul va ieși singur afară, de capul lui. Iar adevărul — cumplitul adevăr — este că, probabil, amândoi vor muri. Nu toți feții trăiesc. Nu toate mamele trăiesc. Unele nașteri lasă în urma lor daune ireparabile, fizice sau psihice. Unele femei, se pare, în ciuda strădaniilor de-o viață, pur și simplu nu sunt menite să devină mame biologice. Am văzut cât de mult sânge este. Prea mult. Știu cum arată statisticile pentru stopul cardiac al mamei după naștere, dacă Suzanne pierde prea mult.

Stăm în tăcere o vreme, până reușesc într-un târziu să-mi depășesc nevoia imperioasă de a plânge sau de a nu spune nimic.

— Pot să sun pe cineva pentru tine?

El scutură din cap. Face semn spre ușă.

— Ea e tot ce am.

Încuviințez din cap.

— Fug înapoi înăuntru să văd cum merg lucrurile.

Intrând din nou pe ușă, trebuie să-mi înghit senzația de vomă. Nu-l cunosc deloc pe acest om și mă simt insuficient de calificată ca să-i dau vreo veste proastă. Să dau vești proaste e un lucru cu care sunt obișnuită, dar, deși este o competență considerată „nespecializată“, eu cred că este cea mai avansată dintre toate abilitățile. Presupune cunoștințe și un gen sau altul de relație existentă, ca să aibă maximum de eficacitate. Trebuie să știu mai multe despre Simon și cât de mult o iubește pe Suzanne; și mai multe despre pasiunea ei proaspăt dobândită pentru catalogul Boden. Ca să-i pot da cea mai proastă dintre veștile imaginabile, vreau să știu ceva despre familia lui, rețeaua lui socială de sprijin, istoria lui de până acum, „stofa“ din care e făcut: cine este și cum a ajuns să fie așa. Dar nu este timp.

Mă uit la scena din fața mea. Toți cei din personalul medical sunt plini de sânge, la fel ca podeaua — totul. Suzanne abia dacă pare să mai fie vie, în mijlocul dezastrului, un morman de ciopârțeli dintr-o ființă umană care a fost întoarsă pe dos.

Îmi concentrez privirea pe fătul din incubator. Copilul este cenușiu și mititel, și stă întins, mai degrabă decât ghemuit, așa cum e normal. Dar neonatologul se uită în direcția echipei și ridică în sus cele două degete mari de la mâini. Acest copil trăiește. Răsuflu lung.

Mă reped afară ca să-i spun lui Simon.

— Se ocupă acum de Suzanne, fiindcă e în continuare în stare critică. Toți fac tot ce le stă în putere.

Falsele speranțe nu ajută niciodată la nimic și nu vreau ca el să subestimeze gravitatea stării lui Suzanne. Dar îmi dau seama că are nevoie de ceva de care să se agațe.

— Bebelușul tău trăiește.

Se uită la mine ca în transă.

— Sunt tătic? mă întreabă.

— Ești tătic.

Și îmi închipui că va fi cel mai bun gen de tată. Se vede limpede cât de multă dragoste are în el. Nu mă întreabă dacă bebelușul e băiat sau fată, și nici eu nu întreb. Foarte sincer, când

lucrurile merg atât de rău, nimeni nu mai dă doi bani pe aceste lucruri care de obicei ne obsedează.

Pentru că o sarcină nu este întotdeauna sănătoasă și fericită. Marea Britanie se plasează în prezent mult în urma a numeroase țări din Europa la capitolul ratei de supraviețuire a nou-născuților: douăzeci și patru de națiuni au rezultate mai bune decât ale noastre. Inegalitatea este larg răspândită. Mamele de culoare, cum este Suzanne, au în mod deosebit un deznodământ nefericit al sarcinii. Universitatea Queen Mary din Londra a trecut în revistă treisprezece studii din Marea Britanie, Statele Unite, Danemarca și Norvegia, conform cărora femeile de culoare sunt de două ori mai susceptibile decât cele albe să nască un copil mort, în aceste țări. Iar în Marea Britanie negresele sunt de aproape cinci ori mai susceptibile să moară în timpul sarcinii și la naștere, decât albele. În parte, tocmai de aceea profesia moașelor a devenit o chestiune văzută din ce în ce mai mult printr-o prismă a politicii, iar lupta împotriva nedreptății sociale și a rasismului instituțional este — sau ar trebui să fie — o datorie crucială a moașelor și a tuturor lucrătorilor din sănătate. Prietena mea moașă mă învață că ajutorul dat unei femei care naște nu reprezintă decât o mică parte din meseria ei, și deseori, partea cea mai ușoară. Eu sunt copleșită de admirație în fața muncii pe care o face. Pe lângă activitatea medicală, ea își vede slujba ca fiind un motor al schimbării politice, al luptei împotriva asupririi, al promovării drepturilor fetelor și femeilor. A fi moașă, îmi dau eu seama, nu înseamnă doar să prinzi copii ieșiți din burta mamei. Înseamnă să prinzi femei, să nu le lași să cadă.

Suzanne e oarecum stabilă. A fost plasată în secția pentru pacienți cu mare dependență de asistența medicală, iar copilul, în cea de terapie specială. Mă ciocnesc de Simon pe coridor, dând fuga între cele două. Are în mână un hipopotam de pluș, o jucărie. Arată de parcă ar fi cel mai fericit om din lume.

— Suzanne dormea cu hipopotamul lipit de piele. Moașa zicea că fetița noastră poate să-i simtă mirosul și deocamdată doar atât se poate apropia Suzanne de contactul fizic.

— Fetiță? spun eu zâmbind.

Sunt atât de ușurată că mama și copilul au scăpat cu viață și încep să se recupereze! Doar asta contează, de fapt, când vine vorba de naștere, până la urmă.

Simon plânge. Lacrimi de fericire.

— Nu mai știu nici cum mă cheamă, spune el. Doamne, e atât de frumoasă! Ca mama ei.

Ține jucăria strâns, de parcă ar fi copilul lui.

— Are niște tălpițe așa de mici, și când cască, fețișoara asta încrețită toată… Of, m-am transformat și eu într-un plicticos de tătic care dă în entuziasm de fiecare dată când se mișcă bebelușul.

Începe să râdă. Apoi izbucnește în plâns, niște lacrimi mari și rotunde ca boabele de strugure, un amestec de durere, traumă și ușurare. Îmi povestește despre Suzanne: cum nu s-a trezit din anestezie vreme îndelungată și a fost cel mai înfricoșător moment din viața lui.

— Ne gândim să-i punem numele Amanda, după doctorița care a salvat viața mamei ei.

Zâmbesc.

— Amanda este asistentă.

Îmi închipui figura Amandei când o să afle. Nu poate exista un „Mulțumesc“ mai mare decât atât.

Toată ziua rămân zâmbitoare. Iar la sfârșitul turei mele, dau o raită prin secția de mare dependență, ca s-o văd pe Suzanne. Stă în capul oaselor, adormită, dar conștientă, cu un tab nazogastric lipit în nas și o linie intravenoasă care-i răsare ca un vlăstar din grumaz. Are un pansament mare pe piept, îi pot vedea partea de sus deasupra halatului de spital pe care îl poartă. Monitoarele ei arată toate niveluri stabile. Detectez indicii care să-mi spună cât de bine își revine: absența infuziilor inotrope, un singur dren la piept, absența ventilației de suport, chiar și poziția patului ei — în cealaltă parte a încăperii, față de masa asistentelor și de căruciorul pentru resuscitare. Toate aceste lucruri îmi spun că Suzanne este stabilă și că, probabil, își va reveni. E uimitor să vezi așa ceva. Unii oameni pot să supraviețuiască oricărui lucru.

Copilul acesta nou-născut are deja o poveste mare, un prolog impresionant. Mamă și fiică vor ajunge să fie împreună; Suzanne și Simon și Amanda vor ajunge să fie o familie.

*

Nu toată lumea e atât de norocoasă. Azi va fi o zi grea, partenerul meu și cu mine am fost avertizați, dar nu sunt pregătită pentru cât de disperat este totul. Bineînțeles că nu pare disperat, la suprafață. Arată ca o petrecere normală pentru copii. Suntem în sala spațioasă a unei biserici, decorată cu ghirlande; mese pliante au fost aranjate în jur, iar pe ele stau brioșe cu cremă, carafe uriașe cu suc de fructe proaspăt stors și farfurii de carton imprimate cu Purcelușa Peppa. Dar nu este o petrecere normală pentru copii. Pe coridorul care duce spre sală sunt panouri-gigant cu mici afișe publicitare pentru copii. Fiecare foaie A4 are pe ea o fotografie cu un copil, un grup de copii sau un bebeluș, apoi un paragraf scurt despre ce le place să facă și de ce fel de familie au nevoie. Îmi aduce aminte de adăpostul pentru câini și pisici din Battersea:

> Harriet are nevoie de un cămin unde persoanele care o îngrijesc au experiență. Este vioaie și trebuie să i se impună limite stricte. Nu îi place să fie lăsată singură, iar asistenții maternali care au avut-o în îngrijire temporară o descriu ca pe un ghem de veselie neastâmpărată. Din cauza experiențelor din prima perioadă a vieții ei, Harriet este incapabilă să trăiască într-o familie cu alți copii sau cu animale. Progresează frumos și va fi un adaos minunat, plin de iubire, în familia potrivită.

Încerc să nu mă uit la hârtii și intrăm în sala principală. Ar trebui să fie un loc al distracției. În mijloc a fost instalat un țarc cu mingiuțe, unde copii de toate vârstele, îmbrăcați de petrecere, cu agrafe multicolore în păr și fețișoarele curate, se joacă și țipă. Bărbați și femei mai în vârstă stau în picioare pe margine, cu zâmbete prea largi pe față, și îi scrutează atent pe copiii dinăuntru, încercând să pară degajați. Asistenți maternali, bănuiesc, sau lucrători sociali.

Ar putea fi petrecerea de ziua de naștere a oricărui copil, dar se văd niște fisuri în acest tablou, când te uiți mai de aproape. Unul dintre copii aleargă în cerc, din ce în ce mai repede, iar o femeie stă îngenuncheată lângă el, încercând să-l calmeze. Copilul scoate niște zgomote ascuțite, cu o tonalitate înaltă, și o ignoră cu desăvârșire. Un altul, mai mic, se agață de femeia care îl ține în brațe, iar când ea încearcă să-l desprindă și să-l așeze în țarcul cu mingiuțe, el se ține cu atâta strășnicie de hainele ei, încât aproape că-i rupe flanelul și femeia trebuie să-l tragă înapoi la piept. Un băiețel și o fetiță ceva mai mari stau laolaltă pe margine, înfulecând prăjituri, nu cu plăcere, ci cu un aer grăbit și temător. O fetiță cu un cilindru de oxigen stă așezată pe un scaun, uitându-se la potențialii părinți adoptivi care trec pe lângă ea și se apleacă peste marginea țarcului ca să se joace cu copilașii printre mingiuțe.

— Bună ziua și bine ați venit! ne întâmpină o lucrătoare socială.

Ține în mână un prospect tipărit legat de familia noastră, căci și noi, ca potențiali părinți adoptivi, avem fotografii și un paragraf de prezentare:

> O familie de proveniență și tradiție religioasă mixtă, din domeniul medical și al asistenței medicale, cu experiență extinsă de parenting și îngrijire a copiilor.

Experiența pe care o avem ne pune direct în fața oricărei cozi de așteptare. Suntem pepitele de aur ale procesului de adopție.

Mi-e teribil de cald și am o vagă senzație de amețeală. Mă uit în jur, la acești copii, mai mari și mai mici, care merită cu toții un cămin sigur și iubitor, și părinți care să le dăruiască acest lucru și să-i iubească până la sfârșitul timpului. Dar, în pofida luminilor strălucitoare și a razelor de soare care se strecoară prin ferestrele uriașe, în pofida hăinuțelor vesele ale copiilor, se simte o întunecime în această încăpere — în această situație —, o întunecime care îmi asaltează pe furiș tot trupul. E atât de nelalocul lui tot ce se întâmplă aici! Înțeleg că lucrătorii sociali au o sarcină imposibilă, nu în ultimul rând, peste 5 000 de copii în

grija statului, așteptându-și familiile pe care le merită cu prisosință. Nu există nici pe departe suficiente familii aprobate pentru acești copii, mai ales familii care să poată reflecta proveniența religioasă și culturală diferită a copiilor. Dar nu așa ne vom găsi copilul. Fugim de acolo cât ne țin picioarele — un privilegiu de care acești copii nu au parte.

O găsesc pe Amanda într-o pauză, săptămâna următoare. A auzit deja că fetița nou-născută îi va purta numele și strălucește toată de încântare.

— E o mare onoare să fii asistentă medicală, îmi spune ea. Nu-i așa?

Sunt căzută toată în admirația ei. Îi spun că mă bucur că a fost acolo, ca să salveze două vieți deodată. Probabil că mama și bebelușul trăiesc datorită ei. O întreb despre munca de asistentă în armată și cum reușește să facă tranziția spre munca „normală“ din sistemul național civil, NHS. Amanda clatină din cap.

— În ambele situații e vorba de echipă. Totul depinde de munca în echipă, asta te învață munca în armată. Și asta te învață și munca în NHS.

Îmi spune că aspectul cel mai important al profesiei de asistentă militară este să nu faci judecăți de valoare.

— Asistentele medicale nu iau partea nimănui, îmi spune ea. Într-un război, toată lumea suferă. Toată lumea! Și singurul lucru care realmente ajută, singurii oameni care realmente înțeleg, sunt cei care îți stau alături.

După care, în acel moment, se uită undeva departe, cu privirea pierdută în alt timp. Recunosc privirea aceea.

Lucrez pentru o organizație de caritate, în timp ce-mi termin studiile, îngrijindu-mă de cei din comunitate. Sunt acolo în calitate de asistentă medicală, dar numai rareori am de îndeplinit vreo sarcină care să țină strict de profesia mea. Într-o zi, mă înființez la ușa unui apartament mic și unde se simte o căldură înăbușitoare, din Milton Keynes, ca să văd de o fetiță de opt ani cu o istorie medicală complexă și o boală care îi scurtează viața. Mohamed, tatăl, îmi deschide ușa. Mă conduce într-o cameră

unde soția lui stă pe vine lângă un lighean mare din plastic, viu colorat. Pune murături. Mă ofer să mă duc și să văd ce face fata lor, dar Mohamed îmi spune că fetița doarme. Îmi ia geanta și îmi face semn să mă duc de cealaltă parte a ligheanului, față în față cu nevasta lui.

Ea nu vorbește deloc engleză. Dar reușește să mă învețe cum să pun murături. Lui Mohamed îi place să vorbească. Îmi povestește despre curmalele pe care le mănâncă întotdeauna cu plăcere, despre munți, despre căldura oamenilor din țara lui natală. Apoi, despre cum a fost torturat aici. Și se uită undeva în depărtare, cu o expresie hăituită. Mă gândesc la colegul meu, unul dintre cei mai buni medici cu care am lucrat vreodată, care vine din același colț de lume ca Mohamed. Ce om bun este, pe lângă ținuta lui academică — își petrece timpul încercând să traducă ceea ce el numește „știință exactă“ într-un limbaj pe care eu să-l înțeleg, arătându-mi grafice de date, și cifre, și simboluri; și râde când eu observ că sunt mai mult un artist, decât un om de știință, și îmi aduce aminte că medicina și profesia de asistentă medicală sunt în egală măsură știință și artă. Și cum le aduce asistentelor în mici sufertașe metalice mâncare caldă, pe care el însuși a gătit-o acasă, fiindcă el crede că sendvișurile sunt o adevărată otravă.

Mohamed își ridică tricoul și se întoarce să-mi arate un spate brăzdat de dâre, ca un grilaj, și care seamănă cu urmele de zgârieturi de pe ligheanul din plastic. Îmi povestește niște lucruri oribile care i s-au întâmplat, dar pe un ton neutru. Nu vrea decât ca eu să știu ce a pățit; cum de-a ajuns în Marea Britanie. Nu plânge, nu pare trist. O asistentă medicală este un martor. Noi ne uităm și vedem totul și ascultăm.

Munca de asistentă medicală este complexă și academică. Presupune gesturi care par simple din exterior, dar sunt incredibil de dificile. O asistentă care doar ține un pacient de mână, spre exemplu, îi evaluează temperatura pielii și turgorul — elasticitatea —, semnele de eventuală deshidratare, și pulsul, și rata respirației și starea emoțională a pacientului. Ea îi evaluează gradul de confuzie, căutând eventualele semne de demență sau de afectare acută a rinichilor sau de stare septicemică. În timp ce

ține un pacient de mână, o asistentă evaluează fiecare aspect al unei vieți: sănătatea mintală, emoțională, psihică și fizică. Ea încearcă să pună laolaltă din bucățele viața pacientului, într-un singur instantaneu, ca să înțeleagă de ce lucruri are nevoie acesta și cum ar fi cel mai bine să i le asigure. Și ascultatul e la fel. Ascultarea activă. Un gest simplu, și totuși foarte eficace, și crucial pentru furnizarea unei îngrijiri bune din partea unei asistente medicale. Și atât de important pentru pacient! Toți merităm să ne facem auziți.

Ascult. Pun mărturi. Mohamed îmi povestește despre activista medicală cu vizite la domiciliu, care și ea este, îmi spune el, prietena lor. Activistele medicale cu vizite la domiciliu sunt asistente medicale autorizate, cu calificări speciale, care lucrează atât în sistemul național public de sănătate, cât și în afara lui, ca practiciene de sănătate publică. Activistele medicale lucrează cu copii de până la cinci ani, dar și peste această vârstă, atunci când e vorba de persoane din categorii de risc sau defavorizate, cum ar fi cei cu dizabilități, persoanele fără adăpost, dependenții de substanțe sau comunitățile itinerante.

— Suntem foarte norocoși s-o avem, îmi spune Mohamed.

Intru în dormitor și găsesc o fetiță zâmbitoare, cu un tub de gastrostomă conectat la o pungă de plastic goală, în care a fost lapte, și care poartă căști audio și se uită la un film Disney pe un mic televizor. O salut fluturând din mână, ea îmi răspunde la fel, apoi se întoarce imediat la filmul ei. E obișnuită cu asistentele care intră și ies. Deconectez tubul de alimentație de la punguța golită și mă duc înapoi la părinți, oferindu-mă să stau eu cu fetița, ca să aibă și ei un răgaz să respire liniștiți. Am petrecut ore întregi cu părinții, ascultându-l pe Mohamed și punând mărturi, și numai două minute cu pacienta mea. Dar încep încet-încet să-mi dau seama că nu poți să te îngrijești de un pacient așa, pur și simplu, de parcă ar fi separat de un sistem mai larg. A se îngriji de familii este sarcina (deseori, unica sarcină a) tuturor asistentelor medicale. Mohamed și nevasta lui mă îmbrățișează, amândoi, și mă conduc spre ieșire.

Mai târziu, găsesc în geanta mea un borcan din plastic plin cu murături și un bilețel lipit cu scotch pe el: *Mulțumim, doamnă asistentă. Să mai veniți pe la noi. Sunteți întotdeauna bine-venită în casa noastră.*

Eamonn este șeful asistentelor și asistenților medicali de la Spitalul Royal Marsden, cel mai reputat din lume în specializarea pe cancer. Mă invită în biroul lui și îmi arată scrisoarea originală, scrisă de Florence Nightingale, atârnată la loc de cinste pe perete. Am venit în vizită ca să aflu ce crede despre importanța profesiei de cadru medical mediu. El îmi povestește despre echipele din care a făcut parte și pe care le-a condus, și despre cât de mult muncesc colegii și colegele lui, despre experiența lor competentă și devotamentul cu care se îngrijesc de pacienții și familiile care trec prin trauma cancerului.

Eamonn este și asistent medical de armată și a salvat vieți în Irak, precum și în alte spitale de campanie. Îl întreb despre experiența lui militară, de ce o face — riscându-și viața, riscându-și sănătatea psihică, sacrificându-și din timpul petrecut cu familia. Arăt din cap spre fotografia de pe biroul lui, unde tânăra și frumoasa lui familie zâmbește fericită.

Lui Eamonn i se umezesc un pic ochii. Apoi ridică bărbia cu mândrie.

— O fac pentru colegii mei, spune el fără nici cea mai mică urmă de ezitare. Acești bărbați și aceste femei care mă învață semnificația termenului „muncă în echipă“.

În stația de autobuz, în drum spre casă, o asistentă intră în vorbă cu mine. Mă întreabă dacă am venit în vizită la cineva, iar când descoperă că și eu sunt asistentă medicală, venită aici ca să-i iau un interviu lui Eamonn, își duce o mână la piept, peste inimă.

— Ah, e un lider extraordinar, îmi spune ea. Cel mai cumsecade om! M-a ajutat să trec prin niște momente extrem de grele pentru mine. Întotdeauna se luptă pentru drepturile noastre, ale asistentelor medicale.

Câteva luni mai târziu, am fost brusc aruncați, pe nepusă masă, într-o nouă realitate: COVID-19 ne invadează din toate părțile și ne schimbă în totalitate lumea, în doar câteva săptămâni. Încerc să mă decid dacă să mă alătur din nou practicienilor profesiei mele, chiar și numai pentru scurt timp, în cadrul nou-înființatului registru unic național de urgență COVID-19. Mă tem. Mă gândesc la familia mea, la copiii mei, la alegerile mele. După care văd o fotografie cu unul dintre noile spitale Nightingale din sistemul public național și cu asistentele care se vor afla la cârmă. Uite-l pe Eamonn, chiar în față, cu capul sus, în uniforma lui de asistent medical. El va fi asistentul-șef.

Mă gândesc la cât de fragil este. Și cât de puternic. Mă gândesc la munca în echipă și la importanța ei, în absolut fiecare context de spital, comunitate și asistență socială, între asistente, medici, îngrijitori, bucătari, șoferi, brancardieri, fizioterapeuți, lucrători auxiliari în sănătatea mintală, infirmieri și atât de mulți alții! Nu sunt eroi. Doar oameni obișnuiți care își fac treaba. Dar curaj există din belșug. Mă gândesc la pacienții mei de-a lungul anilor, la familiile lor, la curajul lor. Mă gândesc la colegii mei și la colegele mele care mențin chiar acum în stare de funcționare serviciile de sănătate și cele de asistență socială, și la toate ingredientele umane care alcătuiesc sistemul public de sănătate. Mi-e frică. Dar, în același timp, vreau să stau alături de colegii mei. Completez formularul de înregistrare.

---

4 „Flying Nightingales" în engleză, cu trimitere la Florence Nightingale, precursoarea serviciului sanitar modern, care a înființat la Londra încă din secolul al XIX-lea Școala de Nursing Nightingale, ca primă formă de învățământ organizat pentru cadre medicale medii. *(N.t.)*

5 Viitoare mamă. *(N.t.)*

5

Veterani decorați

Ziua în care fiicei mele i se aruncă insulta adresată oamenilor cu pielea închisă la culoare debutează ca oricare alta. Suntem în mai, e soare și frumos afară, și am venit în parcul din cartier spre seară, aducând mingea cu care să ne jucăm. Fetița mea învață să alerge, căzând mereu și julindu-și genunchii, așa că petrecem o grămadă de timp în parc, fiindcă iarba e varianta cea mai sigură pentru ea. Și e locul ei preferat. Încă nu vorbește — doar fragmente de cuvinte amestecate într-o păsărească pe care numai eu o înțeleg. Dar deja dansează, răsucindu-se pe loc, dându-se peste cap, țopăind și învârtindu-se. Mă uit la ea cum fuge de lângă mine, apoi vine tot în fugă înapoi, chicotind fericită în timp ce se apropie și nu se mai satură să-și întindă brațele, pentru ca eu s-o ridic și s-o rotesc legănat. Viața nici n-ar putea fi mai perfectă decât atât!

La început nu aud cuvintele. Văd un grup de câțiva bărbați tineri în partea cealaltă a parcului, uitându-se în direcția noastră. Stau în picioare, sunt toți la bustul gol, sorbind bere din cutii, și un câine mic și îndesat, cu gâtul gros, aleargă printre ei.

Sunt obișnuită ca lumea să se uite la fiica mea. E atât de frumoasă, încât oamenii se opresc mereu să se uite la ea, deci nu prea dau atenție grupului de bărbați. Aud în depărtare clopoțelul unei dubițe din care se vinde înghețată, deci inițial nici nu bag de seamă strigătele. Îmi las fața să se ridice spre razele de soare târzii și închid ochii, trăgând în nări mirosul unui prim grătar al sezonului, undeva în depărtare. După care îl aud. Cuvântul acela. Mașina cu înghețată se oprește și fetița mea aleargă iar, depărtându-se de mine, chicotind. Aud și mai multe cuvinte, strigate în direcția noastră. Cioropină, corcitură, cioroaică.

Inima îmi bubuie în piept atât de tare, încât nu mai aud cuvintele, dar când deschid ochii, pot vedea pe loc că fetița mea,

copila mea, le-a auzit. S-a oprit din chicotit și stă pe loc, perfect nemișcată, uitându-se la bărbații care strigă fix în direcția ei. Unul dintre ei aruncă spre ea o cutie goală de bere. Câinele latră întruna. O văd cum pășește cu spatele, ca și cum cutia de bere ar fi lovit-o; lacrimi de confuzie și spaimă îi curg pe obraz, deși nu scoate nici măcar un sunet. Aleargă spre mine, dar, pentru prima dată, nu mai întinde brațele s-o apuc. Nu am reușit s-o apăr. Brațele mele în jurul ei sunt nefolositoare.

În clipa aceea îmi dau seama că fetița mea va percepe o lume diferită de a mea. O lume plină de rea-voință și pericole pentru ea. Privilegiul meu de rasă albă înseamnă că eu nu voi înțelege niciodată cu adevărat cum se simte rasismul, nu în felul în care copiii mei îl vor simți, în felul în care îl simte partenerul meu. Am încă foarte mult de muncă. Trebuie să stau în continuare cu urechile la pândă și să învăț, de la partenerul meu și de la mulți, mulți alții. Trebuie să înțeleg — și să combat — rasismul structural din care am avut de câștigat eu și toți oamenii albi.

Încă o zi cu pregătire pentru adopție. Azi avem pe masa din mijloc o găleată-gigant cu preparate de pui de la KFC, căci sendvișurile de la M&S nu au ajuns la timp pentru pauza de prânz planificată prin program. În procent însemnat, candidații la adopție nu pot să mănânce carnea de pui, care nu este pregătită conform normelor religioase. Un ceas defect scoate un clinchet la fiecare cinci secunde sau cam așa, și arată ora 14:10. E foarte cald în încăpere și miroase a mâncare plină de grăsime. Teniola își poartă astăzi blugii vârâți în cizmele de cowboy și în mare parte a dimineții a vorbit despre importanța dormitului împreună, pentru a încuraja atașamentul. Dar apoi trece la rasă și cultură, la identitate și apartenență.

— Plasamentele unde părinții adoptivi au altă provenienă culturală și rasială decât copilul lor prezintă o rată deosebit de mare de perturbare, spune ea.

Remarc modul atent în care ea folosește cuvântul „perturbare“, și nu „eșec“: „copil“, și nu „bebeluș“. Toată lumea vrea un bebeluș.

— Este important să puteți anticipa dificultățile transrasiale și transculturale pe care le-ar putea întâmpina copilul vostru.

Plănuim să adoptăm un copil de proveniență rasială mixtă, la fel ca al nostru, astfel încât noi să reflectăm pe cât posibil moștenirea lui genetică. Dar inima mea o ia deja razna și încep să mă panichez. Mă gândesc la ziua aceea din parc; și la încă o zi, când descoperim că cineva a înșirat foi volante cu conținut fascist începând de la ușa noastră și până la creșa fetiței mele, și mergând pe drumul nostru obișnuit, le culegem de pe jos ca firimiturile din povestea cu Hansel și Gretel. Atâta doar că aceste firimituri spun: *Pleacă la tine acasă. Du-te de unde ai venit*. Polițiștii se arată amabili, dar incapabili să ne asigure că îi vor găsi pe cei care au făcut aceste lucruri, deci cu atât mai puțin să-i poată pedepsi în vreun fel. Trebuie să mă gândesc serios cum îi voi susține pe copiii mei de proveniență rasială mixtă în fața rasismului pe care cu siguranță îl vor avea de înfruntat.

După prânz, Teniola trece la discuții despre toate posibilele motive care i-ar putea face pe copii să sfârșească în sistemul de îngrijire instituționalizată. În marea majoritate a cazurilor, ne spune ea, familiile nu-și dau copiii naturali dacă primesc sprijin, chiar și atunci când părinții sunt dependenți de droguri sau de alcool, au boli psihice grave sau dizabilități de învățare semnificative — sau toate acestea combinate la un loc. Teniola ne vorbește despre cazurile extreme. Ne vorbește despre tulburările de sănătate mintală care sunt atât de grave, încât nici nu se pune problema ca o familie naturală să-l poată proteja pe copil de orice pericol.

— Mi-e greu să explic cât de mult pot să afecteze viața oamenilor unele boli mintale grave, spune ea.

Dar eu pot să-mi imaginez.

Am fost repartizată în echipa de asistență comunitară pentru sănătate mintală, iar cei de acolo m-au avertizat despre casa pe care urmează s-o vizităm. Aleea care duce la ușa casei e plină de gunoaie: pungi mari de hârtie, un cărucior de supermarket, două frigidere stricate, un pitic de grădină spart, buruieni peste tot.

Ciocănim la ușă. Nu răspunde nimeni. Asistenta cu care lucrez — Aditi — se apleacă și scoate o cheie de sub covorașul din fața pragului.

— Nu poate să ajungă la ușă, îmi spune ea.

Cară după ea o geantă plină cu documente și medicamente, dar și un dispozitiv de alarmă pentru tentativele de viol. Munca de asistentă comunitară cu vizite la domiciliu este uneori o treabă periculoasă. Echipa încearcă să aloce câte două asistente pentru unii clienți și anumite blocuri de locuințe, dar nu întotdeauna este posibil, iar o asistentă singură comportă întotdeauna un risc crescut de a fi atacată. Aditi e subțire și zveltă, fostă dansatoare. S-a recalificat ca asistentă de sănătate mintală după o accidentare serioasă la picior.

— Întotdeauna mi-am dorit să lucrez în sănătate mintală, spune ea. Am făcut o cădere nervoasă totală după accidentare, eram la pământ și fizic, și psihic. Iar asistentele de la psihiatrie m-au ajutat să-mi iau viața înapoi.

Aditi deschide ușa de la intrare, în același timp în care strigă:

— Domnule George! Noi suntem, asistentele, am venit să vedem cum vă simțiți.

Chiar în clipa asta îmi amintesc cu perfectă claritate prima excursie în străinătate din viața mea. Ne-am dus în Tunisia, eu aveam zece ani; ușa avionului s-a deschis, iar căldura și mirosul de afară m-au izbit cu putere, aproape doborându-mă. Holul casei domnului George are același efect asupra mea. Mă dau înapoi, clătinându-mă pe picioare. Mirosul din casa lui mă face să lăcrimez la propriu și simt cum îmi înțeapă gâtlejul. Trebuie să mă aplec înainte și să-mi sprijin palmele de coapse, respirând adânc. Aditi face același lucru. Ne uităm una la cealaltă și ne aventurăm înăuntru.

Holul e înțesat, din podea până în tavan, cu vrafuri de ziare. Printre ele se croiește o potecă îngustă și, din fericire, suntem amândouă destul de micuțe ca să încăpem. Pornim prin duhoare, de parcă am fi într-o rețea de canalizare, spre camera de zi aflată la capătul coridorului. Nu m-aș mira absolut deloc să-l găsim pe

domnul George mort, cu muștele bâzâind pe lângă el. Dar televizorul e aprins și se aude o voce care strigă:

— Hei, cine-i acolo?

Stă într-un fotoliu cu spătar înalt, genul pe care-l vezi în căminele de bătrâni, cu învelitoare din plastic și rezemătoarele pentru brațe făcute din lemn. Dar îmi ia ceva timp ca să-mi dau seama că am în față o ființă umană. Camera este în întregime plină de gunoaie și vechituri. Parcă am intrat în bena unui camion de salubritate. Domnul George însuși stă camuflat printre sute de ziare. Aditi deschide o fereastră.

— Cum v-ați mai simțit?

El se mișcă și ziarele foșnesc.

— Nu prea rău.

Pe o masă de lângă el se află un fișic de monede, un bilet de tren vechi, un program *Radio Times*, un dozator de pastile, un pahar de apă și o scrumieră plină-ochi. Domnul George fumează o țigară, dar mai e una, încă aprinsă, în scrumieră. Nu se văd nicăieri senzori pentru alarma de incendiu, iar în jurul domnului George și peste tot în cameră sunt clădite teanc atât de multe ziare și reviste! Pe polița de deasupra șemineului, un morman de facturi stă în echilibru instabil lângă un pick-up vechi, acoperit cu un strat gros de praf. Peste tot sunt fotografii, toate vechi, majoritatea în alb-negru, în care apare un domn George tânăr și arătos și o femeie despre care presupun că este — sau a fost — nevasta lui. Mă vede că mă uit la ele și ochii lui îmi urmăresc agale privirea către o fotografie mare de pe perete. În ea, domnul George este incredibil de frumos și de vesel, purtând o uniformă militară și ținând de talie o femeie care zâmbește și e superbă. Comparând aspectul său de azi cu bărbatul din poză, simți că ți se rupe inima — în același timp în care te îngrozește. Știu că are diagnostic de depresie. Dar este ființa umană cu cea mai tristă înfățișare pe care am văzut-o vreodată.

Aditi face atât de multe lucruri deodată! Îl evaluează după gradul de risc. Dă o sumedenie de telefoane, celor din diversele rețele de sprijin care au grijă de el, echipei de îngrijire urgentă și unei firme de curățenie care este specializată în servirea celor cu

probleme de sănătate. Ei înțeleg că lucrurile trebuie să fie făcute treptat și puțin câte puțin.

— Oamenii care adună lucruri în mod obsesiv-compulsiv pot să moară dacă se face curățenie brusc și lucrurile adunate dispar peste noapte, îmi spune Aditi mai târziu.

Nici nu se pomenește despre internarea lui într-un spital. Aditi programează vizite ale unor îngrijitori de zi, îi administrează medicația și îi documentează planul de îngrijire. Domnul George nu face altceva decât să se uite la televizor în tot acest timp, părând de-a dreptul catatonic. Încerc să fac conversație, îl întreb despre fotografii, dar pare să aibă dificultăți în a-mi răspunde, ca și cum n-ar avea destulă energie ca să deschidă gura. Dar mă urmărește totuși cu privirea când mă mișc prin cameră. Îmi pot da seama că ascultă. O ajut pe Aditi să dea la o parte ziarele de sub fotoliul lui și descopăr dedesubt o cutie cu medalii. Le așez pe masa de lângă el și îl întreb despre ele, dar el se mulțumește să dea din umeri. Mă întreb de ce le-a primit, cât de curajos trebuie să fi fost, câte vieți s-ar putea să fi salvat — sau să fi nimicit.

O ajut pe Aditi să-l spele pe domnul George, dezlipind bucățile de ziar din locurile unde au rămas lipite de pielea lui transpirată, și încerc să curăț titlurile care s-au imprimat ca niște tatuaje pe brațele lui. El continuă să se uite cu o privire fixă înainte.

— Vă gândiți să vă faceți rău singur? îl întreabă Aditi.

El mișcă încet capul, ca s-o privească. Apoi clatină din cap. Se vede limpede că tristețea lui e mult prea copleșitoare ca să mai vrea să se rănească singur. De parcă nici n-ar mai fi cu totul pe lumea asta. E doar o cochilie goală. O umbră. Depresia este o boală infinit de crudă.

Munca de asistentă medicală te învață că există întotdeauna ceva și mai rău. Martin a fost internat în secția de psihiatrie după ce și-a dat pantalonii jos pe platforma de sus a autobuzului 203 și, în timp ce se masturba, a strigat că el este fiul lui Iisus și că a venit să împrăștie sămânța lui Dumnezeu în lume. Șoferul autobuzului, care a văzut de toate la viața lui, „nu înghite așa ceva“ și îl aruncă pe Martin din autobuz, lăsându-l complet

tulburat și vulnerabil — cu un picior încălțat, cu unul descălțat — pe marginea drumului lângă centrul comercial Arndale din Luton, continuând să strige nu știu ce despre Mesia și sosirea unor noi zei. Lumea trece pur și simplu pe lângă el. Dar apoi el își dă iar pantalonii jos și este anunțată poliția atunci când, după spusele lui Stephen, un ajutor de asistent medical total inexpresiv — și uneori dând dovadă de cruzime —, Martin „își îndreaptă penisul ca pe o mitralieră către un grup de copii de școală“. El le spune polițiștilor că le oferă șansa unei vieți veșnice și a mântuirii, cu sămânța lui magică, și este reținut și internat forțat în baza legii privind sănătatea mintală, fiind considerat un pericol atât pentru el însuși, cât și pentru alți oameni.

În ciuda a cât de grav bolnav este Martin, aflu că starea lui ar putea să se îmbunătățească rapid dacă primește tratamentul adecvat și, cu toate că mi-e greu să-mi imaginez acest lucru, deja știu că există o mulțime de surprize în munca asistentei de psihiatrie. Am văzut oameni care erau catatonici, incapabili să meargă pe picioarele lor, să vorbească, să se spele sau să mănânce singuri cum se întorc în sala de mese după doar câteva zile, sporovăind despre ultimul episod din *Coronation Street*. O pacientă de-ale mele — sau utilizatoare a serviciilor mele —, care este asistentă de medicină veterinară, are convingerea fermă că a fost răpită de extratereștri. E convinsă că cicatricele operației de cezariană de pe burta ei sunt de la laserul folosit de extratereștri când i-au înlocuit organele interne cu o planetă, care va crește atât de mare, în cele din urmă, încât ea va exploda ca o bășică prea plină și din ea va ieși un nou univers; și că universul nostru actual exact așa a fost creat și el. A încercat să-și redeschidă cicatricea, ca să scoată afară această planetă în creștere, până nu devine prea mare, și a fost găsită operându-și propriul abdomen cu o trusă de castrat pisici. Câteva săptămâni mai târziu, se întoarce acasă și înapoi la serviciu, ajutând la castrarea pisicilor la puțin timp după aceea.

Există și alți oameni, care nu-și mai revin. Mi se pare cel mai tulburător aspect al muncii de asistentă în sănătatea mintală: cei care, cumva, în ciuda celor mai bune îngrijiri, medicații, terapii și

asistente, nu par să se simtă mai bine niciodată și se rostogolesc între diverse secții de spital și servicii de îngrijire, ca o bilă de biliard tristă și lentă. Există vizitatori frecvenți ai serviciilor de sănătate mintală, exact la fel cum există la serviciul de urgențe; deseori, sunt unii și aceiași pacienți. Asistentele de sănătate mintală sunt experte în a ajunge la esența situației cu asemenea oameni. Dar medicația nu reușește să trateze, uneori, decât stratul de la suprafață — în caz că reușește să trateze ceva. Pentru unii oameni este importantă și deseori le salvează viața, dar pentru alții, îmi spune o asistentă de psihiatrie cu multă experiență, poate fi dăunătoare. „Orice intervenție mai de profunzime cere o privire atentă și de foarte aproape asupra întregii vieți și istorii a pacientului, iar terapia de acest fel e costisitoare și consumă timp. Timp și bani pe care sistemul public de sănătate nu-i are."

Martin se află într-o stare extrem de proastă atunci când noi doi ne întâlnim prima dată. Nu are habar de condiția lui medicală, ceea ce, spune asistenta care îl are în grijă, e un mare noroc, căci până în momentul internării forțate ducea o viață foarte normală și obișnuită. Se pregătea să devină mecanic autorizat, își terminase perioada de ucenicie și se descurca foarte bine la școala profesională. Avea prieteni, mulți dintre ei de la școală, cu care fuma foarte multă marijuana „skunk". Dar într-o zi pur și simplu nu s-a mai putut da jos din pat. Avusese o epifanie — un vis sau o viziune. În timpul nopții, un înger, descris de Martin ca „purtând un veșmânt lung și alb, și strălucind tot de lumină", i-a spus că el este noul Mesia. Că supraviețuirea speciei umane depinde de el. Și că unicul mod în care el poate să salveze lumea este cu sămânța lui. Martin și-a zis că halucinația lui era o prostie și a încetat să mai fumeze „skunk". Dar, din ce în ce mai des, în următoarele săptămâni și luni, auzea vocea îngerului în capul lui. Și a început să fie convins că sperma lui este singurul lucru care poate să salveze omenirea. La început, a adunat-o într-un borcan și mânjea cu ea pereții și instalațiile de la locurile de joacă ale copiilor. Dar vocea din cap i-a spus că vindecarea vine dinăuntrul lui și că sămânța

lui își pierde puterea aproape imediat ce-i iese din corp. Situația s-a agravat rapid.

Martin îmi arată un caiet în care și-a notat tot ce îi spunea îngerul. E alarmant: plin de mâzgălituri făcute cu pixul, desene de ochi și dinți, și literele scrise ascuțit și apăsat, ca și cum ar fi folosit un compas în loc de pix. A zgâriat atât de tare pagina în unele locuri, încât a rupt-o, și hârtia păstrează ici și colo mici urme de lacrimi. Pixul se schimbă în creion (nu i se dă voie decât cu un creion bont, pentru că este considerat caz de risc, există pericol de vătămare dacă folosește pixuri), dar cuvintele, deși nu mai sunt atât de ascuțite și scrise apăsat, devin tot mai incoerente:

> Tu ești mântuitorul. Sămânța ta este numele Domnului și singura cale de a salva masele este să le aperi cu sămânța Domnului. Îngerul întunecat aruncă o umbră peste lume și sfârșitul e aproape și tu twbbbbb odkhtt sfjkyhpf SSSSĂĂĂĂMMMÂÂÂNNȚAAAA Domnul IISUS ucide. UCIDEEEEE. SĂMMMMÂNȚAAAA mântuimântuie. Ccccccccopppppp copiii, toți copiii.

— Sunt fiul lui Iisus, îmi spune Martin. Și în mine este toată lumina universului. Apocalipsa vine pentru noi toți, iar când va veni, numai cei aleși vor supraviețui. O nouă eră va începe.

Am fost repartizată să am grijă de Martin și de alți trei pacienți, toți suferind de depresie majoră. Dar Martin este cel care îmi ocupă cea mai mare parte din timp. Îmi pot da seama că el caută indicii care să-i spună dacă îl cred sau nu, sau dacă sunt de fapt trimisă de serviciile secrete, MI6, despre care el crede că încearcă să-l oprească de la a salva lumea. Mă străduiesc să-mi păstrez o expresie neutră pe față. Dar mi se întâmplă să casc, fără să vreau.

— Îmi pare rău, spun eu.

Martin se încruntă.

— Te-ai săturat de mine, spune el.

— O, nu, nu, nici vorbă, îmi pare rău, sunt doar foarte obosită. Am stat târziu aseară.

— Somnul este primul simptom al răspândirii molimei, spune el. Nimeni nu va mai dormi. Pe urmă va fi contaminată toată mâncarea, pe urmă râurile și mările și munții. Vom muri toți, unul câte unul, în chinuri.

E într-o stare maniacală, văd bine asta, dar nu sunt sigură ce ar trebui să spun sau să fac. Martin începe să pășească în susul și josul coridorului, ca un animal în cușcă, periculos, disperat. Hotărăsc că lucrul cel mai bun pe care-l pot face este să-i dau un pic de spațiu, iar absența mea și mersul pe coridor poate îl vor ajuta să se mai calmeze puțin. Dar, de fapt, n-am nici cea mai vagă idee cum să-l ajut.

Mă duc să văd ce fac și ceilalți. Unul dintre ei trebuie verificat la fiecare cincisprezece minute. Uneori, asistentele nu pot să părăsească deloc un pacient și de multe ori m-am întrebat cât de greu trebuie să fie acest lucru din punctul de vedere al demnității: să ai pe cineva care se holbează la tine tot timpul, chiar și atunci când mergi la baie. Dar, bineînțeles, poate fi necesar acest lucru, ca să-i ții pe oameni în viață. Ca să-i ții în siguranță până când vor putea s-o facă și singuri — un soi de asistență medicală de urgență pentru minte.

Când mă întorc la Martin, îl găsesc așezat în sala unde pacienții sunt încurajați să picteze și să deseneze, să cânte la vreun instrument sau să scrie, și îl văd că citește o carte pe care o ține cu susul în jos.

— Nu vrei s-o întorci, Martin? îl întreb, făcând un gest spre cartea care stă întoarsă invers în poala lui.

— Ai înnebunit? spune el, lovind ușor cartea cu degetele. Așa își dau ei seama!

Martin a început să-și scuture în mod repetat capul, într-o mișcare ciudată într-o parte. Ticul acesta ar putea fi un efect secundar neplăcut al medicamentelor pe care le primește.

— Nu vrei un ceai? Sau niște cafea?

Martin clatină din cap cu putere.

— Nu beau cofeină, spune el. Nu știi că e un drog?

Mă gândesc la toate medicamentele pe care le ia, și care sunt tot un fel de droguri, până la urmă — cocktailul care poate sau

nu să aibă efectele scontate, pe care medicii i-l tot schimbă, în speranța de a nimeri combinația potrivită, ceea ce poate să se întâmple sau nu. Mă gândesc la marijuana „skunk“ pe care obișnuia s-o consume și cum mi-a povestit că a început să fumeze de la vârsta de unsprezece ani. Aflu că Martin este vegetarian și că nu bea nici alcool, nici cafea.

— Am un motan pe care-l cheamă Bertie, îmi spune el, tot un zâmbet.

— Are cineva grijă de Bertie cât ești tu în spital?

— Vecina mea are cheie. A zis că o să-i dea de mâncare.

Sunt ușurată. S-a mai întâmplat ca animalele de companie să fie uitate dacă stăpânul lor este internat pe neașteptate. Deseori, animalele sunt membri ai familiei și faptul că nimeni nu are grijă de ele poate provoca o asemenea stare de disperare acută, încât cunosc asistente care s-au dus să hrănească pisici. Odată, o asistentă a luat acasă la ea câinele unui pacient, după ce pacientul în cauză suferise un accident vascular. Iar apoi aducea câinele, din când în când, la secția de recuperare după accidente vasculare, pentru a se reîntâlni cu stăpânul lui.

Martin pune cartea jos și expresia de pe fața lui se schimbă. Se uită la mâinile lui, la brațele lui, și văd o străfulgerare de șoc în ochii lui, ca și cum și-ar fi amintit ceva cu adevărat important. Ochii i se umplu de lacrimi și Martin se uită la mine.

— Cum am ajuns aici? Erau niște polițiști… îmi amintesc de polițiști, spune el, și începe să se legene înainte și înapoi în scaun, încercând să-și aducă aminte.

Sunt prea speriată ca să scot vreun cuvânt, de frică să nu spun ceva nepotrivit. Martin va fi de acum pentru totdeauna pe o listă a celor care au comis infracțiuni sexuale. Starea lui se va îmbunătăți și abia în momentul acela va înțelege lucrurile pe care le-a făcut atunci când a fost extrem de bolnav. Lucruri asupra cărora el nu avea nicio putere de control. Gesturi care se prea poate să-i definească tot restul vieții.

Poate că deja își aduce aminte. Stau în picioare în fața lui și încerc să mă gândesc la ceva de spus care să-l ajute. Dar nu pot.

Martin se uită la mine îngrozit și văd în ochii lui că are idee de ce s-a întâmplat. Începe să se facă bine și să-și amintească.

Vizita la domnul George mi s-a părut cel mai trist lucru. Dar, în ciuda faptului că am emis judecăți despre Martin — și despre comportamentul și boala lui — înainte să-l fi cunoscut, trebuie să-mi întorc capul într-o parte, ca să nu încep să plâng. În viața mea n-am văzut om mai nenorocit.

Asistentele de psihiatrie și comunitățile cu care ele lucrează înțeleg prea bine incertitudinea. Ele știu că oricare dintre noi poate ajunge să fie la fel de bolnav ca domnul George sau ca Martin. Mi s-ar putea întâmpla și mie. Sau ție. Lupt din răsputeri să fac față acestei realități. Îmi pun la îndoială capacitatea de a fi asistentă medicală sau de a găsi vreo plăcere, oricât de mică, în această meserie atât de lipsită de claritate, cu atâtea nuanțe de gri! Asistentele calificate sunt atât de profesioniste, de capabile și de eficiente! Au o atitudine atât de filosofică în orice privință, și atâta bunătate, încât devine probabil dureros pentru ele. Mă întreb dacă nu cumva ar trebui să mă las cu totul de această meserie: tristețea e prea mare, prea multă. Dar îmi regăsesc iar zâmbetul, puterea de a râde.

Ca asistentă practicantă în această unitate spitalicească, treaba mea de azi este să completez fișele de internare. Mă simt ușurată. Prima mea pacientă este Ava, care a fost bolnavă în copilărie, dar cu susținerea potrivită și cu terapie s-a făcut bine. Abia după ce a ajuns la facultate, studiind dreptul, a ajuns să fie din nou grav bolnavă — diagnosticată cu o tulburare de personalitate, precum și cu depresie și tulburare de anxietate generalizată. Îmi vine greu să-mi imaginez atât de multe etichete lipite pe o femeie atât de tânără, cu doar câteva luni mai mică decât mine. Mă întreb dacă ele vor fi de folos sau nu. Mi le imaginez puse pe persoana mea, cum m-aș simți eu dacă le-aș avea lipite pe piele. Rostogolesc în minte cuvântul „tulburare“ și aud ca un ecou în capul meu: haos. Și eu sunt haotică. Există vreun om tânăr care să nu fie?

Am o tonă de întrebări, iar Ava se simte prea rău ca să-mi poată răspunde la vreuna din ele. Are fața obosită, tristă și derutată. I s-

a început medicația, ceea ce îi face gura să fie foarte, foarte uscată, și îi remarc buzele crăpate, aproape sângerânde. Îmi pare atât de rău pentru ea! Ava e tăcută și aproape invizibilă în secție. Nu interacționează cu ceilalți pacienți, nici cu personalul. Stă cu ochii în pământ tot timpul și nu-i aud vocea, decât în șoaptă. Dar după prânz se aud strigăte. Apoi râsete. Râsete zgomotoase, aproape isterice, izbucnesc prin secție. Deslușesc vocea Avei. Apoi o văd arătând cu degetul către ceva pe jos. O femeie de serviciu țipă, trecând în fugă pe lângă ea:

— E un șobolan, un șobolan!

Involuntar, tresar și fac un salt înapoi, după care mă opresc. Ava râde și plânge în același timp, ținându-se cu mâinile de burtă. Arată spre un șobolan care zace complet nemișcat, storcit lângă bordura din șipcă a linoleumului. N-am nici cea mai vagă idee de ce râde.

Laif, un psihiatru serios și bine-intenționat, vine spre noi, cu mâna dusă la gură, și complet chel. De obicei are păr. Mă uit în jos spre „șobolan“ și îmi dau seama că nu e deloc un șobolan.

Nu vom afla niciodată cum a căzut meșa de păr a lui Laif, dacă i-a fost smulsă, cum de-a ajuns pe coridor. Laif nici nu pomenește de incident, ci doar se apleacă, o ia repede de pe jos și pleacă spre camera personalului, ținându-și sus capul chel.

— I-a alunecat, spune Ava, râzând strident. Era o perucă!

Iar eu mă uit drept spre ea și îmi strâng stomacul cât pot de tare, în timp ce ea râde de se prăpădește. Niciodată nu mi-am dorit mai mult să râd.

Dintotdeauna am avut obiceiul îngrozitor să râd la momentul nepotrivit. Să izbucnesc într-un acces de chicoteli necontrolate exact când era complet inoportun. Știu de unde mi se trage: după ce tata moare, un antreprenor de pompe funebre vine la noi acasă și discută cu mama, cu fratele meu și cu mine, ca să vedem ce avem de făcut. Este exact cum îmi imaginasem eu că trebuie să fie un cioclu: grav, respectuos, purtând un costum curat de culoare închisă, cu pantofi negri frumos lustruiți, pe care și-i scoate la intrare și îi lasă la ușă. Mama stă lângă fratele meu pe

canapea și eu stau față în față cu cioclul, în timp ce el ne vorbește despre vizionarea trupului neînsuflețit al tatălui meu, diferitele tipuri de sicrie, posibilitatea incinerării. Din nefericire, are o voce caraghioasă: când înaltă, când joasă, de parcă ar cânta. Mama e prima care pufnește în râs, iar fratele meu îi urmează exemplul puțin după aceea. Eu încerc să-mi păstrez o expresie serioasă: abia au trecut câteva zile de la moartea tatei și resimțim durerea parcă în carne vie. Dar e caraghios — atât de caraghios! Cumva, reușesc să-mi stăpânesc râsul, deși pereții răsună de hohotele tatălui meu, care și el s-ar fi ținut cu mâinile de burtă, râzând nestăpânit. Încerc să-mi cer scuze și să pretind că restul membrilor familiei mele suspină, nu râd, menținând cel mai ferm contact vizual de care sunt în stare, ca să-i distrag atenția cioclului de la mama și fratele meu, care se tăvălesc de râs pe canapea.

Mai târziu, avem o reuniune a pacienților din secție, la care este invitată și Ava, așa cum se procedează de regulă. Sarcina mea este să ascult și să notez tot ce se spune, într-un caiet-jurnal de format mare și cu coperți negre. Eu sunt scribul — termenul cu care o numim pe asistenta care scrie informațiile în timp real. Suntem în camera personalului din secția de psihiatrie, cu o hârtie pe care scrie *Întâlnire confidențială în curs* lipită cu scotch pe ferestruica ușii, și toți cei dinăuntru stăm așezați pe scaune tapițate cu țesătură de lână care-ți dă mâncărimi. Încă simt o gâdilătură în gâtlej de la cât am încercat să nu râd mai devreme. Înghit în sec ca să scap de ea. Laif și-a pus meșa la loc pe cap. Ava e din nou tăcută. Eu scriu fiecare întrebare atent gândită pusă de Laif și de restul echipei: dacă înțelege efectele secundare ale medicației sau dacă simte orice alt simptom de boală. Sunt pregătită să scriu cu grijă fiecare răspuns, cu litere de mână perfect lizibile. Dar apoi ridic privirea. Mai întâi observ că Ava își ține buzele strânse, de parcă ar avea ceva în gură. După care îi urmăresc privirea. Peruca lui Laif, reașezată în mare grabă, a alunecat într-o parte. Laif dă din cap și peruca se mai mișcă un milimetru.

În cameră se face din ce în ce mai cald cu fiecare întrebare și înclinare aprobatoare din cap cu care Laif o încurajează pe

pacientă.

— De când te simți așa? Știi unde te afli? Ava, am vrea să discutăm pe îndelete totul, însă trebuie să participi și tu, dacă poți. Știu că îți vine greu, dar încearcă să vorbești cu noi.

Ava strânge din buze cu și mai mare strășnicie. Își pune mâinile pe masă, cu palmele în jos, și se sprijină în ele. Peruca lui Laif s-a apropiat în mod periculos de momentul când va cădea de tot.

Din nou mă căznesc să-mi țin râsul în mine, până simt că mă doare, și apăs din toate puterile cu tălpile în podea, la fel cum Ava își apasă palmele pe masă.

Pot să văd totul. Haosul din mintea ei și umorul ei. Iar ea mă privește țintă și știu că și ea poate să vadă același lucru în mine. În încăpere există un dezechilibru enorm de forțe, iar situația este oribilă. Ava ar trebui să se distreze cu prietenii ei, să-și înceapă viața de adult cu aventuri și dragoste și speranță și libertate. În loc de toate acestea, stă închisă într-un spital, grav bolnavă. Dar când în sfârșit deschide gura, din ea se revarsă hohote de râs și, timp de câteva clipe, indiferent dacă se cuvine sau nu să râzi de cum arată cineva, nu mă pot abține să nu găsesc frumusețe în felul cum sună râsul ei.

Laif se apleacă în față și peruca îi ajunge până la sprâncene. Dar Ava nu se uită la el, ci mă privește fix pe mine. O lacrimă de râs, una singură, îmi alunecă în jos pe obraz. Ava se uită la mine în timp ce râde și poate să vadă cât de disperată sunt să mă alătur râsului ei. Laif o privește pe Ava, apoi pe mine, apoi iar pe Ava, derutat: nu înțelege ce ni se pare atât de teribil de amuzant. Ne concentrăm una pe cealaltă, două femei tinere și, în final, nici eu nu mă mai pot abține.

6

Un hamster pe nume Batman

Fiica mea are o criză de personalitate isteric-spectaculoasă. Exact la fel cum un copil bolnav va reuși cumva să-și suprime simptomele în momentul când ajungem la medicul de familie și să se manifeste în toată splendoarea unei stări de perfectă sănătate, și fiica mea, de obicei o fetiță bine-crescută, se transformă într-un drac de copil imediat ce lucrătoarea noastră socială sună la ușă. Își ține respirația și izbește cu pumnișorii în dușumea, de îndată ce Deepa intră pe ușă, după care începe să gâfâie, să se dea cu capul de podea și să țipe.

— Vă distrați? încearcă Deepa să destindă atmosfera, dar nu e nimic distractiv în toată această situație.

Afișez un zâmbet mult prea forțat și îi arunc o privire aspră fiicei mele: *Pentru Dumnezeu, nu mai țipa!* Privire pe care Deepa în mod sigur a remarcat-o.

Îngenunchez pe podea lângă fetița mea și o mângâi cu blândețe pe spate, în pofida privirii pe care i-am aruncat-o, și îngân un cântec despre care știu că-i place. Îi place la nebunie să cânte. Îi place enorm muzica, dar preferă rockul în locul cântecelelor pentru copii. Dansează, mimând că ține în mâini o chitară, ceasuri întregi, pe muzică de Rolling Stones, Kings of Leon și Guns N' Roses. Tolerează doar un cântecel de leagăn pe care să i-l îngân eu. Timp de o clipă, se calmează un pic, ritmul respirației i se rărește și am impresia că am câștigat. Dar e isteață foc, deși nu are decât trei ani, și poate să-mi adulmece neliniștea, să-mi simtă voința și să absoarbă prin piele atmosfera dintr-o încăpere. Toți copiii pot face acest lucru cu mamele lor. Mici animăluțe inteligente.

Mă lovește peste braț și, cu toate că nu a început încă să vorbească, e în faza preverbală, țipă din toate puterile, și cuvântul rostit e cât se poate de clar:

— Futu'!

În ciuda celor mai mari strădanii de a-mi păstra controlul și calmul, frustrarea și țipetele ei pătrund cu forță prin mine și aprind o flacără, și nu-mi pot ascunde mânia când rostesc printre dinții încleștați:

— Încetează! Încetează imediat!

Și îmi ridic fiica de pe jos și o duc pe sus afară din cameră. Văd roșu în fața ochilor. O așez pe scări, care de mult reprezintă locul unde „stă la colț" când s-a purtat obraznic, și încerc să-mi recapăt ritmul respirației.

— Ai să stai singură aici, ca să te gândești la felul cum te-ai purtat, timp de trei minute întregi!

După care mă întorc la Deepa, încă tremurând de mânie.

— Îmi pare rău, îmi pare teribil de rău! Nu știu de ce se poartă așa.

Dar Deepa nu are cum să mă audă, fiindcă fetița mea urlă ca lupii. Apoi se oprește, pentru un foarte scurt moment, după care, în ciuda abilităților ei verbale foarte sărace, începe să-și cânte melodia preferată a celor de la Kings of Leon: „Sex on Fire".

Evaluarea climatului familial face parte din procesul de adopție: lucrătorul social care ți-a fost repartizat vine în vizită de-a lungul câtorva luni și examinează fiecare aspect al vieții tale. Este ceva incredibil de stresant, căci totul depinde de genul de evaluare pe care îl face lucrătorul social. Și nu se rezumă doar la cei ce doresc să devină părinți adoptivi. Deepa plănuiește să discute cu toți oamenii din viața noastră, începând cu foștii parteneri, continuând cu conversații individuale cu copiii noștri deja existenți, fără ca noi să fim prezenți, și terminând cu persoanele care ne-au dat recomandări, cu angajatorii noștri și cu băncile. Nu te poți ascunde nicăieri, trebuie să treci prin tot acest proces. La fel ca în psihoterapie, cele mai întunecate secrete ale noastre vor fi scoase la iveală, disecate și evaluate. Deepa mă tot liniștește, spunându-mi că ei nu caută părinți perfecți, pentru că așa ceva nu există. Dar îmi spune întruna și că ei trebuie să fie convinși că noi putem asigura copilului un parenting terapeutic, căci toți copiii adoptați au nevoi speciale, într-o formă sau alta,

chiar și atunci când sunt adoptați de la naștere: „Copiii cu nevoi suplimentare trebuie să aibă părinți extra-rezilienți“.

Mă tot gândesc la acei 20 la sută dintre copii care, mi se spune, sfârșesc prin a se întoarce în sistemul instituționalizat; ai căror părinți adoptivi n-au putut să facă față, chiar dacă au avut cele mai bune intenții, pentru că răul deja făcut fusese prea mare. „Nu știi niciodată cum se va manifesta trauma la un copil. Și nu există traumă mai mare decât să-ți pierzi mama care te-a născut. Nimic pe lumea asta nu se compară.“ Aprob din cap. Dar nu sunt de acord. Mă gândesc la toate mamele și familiile copiilor bolnavi de care m-am îngrijit vreodată. Imensitatea durerii lor când copilul nu reușește să supraviețuiască. Acesta este lucrul cel mai imposibil de pus în cuvinte și imposibil de imaginat dintre toate. Nu există tragedie mai teribilă pe lumea asta decât să pierzi un copil. O revăd în minte pe bunica mea, și revăd fotografia fiului ei, așezată lângă patul ei. Ultima lui fotografie înainte să moară, la vârsta de patru ani. Sub poză este un poem. Nu știu de unde e, dar întotdeauna mi-a plăcut enorm:

Dumnezeu l-a luat înapoi pe odorul nostru,
A pus bobocelul nostru printre florile Lui,
L-a luat înapoi pe copilul dat nouă cu împrumut,
Ducându-l într-un loc mai bun decât al nostru.

Știu că bunica mea nu și-a revenit niciodată, dar niciodată, după pierderea copilașului ei, care a lăsat un gol uriaș în inima familiei noastre, pentru totdeauna. Acum este o femeie de vârstă înaintată, dar nu trece zi în care să nu-i fie dor de el, un dor nestins, care doare.

Încerc să nu mă mai gândesc la asta și să-mi concentrez atenția pe bucuria pe care ar aduce-o cu sine posibilitatea unui nou copil pe care să-l iubesc. Dar nu mă pot abține să nu mă gândesc la mamele naturale și la durerea pe care trebuie s-o simtă când pierd un copil, când li se ia copilul, indiferent de împrejurări. Încerc s-o împing undeva într-un ungher al unei camere izolate, ca atunci când stingi lumina și închizi ușa în spatele tău. Dar ea rămâne pe

loc și se instalează undeva sub coastele mele. Și mă trezesc noaptea, cu inima mânioasă și gura uscată, și mă gândesc că un copil nu poate, îi este imposibil să-și revină după trauma adopției. Știu cum arată această traumă. Am văzut-o la lucru. Și am auzit despre ea, mai ales de la mama.

Mama mea, care m-a învățat limbajul bunătății, își începe formarea profesională ca lucrător social în domeniul protecției copilului când eu sunt o adolescentă rebelă în plin avânt. Sunt prinsă chiulind de la școală cu prietenii mei, pierzându-mi vremea prin parcuri, fumând și bând vin dulce fortificat cu 20 la sută alcool și, în general, fiind genul de adolescentă căreia nu i-ar strica, probabil, să-și aibă propria lucrătoare socială. Faptul că mama mea vrea să lucreze cu copii mici și mari și cu adolescenți nu mă surprinde. E o ființă dulce și blândă, plină de iubire, și a lucrat mulți ani ca asistentă medicală la o creșă, întotdeauna înconjurată de copii. Dar niciodată nu mi-am închipuit-o dură sau având genul de fermitate aspră pe care nu se poate să nu trebuiască s-o posede cei care lucrează în domeniul protecției copilului. După ce se califică și începe să fie plecată la muncă până seara, în weekendurile când e de serviciu și uneori și noaptea, simt că se petrece o schimbare cu ea. E obosită, ceea ce mi se pare perfect de înțeles, dar mai e ceva, mai mult decât atât — mai în profunzime. Arată de parcă ar bântui-o gânduri negre. Nu mai doarme noaptea.

Abia după ani de zile ajunge mama să-mi explice lipsa ei de somn, și încă și mai târziu încep eu să încerc să înțeleg tot ce i-au văzut ochii. Dar nu voi putea niciodată să înțeleg pe deplin. Nu voi înțelege niciodată cu adevărat. Munca de lucrător social, la fel ca munca de asistentă medicală, nu prea poți să ți-o imaginezi din afară — e aproape imposibil să ți-o închipui de pe margine. De câte ori trebuie să fi știut mama mea că un copil se află într-o situație riscantă, dar, din cauza lipsei de resurse, să nu poată face absolut nimic! De câte ori trebuie să fi făcut o vizită de rutină într-o casă și să fi plecat de acolo cu un copil în brațe, atât de cumplit abuzat sau neglijat, încât pur și simplu nu exista niciun

alt lucru pe care să-l poată face, deși nu avea niciun alt loc unde să plaseze copilul! Cu câte mame naturale trebuie să fi empatizat mama mea, încercând până la disperare să le ajute să-și ocrotească copiii, pentru a nu fi obligată să-i preia în sistemul instituționalizat!

Nu dă niciodată amănunte despre munca ei. Dar eu înțeleg expresia hăituită de pe fața ei și admir faptul că — în ciuda lucrurilor pe care trebuie să le fi văzut și pe care trebuie să fi fost obligată să le facă — ea continuă să-și îndeplinească îndatoririle, fără prea multe mulțumiri sau recompense. Pentru că, așa cum spune ea mereu, copiii sunt ființele umane cele mai importante dintre toate. Și eu îmi dau seama câtă dârzenie este în ea. Mama este persoana cea mai cumsecade și cea mai puternică dintre toate cele pe care le cunosc. Discutăm de-a fir a păr fiecare posibilitate. Vreau să devin părinte adoptiv, cu ochii larg deschiși. Mama mea este cea care îmi ascultă temerile despre trauma adopției, apoi îmi aduce aminte de lucrul cel mai important: trauma de a sta într-o familie care nu poate apăra un copil de pericole este mult, mult mai rea.

Unitatea de oncologie pediatrică pentru îngrijire de zi este decorată într-un mod care încearcă să fie cât mai vesel posibil: păsări tropicale pictate pe pereți, la nivelul ochilor copiilor, alături de elefanți și girafe, plus un bivol, care arată mai mult ca o vacă, și nițel cam nelalocul lui. La un televizor rulează desene animate și în zona de joacă sunt jucării și cărți, pe care le roade de zor un copilaș de câțiva ani, îmbrăcat într-un halat miniatural de spital — pare să nu-și poată mișca decât o parte a corpului. O femeie — probabil mama lui — stă așezată pe un scaun din plastic și se uită afară pe fereastră.

O urmez pe Polly în sala de tratamente. Polly se mișcă repede. Întotdeauna sunt impresionată de cât de calmă și de binedispusă pare să fie, în ciuda faptului că lucrează exclusiv în oncologie pediatrică. Dar astăzi nu mai zâmbește. Mușcându-și buzele, pare gata-gata să izbucnească în plâns și își frânge mâinile neliniștită. Sala de tratamente seamănă bine cu cabinetul unui medic de

familie: un pat îngust și subțire, o pereche de perdele și mai subțiri, un dulăpior cu recipiente modulare din plastic care conțin diverse canule, eprubete de sânge, pansamente sterile, comprese pătrate din tifon și șervețele umede cu alcool.

O adolescentă stă sprjinită pe pat și are o urmă groasă și roșie pe toată lățimea gâtului. Este clar agitată și o înjură pe doctorița care stă așezată pe un scaun lângă ea, ținând-o de braț. Are un cateter venos Hickman montat în piept — un tub gros prin care se administrează medicamentele pentru chimioterapie. Fata e slăbuță și are pielea brăzdată de vânătăi.

— Ea este India, îmi spune Polly. A fost internată cu leucemie mieloidă acută și a încercat să se sugrume legându-și fețe în jurul gâtului. Asistenta ei maternală e pe drum.

Leucemia mieloidă acută este un cancer al globulelor albe din sânge. Globulele albe ajută organismul să lupte cu orice infecție și, în mod normal, aceste celule, pe care le produce măduva spinării, se repară singure și se reproduc într-o manieră ordonată și controlată. Dar în leucemie, procesul de reproducere lecocitară scapă de sub control și globulele albe continuă să se dividă, dar fără a mai ajunge la maturitate. Este singurul tip de cancer întâlnit mai des la copii decât la adulți. Dar nu cancerul a fost cel care a dus la apelul de urgență pentru India.

— Bună, India! îi spun, așezându-mă de cealaltă parte a patului ei, în timp ce doctorița îi dă drumul brațului. Eu sunt Christie. Sunt una dintre asistente.

Fata începe să înjure. Îmi petrec brațul pe după umerii ei, dar ea se scutură violent, lăsându-se pe spate.

Doctorița — pe care nu o recunosc, nu știu cine este — se ridică în picioare.

— Pe mine mă găsiți dincolo, spune ea, arătând din cap spre cabinetul asistentelor, unde sunt câteva computere. Dar trebuie internată. Doar că nu știm foarte sigur în ce secție.

— Nu vreau să mă duc nicăieri! țipă India și se întoarce spre mine: Vreau să merg acasă!

— Păi, s-ar părea că asistenta ta maternală vine încoace, e pe drum, îi spun eu. Nu cred că vei putea să mergi acasă chiar azi,

dar după ce asistenta maternală ajunge aici, Polly va sta de vorbă cu voi două, sunt sigură, și va face un plan de bătaie. Se vede de la o poștă că nu te simți bine.

Fac un gest cu mâna spre urma de pe gâtul fetei. Deja mi-e clar că nu are nevoie de terapie intensivă. E conștientă, vorbește coerent, înțelege ce se petrece și nu e confuză. Tonul vocii ei îmi spune că are căile respiratorii funcționale și fără obstrucții, iar rata respirației se menține între limite normale. Dar are nevoie de îngrijire individuală din partea unei asistente medicale și ar fi riscant s-o trimitem acasă. Are nevoie de supravegherea unei asistente care să fie calificată pentru sănătate fizică și mintală în egală măsură. La fel cum avem nevoie noi toți.

— Știi care-i treaba cu mine? mă întreabă ea.

Clatin din cap:

— Doar ce mi-a spus Polly.

— M-am legat cu o curea pe după gât.

Arată spre cateterul roșu. Și din senin începe să țipe și să se dea cu spatele capului de perete:

— Nu vreau decât să mor!

Aproape pe loc îi apare un cucui. Strig după ajutor. Încerc s-o țin pe India, dar ea se scutură din îmbrățișarea mea, după care încearcă să tragă de cateterul Hickman și să-l muște. Eu strig mai tare și trag iar de șnurul clopoțelului de urgență.

Linia Hickman i-a fost montată direct într-un vas mare de sânge, deci dacă reușește s-o reteze cu dinții, ar putea da într-o hemoragie care să-i fie fatală.

— Încetează, India! spun eu, apoi strig din nou: Ajutor!

Polly năvălește înăuntru, legată cu un șorț, iar în spatele ei mai vine o asistentă. O apucă de brațe — India este atât de slăbită, încât nu le poate opri — și stau amândouă de fiecare parte a fetei, până când ea începe să respire din nou regulat.

— E clar, îmi spune Polly mai târziu, când India nu ne mai poate auzi, că are nevoie de îngrijire individualizată. Terapie intensivă psihiatrică. Problema pe care o avem este că secția de sănătate mintală nu vrea să accepte un copil sub chimioterapie, iar unitatea de mare dependență nu are dotările necesare pentru

un copil cu probleme de sănătate mintală. Trebuie să găsim o asistentă de psihiatrie pe care s-o pregătim în specialitatea dependenței ridicate, în paralel cu o asistentă de pediatrie. Sau ceva de genul. Am încercat peste tot, la toate agențiile, și n-am găsit pe nimeni. Nu există niciun pat disponibil pe o rază de sute de kilometri, și chiar și așa, nu în următoarele șaptezeci și două de ore, cel puțin. Ce-ar trebui eu să fac în condițiile astea?

— Mă scuzați că sunt așa o problemă, strigă India, pentru că am cancer!

Strigă din ce în ce mai tare. O fetiță cu capul chel, care împinge un stativ de perfuzie, trece pe lângă camera de unde țipă India. Asistenta care o însoțește încearcă s-o grăbească. Dar, în timp ce merge mai departe, fetița își întoarce capul, foarte încet, cu ochii măriți de spaimă. Nu mă surprinde reacția ei. Și eu mă simt înfricoșată. E greu până și să te uiți la India. Trupul ei seamănă cu o hartă a durerii: are cicatrice, tăieturi, vânătăi peste tot, iar acum și un cucui cât toate zilele în cap. Dar suferința de pe chipul ei, din spatele privirii, este lucrul cel mai greu de suportat, ca martor al chinului ei.

Asistenta maternală a Indiei, pe nume Evelyn, spune că mai are „încă doi la care trebuie să se întoarcă“ și îi spune lucrătoarei sociale a spitalului că nu mai poate face față situației cu India.

— Toată viața ei a fost un permanent du-te-vino între diverse asistente maternale, cămine rezidențiale, secții de psihiatrie. La un moment dat, chiar s-a întors la familia ei biologică, timp de câteva luni, și începând de atunci lucrurile s-au înrăutățit foarte mult.

Femeia pare obosită și are trăsăturile feței parcă înăsprite. A văzut prea multe.

— Pe unii copii nu-i poți ajuta, continuă ea. Boala mintală la copii este molima vremurilor noastre. Doar că, din moment ce nu se vede și noi nu ne putem molipsi, putem să ne prefacem că nu există.

Aflu că India își mânca propria vomă, când lucrătorii sociali au găsit-o, pe când avea doi ani. Părinții ei erau consumatori de heroină și existase și violență, iar în final apartamentul lor

devenise un loc unde tot timpul veneau și plecau dependenți de droguri, și, foarte probabil, exista și abuz sexual, fizic și emoțional, nu doar neglijarea copilului.

— A încercat să-mi dea foc la casă, spune Evelyn dând din umeri, când a venit prima oară la mine, pe când avea doisprezece ani. Avusese o adopție eșuată și mai trecuse prin patru locuri temporare, la familii sociale, înainte de asta. Ori venea la mine, ori se ducea într-un cămin de copii. Ultima șansă.

— Ai ținut-o la dumneata și după asta? Nu ți-e teamă că o s-o facă din nou?

Evelyn dă iar din umeri, dar se uită spre India.

— Luăm lucrurile așa cum vin, pe rând. Mă îndoiesc că o va face din nou. Îi place să mă surprindă.

Mă uit la ea cum o privește pe India. Și îmi dau seama că Evelyn o iubește. Chiar așa de greu cum e s-o iubească, totuși o iubește.

— Nu știu cum reușești, îi spun cu toată sinceritatea. Și mai e și leucemia. Soarta e prea crudă. De necrezut.

Dar Evelyn pufnește disprețuitor.

— Leucemia e chiar ultima ei grijă.

Și îmi dau seama că vorbește foarte serios.

— În toată povestea vieții ei, cancerul e doar o hârtoapă pe drum. Când ți-ai tăiat singură brațul cu fierăstrăul, uiți că ai cancer, măcar pentru o vreme.

Cât de greșit am judecat-o pe Evelyn la început — crezând că e cumva indiferentă față de India. Dar mi-e limpede acum că am în față o femeie înțeleaptă și afectuoasă, dar și oțelită, în același timp. Genul de mamă care îi trebuie Indiei.

— Crezi că va mai fi adoptată vreodată?

— Nicio șansă! Unii copii din sistemul instituțional sunt pur și simplu incapabili să trăiască într-o familie. Problema este că, până n-au încercat să locuiască cu o familie, n-ai de unde să știi chestia asta.

— Nimeni nu poate să mă ajute, spune India.

Și nu plânge, dar se uită la mine cu o privire atât de nenorocită, încât mă abțin cu greu să nu izbucnesc în plâns.

— Acum ești gata? o întreabă Polly.

India nu aprobă din cap. Dar nici nu-l clatină a negație. Poate că mai bine de atât nu se poate. Evelyn de fapt nu încearcă s-o consoleze, observ eu, dar, când ajungem în sala de tratamente, se așază imediat în apropierea fetei, după ce Polly începe să-i curețe cateterul Hickman. Niciuna dintre ele nu vorbește. Dar Evelyn scoate din geanta ei o sticluță cu ojă, iar India își întinde brațul cu degetele răschirate, fără să se uite la ea.

Una câte una, Evelyn îi face unghiile cu ojă, până ce toate sunt albastru-indigo. Face acest lucru cu maximă concentrare, într-o tăcere deplină. Pe urmă suflă peste oja de pe ele. Continuă să sufle mult timp după ce, bănuiesc eu, oja s-a uscat. Ușor și cu blândețe. Apoi începe să murmure un cântec.

Ridicând capul, India se uită direct la Evelyn, cu ochii ei triști, și între ele licărește scânteia unui lucru foarte frumos. Și văd hotărâre pe fața lui Evelyn. Curajul să-ți pese.

Firește, copiii pot avea parte de traume teribile și de boli psihice chiar și atunci când au o familie naturală stabilă, grijulie și iubitoare. Atât de mulți dintre ei ajung în această situație și numărul copiilor și adolescenților care suferă de boli mintale grave continuă să crească permanent. Niciun părinte nu poate garanta că propriul lui copil nu va trece prin experiența traumei sau a bolii mintale severe, sau că nu va ajunge chiar să-și piardă viața din cauza ei. Oricât de atenți și de grijulii ar fi părinții.

Olivia are doar șase ani, când nu mai vrea să mănânce la micul dejun. Învățătoarele de la școala primară unde merge Olivia încep să fie îngrijorate atunci când fetița leșină periodic — și este trimisă s-o vadă asistenta medicală a școlii, care se ocupă de un număr tot mai mare de școli. Ele observă că Olivia își aruncă sendvișurile, iar în pauzele dintre ore și la prânz fuge în cerc, dar nu împreună sau alături de ceilalți copii. În loc să se joace cu ei, Olivia fuge în cerc la propriu, ba chiar aleargă pe loc, de parcă ar fi prea multă lume în jur ca să se poată mișca mai repede. Părinții sunt chemați la școală, dar nu dau prea mare importanță

situației — la urma urmei, câți copii de șase ani nu aleargă în cerc și uneori mai fac mofturi la mâncare?

Dar pierderea în greutate a Oliviei este dramatică. Asistenta școlii le spune părinților că ar vrea să-i dea trimitere Oliviei către Serviciile de Sănătate Mintală pentru Copii și Adolescenți („Child and Adolescent Mental Health Services — CAMHS"), care oferă sprijin pentru orice copil sau adolescent cu probleme ce necesită îngrijire de specialitate. Dar sănătatea Oliviei se deteriorează, în timp ce numele ei zăbovește pe lunga listă de așteptare: rotulele îi sunt de-acum partea cea mai groasă a picioarelor și poate cu ușurință să-și cuprindă cu degetele partea de sus a brațului. Pe când a împlinit șapte ani și i se face internarea în spital, în regim de urgență, e deja grav bolnavă. Are capul disproporționat de mare în raport cu restul corpului și pielea translucid de palidă, cu vene verzi-albăstrii brăzdându-i fruntea. Ochii ei și-au pierdut strălucirea și, cu toate că nu are astâmpăr, continuă să se miște doar mărșăluind pe loc, incapabilă să stea nemișcată, cu picioarele în permanentă agitație. Oliviei a început să i se facă rău de fiecare dată când mănâncă ceva, orice, și bea apă în asemenea cantități industriale, încât burtica îi stă umflată ca un balon sub pieptul scobit înăuntru. Mie îmi pare un copil înfometat. *Este* un copil înfometat.

Secția unde am fost plasată în prezent pentru stagiu are mulți copii trimiși de comunitatea CAMHS, identificați ca având nevoie de spitalizare pentru a nu-și face singuri rău — sau chiar numai ca să fie ținuți în viață. Copiii sunt internați cu probleme de sănătate mintală care încep de la tulburări somatice sau de conversie și se termină cu psihoze și tulburări de alimentație, din cauza cărora viața le-a devenit imposibilă. Olivia a așteptat luni de zile o evaluare din partea serviciilor CAMHS, iar acum se simte prea rău ca să poată fi tratată cu psihoterapie sau consiliere de familie în comunitate.

Este adusă la spital cu ambulanța, după ce a suferit un acces de convulsii. Are un tub nazogastric introdus în nas și este pusă pe repaus în pat, ca să-și conserve puțina energie rămasă. Glicemia îi este periculos de scăzută; personalul medical se teme că va face

din nou convulsii sau chiar că riscă să intre în comă, așa că i se montează o branulă și e pusă pe perfuzie venoasă cu glucoză. Are ritmul cardiac mult prea lent. Mă așez lângă patul ei și mă uit cum îi pulsează vena de la gât, cu bătăi regulate, dar atât de rare; venele îi sunt îngrozitor de reliefate pe gât, din cauza efortului pe care trebuie să-l depună. Are fața acoperită de perișori fini — lanugo, un soi de puf moale pe care îl întâlnim uneori la nou-născuți, mai ales dacă se nasc prematur. În cazul Oliviei, este o reacție, îmi spune o asistentă medicală mai târziu, la hipotermia de care nu scapă niciodată copiii cu anorexie. „Organismul ei încearcă să se blindeze termic, îi crește păr ca să nu-i mai fie frig."

Secția este zugrăvită în culori primare luminoase, are canapele confortabile și televizoare, dormitoare decorate cu fotografii, cuverturi matlasate aduse de acasă, jucării de pluș și jocuri pe computer. Atmosfera este primitoare și caldă, ca acasă, dar senzația pe care ți-o dă este de prea mult calm, de prea multă liniște, de loc un pic prea aerisit și fără urmă de dezordine. Nu vezi mormane de rufe, nu vezi plicuri venite prin poștă și zăcând nedesfăcute sau boluri cu resturi de cereale înăuntru, nici cizmulițe de cauciuc noroite lăsate la ușă. Chiar și așa, însă, pentru copiii care stau în aceste șapte paturi de spital, mediul în care se află le salvează viața. Asistentele le salvează viața. Ele înfiripă relații atât de apropiate cu copiii, încât devin parte din familie — părinți-surogat pentru niște copii care trebuie să trăiască departe de casă, pentru a se face bine. Vizitele părinților sunt deseori limitate la doar una sau două seri pe săptămână și în cursul zilelor de weekend, în funcție de vârsta copilului.

Asistentele asigură serviciile de terapie familială, de psihoeducație și de îngrijire holistă personalizată, care cuprinde evaluarea riscurilor și proiecte inovatoare de cercetare menite să furnizeze informații pentru liniile directoare ale practicii clinice. Ele asigură instruirea pentru sensibilizare în cazul asistentelor din secțiile nespecializate ale spitalului, care se îngrijesc de copiii cu tulburări de sănătate mintală, autism sau dizabilități de învățare. Cel mai important rol al asistentei medicale, totuși, este să fie cu pacienții. Să petreacă timp împreună cu ei, mai ales când se

servește masa, și să clădească relații funcționale și pozitive cu ei. „Îi încurajăm și pe părinți să mănânce cu noi, în seara de vizită“, mi se spune. Dar asistenta în cauză nu dezvoltă subiectul. Mă întreb dacă și părinții sunt evaluați — și de ce părinții sunt încurajați să vină în vizită doar o dată sau de două ori pe săptămână, seara, în loc să vină în fiecare seară. Curând, însă, înțeleg că familiile au nevoie să fie tratate și ele, dacă un copil este bolnav, altfel copilul nu-și va reveni niciodată.

Asistentele iau parte la terapia de familie destinată părinților Oliviei. Îmi petrec ziua cu părinții, ajungând s-o cunosc pe Olivia și să-i cunosc familia. Olivia are o fețișoară plină de pistrui. „Sărutări de înger“, spune ea, și se căznește să râdă. Are un râs gâlgâit, cumva umed, ca un om mai în vârstă care suferă de inimă. Firește că inimioara ei s-ar putea să fi fost afectată. Anorexia poate să provoace o serie întreagă de probleme cardiace. Este cauza principală a deceselor în rândul pacienților cu boli mintale, fie din cauza efectelor fizice ale bolii asupra organelor interne, fie prin suicid. E de o tristețe ucigătoare s-o vezi pe Olivia cum se topește ca o lumânare din cauza bolii! O privesc cum tot încearcă să se miște întruna; perișorii ei ca un puf, pieptul scobit, picioarele fără fir de mușchi pe ele. E ca și cum mintea ei își mănâncă încet-încet propriul corp, rupând puțin câte puțin din el, micșorându-l și împuținându-l până ce încetează să mai existe. Poate că, atunci când este imposibil să faci lumea să dispară, singurul lucru care îți mai rămâne este să dispari tu însuți? Anorexia — departe de a avea ca scop să arăți zvelt — este o formă severă de pedeapsă, de ură la adresa propriei persoane și de profundă suferință psihică. Copiii spun cu corpul lor ceea ce nu pot spune cu vorbe.

Nimeni nu știe de ce Olivia a avut nenorocul să se îmbolnăvească. Numeroase studii au arătat că perfecționismul are un grad sporit de prevalență la copiii care suferă de anorexia nervosa și de alte câteva tulburări de alimentație. Iar Olivia este o fetiță foarte deșteaptă. *Înzestrată*, îmi spune Matthew, tatăl ei. „Deja cântă magnific la vioară.“ Dar și alți copii sunt perfecționiști, totuși nu fac tulburări de alimentație. Sunt atât de

multe lucruri pe care nu le știm și nu le înțelegem — ceea ce nu-i este de niciun ajutor lui Matthew, care le spune asistentelor că el și mama Oliviei au impresia că este, cumva, vina lor. Asistentele încearcă să-i îmbărbăteze, dar Matthew abia își poate stăpâni lacrimile. Un bărbat înalt și solid, stă cu umerii căzuți, parcă s-ar feri de un tavan prea jos. Dar mama Oliviei, Alexandra, pare să fie cel mai greu lovită.

Asistentele o pregătesc psihic pe Olivia să-și petreacă ziua de naștere acasă, cu mama și tata, dar se vede limpede că ideea le provoacă anxietate amândurora. Alexandra se tot învârte pe lângă fetița ei, împletindu-i în părul rar, cu fir subțire și casant, ciucurași colorați.

— Vrei pe violet? Pe verde? Uite ce albastru drăguț!

Ridică rând pe rând accesoriile colorate de pus în păr, ca și cum ar fi fragile și pline de semnificație. Cu cât îi oferă Oliviei mai multe posibilități de alegere, cu atât Olivia nu se simte în stare să se decidă. E ca un dans dureros între cele două. Până la urmă, Alexandra îi pune Oliviei în păr ciucurași verzi și zâmbește larg.

— Gata! Uite ce frumos!

Și remarc că mâinile îi tremură. Alexandra se așază pe marginea patului și începe să vorbească despre membrii familiei, punând-o la curent pe Olivia cu viața din afara spitalului.

— Profesorii tăi îți transmit toată dragostea lor, spune ea. Abia așteaptă să te întorci la școală, cât de curând. Bine, știu că ai școală și aici, în fiecare zi, cu activitățile tale, dar mă refer la școala normală.

Cuvântul „normală“ rămâne agățat în aer, în echilibru precar, iar Alexandra deschide ușurel gura, de parcă speră să-l vadă cum se întoarce de unde a plecat. Dar Olivia se ghemuiește lângă ea și schimbă subiectul. A recunoscut anxietatea din purtarea mamei ei, și încordarea, și durerea.

— Verdele a rămas culoarea mea preferată, spune ea, atingându-și ciucurașii din păr.

Mi-am făcut abonament pe site-urile *Be My Parent* și *Children Who Wait*,[6] și am deja o colecție întreagă: bebeluși, copii și

grupuri de frați, toți cu fotografii surâzătoare și având scurte descrieri dedesubt, cam la fel ca la petrecerea din procesul de adopție. E atât de straniu să răsfoiesc printr-un catalog de copii, străduindu-mă să nu-mi imaginez tristețea pe care trebuie că o simt toți acești copii! Mă uit la fețele lor și vreau să-i iau pe toți acasă. Dar vreau, în același timp, ca toți copiii să aibă șansa de a trăi lângă părinții lor naturali, ori de câte ori se poate. Mă tem că pur și simplu nu li s-a dat ajutorul de care aveau nevoie, sprijinul pe care îl merităm cu toții. Am auzit atâtea povești despre grozăviile prin care au trecut aceste familii naturale. Vreau să mă întorc înapoi în timp — să le iau și pe ele acasă. Dar îmi dau seama că, uneori, adopția este unica șansă de a schimba cursul vieții unui copil. De a rupe un cerc vicios al tragediei.

Primim aproape zilnic e-mailuri de la lucrătoarea noastră socială — avem alta acum, a cărei sarcină este „potrivirea“: un copil căruia să-i găsească familia potrivită și o familie căreia să-i găsească un copil potrivit. Ne telefonează și ne dă mesaje: *Puteți să luați în considerare acest copil? Acest bebeluș? Să citiți acest formular de raport pentru plasare permanentă [„Child Permanence Report — CPR“]?* Deseori anexează și o fotografie sau există o fotografie și informații în formularul CPR, care conține și datele de bază despre situația care a dus la instituționalizarea copilului, precum și date despre istoria familiei naturale a copilului, pe care serviciile sociale le dețin și pot să le comunice. Simt că amețesc — să citesc despre copii care au nevoie de familii. Studiez cu mare atenție formularele, citind printre rânduri, și încerc să-mi imaginez cum va face față fiica mea naturală problemelor specifice ale unui anume copil. Și mă gândesc cum voi face față eu, să ajut și să sprijin un copil. În multe cazuri, cer mai multe informații. Și visez la acești copii, așteptând o familie care să fie pentru totdeauna. Pe urmă, într-o zi, primesc un telefon:

— V-am trimis din greșeală un e-mail cu alt CPR. Vă rog să-l ștergeți, doar atât. E un copil, un băiat, dar e foarte departe, tocmai în Scoția. Așa că nu trebuie decât să ștergeți mesajul.

Ceva din glasul ei mă face să ciulesc urechile. Vorbele rostite nu se potrivesc cu ce se află dedesubt. Deștepți oameni, lucrătorii

sociali… Deschid e-mailul. Și, dintr-odată, iată-l. Fiul meu, în vârstă de doi ani, uitându-se la mine cu ochii larg deschiși. Simt instantaneu că acest copil este fiul meu. Chestia cu natură-cultură nu are nicio importanță. Este în totalitate fiul meu. O simt în măduva oaselor, în burtă, în adâncul capului și undeva sub coaste. Toți ceilalți copii pe care i-am văzut și voiam să-i ajut acum s-au evaporat. M-am îndrăgostit într-o clipită. Îmi revine atât de clar în minte ziua când s-a născut fiica mea, ghemuită ca un arici, și imensitatea iubirii pe care am simțit-o în acel moment. Cum aș putea simți o asemenea dragoste din nou? Și totuși, uite că o simt.

Băiețelului îi place să danseze! Îi place muzica! Și să se joace afară! Îi place să bată mingea! Vreau să-l scot din fotografie, să-l ridic și să-l învălui cu brațele mele, să-l strâng la piept pentru totdeauna. Plâng și iar plâng. Tânjesc să-l iau în brațe. Simplul fapt că-i văd chipul fiului meu îmi aduce aminte că, în negura vieții, există sclipiri fulgerătoare cu cea mai frumoasă lumină aurie din lume. Sper că sunt îndeajuns de bună. Mă gândesc la fiica mea. Cum va face față prezenței unui frate? Unul pe care nu eu l-am născut? Dar ceva îmi dă încredere că nu doar va face față, ci va fi chiar mai bine decât atât. E ca și cum s-ar fi născut să fie sora cuiva. Îmi imaginez că va face o magie pe care eu nu prea pot s-o înțeleg.

Printez fotografia viitorului ei frățior și i-o arăt; o ia în mânuță și se uită lung la ea, lung cât o veșnicie, ținând-o strâns în mână. I-o desprind cu blândețe dintre degete și o pun pe poliță. Dar ceva mai târziu văd că a dispărut de acolo. O întreb pe fata mea unde este și ea neagă că ar ști ceva. Caut și scotocesc peste tot, începând să mă enervez. N-o pot găsi nicăieri. Până la urmă mă dau bătută și printez iar fotografia; sunt disperată să mă uit la chipul lui. A doua zi de dimineață, găsesc poza sub perna fetiței mele. Când ea spune că s-a „magicat“ acolo, izbucnesc în râs, dar apoi fața ei devine serioasă și gânditoare, iar eu mă întreb dacă nu cumva urmează să-și exprime vreo îngrijorare. Dar încruntarea ei nu durează decât o clipă.

— L-am visat pe fratele meu azi-noapte, spune ea. Mi-a spus că trebuie să avem un câine. Un porcușor de Guineea. Sau un hamster. Trebuie să avem unul. Altfel, nu vrea să stea cu noi.

Înainte să plece de la spital pentru vizita de acasă, Olivia plutește prin salon aidoma unui avion de hârtie — un copil din care n-a mai rămas decât învelișul exterior, subțire ca o coajă de ou. Încerc s-o țin de vorbă, propun să jucăm cărți sau să ne plimbăm afară la soare, dar ea n-are astâmpăr și pare preocupată. Până apare Toby, mai bine zis.

Toby are unsprezece ani; și-a smuls singur sprâncenele și genele, și aproape tot părul din cap, și poartă o mantie peste tricoul cu care e îmbrăcat. A venit aici ca pacient extern, în tratament ambulatoriu, și trăiește la el acasă, cu surorile și părinții lui, și cu un hamster pe nume Batman. Astăzi, asistentele au căzut de acord că Batman poate să-l însoțească la tratament — terapie prin artă, consiliere psihologică, medicație, evaluare de progres, planuri de îngrijire.

Olivia și Toby se salută ciocnind pumnul strâns, trecând apoi la o strângere de mână secretă, pe care se pare că au inventat-o împreună pe parcursul scurtei lor prietenii. Ea zâmbește și eu îi remarc dințișorii îngălbeniți, gingiile înroșite. Apoi văd însă cum privirea îi devine zâmbitoare și ceva se schimbă la ea. Strălucește toată. În zona care reprezintă „camera de zi“, Toby îl scoate pe Batman și îl pune într-un balon din plastic transparent. Olivia și Toby îl urmăresc pe hamster prin încăpere, uitându-se la el cum se ciocnește de toate lucrurile care-i ies în cale: picioarele scaunului, peretele, masa. În tot acest timp, pălăvrăgesc într-o limbă inventată.

— E limba bananelor, îmi spune Olivia. Tu n-ai înțelege-o.

Sorb dintr-o cană cu ceai și mă uit la ei — doi copii care, se vede de la o poștă, se bucură la culme unul de tovărășia celuilalt —, și zâmbesc în sinea mea. Iar la masa de prânz, Olivia se așază lângă Toby și mănâncă fără prea multe mofturi. Altă asistentă îmi spune că momentele mesei sunt veșnic pline de manifestări emoționale și accese de panică, iar sarcina noastră

este ca lucrurile să rămână într-un climat prietenos și destins, iar atenția să se concentreze mai puțin pe mâncare, cât pe experiența mesei. Dar Olivia și Toby mănâncă veseli, cu gurile deschise, pălăvrăgind într-o limbă fără sens, și se amuză pe seama lui Batman, care se izbește de picioarele lor pe sub masă, în balonul lui transparent.

După prânz, Olivia, râzând, îl ridică pe Batman în balonul lui de plastic și chițăie de încântare când îi dă drumul afară.

— Gata, ai scăpat, Batman! Acum e mai bine. Nu ne place să stăm închiși, nu-i așa?

Toby chicotește isteric.

— Tu și Batman sunteți amândoi prizonieri, spune el.

Iar Olivia se oprește câteva clipe, se încruntă ușor, apoi îl ridică pe Batman până la nivelul ochilor ei, ținându-l în palma desfăcută.

— Noi doi suntem la fel, murmură ea.

Lumea mă întreabă deseori, în calitatea mea de autoare, dacă e mai ușor să scrii din perspectiva unui copil. E mult mai greu. A avea acces la glasul unui copil înseamnă să urci pe muntele memoriei interioare, să uiți — ca să-ți poți aminti. Poate că tot la fel, ca să înțelegi cum se cuvine sănătatea mintală a unui copil sau a unui adolescent, trebuie să fii și tu un copil. Teoreticienii, cercetătorii, clinicienii, practicienii respectați și experimentați care lucrează în domeniul sănătății mintale mai au cale lungă până să înțeleagă tratamentele care ar putea da cele mai bune rezultate în cazul copiilor. Dar Toby, la cei unsprezece ani ai lui, știe ce anume o poate ajuta pe Olivia cel mai bine: limba bananelor, un prieten bun și un hamster pe nume Batman.

6 „Fii părintele meu“ și, respectiv, „Copii care așteaptă“. *(N.t.)*

7

„I Got You, Babe"[7]

Aș vrea să pot spune că pastila de LSD pe care i-am dat-o fratelui meu când el avea paisprezece ani și eu cincisprezece, ca să spele el vasele în locul meu, a fost cel mai stupid lucru pe care l-am făcut în viața mea. Dar probabil că nu e.

Tata și cu mine mâncăm la un restaurant chinezesc și acum sunt adultă. E mijlocul lunii iunie și lângă noi un copac e în plină floare. Stăm afară, pentru ca tata să poată fuma. Scoate nori uriași de fum, de parcă ar fi Gandalf din *Stăpânul inelelor*. Avem o discuție sinceră, de la om la om, și suntem amândoi nițel cam beți, și exact atunci vorbim cel mai mult. Vreau să-i povestesc despre toate prostiile pe care le-am făcut, plus alte chestii mai mari și mai importante, dar mă trezesc holbându-mă îndelung la copac. Mugurii lui înfloriți și fumul scos de tata îmi aduc aminte de radiografiile copiilor pe care îi îngrijesc: norișori răzleți de boală. Nu mai pot face separarea dintre propria-mi persoană și munca mea de asistentă medicală. Cele două s-au contopit. În cele din urmă, reușesc să vorbesc și cuvintele dau năvală afară, șuvoi. Îi povestesc despre droguri și cât de mult rău aș fi putut să-i fac iubitului meu frate.

— Nu știu de ce am făcut-o sau ce era în capul meu. Mi se părea normal. Eu nici măcar nu mă drogam cu nimic. Habar n-am de ce m-am gândit că era OK.

Închid ochii. Lucrurile care păreau normale pentru creierul meu zăpăcit de adolescentă.

— A fost doar un trip, zice tata dând din umeri. Tu probabil că ai fost concepută după o pastilă de Purple Om[8].

Râde și nu știu dacă râde pentru că a glumit sau pentru că așa s-a întâmplat. Ar explica multe. Știu că tata are o atitudine foarte relaxată în privința drogurilor. O vreme, a cultivat cânepă indiană pentru marijuana în debaraua boilerului din casă, iar

după ce prietena mea s-a sinucis, când aveam douăzeci și unu de ani, mi-a dat să fumez ceva ce el numea Rocky Death Black, pretinzând că o să mă facă să dorm dusă, mult mai mult decât orice sedativ pe rețetă. „Cred că e cel mai bine pentru tine să nu fii pe deplin conștientă până la înmormântare. O să revii la normal după aceea.“ Am plâns și am suspinat cu nasul în puloverul lui, până i l-am udat de tot.

Sunt într-o perpetuă stare de confuzie, jale și șoc când mă gândesc la purtarea mea din anii adolescenței. Felul în care „am luat-o razna complet ca adolescentă“ este un subiect care dă sarea și piperul tuturor conversațiilor mele cu mama, până în ziua de azi. Perioada dintre treisprezece și șaisprezece ani mi-am petrecut-o băgându-mă singură în tot soiul de situații periculoase, înhăitându-mă cu prieteni mult mai mari decât mine și care erau și infractori de joasă speță. Înainte să mă fac asistentă, am dus o viață haotică. Eram autodistructivă, dar mi se părea complet normal. Mă gândeam odată că meseria de asistentă mi-a salvat viața, cu regulile și structurile ei, și cu oamenii ei atât de buni și cumsecade. Dar acei prieteni mai mari din adolescență nu erau nici ei răi cu mine. Mă tratau ca pe o soră mai mică și aveau codurile lor morale, cu o listă de reguli etice mai lungă decât Codul de Conduită Profesională al ordinului asistentelor medicale. Atât tinerețea mea năbădăioasă, cât și meseria de asistentă m-au făcut să fiu cine sunt astăzi: nu un drac, nu un înger, ci o persoană complicată, alcătuită din lumină și întuneric — așa cum suntem toți —, care își dă toată silința să devină mai bună decât este. Sper că reușesc să învăț.

Că-mi făceam mie rău în perioada aceea e una; că i-aș fi putut face rău fratelui meu, pe care îl ador și l-am adorat întotdeauna, îmi depășește însă puterea de înțelegere. Fratele meu este cu aproape exact un an mai mic decât mine, iar o vreme chiar am fost în aceeași clasă la școală. Am crescut nedespărțiți. Aproape fiecare amintire pe care o am din copilăria timpurie îl are în ea și pe fratele meu.

— De ce să fi făcut asta? spun eu și mai sorb o gură de vin.

Tata trage lung din țigară și suflă încă și mai mulți norișori. Se lasă pe spate, în scaun.

— Eu nu mi-aș face griji în locul tău, spune el. Și nu-mi mai spune nimic altceva. Greșelile și regretele sunt o chestie care trebuie să rămână între tine și luna de pe cer.

Se pricepe la vorbe, tatăl meu. Și înțelege tăcerea. Dar tăcerea aceasta sună periculos.

Mă gândesc la toate direcțiile în care ar fi putut s-o ia viața mea. La prietenii care au sfârșit prin a tot intra și ieși din închisoare. Și cu câtă ușurință ar fi putut să fie la fel pentru tata. Sau pentru mine.

Mă uit la tata, cu luna în spatele lui.

— Michael are treizeci și trei de săptămâni, e în patul numărul șase, salonul doi. Tatăl lui e în pușcărie, iar mama într-o rezervă de spital, sub supraveghere non-stop, în urma unei leziuni cerebrale traumatice. Michael a avut o hemoragie intraventriculară de gradul patru azi-noapte, și a rămas instabil sub dopamină, iar nivelul gazelor este impresionant, trebuie să-l punem înapoi pe oscilator în dimineața asta. Am încercat să aranjăm ca tatăl lui, Danny, să primească învoire de o zi, ca să poată veni în vizită.

Face o pauză, apoi continuă.

— A lovit-o cu piciorul pe mama însărcinată, în burtă, după care a împins-o în jos pe scări. A aterizat pe beton.

La fel ca alte asistente și practicante care stau în sala personalului pentru predarea turei de serviciu, clatin din cap, dar continui să scriu cât pot de repede informațiile vitale pe foaia de predare-primire. Asistenta responsabilă este o asistentă autorizată de neonatologie avansată, a cărei respirație specifică turei de noapte o pot mirosi de la mare distanță: cafea și dropsuri cu fructe. Pe lângă vene varicoase, dureri de spate și, mult prea adesea, simptome de sindrom posttraumatic, izul de cafea al răsuflării este un efect secundar neplăcut aproape inevitabil al muncii de asistentă.

Se oprește o clipă, apoi continuă. A mai văzut asemenea lucruri — și multe altele, pe deasupra.

— Christie, vrei să ai grijă de el, te rog? Dacă vor aproba vizita, tatăl va fi însoțit de un gardian de la închisoare, deci va trebui să facem un pic de loc în jurul patului și să nu pierdem din vedere prezența celorlalți părinți.

Dau din cap că da, dar genunchii îmi tremură. Aparatul oscilator care asigură ventilația pentru bebelușii cei mai bolnavi e o chestie înfricoșătoare, la fel ca faptul de a îngriji un bebeluș prematur cu o hemoragie cerebrală severă, care are nevoie de medicamente atât de tari, încât pot deveni periculoase: infuzii cu dopamină și adrenalină. Abilitățile matematice și tehnice perfecte sunt cruciale. Dar nu acestea sunt lucrurile care mă îngrijorează.

A lovit-o cu piciorul în burtă și a împins-o în jos pe scări.

Ce fel de monstru poate să facă așa ceva?! Și cum aș putea să nu-l las să vadă că îl consider un monstru?! Nu stau nicio clipă să mă gândesc că poate nu e un monstru. Sau că viața fiecăruia dintre noi este înrâurită de circumstanțe. În loc de asta, simt culoarea propriului meu sânge: un roșu violent și mânios.

Mă rog la toți zeii care îmi vin în cap să nu-l lase pe acest om să iasă din pușcărie ca să-și vadă fiul, astfel încât eu să mă pot concentra pe a-l îngriji pe Michael, ceea ce va însemna destulă muncă. Alte unități și secții par să treacă alternativ prin perioade de calm și agitație, dar nu și Unitatea de Terapie Pediatrică Specială („Special Care Baby Unit — SCBU“) sau Unitatea de Terapie Intensivă Neonatală („Neonatal Intensive Care Units — NICU“). În NICU este agitație pe tot parcursul anului, iar în iulie, fără greș, e foarte cald — mai cald decât și-ar putea închipui cineva. NICU înseamnă să împingi ușile batante și să nu te oprești; înseamnă să gândești, să faci și să alergi timp de douăsprezece ore și jumătate fără pauză. Îmi place să fiu atât de ocupată, încât, după ce ridic ochii spre ceas la ora 8 dimineața, în clipa următoare, constat brusc că e aproape de sfârșitul după-amiezii și n-am nici cea mai vagă idee când a trecut timpul. Inimile bebelușilor bat zănatic, iar scurgerea zilei oglindește acest

lucru. Și poate că forța de atracție a naturii este cea care face ca haosul sălbatic și imprevizibil al evoluției acestor bebeluși — acestor aproape-ființe umane — să semene cu o furtună iscată din senin, reamintindu-le asistentelor că, de fapt și de drept, nu ele dețin controlul. Acum cifrele de pe monitoare le spun asistentelor că totul e în regulă și stabil, doar ca peste un minut să apară o hemoragie craniană, o porțiune necrozată de intestin, o infecție care pune în pericol viața bebelușului. În NICU, bebelușii prematuri sunt îngrijiți până ce sunt gata să facă față lumii din exterior, iar până atunci orice poate să meargă prost: intususcepțiune, meningită, septicemie, convulsii, pneumonie, enterocolită necrozantă. Am îngrijit bebeluși cu organe crescute în afara corpului: măruntaie, rinichi, creier. Și bebeluși care au înăuntrul lor organe crescute aiurea, în alte locuri decât ar trebui: inimă, rinichi, intestine.

Pe urmă mai sunt și părinții. Oricine poate avea un copil născut prematur, în orice moment, și nu întotdeauna vom ști de ce. Dar există grupuri de mare risc, mai expuse la nașterea înainte de termen, și secția e plină de femei vulnerabile: prea tinere, prea sărace, dependente de droguri, refugiate, femei care au pierdut spontan sarcina, iar și iar și iar și iar. O fată de paisprezece ani e internată ca fiind suspectă de apendicită și naște în toaleta spitalului. O femeie suferindă de depresie are cicatrice pe toată lungimea brațelor și este adusă o asistentă specializată în sănătate mintală care să se ocupe de ea, pe lângă asistentele care îi îngrijesc bebelușul. Altă femeie a născut un copil mort anul trecut și a pierdut o sarcină gemelară cu un an înainte. Prin orificiul pentru braț al incubatorului, ține mânuța imposibil de mititică a fetiței ei, cu vârfurile degetelor, și se uită fix la monitor, cu o față golită de orice expresie.

Nou-venitele sunt hiperconștiente, cu felurite catetere înfipte în vene sau așezate în scaune cu rotile împinse direct din sala de operații de cezariană sau din secțiile postnatale, dar majoritatea mamelor se află aici pe termen lung, petrecând mai mult de patru luni în aceeași secție, în aceeași căldură, în aceeași gălăgie. Ajung să le cunoască pe asistente atât de bine, încât pot să le

deosebească după zgomotul pașilor pe coridor, și fie scot un oftat de ușurare, fie încep să intre în panică: viața bebelușului lor este în mâinile cuiva în care nu au la fel de multă încredere ca în altele. Iar asistentele le cunosc pe mame îndeajuns de bine încât să se simtă ușurate sau să le fie complet groază de o tură de serviciu, în funcție de cele pe care trebuie să le îngrijească. Problema nu e niciodată bebelușul.

Aici, lucrurile nu sunt așa cum le-a menit natura: despre bebeluși se vorbește în termenii vârstei corectate sau ajustate, care ține cont de data la care se presupunea că trebuie să se nască, deci un bebeluș de zece săptămâni care s-a născut mai devreme cu opt săptămâni are „două săptămâni corectate". Asistentele îi țin în viață până la data la care era termenul sarcinii, cu ajutorul tehnologiei, al medicamentelor și al terapiei, și, procedând astfel, încearcă să „corecteze" natura. Tototdată, însă, fac mult mai mult decât atât. Mulți dintre bebelușii de aici se află la patru luni distanță de vârsta lor „corectată". Mamele lor probabil că nici n-ar fi arătat încă însărcinate. Nașterile pe care unele mame le descriu sunt cel mai traumatizant lucru dintre toate. Ele îmi povestesc despre panica trezirii bruște peste noapte, leoarcă de sudoare, când descoperi o pată umedă pe cearșaf și te întrebi dacă e lichid amniotic, sânge sau amândouă. Bebelușii vin pe lume în lumini orbitoare și proceduri medicale, și în timp ce toată lumea își ține respirația. Pleacă dintr-un mediu călduț, în care plutesc liniștiți, ca să ajungă în mâinile unor medici și ale unor asistente care introduc tuburi endotraheale în gurițe și năsucuri minuscule; sau linii venoase ombilicale, pentru atașarea de monitoare, până când rămâne vizibil atât de puțin din ființa bebelușului, încât el pare să fie o alcătuire robotică, nicidecum umană.

Asistentele pun căciulițe tricotate miniaturale pe capetele fragile ale bebelușilor și le petrec brățările spitalicești de identificare în jurul membrelor minuscule sau le lipesc pe partea exterioară a incubatoarelor. După care toată lumea așteaptă momentul în care bebelușii nu au fost meniți să vină aici doar ca să se ducă — un du-te-vino ca un dans între viață și moarte. În

unele țări, asistentele îi poartă pe bebelușii prematuri lipiți de corpul lor, în așa-numitele „marsupii“ — suporturi care seamănă cu „buzunarul din burtă“ al unei femele de cangur. Mie mi se pare logic ca idee pentru bebelușii născuți prea devreme. Bineînțeles că incubatoarele noastre joacă rolul unui soi de pântec al mamei, dar adevărul este că mi-ar plăcea enorm să am un bebeluș în marsupiu în timp ce lucrez. Bebelușii mă obsedează. Ador mirosul lor, micile lor gesturi, felul cum cască și se întind. Le ador și inimioarele care bat atât de repede, puterea de a-și reveni când te aștepți mai puțin, voința de a supraviețui, tubulețele minuscule, cateterele ombilicale, pielea delicată și subțire ca foița de mătase — ființe atât de fragile și de rezistente, în același timp!

Merg la pas prin secție, pe lângă frigidere, cu cartolinele de mulțumire și afișele de control și prevenție a infectării; posterul care încurajează starea de bine a personalului; și fișa de înscriere pentru orele de yoga și meditație, care mă face să zâmbesc, deși sunt neliniștită. Cineva a scris ceva de mână acolo, altcineva a tăiat textul cu o cruce, dar cuvintele tot se mai zăresc dedesubt: *N-am avut timp să fac pipi pentru douăsprezece ore ieri. Namaste.*

Michael este în zona principală a secției, acolo unde luminile strălucesc cel mai tare și bebelușii sunt bolnavi, iar asistentele dau fuga zorite de colo-colo, cu câte un pix înfipt în grabă prin coada împletită și socoteli scrise pe dosul mâinilor lor uscate și trudite, de femei care muncesc din greu. Michael este conectat la toate aparatele imaginabile — un tablou mare de tehnologie complexă, duduind surd, cu el în mijloc: un ghemuleț mititel, ca un punct din mijlocul unui manual de chimie. Are întreg harnașamentul prematurității: plămâni care încă nu produc suficient surfactant, un aparat digestiv care încă nu absoarbe mâncarea așa cum trebuie, reflexe slabe, un deficit de control al temperaturii corporale. A suferit cel mai grav tip de hemoragie cerebrală. Are și retinopatia prematurității, afecțiunea oculară care i-a provocat orbirea lui Stevie Wonder. Dar nu aceste condiții medicale îl definesc. Atunci când îl văd prima oară pe Michael, îi

observ puful de păr pe care îl recunosc imediat, l-am văzut la adolescenții suferinzi de anorexie, și l-am văzut la Olivia. Pielea lui este aproape în întregime translucidă, iar toată talpa lui nu depășește în dimensiuni unghia de la degetul meu mare. Are fruntea permanent încruntată, ceea ce îl face să semene cu un moș ursuz, și miroase a iaurt.

— Nu-i mai mare decât o pungă cu zahăr, dar e atât de viteaz și a păcălit moartea de atâtea ori, încât noi l-am poreclit „șoricelul cu nouă vieți".

Una dintre asistente, Grainne, îmi face predarea de tură — încă o predare de tură — pentru cazul pacientului. A scris *Mighty Mouse*[9] pe tabla albă a lui Michael.

— N-ar trebui să facem favoritisme, spune ea, de parcă ar vorbi despre propriii copii, dar e al meu.

Îmi povestește prin ce a trecut în cele trei scurte zile din viața lui de până acum, și care e mai mult decât vom avea cei mai mulți dintre noi de înfruntat vreodată: lui Michael i-a fost dat cel mai prost start în viață cu putință. Născut dependent de cocaină crack și heroină, până și în starea lui miniaturală manifestă semnele sindromului de alcoolism fetal: trăsături faciale caracteristice și o circumferință redusă a capului, cunoscută sub denumirea de microcefalie. La fel ca toți bebelușii din NICU, povestea lui a început înainte ca el să se nască. Unii copii vin pe lume în niște împrejurări atât de vitrege, încât e imposibil să cuprinzi cu mintea orice recuperare cât de cât relevantă, dar pe mine munca de asistentă m-a învățat că recuperarea este întotdeauna o posibilitate; întotdeauna există o speranță.

Porecla „Mighty Mouse" aplicată lui Michael dă de înțeles că s-ar putea să fie capabil să supraviețuiască, să-i împlinească lui Grainne speranța că va fi printre puținii norocoși.

— I-am cântat toată noaptea… cred că vocea mea l-a făcut să se încrunte.

Grainne râde. Dar lucrurile acestea pe care le fac asistentele, și care se presupune că n-au niciun rost, sunt cele care mi se pare că au cel mai mult sens. Pe lângă îngrijirea competentă și bazată pe date faptice, intervenind ca să-i susțină deficitul de

funcționalitate organică multiplă și resuscitându-l, Grainne îi prescrie cântece și poezioare pentru copii. Mă întreb dacă el poate s-o audă. Sper că da.

Mă spăl pe mâini și îl descurc cu maximă atenție pe Michael dintre toate acele tuburi și sârmulițe, ca să-l pot ridica în brațe cu cea mai mare blândețe. E ca și cum aș ține aer în mâini. Vreau să-l las în pace cât mai îndelung posibil pe durata zilei, ca să se odihnească și să crească, dar pielea lui este atât de subțire, încât riscă să sufere echimoze și escare. Trupușorul i se zguduie. A avut convulsii, pe care le tratăm cu lorazepam administrat printr-un mic dispozitiv arhaic; îl setăm manevrând o rotiță cu ajutorul unei forfecuțe. De ridicol de multe ori m-am tăiat la mână, încercând să setez aparatul de lorazepam (în ziua de azi există alternative mai bune).

Se vădește în final că tremurăturile lui Michael nu sunt de la convulsii; sunt de la sevraj. Bebelușii dependenți de drog sunt o prezență obișnuită în unitățile NICU. Absolut fiecare lucru pe care îl fac majoritatea gravidelor ca pe ceva de la sine înțeles — iau vitamine prenatale, nu fumează, nu beau alcool, nu iau droguri, se odihnesc destul, își reduc stresul — este aproape imposibil când ești o mamă care trebuie să facă față abuzului de substanțe adictive și afecțiunilor psihice, dacă nu și una, și celelalte. Dar dintre toate lucrurile care l-au afectat pe Michael în timpul sarcinii mamei, îmi închipui că stresul a fost cel mai rău. În timp ce alți bebelași aflați în burta mamei aud un glas alinător, el trebuie să fi fost în stare de maximă alertă, fiind lovit și urlându-se la el încă dinainte măcar să se nască, absorbind tot stresul pe care l-a îndurat mama lui. Violența domestică are deseori loc pentru prima dată în timpul sarcinii sau urcă pe noi culmi ale brutalității, dacă era deja prezentă. Copilul nenăscut este supus riscului de stres, anxietate, prematuritate, infecție și moarte. Moașele și asistentele pun neîncetat întrebări despre violența domestică și abuz, pe tot parcursul sarcinii unei femei, dar bineînțeles că unele femei nu dau niciodată ochii cu vreo moașă și nici nu au contact cu vreo asistentă medicală.

Ani mai târziu, vizitez o închisoare și gândul îmi fuge înapoi în timp, la tatăl lui Michael, Danny. Asistentele de la penitenciar îmi spun că nimeni nu se naște rău și că o persoană nu poate fi judecată doar pe baza unui singur eveniment, oricât de oribilă a fost fărădelegea pe care a comis-o. Aflu multe despre problemele cu care se confruntă asistentele de aici, despre deciziile complexe la care trebuie să ia parte. Asistentele acestea rămân imperturbabile și calme în orice criză cu putință.

— Este cel mai autonom domeniu al profesiei de asistentă la care mă pot gândi.

Gill, asistentul medical al închisorii, are o voce domoală. Poartă o uniformă și o centură de care stă agățată o pereche de chei enorme. Dar radiază căldură din toată ființa și surâde tot timpul, ceea ce nu corespunde deloc cu felul cum mi-am imaginat eu un asistent medical de penitenciar. Îmi închipuisem un ins foarte serios și formal. Dar Gill e prietenos, destins și vorbăreț.

— Personalul nostru medical se compune preponderent din cadre medii. Nu există limite pentru progresul în carieră și avem de-a face cu toate aspectele imaginabile din serviciile medicale, de la crize de sănătate mintală și îngrijire paliativă, până la abuzul de substanțe. Iar viața unora dintre oamenii de aici… E greu de imaginat că ar putea sfârși oriunde în altă parte.

Expresia de pe fața lui se schimbă pentru o clipă, devine gânditoare și pare străbătută de o adiere de mâhnire.

— Bieții de ei…

Și pe fața lui vezi cum se gravează simpatia și empatia. Îmi dau seama cât de mult îi pasă lui Gill de deținuți, precum și de inegalitate. Aflu de la el că 27 la sută dintre cei închiși au fost în grija sistemului de asistență instituționalizată. Bărbații negri sunt cu 26 la sută mai susceptibili decât cei albi să fie încarcerați. Ca mamă a unui băiat negru care a fost anterior „îngrijit“ (în asistență instituționalizată), aceste statistici mi se par cu adevărat șocante și înfiorătoare. Ca ființă umană, mi se par cu adevărat șocante și înfiorătoare. Ca asistentă medicală? Din nefericire, nu sunt nici pe departe surprinsă. Chiar și în meseria mea,

dimensiunea inegalităților este vastă. Iar asistentele medicale văd zilnic diviziunea și inegalitatea din societatea noastră, oamenii ascunși vederii. Oamenii de care se îngrijesc, indiferent de orice altceva, Gill și asistenții sau asistentele de felul lui. Întâlnesc atât de multe exemple care să mă inspire, în profesia mea! Și le descopăr în locuri neobișnuite.

În munca lor, asistentele medicale se ocupă de absolut fiecare categorie de oameni. Înăuntrul societății noastre există o imensă plasă de siguranță alcătuită din asistente medicale și asistenți medicali, lucrătoare și lucrători sociali, oameni care lucrează în poliție și în închisori. Ei sunt cei care îi prind pe cei mai vulnerabili dintre noi. Dedesubt sunt cadrele medicale medii care lucrează „la firul ierbii“ cu cei care au căzut până și prin ultimele ochiuri ale plasei. Asistentele medicale care lucrează în sistemul judiciar și în medicină legală, de exemplu, care lucrează în localurile de arest ale poliției și în penitenciare, în unitățile securizate și în centrele de detenție pentru imigranți, și cu cei care au suferit acte de violență sexuală, dar și cu cei care au fost violenți. Mă întreb ce le atrage pe asistente către aceste domenii profesionale specializate? Cum fac să-și păstreze neutralitatea, să nu emită judecăți de valoare?

Ideea de a lucra în domeniul medicinei legale ca asistentă mă lasă rece. Nu vreau să iau o probă pentru analize de pe penisul unui potențial violator sau să fac alte intervenții similare. Dar una dintre cele mai inteligente și mai talentate asistente pe care ajung să o cunosc îmi explică un element care te poate face să alegi medicina legală, pe care până atunci nu-l luasem în considerare. Jess, membră a Institutului de Asistente Medicale al Reginei, filiala din Scoția (Queen's Nursing Institute Scotland — QNIS), este o lumină călăuzitoare. Este genul de asistentă medicală — și de persoană — care vreau și eu să fiu. QNIS și organizația parteneră de la Londra, Institutul de Nursing al Reginei (QNI), sunt fundații de caritate a căror viziune este că toți oamenii merită cea mai bună îngrijire medicală din partea asistentei potrivite, cu competențele potrivite, în casele lor și în comunități, oricând și oriunde se vădește necesar. QNI lucrează

cu asistente comunitare și este, probabil, cea mai veche organizație profesională de nursing din Marea Britanie, dacă nu chiar din toată lumea. Asistentele Medicale ale Reginei din cadrul QNI și QNIS lucrează în tot felul de cadre organizatorice: ca asistente de district, ca asistente medicale pentru persoanele fără adăpost, în îngrijirea primară și în cea comunitară, în școli și centre pentru persoane cu dizabilități de învățare și afecțiuni psihice, și, în plus, alcătuiesc o rețea națională de lideri ai profesiei noastre, publicând studii de specialitate și exercitând influență asupra factorilor de decizie în politici publice.

Am norocul să fi cunoscut multe Asistente Medicale ale Reginei cu o carte de vizită impresionantă, dar Jess e deja la nivelul următor. Radiază din toți porii spirit de leadership. Simplul fapt de a fi în preajma ei îmi dă un sentiment de siguranță. Firește că același lucru trebuie să-l simtă și pacienții și colegele ei. „Datoria noastră este să ne asigurăm că oamenii sunt în cea mai bună stare de sănătate posibilă, feriți de pericole, bine hrăniți, îngrijiți și bine tratați din punct de vedere fizic și psihic, pentru a fi apți să se prezinte așa cum se cuvine în instanță, astfel încât acuzat și acuzator să poată avea parte de adevăr și dreptate.“ Nu mi-a trecut niciodată prin minte că munca asistentei medicale din arestul poliției sau din închisoare ar avea atât de multă influență asupra procesului de judecată, așa cum are avocatul apărării în procesele penale, dar, bineînțeles, la fel ca întotdeauna, există o forță tăcută în persoana asistentei. „Ajută mult și faptul că ne gândim la drepturile omului și la întreaga lui viață, nu doar la un singur moment teribil din existența lui. Niciun om nu este în totalitate bun sau în totalitate rău.“

Petrec ceva timp cu asistentele dintr-un arest al poliției. Încăperile sunt zugrăvite în galben și albastru, cu uși metalice grele având mai multe rânduri de zăvoare și cu tăblițe albe deasupra, pe care scrie numele persoanei dinăuntru, despărțite în coridoare pentru femei și pentru bărbați. Intru într-o asemenea celulă. Toaleta are forma unui con, „în caz de tentativă de îndepărtare cu apă a dovezilor ADN sau tentativă de automutilare“, și se simte un miros care seamănă bine cu

anumite secții din spitale: umanitate fetidă peste care se toarnă clor. În chicineta alăturată văd mâncarea pregătită pentru cei care așteaptă în celule: tăvițe de carton cu carne uscată de pui sau paste gata preparate în pahar de carton. Majoritatea optează pentru a doua variantă, mi se spune, dar un amestec din amândouă, de pui cu tăiței, se pare că ar fi eficace în combaterea acceselor de hipoglicemie diabetică, atunci când nivelul zahărului din sânge scade prea mult. Mă întreb ce gândește Omar, din celula cu numărul unu, despre tăiteii la pahar și dacă sunt halal, pregătiți conform legii islamice. Sau dacă pur și simplu nu sunt buni, în general, pentru sănătatea nimănui.

La fel ca alte domenii ale asistenței medicale, atât în mediul spitalicesc, cât și în afara lui, ocuparea posturilor libere în condiții de siguranță pentru personalul calificat este un aspect dificil al muncii lui Jess: nu sunt destule asistente, destui polițiști și destui lucrători sociali ca să facă față volumului de muncă. „Mulți dintre oamenii care sfârșesc în asemenea locuri sunt defavorizați și marginalizați, și probabil că n-au nicio șansă de acces la un medic de familie“, spune Jess. „Încercăm să le asigurăm ajutorul de care au nevoie. Unii dintre acești oameni duc vieți disperate.“ Jess nu se plânge, ci își vede în liniște de treburile zilei și aduce îmbunătățiri pe parcurs, din mers. Râzând ori de câte ori poate, iar atunci când nu poate, păstrându-și râsul în spatele privirii. Are aerul acela al asistentei medicale pe care eu îl recunosc imediat: stoic, ușor sarcastic și, mai presus de toate, rezilient.

Toate asistentele din subordinea ei au competență de prescriere a medicației, pot să prescrie terapie de substituție a opiaceelor, precum și alte medicamente care îi ajută pe dependenții de droguri să preîntâmpine intrarea în sevraj. O decizie pentru care nu-ți trebuie cine știe câtă inteligență, dar care a contat enorm. Mă întreb de ce nu este standard pentru toate asistentele medicale care deservesc aresturile poliției și închisorile din Marea Britanie. Jess îmi povestește despre creșterea masivă a violenței, pe care a văzut-o în munca ei de zi cu zi, îndeosebi cazurile de viol. Din îndatoririle ei face parte și îngrijirea celor care reclamă

un viol, și a celor acuzați de un viol. Nu știu cum poate. Dar îmi pare bine că poate. Ar trebui să fim cu toții recunoscători că există asistente ca Jess, care cred în justiție și umanitate, și în imaginea de ansamblu. Care cred în aflarea adevărului.

— Oamenii aceștia își pot vedea întreaga viață judecată după un singur instantaneu, îmi spune Gill, conducându-mă pe coridoarele lungi și înguste ale închisorii, care la fel de bine ar putea fi niște coridoare de spital.

Bagă de seamă că mă uit la bărbatul care curăță pardoseala.

— Același miros ca la spital, nu? Exact aceleași produse și echipamente, de la aceiași furnizori.

Mirosul este identic: un detergent ieftin, cu un miros vag de clor, care s-a uscat cu ferestrele închise. Pereții sunt și ei zugrăviți în același galben mat — mă întreb dacă și vopseaua este produsă de același furnizor. Până la urmă, după multe coridoare șerpuitoare, ajungem la cabinetul medical, care de fapt ar trebui să poarte numele de „centru de asistență medicală".

— Asigurăm servicii de îngrijire a sănătății mintale și a sănătății fizice, toate specialitățile medicale pe care ți le-ai putea închipui, de la psihoterapie de grup la îngrijirea bolilor transmise prin sânge. Este un centru medical autonom și holist, și unul dintre cele mai sigure locuri de muncă pentru un cadru medical mediu.

Constat că bărbații de aici sunt împărțiți în categorii diferite și nu li se permite niciodată să-și încrucișeze calea cu alte categorii, nu cumva să se atace reciproc.

— Pedofilii sunt cel mai ușor de gestionat. Le permitem să aibă o colivie cu păsări, dar n-am putea face chestia asta cu niciunul dintre ceilalți deținuți.

Aflu că deținuții cu tulburări de personalitate pedofilă provin deseori dintr-un anumit grup demografic: bărbați albi, din clasa mijlocie și de vârstă mijlocie. „Genul de bărbați pe care i-ai putea găsi în centrele de grădinărit din suburbii", îmi spune un infirmier.

Mă uit la Gill în biroul lui. Are categoria a șasea profesională, doar cu o treaptă mai sus decât debutanții proaspăt calificați, dar și-a câștigat respectul tuturor subordonaților din echipă. Biroul lui arată ca oricare alt birou de asistent medical — o listă cu turele de serviciu prin rotație pe un perete, o listă cu specialitățile medicale, o foaie cu programul de lucru al medicului generalist — și nici n-ai ști că este înăuntrul unei închisori.

Gill îmi spune că nu deținuții sunt sursa principală de stres în închisoare. Aproape întotdeauna, e vorba de conflictele sau greutățile de comunicare dintre cadrele medicale și gardieni. Relațiile dintre cele două categorii de personal sunt pe cale de îmbunătățire, dar au perspective atât de diferite asupra lucrurilor!

Aflu multe și învăț multe de la Gill și echipa lui. Aflu cum oamenii capătă obiceiuri nocive în închisoare, devenind dependenți de droguri în timp ce sunt încarcerați — drogurile sunt aduse cu drona, sunt aruncate peste zidul pușcăriei sau vârâte în șobolani morți, sau sunt introduse cu ajutorul unor haine anterior înmuiate în apă în care s-au dizolvat droguri, hainele fiind apoi spălate, apa, adunată în vreun recipient și ingerată de deținuți. Aflu cât de mulți oameni din închisoare au o tulburare de personalitate nediagnosticată sau netratată. Cât de vulnerabili sunt deținuții. Cât de mulți deținuți au probleme de adicție și boli mintale de fond, și experiențe cumplite trăite în copilărie. Oamenii nu se nasc răi. Absolut fiecare dintre noi greșește în viață. Mortalitatea este o chestiune încă și mai complicată în închisoare. Asistenta medicală trebuie să se îngrijească de toți, indiferent de trecutul lor, chiar și de cei care manifestă extremele cele mai hidoase ale comportamentului uman. Și totuși, e greu să nu-i judeci.

— Unii dintre prietenii noștri de aici au condamnări pentru infracțiuni cu violență, violuri, crime. Lăsăm toate acestea la ușă. Dacă îi judecăm, nu vom mai avea timp să-i iubim.

M-am întâlnit cu o persoană despre care multe colege de breaslă spun că este „cea mai cumsecade asistentă medicală din Marea Britanie“. Rachel, o asistentă de parohie care lucrează cu

oamenii fără adăpost, are o privire directă care parcă mă străpunge cu totul, îmi vede până în străfundul sufletului. E în același timp o senzație intimidantă și straniu de reconfortantă. Observ că pe toți cei cu care stă de vorbă îi privește în același fel. Suntem într-o biserică; se servește supă de linte gătită în casă și fiecare doritor primește o chiflă, un iaurt și o ceașcă de ceai sau de cafea.

— Macaroanele cu brânză sunt cele mai bune, îmi spune o femeie.

Este un om fără adăpost, la fel ca toți vizitatorii de aici, și o dependentă de droguri (sau care face abuz de substanțe, care recurge la automedicație sau, și mai bine, o persoană pur și simplu, după cum mă corectează Rachel). Când întreb despre grupurile sanitare, mi se spune că nu există, din cauză că riscul ca oamenii să ia o supradoză de drog în ele este prea mare.

— Geniale macaroane! continuă femeia care mi se adresase mai devreme.

Are ochii tulburi, dar pare coerentă în exprimare. E obsedată de Hello Kitty și sprâncenele ei perfecte sunt cele mai artistic pensate din câte am văzut vreodată. Îmi arată harta realizată de Rachel, pentru ca oamenilor fără adăpost să le fie mai ușor să găsească și să apeleze la serviciile sociale din oraș.

— Sigur, pare evident… o hartă adevărată, cu tot cu indicații de orientare… dar nimeni nu s-a gândit până acum s-o facă.

Atât de multe dintre lucrurile pe care le face o asistentă medicală, îmi spun în sinea mea, par evidente, și totuși, chiar și numai să observi că e nevoie de ele, în primul rând, e o treabă dificilă și care presupune experiență, instruire și ceva în plus. E groaznic de drogată această femeie, și nici nu se atinge de supa primită, dar se vede clar cât de mult le respectă pe aceste asistente. Se scarpină, tresare spasmodic și se reazemă de un bărbat slăbănog, care are un tatuaj pe față. Femeia nu e în stare să privească pe nimeni în față, remarc eu. Privirea ei fuge în toate direcțiile prin încăpere, de parcă femeii i-ar fi teamă s-o lase să se fixeze într-un singur loc. La început am crezut că era din cauza stării de intoxicație, dar e mai mult decât atât. Când reușesc să

am un foarte scurt contact vizual cu ea, e de ajuns ca să-i zăresc suferința absolută.

— Nu-i numim „utilizatori de servicii“. Doamne, detest termenul ăsta!

Barbara este și ea asistentă medicală de parohie. Este aici de nici nu mai știe când și, deja mult trecută de vârsta pensionării, probabil că nici nu va mai pleca vreodată.

— Oamenii aceștia sunt prietenii noștri. Familia noastră. Nu suntem cu nimic mai buni decât ei. Oricare dintre noi, dacă ar fi avut viața lor, ar fi în aceeași situație ca ei. Pe unii îi știm de douăzeci de ani. Și cel puțin un membru al familiei moare în fiecare săptămână. Mergem la o mulțime de înmormântări.

Atât de multe asistente medicale se duc la o mulțime de înmormântări! Dar să cunoști pe cineva de douăzeci de ani, să-l consideri membru de familie, și să pierzi pe cineva în fiecare săptămână — e nevoie de un curaj pe care nici nu mi-l pot închipui. Curajul asistentelor medicale.

O femeie cu ochi ageri, care arată că a trecut prin multe, Ruth, îmi dă să țin un bebeluș care râde, o fetiță, cât timp ea scoate un borcănel cu mâncare pentru copii din coșul unui cărucior.

— Ce frumoasă e! spun eu.

Și chiar este. Grăsună, fericită, zâmbitoare, și fermecând fără întârziere pe oricine o gâdilă sub bărbie.

Ruth o sărută și fetița chițăie de fericire. Apoi deschide borcănelul cu mâncare și își hrănește copila cu gingășie, linguriță după linguriță, îngânând-o cu tandrețe în timp ce apropie linguriița de fața plină de încântare a fetiței. Fetița se uită la mama ei exact cum trebuie să se uite un copil la mama lui — cu dragoste totală și necondiționată. O întreb pe Ruth cum se înțelege cu asistentele de parohie.

— Eram la închisoare și Barbara a venit să mă vadă în fiecare săptămână, în ziua ei liberă. N-a lipsit de la nicio zi de vizită. M-a ajutat să nu mă mai droghez și să fiu o mamă bună.

Mă uit spre Barbara. Are părul roz și poartă o cruciuliță la gât. Peste câțiva ani, voi participa la o ceremonie de premiere unde i se va decerna o distincție pentru toată activitatea de până acum,

din partea QNIS, dar nici măcar atunci Barbara nu va face caz. Îl voi cunoaște pe soțul ei, care îmi spune că suferă de mult timp, fiindcă ea pur și simplu nu vrea să se pensioneze, dar se uită la ea cu atât de multă dragoste și mândrie, încât nu mă pot opri să nu mă holbez.

Mă întorc spre Ruth.

— Cum a fost la închisoare? o întreb.

— Mi-a plăcut la nebunie! Aveau grijă de mine. Cel mai bun loc în care am stat vreodată.

Închid gura, dându-mi seama că am căscat-o de uimire. Cum trebuie să fi fost viața acestei femei, ca să ajungă să spună că închisoarea e cel mai bun loc în care a stat vreodată?! Aflu de la Rachel că, în proporție de 25 până la 50 de procente, oamenii fără adăpost au fost cândva instituționalizați. Oamenii aceștia alunecă de colo până colo într-un sistem care nu-și face datoria față de ei, din chiar clipa când s-au născut, ajungând până la urmă într-un loc ca acesta, unde nu mai există niciun mijloc de apărare pentru ei. Au ajuns la fund de tot, iar asistentele medicale — și ceilalți oameni ca ei — sunt uneori tot ce le-a mai rămas.

Mă gândesc la fiul meu. Mă gândesc la mama lui naturală, care l-a născut.

Barbara trece pe lângă noi și ciupește fetița de obrăjorul dolofan. Este atât de multă iubire în această încăpere, încât aerul îl simți parcă lipicios.

După masa de prânz, facem karaoke. Cântăm balade siropoase de ți se strepezesc dinții, și melodii pop, și toată lumea se alătură, inclusiv personalul, inclusiv eu. Avem un ecran uriaș de televizor pe care să citim versurile, dar majoritatea clienților se uită unul la altul, zâmbind — fericiți și prezenți în momentul de acum. Este maximumul de contact vizual pe care l-am văzut la oricare dintre ei. Rachel stă în față cu una dintre cliente și amândouă interpretează în duet melodia „I Got You Babe“, și sunt doar două femei oarecare, distrându-se, simțindu-se minunat, tachinându-se una pe cealaltă pe seama felului cum dansează. E mult har în această încăpere, nu doar veselie — ceva divin. Poate

exact asta ar trebui să fie bisericile. Rostul lor. Un afiș de pe perete spune: *Iubește-ți aproapele*. Nu există niciun fel de condiții dedesubt. Nu spune: *Iubește-ți aproapele (dacă arată ca tine și vorbește ca tine, și mai ales dacă nu este nebun, rău sau periculos)*. Cânt cât mă țin plămânii, cu vocea mea îngrozitoare, iar Ruth chiuie în direcția mea, râzând, ridicând degetul mare în aer. Își ține copila călare pe un șold și este cel mai fericit bebeluș care a existat vreodată.

Mă uit la toți cei prezenți. Dar sunt hipnotizată de Rachel. Mă uit la încântarea totală cu care îi face pe alții fericiți. Ajutându-i să se simtă întregi, ca niște oameni care valorează ceva, care au speranță și au bucurie. Ea îi iubește. Și ei o iubesc. Este cu adevărat cea mai bună și cumsecade asistentă medicală din Marea Britanie.

Oamenii din această încăpere, care e plină de vagabonzi, de drogați și de infractori, dansează și cântă și sunt transportați într-un loc sigur și fericit, și, pentru scurt timp, nu mai sunt vagabonzi și drogați și infractori, și nici măcar pacienți sau utilizatori de servicii. Rachel are dreptate. Sunt doar oameni. Ca mine, ca tine. Și chiar ca tatăl lui Michael, Danny.

*

Mâna lui Danny e prinsă cu cătușe de mâna unui gardian; stau amândoi în picioare lângă incubatorul lui Michael, când eu mă întorc de la micul dejun pe care l-am luat la ora patru după-amiaza, în prima mea pauză de pe ziua de azi. Gardianul și Danny arată cam la fel: bărbați duri, cu tatuaje penibile. Mă aștept să-l detest pe Danny. E atât de greu să nu-i judeci pe abuzatori, iar eu am învățat să detest și să judec în timp ce pe fața mea nu se poate citi nimic. Îi surâd și îi explic de ce atâtea tuburi și cabluri, și care e situația.

— Michael a avut câteva zile foarte dificile.

Îi povestesc lui Danny despre stopurile cardiace, despre sângerarea din creierul lui, despre lupta pe care trupușorul lui o duce.

Danny râde când vede ce scrie pe marginea fișei de observație a lui Michael, *Mighty Mouse*, dar apoi șterge cuvintele și scrie în

locul lor *Mike Tyson*.

— Un mic luptător, la fel ca mine, spune el.

Iar eu îi surâd acestui monstru. Găsesc câte un scaun pentru Danny și pentru gardianul de la închisoare, Sam, care, în ciuda trăsăturilor colțuroase ale feței, vorbește domol și calm ca o asistentă medicală. Amândoi se așază și se tot minunează de Michael, în timp ce eu îl hrănesc cu lapte de mamă donat, printr-un tub nazogastric. Am o deosebită grijă cu testarea acestui tub, înainte să bag lapte în el, folosind hârtie albastră de turnesol ca să verific aciditatea, pentru a avea confirmarea că tubul este în stomac — și nu (așa cum s-a întâmplat recent cu alt bebeluș din secție) a ajuns accidental sus, în interiorul craniului, încolăcindu-se pe după creierul copilului. În ziua de azi, din fericire, tuburile nazogastrice sunt de obicei verificate prin radiografie, pentru a avea siguranța că se află în poziția corectă.

— Și eu sunt născut prematur, spune Danny, mângâind căpșorul lui Michael cu toată delicatețea din lume. Cât o pungă de zahăr.

Ridică privirea spre mine.

— Și acum am un metru optzeci.

— E un fenomen straniu că foștii prematuri ajung în final să fie atât de înalți, spun eu.

Ne uităm amândoi la Michael. Este extrem de improbabil să supraviețuiască. Există un moment pentru veștile proaste și un moment pentru speranță, iar aceasta s-ar putea să fie singura dată când tată și fiu apucă să petreacă timp împreună. Starea mamei lui Michael se deteriorează, de unde și permisiunea acordată lui Danny să-i viziteze pe amândoi astăzi. Indiferent de ce se va întâmpla, va sta vreme îndelungată la închisoare. Dacă Michael supraviețuiește, va ajunge în sistemul de asistență instituționalizată; iar dacă mama lui supraviețuiește, va fi și ea tot într-un centru de ajutor, având nevoie de mulți ani de îngrijire recuperatorie.

Michael este stabil pe oscilator și nivelurile lui arată bine. Încă nu este destul de întremat ca să iasă din incubator, dar chiar și așa, îl îndemn pe Danny să-l atingă, să-i vorbească și să-i cânte.

El izbucnește într-un râs spart când îi sugerez să cânte, dar întinde totuși mâna, o pune ușurel sub trupușorul miniatural al lui Michael și îl ridică puțin, în timp ce eu trag de colțul cearșafului special, ca să mă asigur că nu face cute. Există un moment între cei doi. Michael e ghemuit în palma tatălui său. Lumina se schimbă. Ochii lui Danny se schimbă. E ca și cum cei doi s-ar fi născut doar pentru acest singur moment. Și poate că acestea sunt momentele care ne conectează pe noi toți. Aceste momente extreme de iubire, al căror șoc ne scoate din ceea ce suntem și ne aduc aminte cum am putea fi.

Fără o vorbă, mă strecor discret până în partea cealaltă a incubatorului și fac o poză cu aparatul de instantanee pe care îl păstrăm întotdeauna la îndemână în unitățile NICU, pentru situațiile când trebuie făcută urgent o fotografie. De obicei, când un bebeluș se apropie de momentul morții. Fac două poze. Una cu fața lui Danny, apoi un prim-plan de aproape cu Michael, ghemuit în mâna lui Danny.

Vizita nu poate să dureze mult, iar când vine momentul plecării, îi dau lui Danny fotografiile. El se uită la poza cu Michael în palma lui și lacrimile îi curg pe obraz.

— Am s-o păstrez ca pe o comoară, doamnă asistentă.

Și văd clar că așa va face. Iar această fotografie a devenit pe loc cel mai important lucru pe care îl posedă. Nu îmi îngădui să am vreun sentiment de milă pentru el, dar nu mai este un monstru pentru mine. Doar un om slab, cumva jalnic. Un om fără nicio putere.

— Stai puțin, îi spun, după care dispar și revin cu aparatul de fotografiat. Vrei să te speli pe mâini și să-l mai ții o dată, cu grijă?

Danny se conformează și se așază iar lângă Michael. Îl ridică de pe cearșaf și eu fac poza — aproape exact la fel ca prima. Ritmul cardiac al lui Michael, care era mult prea ridicat, scade la atingerea mâinii lui Danny. Tatăl lui se apleacă spre el și îi cântă, fals, câteva măsuri din „Danny Boy“.

Mă întreb dacă a existat vreun bărbat cândva care să-i cânte lui Danny acest cântec. Dacă de acolo i se trage numele. Și ce fel de om o fi fost.

La fel ca profesorii, asistentele nu pot nici ele să influențeze devenirea cuiva tot atât de mult pe cât pot s-o facă părinții. Nu putem schimba soarta unui om, mâna de cărți pe care le-a dat-o viața. Chiar și așa, însă, după plecarea lui Danny, șterg cuvintele *Mike Tyson* de pe tăblița lui Michael. Lipesc pe incubatorul lui poza făcută în plus și scriu deasupra: *Important. A se păstra, vă rog!*, împreună cu data și numele lui Danny. Scriu pe tabla albă:

Michael, fiul lui Danny și al lui Hannah.

---

7 „Te am pe tine, iubire", cântec scris de Sonny Bono în 1965. *(N.t.)*

8 Una dintre multele denumiri date drogului LSD. *(N.t.)*

9 Personaj de desene animate pentru copii, un șoricel antropomorf foarte puternic, considerat un fel de replică a lui Superman din lumea rozătoarelor. *(N.t.)*

8

Baschetbalist

În ziua în care urmează să ne întâlnim cu părinții biologici ai fiului meu, mă trezesc la răsăritul soarelui. Îmi concentrez atenția pe o pânză de păianjen din exteriorul ferestrei de la dormitorul meu: firișoare perfect ordonate, pe fundalul cerului care se luminează.

La o ședință informativă de adopție, într-o seară, ni s-a dat un ghem încurcat din fire de lână și ni s-a spus să ne așezăm în locuri diferite din încăpere. Eu țineam de un capăt al firului de lână.

— Imaginează-ți că ești copilul care urmează să fie adoptat, mi-a spus lucrătoarea socială, după care a tras de un alt fir din ghem și i-a cerut altcuiva să-l prindă în mână: Imaginează-ți că tu ești lucrătoarea socială.

Apoi a făcut același lucru cu o a treia persoană, spunându-i că este asistenta maternală, apoi cu o a patra, „Tu ești bunicul natural“, și așa mai departe, până când au fost întinse atât de multe fire din ghemul de lână, încât a devenit o pânză de păianjen. O structură splendidă și complexă, a tuturor oamenilor care îl iubesc pe copil și sunt implicați în viața lui. După care s-a întors iar la mine, cea care țineam în mână toate aceste conexiuni, și le-a retezat pe toate cu o pereche de foarfece uriașe. Mi-a întins o bucată de lână, un singur fir, și i-a dat un capăt unei femei din spatele meu. O femeie necunoscută, pe care eu n-o puteam vedea.

— Absolut fiecare persoană pe care ai cunoscut-o vreodată și ai iubit-o a dispărut. Absolut fiecare. Nu doar părinții biologici, ci și mătușica, bunicii, educatoarea de la grădiniță, asistenta de la grădiniță, vecina, lucrătoarea socială, asistenta maternală, ceilalți copii din grija ei. Toată lumea. Iar acum ai o nouă conexiune. Nouă-nouță… cu o persoană străină… și toți ceilalți au dispărut.

Petrec aproape două ceasuri încercând să mă decid ce să îmbrac. De tot râsul! Dar nu vreau să fie nimic care să facă situația mai proastă decât trebuie să fie. Știu că n-o pot face să fie mai bună, deci țelul meu suprem este să n-o înrăutățesc. Lucrătoarea mea socială „pețitoare“ îmi spune întruna: „Va fi foarte greu. Poate cel mai greu lucru pe care îl vei face vreodată“. Repetă vorbele astea ca pe o mantră, de parcă e responsabilitatea ei să mă facă să înțeleg cu adevărat, dinainte, emoțiile pe care s-ar putea să le simt, ceea ce firește că este imposibil. Iar hainele mele nu vor conta nici cât negru sub unghie. Mă gândesc cum trebuie să se simtă această femeie. Îmi imaginez cum e să-ți pierzi un copil. Să ți se ia copilul și să fie dat în grija altcuiva. E prea mult, e de nesuportat.

Ni se dă de ales în privința întâlnirii cu părinții naturali ai fiului meu. Ei vor să ne cunoască, să vadă unde va trăi fiul lor — cine au decis autoritățile sus-puse că trebuie să-l crească pe copilul care este carne din carnea lor și sânge din sângele lor până când va împlini optsprezece ani. La început refuz. Nu, nu sunt îndeajuns de tare. În plus, mă gândesc la istoriile copiilor luați de stat de la părinți. Înțeleg că, atunci când lucrătorii sociali și instanțele de judecată decid că familiile naturale sunt incapabile să-și crească în siguranță copiii, oricât de mult s-au străduit, este întotdeauna în interesul superior al copilului. Unele familii, chiar și cu sprijin din toate părțile și din toate puterile, nu sunt în stare să-i ofere unui copil ocrotirea și grija părintească pe care le merită orice copil. Știu toate acestea. Dar, în același timp, pot să-mi închipui și poveștile de viață ale părinților naturali, și ale părinților acestor părinți, înaintea lor. Povestea fiului meu a început înainte ca eu să-l cunosc și el va fi cel care s-o exploreze, într-o zi, și să aleagă dacă și când să-mi împărtășească aceste amănunte. Dar acum sunt în căutarea certitudinii că fac ceea ce trebuie. Deși în viață nu există nicicând vreo certitudine. Așadar, cu toate că nu sunt sigură că voi fi în stare să fac față situației, până la urmă mă gândesc la fiul meu și la ce este cel mai bine pentru el. Nimic, îmi dau eu seama, n-ar putea să facă situația să fie „cea mai bună pentru el“ — doar „nu

mai rea decât atât“. Iar faptul că îi întâlnesc pe părinții lui biologici o va face să fie „nu mai rea“.

Nu l-am cunoscut încă pe fiul meu. Potențialii părinți adoptivi nu primesc dreptul de a-și cunoaște copiii înfiați decât după începerea procesului de mutare a copilului în noua lui familie. Ceea ce este corect: abia după ce este sigur că va fi pentru totdeauna trebuie ca un copil să-i fie prezentat familiei care va fi a lui pentru totdeauna. Dar am mai multe fotografii. O fotografie cu el mâncând tort — cu bucăți de tort în cap și pe obraji și pe mâini. Încă una cu el la plajă, cu o găletușă și o lopățică alături. O alta cu el ținând o pisică în poală. Are o pisică pe care o iubește, pe nume Snowy. Nici el, nici pisica nu par să se simtă la largul lor. Expresia lui este una de spaimă totală în absolut fiecare fotografie — lucru pe care eu nu-l observ decât mult mai târziu.

— Sărăcuțul de el, arată așa de speriat! spune mama mea. Poate nu-i place să i se facă poze.

În schimb, mă concentrez pe gropițele din obraji, pe brațele durdulii, pe părul creț. Mă uit atât de des la fotografiile lui, încât acestea încep să se rupă pe margini, și trebuie să le reproduc în mai multe exemplare pe cele existente, în caz că se strică de tot. Vreau să păstrez pentru el aceste amintiri. Cum a fost „înainte“. Povestea lui.

Vreau să-i pot oferi cât mai multe amintiri cu putință. Iar pentru aceasta, am nevoie de detalii. Detalii pe care rapoartele nu pot să mi le dea. Daruri pentru fiul meu. Acestea sunt singurele daruri care vor conta cu adevărat pentru el, pe măsură ce va crește, și deja știu asta. Vreau să-i studiez pe părinții lui naturali, pe mama lui și pe tatăl lui, chiar dacă numai pentru câteva minute; și să țin minte, să țin minte, să țin minte! Dar cel mai mult mă gândesc la mama care l-a născut. O mamă, la fel cum sunt și eu. Ca asistentă medicală, m-am obișnuit atât de mult să mă pun în locul altor oameni și să simt ce simt ei, încât nu suport nici gândul să mă aflu în aceeași încăpere cu ea. Nu vreau să-mi închipui durerea pe care o simte, cât tot cerul de mare!

Dar vreau să știu ce miros are această femeie, cum se mișcă, tonul vocii ei. Acele lucruri care ne fac să fim ceea ce suntem.

Bineînțeles că mă tem că voi simți și furie, nu doar tristețe. Poate că nu îl am încă cu mine pe fiul meu, dar deja îl iubesc cum nu s-a mai văzut dragoste pe lume! Poate chiar mai puternică decât dragostea este dorința mea să-l protejez. Nici n-a apucat să meargă bine în picioare, și viața lui a fost dată peste cap, și niciun copil n-ar trebui să fie speriat când ține o pisică în poală. Ochii lui sunt larg deschiși. E în stare de maximă alertă, fiul meu.

Ne întâlnim într-o clădire de birouri, într-o sală de ședințe mare și în care este foarte cald. Partenerul meu și cu mine suntem cu lucrătoarea noastră socială, iar părinții naturali vor participa împreună cu a lor. Mă înghesui în partenerul meu, intrând înăuntru. Mai este o a treia lucrătoare socială acolo, deși nu înțeleg prea bine de ce. În timp ce ne îndreptăm spre masa mare, înconjurată de scaune, din mijlocul sălii, arunc o privire pe geam. Cineva a desenat ceva cu degetul pe una dintre ferestrele murdare: conturul unei inimi. Mă întreb cine o fi fost autorul: un copil care a fost în această încăpere sau un membru al familiei naturale; o mamă adoptivă ca mine sau o lucrătoare socială ca mama mea. Sunt atât de multe inimi pline, care dau pe-afară în același loc, încât orice e posibil.

Noi am ajuns primii. Ne așezăm și facem conversație, pălăvrăgeală ușoară, cu lucrătoarea noastră socială, dar ea îmi tot aruncă niște priviri intens scrutătoare — ca să verifice dacă sunt la înălțimea situației, probabil. Îmi dau atât de mult silința să nu plâng, încât îmi simt ochii uscați și chinuiți de mâncărimi.

Ea îmi spune din nou cum se vor petrece lucrurile astăzi. Lucrătorilor sociali le place să explice totul dinainte. Știu că ei încearcă să gestioneze așteptările, dar eu suspectez că e vorba mai mult de încercarea de a prelua controlul asupra unei situații în care nimeni nu are niciun fel de control. Aici nu va avea loc nicio predare a copilului, cum vedem în filme sau la televizor. Adopția din realitate nu are nicio legătură cu asemenea scene. Copiii din Marea Britanie nu sunt decât foarte rar „dați“ de părinții naturali. Copiii sunt luați în grija instituțiilor. Și nu sunt luați de la părinți prea ușor. „Nu există un final cu happy-end în adopție“, îmi spune o prietenă adoptată. „Doar un altfel de final.“

Partenerul meu și cu mine stăm față în față cu părinții naturali, și amândoi afișăm un zâmbet fals și îi salutăm pe ceilalți. Partenerul meu se foiește pe scaun și îmi dau seama că și lui îi este tot atât de greu pe cât îmi este mie.

— Aveți întrebări? îi întreabă lucrătoarea noastră socială. Orice fel de întrebare?

Și ei pun întrebări la care eu nu mă așteptam.

Îl veți duce la biserică?

Îl veți învăța să gătească?

În încăpere e din ce în ce mai cald și sudoarea îmi picură printre omoplați. Soarele bate cu putere prin ferestre și pot vedea o fâșie de cer albastru afară.

E un interviu straniu, de care depind atât de multe. Și simt cum eșuez, din toate punctele de vedere. Dar timpul nostru s-a terminat și ceilalți se ridică să plece. Mama naturală a fiului meu râde din senin. Pufnește în râs, aproape ca un nechezat. Pe urmă se scuză.

— Mă apucă râsul când sunt emoționată, spune ea. Nu știu de ce.

Deci avem totuși un lucru în comun. Și eu râd, iar pentru câteva clipe suntem doar două femei care râd. Partenerul meu se uită la noi de parcă ne-am fi pierdut mințile.

Pe urmă ne oprim din râs.

Îi veți povesti despre noi?

— Promit că da, spun eu, deși cuvintele mele sună a gol.

Cuvintele nu sunt niciodată de ajuns. Simt un junghi ascuțit în stomac, atât de puternic, încât aproape mă chircesc de durere. Niciodată în viața mea nu am mai simțit așa ceva. Totul parcă se pierde în ceață. Lucrătoarea noastră socială bagă de seamă și vine lângă mine. Partenerul meu își apasă piciorul de piciorul meu.

Lucrătoarea socială se întoarce spre părinții naturali.

— Bine, deci cam asta ar fi tot, vă mulțumim foarte mult că ați acceptat această vizită. Chiar îl va ajuta pe băiatul vostru, și sper că și pentru voi a fost de ajutor.

Băiatul vostru. *Băiatul vostru. Băiatul vostru.*

Îmi concentrez atenția pe fereastră și pe ce se vede afară prin geam, în spatele ei. Câteodată cerul e prea albastru.

Îmi țin respirația, cât timp ei se îndreaptă spre ușă, iar după ce ușa se închide în spatele femeii, mă prăbușesc pe podea și plâng în hohote, în valuri care trec dincolo de tristețe.

— Adopția este o bucurie care începe din tragedie, îmi reamintește lucrătoarea mea socială.

Iar partenerul meu mă ține în brațe în timp ce eu plâng și plâng, pentru această femeie și acest bărbat care nu au de ales în această situație. Plâng pentru fiul meu care nu va putea să crească alături de părinții lui naturali. Poate că plâng și pentru toate familiile copiilor pe care i-am îngrijit, care și-au pierdut un copil. Mă uit spre ușă, după ce ei au plecat, și totul mi se pare atât de greșit! Nicicând n-am fost mai nesigură de ceva, în afară de durerea pe care o simt aceste familii: o durere arzătoare, ca fierul roșu în carne! Întotdeauna am crezut că durerile de la naștere trebuie să fie cea mai rea durere fizică din lume. M-am înșelat.

Jason are cincisprezece ani și a fost înjunghiat în mod repetat cu un cuțit de pâine. Se știe despre el că face parte dintr-o bandă interlopă, are deja un trecut violent și se fălește în fața asistentelor că îl va ucide pe cel care i-a făcut asta. La capătul salonului de spital sunt polițiști care să-l împiedice pe Jason să plece, dar și să-i oprească pe membrii vreunei bande să dea buzna înăuntru (s-a întâmplat odată, dar, din fericire, au fost opriți de paznicii din personalul de securitate al spitalului, înainte să ajungă în secția copiilor) și să comită cine știe ce act de răzbunare. De asemenea, am găsit un cuțitoi zimțat în rucsacul lui Jason și un box metalic.

Când fac cunoștință cu Jason, îl găsesc țipând și înjurând. Încerc să găsesc undeva înăuntrul meu vreun strop de empatie pentru starea lui, dar tot ce pot să văd este un băiat furios care poartă cu el arme. Iar Jason pare să fie stabil, nu grav rănit. Are ochii larg deschiși, vocea îi este clară și răspicată. Are o postură normală și nu văd să fie mare lucru în neregulă cu el, somatic vorbind. Valorile de pe monitor sunt toate între limite normale:

tensiunea arterială, concentrația de oxigen, rata respiratorie, ritmul cardiac. Alura undelor QRS de pe monitor arată normal, sugerând că impulsurile electrice corespunzătoare funcționării inimii lui sunt în perfectă regulă. Descifrarea unei electrocardiograme seamănă bine cu citirea unei partituri muzicale. La fel de fermecată ca întotdeauna, îmi iau un răgaz de câteva clipe ca să privesc tiparul pe care îl desenează electricitatea în timp ce traversează corpul băiatului.

— Mor de foame! țipă Jason. N-am mâncat nimic! Eram pe drum spre McDonald's, când au venit peste mine. O să le-arăt eu lor!

Privirea îi scânteiază de furie, dar nu indică niciun semn al stării de rău: nu este confuză, tulbure sau pierdută în gol; ochii nu-i sunt adânciți în orbite, nici nu se văd capilare sparte. Poartă blugi, iar tricoul i-a fost tăiat și stă făcut sul lângă el. Îl ține strâns cu mâinile acum, de parcă ar fi o jucărie de pluș. Are un rucsac — acum golit de armele albe — cu adidașii vârâți înăuntru, iar polițiștii i-au luat telefonul. În rucsac mai este și un pachet de biscuiți glazurați cu ciocolată Hobnobs.

— Ai niște biscuiți în rucsac, îi spun eu, dar n-ai voie să bagi nimic în gură până nu ți-am făcut toate radiografiile și ecografia. Mai târziu, poți să-i mănânci.

Se uită la mine de parcă ar vrea să mă omoare. Trebuie să-mi păstrez în minte gândul că e doar un copil și că îi este frică. Dar mă simt speriată. Luna trecută, o asistentă debutantă a fost lovită cu pumnul în față de un părinte furios, care i-a spart arcada. Nu a făcut plângere împotriva lui. „Oamenii aceștia își pierd copilul", a spus ea. „Și eu aș vrea să iau pe cineva la pumni dacă aș primi o asemenea veste."

Deja mă întreb dacă l-am putea scoate pe Jason de la terapie intensivă pediatrică și să-l ducem în secția de copii, care primește de la nou-născuți la adolescenți de optsprezece ani. Dacă începe să facă scandal și să se agite, aici avem copii în stare critică, plus aparatură importantă peste tot. Copilul din patul alăturat este pe hemodializă — un aparat care îi înlocuiește rinichii, filtrându-i sângele de toate toxinele, înainte de a-l reintroduce în corpul lui.

Alt copil este conectat la o mașinărie încă și mai complicată: dispozitivul MARS de purificare extracorporală a sângelui, care îi înlocuiește ficatul. Este în așteptarea unui transplant de ficat; eu nu știu încă acest lucru, dar el mă va învăța că un copil cu boală hepatică sângerează mai tare decât ne-am putea imagina noi vreodată.

Sunt deja asistentă medicală calificată, și încă de mulți ani, dar urmez un stagiu de formare ca să învăț competențe diferite de terapie intensivă, într-un centru de traume. Spitalul acesta este specializat în traumatisme și transplanturi. În partea cealaltă a secției este o adolescentă cu un nit fixat în oasele craniului; a suferit un traumatism la cap, în urma unui accident de mașină, și era lovită atât de rău când a ajuns aici săptămâna trecută, încât creierul îi ieșea printr-o fractură a capului ca pasta de dinți dintr-un tub pe care îl strângi în mână. Îngrozitoare lucruri, dar cumva, de-a lungul anilor, am început să mă obișnuiesc să văd cele mai nenorocite feluri de boli și accidente. Iar în unitățile de primire a urgențelor (UPU) din mediul urban, toți sunt obișnuiți să vadă copii cu răni de cuțit. Numărul acestora crește în luna august — pe perioada vacanței, copiii cărora le lipsește spațiul sigur al școlii sunt mult mai vulnerabili, cu situații periculoase acasă, deci atacurile cu cuțitul printre adolescenți se înmulțesc întotdeauna cam pe atunci. Starea aceasta de lucruri se schimbă, însă, odată cu COVID-19. La echipa UPU aeropurtată, care se ocupă de traumatisme și îndeosebi înjunghieri, atmosfera este dintr-odată foarte liniștită. Niciun caz de rănire cu cuțitul. Parte din personal este realocată și lucrează cu pacienții în stare critică și cu familiile lor. Toată lumea încearcă să înțeleagă logic comportamentul bandelor de interlopi — să înțeleagă tot ce credeam că știm deja.

Luna august este cea în care la UPU e plin de accidentări, spre deosebire de îmbolnăviri. Picnicuri stropite din belșug cu alcool, în plin soare, care duc la arsuri grave; bebeluși deshidratați după ce au fost lăsați să aștepte în mașină; oameni aproape înecați în iazuri și piscine; oameni care cad de pe biciclete sau de pe clădiri; oameni care iau la chefuri destule droguri cât să omoare un cal;

oase rupte și leziuni la cap — inclusiv, odată, un bărbat aproape omorât în bătaie de nevasta lui, cu mașina de tuns iarba.

Cercetez cu privirea zona patului pe care stă Jason. Totul are importanță. Fiecare detaliu, fiecare aparat sau medicament din secția de terapie intensivă are potențialul de a face rău unui pacient — ba chiar să-l și omoare. La terapie intensivă există aparatură de susținere a vieții pentru copii și adulți aflați în stare de colaps multiplu al organelor interne, până când acele organe încep să funcționeze din nou. Dar și aceste aparate pot să facă rău, și chiar fac uneori. Mă uit la tot ce există în jurul lui Jason, verificând și răs-verificând ca tuburile de sucțiune să fie bine conectate, ca dispozitivul de ventilație cu balon să aibă masca de mărimea corectă atașată, ca medicamentele să fie trase la locul lor și gata să pornească pe linie, în caz că vom avea nevoie de ele, și că dozajul este cel corect. Până și o lovitură accidentală în aparat este o problemă de siguranță.

Mai este și o zi stupid de plină, și nu avem niciun pat liber. „Fără paturi libere“ nu înseamnă neapărat că toate paturile ar fi ocupate la propriu, ci, mai degrabă, că nu sunt asistente disponibile care să se ocupe de pacienții din acele paturi. Asistentele de terapie intensivă fac parte din personalul considerat de importanță critică, din punctul de vedere al sănătății și securității, iar formarea lor profesională specializată durează mulți ani. Secțiile de terapie intensivă înseamnă mult mai mult decât o sumă de aparate și ventilatoare; acestea nu pot să funcționeze fără asistente specializate. Întotdeauna suntem în penurie de paturi și de asistente dedicate la terapie intensivă. Există mari inegalități în finanțarea terapiei intensive și a personalului aferent, în toate părțile lumii. În Germania există 29,2 paturi ATI la 100 000 de membri ai populației; în Marea Britanie nu sunt decât 6,6.

Astăzi a trebuit să închidem accesul la paturi de spital pentru Londra, ceea ce înseamnă că toți copiii în stare critică trebuie să se ducă la Bristol, la Liverpool sau la Southampton — da, chiar atât de departe! — ca să obțină îngrijirea specializată de care au nevoie. O asemenea călătorie le pune și mai mult viața în pericol

și, cu toate că nu avem date certe, se știe foarte bine că un transfer la mare distanță pentru un copil grav bolnav sporește riscul de deces. Nimeni n-ar trebui să moară vreodată într-o ambulanță. De îndată ce devine posibil, îi transferăm pe copiii și pe adulții tineri de la terapie intensivă în saloanele de spital, pentru a elibera cât mai multe paturi. Încercăm să avem disponibil un pat de terapie intensivă (sau măcar unul de înaltă dependență) pentru copiii deja internați a căror stare se deteriorează. Uneori, este câte un pacient operat pe măduva spinării sau cu o operație complicată de otorinolaringologie (nas, gât și urechi), care va avea nevoie în primă fază postoperatorie să stea un timp la terapie intensivă. Pe urmă mai sunt și toți acei copii care vin intempestiv de la UPU. Mare parte din munca noastră constă în a gândi cu zece pași înainte, în a te întreba „ce s-ar întâmpla dacă…“ și a stabili ordinea priorităților. Eu lucrez cu o asistentă din Etiopia, care îmi spune că acolo, la ei, situația e fix pe dos.

— Aici îl luăm în primire pe cel mai bolnav. Dar în spitalul de la mine de acasă, care este unul local, nu au decât un singur pat, sau, mai bine zis, nu au aparatura necesară decât ca să se ocupe de un singur copil odată în terapie intensivă, așa că prioritatea este dată celui care se simte cel mai puțin rău. Copilul cu cele mai mari șanse să se facă bine.

Să fii asistentă la terapie intensivă pediatrică este o experiență dură și brutală, dar mi se aduce aminte constant cât noroc avem, și cât de privilegiată și de îngustă este această specializare. În alte părți ale lumii, pur și simplu nu există. Lumea noastră are atât de multe inegalități! Sunt de asemenea conștientă de viața copiilor la ei acasă — după externarea din spital. Cât de mult durează recuperarea după ce au petrecut timp la ATI. Nimeni nu iese pe picioare din terapie intensivă. O perioadă mai îndelungată de conectare la aparatele care susțin funcționarea organelor vitale lasă în urmă tot felul de probleme pe termen lung, începând cu tulburări psihologice și sindrom posttraumatic, continuând cu pierderea acuității auditive și terminând cu complicații fiziologice pe toată durata vieții. Am îngrijit copii la domiciliu care sunt

dependenți de aparatură și tehnologie, care nu se pot lipsi de dispozitivele de susținere a vieții, care au traheostome, care se oxigenează cu dispozitive CPAP (coloană de aer cu presiune pozitivă continuă) și alte forme de ventilație artificială, pentru tot restul vieții lor. Ei revin în mod repetat în secțiile ATI pediatrice, nu doar cu afecțiunea de fond pe care o au, ci și cu probleme de sănătate nou-dobândite, pentru că sunt acum susceptibili să le contracteze mai ușor: pneumonie, infecții, gripă și virus respirator sincițial (VRS). Iar acum, și cu COVID-19.

Jason se simțea bine și era într-o formă fizică excelentă înainte să ajungă aici. Corpul lui este puternic și rezistent, fiindcă face sport: atletism și baschet. Dar faptul că a sfârșit prin a ajunge aici îți dă, cumva, un sentiment al inevitabilului. Viața lui nu este deloc ușoară. Ar fi mult prea simplist să dau de înțeles că numai sărăcia l-a adus unde este. Dar factorii determinanți sociali ai sănătății nu au fost nicicând mai importanți decât acum. Lista precursorilor riscului nu are sfârșit, însă cuprinde venitul familiei, condițiile de locuit, genul, rasa, educația, accesul la servicii și experiențele negative din copilărie. Faptul că Jason este un puști negru dintr-un cartier deosebit de sărac al Londrei înseamnă că este predestinat să fie mai susceptibil de a suferi de anumite boli, afecțiuni și atacuri violente asupra persoanei lui.

Rasismul este o urgență de sănătate publică. Și este un fenomen endemic și în sistemul național public de sănătate. Angajații din minoritățile etnice, cei negri și cei asiatici, au salarii mai mici, iar o treime dintre ei au fost supuși la intimidări repetate și hărțuire din partea colegilor, conform datelor privind egalitatea rasială în rândul forței de muncă a NHS. Inegalitățile rasiale în rândul persoanelor decedate din cauza COVID-19 — negrii sunt de patru ori mai susceptibili să moară decât albii — sunt devastator de previzibile. Și, ca atare, pot fi preîntâmpinate. Reducerile de fonduri guvernamentale au eliminat un sprijin vital pentru copiii de felul lui Jason. Ar trebui să fie ceva șocant că un băiat de cincisprezece ani — un copil — a fost înjunghiat de mai multe ori cu un cuțit de bucătărie, dar nu este.

Asistentele, medicii și ceilalți profesioniști din domeniul sănătății care lucrează în unitățile de traume și accidente din mediul urban văd răni provocate de atacuri cu machete, la care nu suport nici măcar să mă gândesc! Rănile lui Jason par minore în comparație cu unele dintre cele la care noi, în Marea Britanie, asistăm ca martori din ce în ce mai des. Dar leziunile prin înjunghiere pot fi înșelătoare. La suprafață, rana poate părea mică, doar cât deschizătura unui aparat de păcănele, dar leziunile interne pot fi devastatoare.

Jason are trei mici tăieturi în zona pelviană. Este monitorizat în zona de înaltă dependență, când, dintr-odată, starea lui se deteriorează. Încetează să mai strige și se schimbă la față. Înfricoșător lucru, o traumă! Mecanismele compensatorii, care de obicei le permit oamenilor — și mai ales copiilor — să rămână în homeostază (starea de echilibru stabil) vreme îndelungată și să-și mențină tensiunea arterială la un nivel normal, nu se aplică în cazul înjunghierilor. Cel străpuns de cuțit cade rapid — la propriu și la figurat. Acum este aici, prezent, iar peste o clipă nu mai este.

Jason se oprește din înjurat, nu se mai zbate și devine foarte liniștit. Valorile de pe monitorul lui încep să se schimbe și să provoace alarmă. Chipul lui pare brusc mult mai copilăros. Jason e un băiat arătos. Aproape frumos, cu pomeți înalți și un ten perfect. Ochii i se împăienjenesc și expresia de pe fața lui devine șocată, de parcă își dă seama că s-ar putea să fie rău, foarte rău — mai rău decât credea el. De parcă și-ar da seama că s-ar putea să moară.

Asistentele zoresc în jurul lui. O asistentă practicantă ține o pungă cu fluid lângă patul lui Jason, împingându-l în vena băiatului, strângând punga din toate puterile — nu mai este timp să conecteze punga la un dispozitiv care să-i regleze debitul. Altă asistentă mută mobilierul (întotdeauna un semn rău), dând la o parte din drum coșul de gunoi din plastic galben și trăgând apoi repede un cărucior de intervenție urgentă. Jason pierde sânge. Tensiunea arterială scade întruna, ritmul cardiac crește. Medicul specialist, o femeie, vine și ea în grabă, îi examinează abdomenul,

apasă ușor. Jason scoate un țipăt. Are burta lucioasă, umflându-se văzând cu ochii, umplându-se de sânge. De unde anume sângerează rămâne un mister.

Putem vedea, totuși, că sângerează mortal pe dinăuntru, chiar dacă semnele sunt subtile.

— Duceți-l în sala de operație! Nu-l putem stabiliza aici!

Medicul specialist este genul care ia decizii rapide. Punem un cilindru de oxigen pe pat, pregătim kitul. Trag în seringi medicamentele pentru intervenția de stop cardiac și le pun într-o tăviță mică de carton, gata de plecare. O colegă telefonează la banca de sânge ca să anunțe că Jason va avea nevoie de mult, mult sânge: opt unități, cel puțin, spre deosebire de una singură pe care o primești în timpul unei transfuzii standard de sânge. Protocolul pentru o hemoragie masivă.

Jason pare foarte singur. Niciunul dintre așa-zișii lui amici nu a încercat să-l viziteze sau măcar să-i telefoneze. Încheieturile degetelor lui își schimbă culoarea, în timp ce el apucă cearșaful, gemând de durere, și strânge la piept tricoul sfâșiat și făcut rulou. Semiconștient, pare înspăimântat și mult, mult mai mic decât vârsta lui. Mă uit cum brancardierul, doctorița specialistă și asistenta practicantă îl împing repede cu patul afară din ATI și spre sala de operație.

Caut prin documentele de internare ale lui Jason, ca să aflu datele de contact ale familiei. Nu găsesc niciun număr de telefon al mamei, dar găsesc unul de la unitatea școlară specială pe care o frecventează, și care probabil că este acum în vacanță. Noroc că răspunde, totuși, cineva la telefon. Asistenta medicală, Lola. Nu este timp s-o întreb cum de lucrează în luna august, dar pot să bănuiesc că are multe de făcut în afara orarului de muncă de la școală, iar Lola oftează din rărunchi; parcă se aștepta la acest telefon, mai devreme sau mai târziu.

— Am s-o anunț pe lucrătoarea socială care se ocupă de el. Și pe mama lui.

La vreo oră după ce Jason s-a întors din sala de operație, o femeie vine alergând. Are în brațe o minge de baschet. Se așază

pe marginea patului lui Jason și îi mângâie fața.

— Te-ai războit?

Îmi aruncă o privire scurtă, din care îmi dau seama că înțelege faptul că a suferit leziuni care îi vor schimba viața. Poate să-i vadă drenurile și observ cum ochii ei se plimbă peste zona lui pelviană: cele trei pansamente pe locurile unde a fost înjunghiat. Ridică mingea spre mine, ca s-o văd, și îmi spune:

— Baschetbalist!

Iar eu mă gândesc la rana care i-a afectat pelvisul lui Jason, uretra și ficatul, și mă întreb dacă va mai putea juca baschet vreodată. Dacă va mai fi vreodată altfel decât incontinent. Dar expresia de pe fața lui Jason se destinde când o vede pe mama lui. Și începe să plângă. Ea îl prinde în brațe și îl leagănă încetișor. Trag perdelele și îi las singuri o vreme.

— Mama lui e foarte drăguță, șoptesc spre asistenta de serviciu.

Dar descopăr că este Lola. Asistenta medicală de la școala lui.

Mai târziu sosește și mama, o femeie distrusă, părând aproape resemnată cu ideea a ceea ce s-a întâmplat. Mâhnirea a adus-o într-o stare catatonică. Stă pe scaun și îl ține pe Jason de mână, cu ochii pe monitoare. E de nesuportat să te uiți la ea. Dacă mai devreme băiatul părea singur, acum ea pare încă și mai singură. Uluitor cât de singur poate fi cineva într-o încăpere plină de lume!

— Nu se poate să te pierd, șoptește ea. Nu mă părăsi…

Plânge și își pune capul pe perna lui Jason, chiar alături de capul lui.

— Nu mă părăsi!

Apoi ridică iarăși capul, se uită din nou la monitoare și apoi din nou la mine.

— De ce s-a întâmplat asta? E copilul meu. Singurul meu copil.

Am rămas fără cuvinte. Așa că nu spun nimic.

Mai târziu, când mă duc să iau un aparat din altă secție, o văd pe Lola plângând pe coridor, arătând la fel de zdrobită ca mama lui Jason.

— O iubește pe mama lui. Și ea îl iubește. Dar eu s-ar putea să fiu singura persoană în care a avut încredere vreodată, spune

Lola. Și crede-mă, n-a fost deloc ușor să câștig această încredere.

Istoric vorbind, crearea asistenței medicale cu cadre medii în școli a fost o măsură de sănătate publică luată în cadrul sistemului public național pentru a combate epidemiile de boli transmisibile, nutriția inadecvată la copii, igiena defectuoasă și alte probleme de natură fizică din cauza cărora copiii nu pot veni la școală. Și poate nici nu e departe de felul cum arată munca asistentelor medicale școlare de azi. Eu nu-mi mai amintesc absolut nimic de asistenta școlii pe care am frecventat-o și probabil că n-am dat ochii cu ea decât în caz de păduchi sau vaccinare BCG. Dar această activitate a evoluat în timp, devenind în prezent o profesie avansată, cu standarde înalte. Asistentele medicale școlare sunt asistente de sănătate publică a căror menire principală este să îmbunătățească starea de sănătate și de bine a copiilor cu vârste între cinci și nouăsprezece ani. Rolul lor este extraordinar de complex și de variat. Presupune toate îndatoririle la care te-ai putea gândi — punerea în practică a programelor de imunizare pentru papilomavirusul uman (HPV), gripă și meningită, acordarea primului ajutor —, dar încă multe altele în plus. Asistentele școlare promovează sănătatea și acționează ca verigă de legătură între familii, școli și copii, precum și ca sprijin pentru familiile ai căror copii comportă nevoi medicale complexe și/sau dizabilități. Ele sunt motorul care pune în mișcare programele de studii și cercetări menite să furnizeze îngrijirea necesară unei populații diversificate de elevi, promovând autonomia, demnitatea, protejarea intimității și drepturile omului. În cea mai mare parte, însă, lucrurile care îi ocupă timpul asistentei școlare în ziua de azi sunt sănătatea mintală și protecția copilului. Asistentele școlare sunt primul punct de contact (uneori, chiar singurul punct de contact) pentru îngrijire medicală la care au acces copiii și adolescenții vulnerabili de felul lui Jason. Și, la fel ca munca oricărei asistente medicale, și activitatea de asistentă școlară este o chestiune politică.

— Dacă ar fi vorba de puștani albi din clasa mijlocie care să moară pe străzi, atacurile cu cuțitul s-ar afla pe primul loc al

agendei politice a tuturor, îmi spune Lola mai târziu, și sunt de acord cu ea.

Prețul unei vieți. Mă gândesc la situația lui Jason, la felul în care trăiește, locuiește și este educat, și la reducerile de fonduri pentru asistență socială care trebuie să-i fi afectat viața. Mă gândesc la posibilitățile lui de viitor și la tot ce ar putea merge prost pentru el: perspectiva detenției și lipsa de adăposturi pentru cei rămași pe stradă, în grija nimănui, și la probabilitatea ca el să devină consumator de substanțe care dau dependență, dar fără a găsi un pat sau o echipă disponibilă să-l îngrijească dacă — și atunci când — se va îmbolnăvi grav. Îmi imaginez că oricare dintre noi am fi putut să fim în situația lui, să trăim așa cum trăiește el, și că e foarte probabil ca și noi să fi avut un cuțit în rucsac. Mă gândesc la toți puștii negri care sunt uciși de rasismul fățiș sau mascat din societatea noastră. Îmi imaginez viitorul fiului meu, crescând în societatea noastră, în sistemul de îngrijire instituționalizată. Cum ar putea arăta acest viitor pentru el. Câtă bunătate are în el. Cât de bun ar fi putut să fie Jason. Sunt furioasă și speriată pentru fiul meu. Îngrozită.

Dar nimic din toată această furie a mea nu-l ajută pe Jason. Pentru că el moare în timpul nopții.

Îi curăț spațiul de pat a doua zi, când aflu. Spăl patul și aparatura și găsesc mingea de baschet în noptieră. La sfârșit, șterg numele lui Jason de pe tăblița albă instalată deasupra patului. Mă doare stomacul. Nu știu ce să fac cu mingea de baschet. Caut dosarul lui Jason și o sun pe Lola.

Plânge încet, dar glasul nu-i sună deloc șocat.

— Oamenii loviți îi lovesc pe alții, spune ea. Avea nevoie doar de ajutor. Ajutor care nu i-a fost dat. Ajutor care n-a fost acolo unde trebuia să fie. Centrul lui de asistență pentru tineri era închis, școala specială pe care o urmează nu reușește să găsească destui profesori, lucrătoarea lui socială este în concediu medical pe motiv de extenuare. Eu trebuie să mă ocup acum de patru școli. N-am avut timpul de care el avea nevoie.

La sfârșit, o aud suspinând — un suspin deznădăjduit, din adâncul sufletului.

— Mama lui nu a primit sprijinul de care avea nevoie.

— Îmi pare rău, Lola. Știu că tu ai luat rucsacul înapoi, dar a rămas mingea lui de baschet, e la mine. Poți s-o folosești la școala lui specială? Sau, chiar dacă a primit-o de la școală, crezi că pot să i-o dau mamei lui?

— Nu poți s-o donezi echipei de sport a spitalului? spune ea. Cred că Jason și-ar fi dorit asta.

Oftează. După care închide telefonul.

Și constat că lucrul cel mai trist pe care trebuie să-l fac, de multă vreme, este să iau o minge de baschet, să mă duc la specialista în terapie prin sport, și să i-o dau ei.

— Donație, îi spun.

Din partea unui baschetbalist care n-a avut nicicând nici cea mai mică șansă.

9

Hai sictir, Janet!

Ziua în care îl aduc pe fiul meu acasă este aniversarea zilei mele de naștere. Deepa întreabă dacă aș vrea să schimb ziua și eu izbucnesc într-un râs zgomotos. Îmi doresc cu disperare să-l iau în brațe pe fiul meu, să-i simt mirosul, să-l sărut. A fost o perioadă stranie, ca un purgatoriu temporal, să știu că este acolo, nu cu mine, dar cumva legat pentru totdeauna de mine. Într-o noapte visez un cordon ombilical care se întinde de la un capăt la altul al țării și mă trezesc cu dureri în burtă.

Avem un proces de adaptare, în care să începem să-l cunoaștem, să-i cunoaștem obiceiurile și să-l prezentăm treptat surorii lui. Bineînțeles că este imposibil să faci ceva treptat cu această soră a lui! Se repede direct la el și încearcă să-l ridice în brațe — e greu, pentru cei doi ani ai lui — și râde, râde întruna. Și amândoi cad pe podea și se rostogolesc până îi apucă amețeala. N-am nicio șansă.

Mi s-a spus că nu-i place deloc apa. În prima seară petrecută acasă, îi bag pe amândoi în cada înspumată și stau acolo o jumătate de oră, făcându-și cu clăbucii bărbi de Moș Crăciun și strigând „Ho-ho-ho!“ Fiica mea îl spală pe păr și el o lasă, spuma șamponului alunecându-i în dâre pe fața zâmbitoare, când ea îi toarnă o cană de apă pe cap. O să fie bine, îmi spun în sinea mea. Dar suntem avertizați că există o perioadă a „lunii de miere“, după care lucrurile se complică foarte repede și devin foarte grele.

Începe să fie speriat. Nu-mi prea dau seama ce anume îl sperie atât de tare, dar, pe măsură ce zilele devin săptămâni, aproape că pare să vadă lucruri care nu sunt acolo și să audă zgomote puternice în capul lui. Pleacă într-o altă lume. După cele câteva zile inițiale, fiul meu își petrece primele șase luni agățându-se de mine, de brațul meu, ca înecatul de un pai, și degetele lui se înfig cu atâta putere în carnea mea, încât odată chiar mi-a dat sângele.

Încerc să mă port normal față de fiica mea, care nu are decât patru ani, precum și față de el, dar este epuizant. Încep să mă întreb dacă am făcut ce trebuia, pentru fetița mea și pentru el. Și ceea ce am făcut este permanent. Știu că trauma se manifestă în multe feluri, dar fiul meu refuză orice contact vizual, dă din mâini și țipă, iar accesele lui de furie arată ca niște crize convulsive, cu ochii adânciți în orbite. Strâng din dinți și îi dau înainte. El începe să meargă în picioare — pe vârfuri — și să-și fluture întruna brațele pe lângă corp. Își aliniază toate mașinuțele într-un singur rând și se uită fix la ele, iar somnul lui din timpul zilei durează ceasuri întregi. Și pune deoparte mâncare — odată, îi găsesc un biscuit între cârlionții din cap. Înainte nu a avut niciodată asemenea comportamente și mă întreb dacă nu cumva e neurodivers — ori poate pur și simplu nu mă place și nu vrea să fiu mama lui.

Fiica mea începe grădinița și prima zi merge foarte bine, dar a doua zi s-a plictisit, i-a fost de ajuns, și țipă la fel de tare ca fratele ei. Sfidătoare și căpoasă ca întotdeauna, hotărăște că preferă să fie școlită acasă. În ziua a doua de grădiniță, se prinde de piciorul meu, cu brațele încolăcite pe după coapsa mea, și o târăsc, cu urlete și țipete, până la poarta grădiniței, în timp ce împing căruciorul cu fiul meu, care e încă îmbrăcat în salopeta de pijama cu care doarme noaptea. În tăvița de sub cărucior este o farfurie cu pâine prăjită uscată; apuc o bucată și i-o pun în mână. El se uită la mine de parcă ar vrea ou sau terci în loc, sau poate să fie schimbat de haine, iar celelalte mame se uită și ele la mine. Fiul meu, probabil simțindu-mi extenuarea sau stânjeneala, începe și el să țipe. Mă uit la copiii mei: niciunul dintre ei nu e îmbrăcat cum ar trebui, amândoi sunt plini de firimituri de pâine prăjită, de lacrimi și de muci, și sunt roșii la față și cu pumnișorii strânși. Până la urmă, mă alătur și eu corului de bocitori, și urletele noastre fac să se golească locul de joacă de parcă s-ar fi dat o alarmă de bombă.

Povestea asta mai continuă o vreme. Urlatul, pâinea prăjită uscată și eșecul îmbrăcatului. Și, în cazul copiilor mei, furia.

Mama stă la noi câteva zile și suntem amândouă în dormitorul fiului meu, uitându-ne la el cum doarme în pătuțul lui. Scoate niște zgomote grave, ca un leu care mârâie, și, în pofida sfatului dat de lucrătoarea socială, să-l ținem în dormitorul nostru pe durata primelor șase luni, ca să încurajăm atașamentul, eu n-am rezistat decât trei zile.

— Zici că-i un animal sălbatic, îi spun mamei mele, povestindu-i despre ce se întâmplă. Dar cum facem cu atașamentul?

După care încep să plâng. Mama mă strânge în brațe. Miroase la fel ca întotdeauna, mama mea — a balsam de rufe și a gumă de mestecat —, iar brațele ei în jurul meu mă fac să mă simt în siguranță, la fel ca întotdeauna, deși sunt femeie în toată firea. Propriile-mi brațe le simt nefolositoare, incapabile să-l țină în siguranță pe fiul meu.

— Nu sunt bună de nimic, mă vait eu. Pe mine și pe fratele meu ne-ați ținut înveliți în păturică până la zece ani, și practic ne-ai alăptat până ne-am făcut adolescenți!... Ceea ce, apropo, explică multe dintre deficiențele psihologice.

Râdem amândouă. Și plânsul se oprește, uite-așa.

— Ba nu! Și n-am fost nici pe departe perfectă, spune mama mea. Niciun părinte nu e perfect. Ești o mamă nemaipomenită!

Încearcă să mă liniștească, dar eu mă simt ca un copil — nesigură, lipsindu-mi încrederea în mine și în capacitatea mea.

— Nu sunt deloc ca tine. Ieri le-am dat un sendviș cu chipsuri între feliile de pâine. Pâine albă.

Mama zâmbește și mă strânge și mai aproape de ea.

— Pun pariu că le-a plăcut la nebunie.

Dormitorul fiului meu este mic și plin cu lucruri despre care credeam că o să-i placă, înainte să vină acasă, înainte să vină la mine: dinozauri, mașinuțe, un garaj de jucărie din lemn, stele și planete pe pereți.

Nu pare să-i placă nimic din toate acestea. Își petrece tot timpul în camera fiicei mele și sunt deja prieteni la toartă: ea îl mânjește pe față cu farduri șterpelite din baie sau îl pune să se uite la ea cum zbiară fals într-un microfon de jucărie, din plastic,

și s-o aplaude la final. Îi scrie numele cu pixul pe fiecare piesă de mobilier din casă, după care, deși el nu poate nici măcar să țină un pix în mână, darămite să mai și scrie cu el, dă vina pe fratele ei. „De ce aș scrie eu numele altcuiva, pentru Dumnezeu?!“ Se uită drept în ochii mei, de parcă ar fi ieșit învingătoare.

O dată, o aud strigând „Stop cardiac, toată lumea la o parte!“ și, după ce dau fuga pe scări în sus, sărind câte două trepte deodată, o găsesc executând compresii toracice pe abdomenul fratelui ei cu atâta eficiență, încât el vomează în jet, după care îmi ia două ceasuri ca să-i curăț mizeria din păr, să curăț pereții și tavanul, iar apoi să fac ședință cu amândoi și să le explic cât de periculos este să faci așa ceva. Și totuși, el nu se dezlipește de ea — parcă ar fi dată cu lipici! Iar ea îl iubește — la fel ca mine — cum n-ai mai văzut dragoste pe lume.

Dar nu s-a atașat încă de mine.

— Și dacă nu sunt potrivită pentru el? șoptesc, uitându-mă la fiul meu.

Fața lui e undeva departe, într-un vis, acum zâmbitoare, acum încruntată, acum surprinsă. Fețișoara lui expresivă! Mârâie, cu mârâitul lui de leu, și amândouă râdem din nou.

— Tu îl iubești? mă întreabă mama, ca și cum mi-ar putea citi gândurile despre fetița mea.

Nu-i exclus să poată. Eu pot să-i aud gândurile fetiței mele tot timpul în cap.

— Foarte mult! îi răspund și îmi sprijin capul de umărul ei. Nici măcar nu pot să descriu cât de mult.

Ea mă sărută pe creștet, de parcă aș fi un copil.

— Atunci totul se va aranja. Toate se vor așeza la locul lor. Îți dau cuvântul meu!

*

În săptămâna următoare o duc pe fiica mea la lecția ei periodică de înot, iar hărmălaia din sala bazinelor îl sperie atât de tare pe fiul meu, încât mă mușcă, rău de tot. Țip ascuțit. O femeie pe care o știu de la cafeneaua din cartier, unde lucrează, și care are o fată cam de aceeași vârstă cu a mea, deși probabil că merg la

grădinițe diferite, strigă la mine din partea cealaltă a zonei cu gradene, unde stăm noi, spectatorii:

— E cel adoptat?

Fiul meu întoarce capul și îmi dau seama — știu cu certitudine, o simt până în măduva oaselor — că el a înțeles ce a spus femeia aceea. Ochii i se umplu de lacrimi care încep să-i curgă pe față. El este diferit. El nu are locul lui aici. Fiul meu și cu mine ne uităm unul la celălalt. Contact vizual, în sfârșit! Ceva se schimbă.

— E cel adoptat? strigă iar femeia aceea, din celălalt capăt al gradenelor. Văd că ai probleme.

Și eu mă uit la fiul meu, această ființă practic străină. Și el se uită la mine, această ființă practic străină. Și mă ridic în picioare și îl țin strâns lipit de trupul meu. Urc pe scări spre ieșire. Trecem pe lângă femeia aceea, iar ea îl atinge. Efectiv îl atinge. Întinde mâna să-i atingă pielea de pe picior. Îl simt cum tresare brusc. Tresar și eu.

Îl țin și mai strâns lipit de mine, cu brațul petrecut pe după capul lui, cât mai departe de ea. Și îi simt frica, o simt cum îmi pătrunde prin piele. Iar de data asta brațul mi-e mai puternic. Ridic capul sus și mă uit fix la ea. Și eu nu sunt ca mama. Nu voi fi niciodată la fel de dulce și de blândă cum era ea. Sau la fel de blajină și de tolerantă. Dar poate că nu de genul ăsta de mamă are nevoie el. Eu sunt mama lui. Și îl iubesc. Și toate celelalte se vor așeza la locul lor.

— Ia, hai sictir, Janet! îi spun femeii, după care plecăm.

Iar el se destinde. Și, pentru prima oară, își lasă ușurel capul pe umărul meu. Îl așază cu atâta sfială, încât simt nevoia să-mi țin respirația. Și îl sărut pe creștet. Iar el mă lasă. Iar în acel singur moment, indiferent ce se întâmplă, el știe, cumva, că totul e în regulă cu el. Cu amândoi. Și așa, pur și simplu, începe să vorbească și să meargă singur și să râdă, și să se joace, și să alerge, și să sară, și să se uite drept în ochii mei. De fapt, de fiecare dată când face ceva, orice, ridică privirea ca să fie sigur că mă uit la el. Ca să se asigure că sunt acolo.

Viața noastră după aceea este, pentru o vreme, de-a dreptul perfectă. Pentru următorii câțiva ani, de fapt. Mă desfăt cu copiii

mei, cu joaca lor, cu adaptarea lui dintr-odată, cu momentele care îmi taie respirația. Tot timpul mă joc cucu-bau cu fiul meu, dispărând și apoi reapărând, iar și iar. De fiecare dată, încrederea lui sporește. Face atât de mult parte din mine, încât la un moment dat, când vorbeam despre naștere, o femeie m-a întrebat cum au fost nașterile mele. Îi povestesc cât de normală și de terifiantă a fost nașterea fetiței mele, iar când ea mă întreabă despre băiatul meu, fac o pauză, încercând să-mi amintesc. Și îmi ia cam zece secunde ca să-mi aduc aminte și să spun că nu eu l-am născut, de fapt.

Întotdeauna m-am gândit la toate mediile de terapie intensivă ca la un soi de pântec al mamei în care crește un făt: zgomotele ritmice, moliciunea controlată, dependența completă și totală a pacienților de legătura vitală cu aparatele de respirație artificială. Și pacienții sunt feți intrauterini pentru o vreme, nu chiar vii, dar încă în viață; și, orice s-ar întâmpla, ei vor ieși de acolo diferiți pentru totdeauna, din această navă-mamă, nava spațială care aparține altui tărâm.

E septembrie și sunt aici în calitate de practicantă, deși calificată sunt de ani de zile, dar urmez un curs avansat de formare profesională în terapie intensivă, care cuprinde stagii practice și intervale de studiu la universitate pe o perioadă de șase luni. Acest curs de specializare nu e deloc ușor. Munca de asistentă medicală în îngrijirea pacienților critici, la fel ca tot restul muncii de asistentă, este de cea mai mare importanță din punctul de vedere al siguranței și necesită un grad înalt de competență, experiență, compasiune, leadership și instruire, și îmi place la nebunie să studiez. Septembrie este luna mea preferată: întotdeauna mi-a plăcut enorm când mă întorceam la școală, chiar și ca adolescentă rebelă — caiete noi, lumi în expansiune, mirosul proaspăt și răcoros al aerului de toamnă și noi posibilități, șansa de schimbare. Faptul că mă reîntorceam la școală, pe tot parcursul carierei mele de asistentă, pentru cursuri mai scurte sau mai lungi, a însemnat uneori că fiecare lună o simțeam ca pe septembrie.

Există o nuanță de calm în atmosfera de la terapie intensivă, chiar și în împrejurările cele mai disperate, chiar și în zilele cele mai pline. Iar când este imposibil să salvezi un pacient, în ciuda celor mai îndârjite strădanii ale tuturor, asistentele de îngrijire critică sunt capabile să ofere demnitate, o moarte fără durere și, poate cel mai important lucru dintre toate, grijă plină de compasiune pentru pacienți și familiile lor. Pe cât le stă în putere, ele îndepărtează suferința și se asigură că nimeni nu moare singur, chiar și atunci când o familie nu poate ajunge la timp lângă cel aflat în stare critică. Asistentele de terapie intensivă vor fi cu cei dragi atunci când își dau ultima suflare, dacă familiile lor nu pot fi lângă ei.

Familia lui Gwen nu va ajunge aici la timp. O asistentă pe care o secondez în cadrul stagiului meu, pe nume Stella, a trimis reprezentanții poliției de proximitate să bată la ușa acestor oameni și să le dea vestea că trebuie să vină la spital cât mai repede posibil; și tot polițiștii s-au oferit să-i aducă aici, ca să fie siguri că nu riscă să facă vreun accident pe drum în mașina lor. Ca să dai vești proaste, ai nevoie de un grad de competență și experiență greu de descris. Nu există formulă universal valabilă. Nicio teorie învățată nu te poate pregăti pentru așa ceva. Stella încearcă să evalueze viața cuiva — cum înțelege lumea persoana respectivă, ce fel de credințe sau de dorințe are —, totul pe baza unei scurte conversații cu un om pe care nu-l cunoaște dinainte.

— David, băiatul lui Gwen, mi-a spus că Bill, tatăl lui, este cu el, dar nu poate să vorbească. Plânge întruna.

Stella oftează. De treizeci și unu de ani lucrează ca asistentă de terapie intensivă. Nu devine deloc mai ușor cu timpul.

— Imaginează-ți cum stau amândoi pe bancheta din spate a unei mașini de poliție, David încercând să-i explice tatălui său că mama lui e grav bolnavă, pe respirație artificială, și că s-ar putea să moară. Groaznic lucru poate să fie uneori viața asta!

Stella se uită spre Gwen, întinsă în patul din celălalt capăt al secției. Gwen poartă o cămașă de spital și e decorată cu tuburi, sonde, linii și cabluri: sondă endotraheală, o linie venoasă centrală, o linie arterială, un cateter venos și o sondă

nazogastrică, electrozi de electrocardiogramă, padele de defibrilator, branule. Nici nu prea ai cum s-o identifici sub toate instalațiile și aparatele care o țin în viață, dar îi remarc unghiile roase până în carne, verigheta lată din aur, părul castaniu-închis. Observ și un tatuaj mic pe umărul ei, un bondar. Ulterior, voi afla că ea și Bill erau apicultori. Acestea sunt detaliile care ne definesc umanitatea și ele sunt cele pe care asistentele de terapie intensivă se străduiesc din răsputeri să le țină minte. Suntem mult mai mult decât bolile noastre, decât spitalizarea noastră.

Gwen abia dacă a împlinit șaizeci și unu de ani, dar are boală pulmonară obstructivă cronică — BPOC — și a făcut o pneumonie care se dovedește rezistentă la antibiotice. Rezistența la antibiotice pe mine mă înspăimântă. Am îngrijit pacienți care au pornit cu leziuni relativ minore, dar au căpătat infecții bacteriene rezistente la tratament sau chiar intratabile. După care o rană mică se necrozează sau devine cangrenoasă. Un corp care se mănâncă pe sine, în timp ce noi nu putem face altceva decât să încercăm alte medicamente. Bacteriile, fungii și virusurile sunt fascinante și deștepte: armele nucleare ale naturii. Ori de câte ori văd rapoarte care — perfect de înțeles — vorbesc pe un ton panicat despre schimbările climatice și despre riscul ca omenirea să fie pe cale de dispariție, îmi aud inima de asistentă medicală cum șoptește: *Dar bacteriile rezistente la antibiotice?* După care iată că vine, în loc de bacterii, un virus. COVID-19.

Gwen are sindrom de detresă respiratorie acută (SDRA), o afectare gravă a plămânilor care provoacă insuficiență pulmonară, cunoscută în limbajul de terapie intensivă sub denumirea de „plămâni umezi“. Membranele care nu lasă lichidul să intre în țesutul pulmonar interior al plămânilor se rup, făcând ca baza plămânului să se umple de lichid, și, dacă această condiție medicală nu este tratată, pacientul efectiv se înecă. Scopul tratamentului prin ventilație mecanică este să le asigure pacienților ca Gwen un nivel înalt de presiune pozitivă la sfârșitul expirației, ceea ce, dat fiind că menține plămânii deschiși cu ajutorul presiunii forțate a aerului, lasă mai mult loc în alveole pentru schimbul de oxigen. Seamănă oarecum cu a

umfla un balon suflând cu forță aer în el. Prima parte a suflatului e cea mai grea — iar presiunea pozitivă forțată la sfârșitul expirației (ceea ce numim PEEP) prin intermediul unui ventilator mecanic evită această primă parte epuizantă, nelăsând balonul să se dezumfle între două respirații. Detresa respiratorie acută comportă întotdeauna un risc de deces. Pentru cei care reușesc să supraviețuiască, viața lor s-a schimbat pe veci. De exemplu, unii pacienți pot suferi leziuni cerebrale pe termen lung, leziuni renale și leziuni pulmonare. Există pericolul să nu se mai poată întoarce niciodată la muncă.

Vom mai auzi încă multe despre sindromul detresei respiratorii acute (SDRA). COVID-19 provoacă moartea prin oprirea inimii și cedarea mai multor organe interne deodată, situație precedată de o pneumonită similară SDRA și care poate ea însăși să se transforme în SDRA, care umple plămânii cu lichid și ucide în jur de 50 la sută dintre pacienții cu coronavirus care ajung în această situație. În ceea ce îi privește pe restul de 50 la sută — supraviețuitorii acestei complicații —, deznodământul rămâne încă de văzut. Supraviețuirea, mă tem, este, pentru noi toți, doar începutul. Cum vom mai putea trăi noi cu conștiința faptului că oamenii dragi nouă au murit de o moarte atât de cumplită? Și, chiar mai rău, cu ideea posibilității ca membrii cei mai scumpi ai familiei noastre să fi murit fără să ne aibă alături?

Dar întotdeauna există compasiune.

Întotdeauna există speranță.

Când inima lui Gwen se oprește, Stella a și ajuns imediat pe pieptul ei, apăsând cu putere, ca și cum corpul ei ar fi un arc comprimat la maximum și apoi împins să treacă la acțiune într-o fracțiune de secundă. Altă asistentă vine în grabă, împingând căruciorul de intervenție pe rotile. În cazurile de urgență critică, acest cărucior este întotdeauna perfect, dar am fost și în alte părți ale spitalului și am văzut tot felul de lucruri. Obiectele pe care le descopăr în cărucioarele de intervenție urgentă, pe lângă medicamente expirate sau echipament nesigur și interzis, sunt întotdeauna surprinzătoare: o vază plină cu andrele de tricotat, care m-au făcut să-mi imaginez răniri accidentale toată ziua, din

cauza vreunui anestezist debutant și excesiv de entuziast care și-ar putea închipui că sunt vreun soi nou de sonde pentru eliberarea căilor respiratorii; o ediție de buzunar a sonetelor lui Shakespeare; un borcănel cu castraveciori murați.

Restul celor din echipa de intervenții au înconjurat-o într-o clipită pe Gwen și fac tot ce le stă în putere ca s-o salveze. Eu joc rolul scribului, consemnând în scris totul: medicamentele, momentele în care i se administrează șocurile, ritmurile de stop cardiac. Gwen este pacienta în starea cea mai gravă din toată unitatea. E nevoie de șapte membri ai echipei de intervenție ca să gestioneze operațiunea de resuscitare, și sunt sigură că nu va supraviețui. Mă tot uit spre ușă. Precis va apărea soțul ei, în câteva minute, și își va vedea soția cum se duce alunecând din lumea asta, în ciuda strădaniilor noastre.

Dar mai aud și o voce în capul meu, venind de departe, de demult: *Credință nu înseamnă să știi. Înseamnă să nădăjduiești.*

O asistentă preia operațiunea de resuscitare de la Stella, după primul ciclu de două minute. Compresiile toracice sunt epuizante. Stella vine lângă mine, ca să-și tragă sufletul, apoi pune mâna pe defibrilator. După încă o rundă facem pauză, verificăm monitorul și vedem o liniuță strâmbă, parcă desenată de un copil, ceea ce înseamnă un ritm cardiac de stop susceptibil de șocuri și care îți oferă cele mai mari șanse de supraviețuire. Stella încarcă defibrilatorul, strigă la restul lumii să se îndepărteze, apasă pe butonul de șoc, după care îi cheamă înapoi pe toți ceilalți și reîncepe munca pe toracele lui Gwen.

Cumva, nu știu cum, Gwen supraviețuiește. Toți suntem ușurați, fericiți — știm că familia ei este pe drum. Când David, fiul lui Gwen, dă buzna înăuntru, ea este deja stabilizată și ochii lui panicați pot vedea că ea este încă aici, încă vie, chiar dacă viața ei atârnă de un fir de păr.

Mă uit la Bill cum se apropie de soția lui și trag un pic perdelele, ca să le ofer puțină intimitate. Nu știm dacă Gwen va reuși să depășească această criză. Probabil că nu. Dar Bill va ști întotdeauna că a fost cu ea, chiar lângă ea, ținând-o de mână.

Și, în acel moment, nu sunt decât ei. Un soț și soția lui.

Bill se apleacă și o sărută de pe Gwen ca și cum ea n-ar avea niciun tub și nicio sârmă pe nicăieri. O sărută ca și cum s-ar putea să nu mai aibă niciodată această șansă.

10

Ora de aur

Un adevăr crud și straniu este că, mult prea adesea, toate lucrurile rele se întâmplă deodată. Plânsul este și el ciudat. Uneori simți că parcă nu mai ai lacrimi nicăieri în corpul tău, nu mai ai de unde să plângi, și totuși ele vin în continuare, parcă ar curge un fluviu de lacrimi prin tine. Plâng atât de amarnic, încât mi s-au uscat buzele; trebuie că sunt deshidratată, dar lacrimile vin în continuare. Copiii mei — băiatul meu, care are cinci ani, și fata mea, care are șapte — plâng și ei. Plângem și plângem și nu ne mai oprim. Și de fiecare dată când mă uit la ei, mă simt cea mai rea mamă din lume, cea mai ratată.

În ziua în care plecăm din căminul familiei noastre și ne mutăm într-o căsuță închiriată, încerc să-mi stăpânesc plânsul. Avem doi găligani de bărbați care să ne ajute la căratul lucrurilor, plătiți cu ultimii bani care mi-au mai rămas. Scriu, mă duc la serviciul meu de asistentă, predau cursuri și îmi planific nouăzeci de ore de muncă pe săptămână, ajutată de o fată în casă, cu atribuții de bonă și menajeră, care stă cu noi într-o cămăruță cât cutia de chibrituri. Nu prea știu cum voi reuși să plătesc chiria londoneză exorbitantă, dar voi găsi eu o cale — trebuie, n-am încotro. Nu vreau să-i mut pe copii de la școală și grădiniță, nu acum. În plus, nu avem unde să ne ducem altundeva. Cei doi oameni care ne ajută la mutat se opresc din fluierat și din pălăvrăgeala lor veselă în clipa când dau cu ochii de noi. Stau așezată printre cutiile cu lucruri, pe care le-am umplut doar pe jumătate, și copiii mei bocesc lângă mine. Îl vor pe tatăl lor. Vor să nu ne despărțim. Vor să rămână în casa lor. Dar nu ne putem permite. Și nu-i pot alina în niciun fel. Nu mai am cuvinte, nu mai am energie — nimic. Sunt secătuită de orice altceva decât lacrimi.

În ziua înmormântării bunicului meu patern, fratele meu și cu mine pornim cu mașina spre Lincolnshire și ne oprim la un restaurant. Tata e pe moarte — încă nu știm acest lucru, dar va muri în săptămâna următoare. Tot ce știm e cât de plăpând și de bolnav a ajuns să fie, și cât de îngrozitor de trist fiindcă nu poate merge la înmormântarea propriului tată. Ce chestie aiurea, ne gândim fratele meu și cu mine, să nu poți să te duci la înmormântarea cuiva drag! Cumva, reușim să mai facem câte o glumă. Să zâmbim. Să mai aruncăm câte un comentariu sarcastic. Umorul acela tipic familiei noastre, al condamnatului la eșafod. Dar nu prea are succes în a ne masca durerea. Comandăm o mâncare pe care n-o mâncăm, ci vorbim despre cât i-a mai rămas tatei de trăit.

Fratele meu, care are cea mai bună condiție fizică dintre toți oamenii pe care îi cunosc, începe să nu se simtă bine. Ceva complet neobișnuit la el. Îi place teribil să le spună celorlalți că, pe lângă originea italiană (nu, nu suntem de origine italiană), are și calitățile unui sportiv olimpic, cu un puls de 45 de bătăi pe minut în repaus. E cel mai puternic și mai sănătos om pe care îl cunosc. Și, în ciuda balivernelor pe care le emite când are chef de glumă — odată l-am auzit spunând că el a inventat practic Ibiza —, este și cel mai bun și cumsecade om. Dar acum începe să transpire și arată palid.

— Mă duc să iau puțin aer, spune el și iese afară din local.

Și totul se petrece cu încetinitorul acum, timpul părând să se oprească în loc și să înghețe. Îl privesc pe fratele meu.

Ferestrele sunt mari, din pardoseală până în tavan. Mă uit la fratele meu, afară, și senzația de film care rulează cu încetinitorul se înrăutățește. Pășește clătinat pe strada aproape pustie, pavată cu bolovani de râu și având de cealaltă parte un șir de case drăguțe și frumos aliniate. Dar niciunul dintre noi n-a băut alcool. Și suntem la milioane de ani depărtare de cum luam droguri în adolescență. Mă gândesc că poate iar are chef de glume, așa că mă aplec și sorb o lingură de supă. Iar el se apleacă înainte. Surâd în direcția lui, dar ceva pe fața lui nu este în regulă. Nu zâmbește, nici măcar cu ochii, așa cum face

întotdeauna. Și pe urmă, dintr-odată, pur și simplu cade. Se prăbușește.

Lingura mea de supă cade și ea pe jos, cu zgomot, după care urmează o tăcere deplină, insuportabilă. Timp de câteva secunde sunt incapabilă să fac vreo mișcare. Nu pot să respir. Nu se poate să se întâmple asta și cu el. Nu și cu fratele meu! Toți bărbații din viața mea cad și dispar. Mai puțin el. Nu sunt credincioasă, dar vreau să strig către cer: *Ce mai vrei de la mine?!* În loc de asta, alerg. Izbesc ușa de perete și mă reped spre el. Când ajung eu afară, deja s-au adunat câțiva oameni în jurul lui. Cineva a sunat la ambulanță. Iar el zace pe jos, inert, fără nicio reacție. Pe urmă apar luminile de girofar. Și el are ochii închiși. Și, și, și…

*

Trece mult timp până să mă simt norocoasă. Traversez podul spre spital. Pașii mă poartă în același loc, dar am senzația că totul este altfel. Întotdeauna au fost oameni fără adăpost pe acest pod sau împrăștiați în jurul spitalului, în câte o casă a scărilor de bloc, în penumbră, căutând un adăpost. Dar uite că acum au răsărit corturi peste tot — întregi comunități de oameni care dorm sub cerul liber, de ambele părți ale drumului. Clădirile Parlamentului se află în apropiere și trebuie că au aceeași panoramă: a orașului nostru de oameni fără adăpost, de oameni care abia dacă pot să-și ducă zilele, cu degetele umflate și roase de ulcere, cu hainele pline de jeg, cu părul soios și încâlcit.

În timp ce mă apropii de spital, văd un bărbat care zace semiconștient, cu pantalonii dați jos pe jumătate, expus. Are vomă lângă cap. Mă uit la cei care trec pe lângă el. Cât de invizibil pare. Mă opresc și îl scutur cu blândețe, dar, deși geme, nu se trezește de tot. E dus pe altă lume, cu ajutorul cine știe cărei substanțe — așa cum s-ar putea să fim toți, bănuiesc, dacă ne-am afla în aceeași situație.

— Hei, mă auzi?

Deschide puțin un ochi. Îmi pot da seama că respiră normal. Mai mulți oameni trec pe lângă noi: o femeie pe tocuri înalte; bărbați în costume sobre; lucrători la spital; medici și asistente medicale, de asemenea. Toți cu ochii în telefon, scriind mesaje în

timp ce merg. Îngenunchez lângă acest om și simt o teribilă deznădejde. Nu am nici cea mai vagă idee cine este, nu am nicio legătură cu el, dar când îl văd atât de expus și vulnerabil, cu oameni care îi ocolesc trupul — unii aproape că pășesc peste el —, simt cum mă cuprinde furia.

Mă uit la fluviul de sub noi. Soarele tocmai răsare, desenând modele aurii pe apa dănțuitoare. Fluviul acesta, care trebuie să fi văzut atât de multe. O prietenă din Republica Democratică Congo îmi spune că acest cuvânt, „Congo“, înseamnă „râul care înghite toate poveștile“. Cred că și Tamisa trebuie să fi înghițit toate poveștile, trebuie să fi văzut cum viața foarte multor oameni devine mai bună, după care devine iar mai rea. Suntem asemenea mareei și nimic nu se schimbă în realitate; viața se mișcă pur și simplu înainte și înapoi, fără încetare. Iar acum este un moment de întoarcere înapoi, se pare: Londra lui Dickens, din nou. Aproape o cincime dintre londonezi nu au locuință. Și asta se întâmpla înainte de COVID-19.

Dar lucrurile nu stau la fel chiar peste tot. La Dundee întâlnesc destui oameni fără adăpost, însă niciunul dintre ei nu doarme sub cerul liber. „Sunt vreo cinci în tot orașul, care dorm afară“, îmi spune o femeie. „Restul avem adăposturi sau cazare pe termen scurt.“ Călătoresc și în alte orășele și orașe mai mari din Scoția, unde descopăr o situație similară. „Eu vin la cantina săracilor în fiecare miercuri“, îmi spune o angajată de la serviciul de asistență locativă al primăriei. „Vin și dau o mână de ajutor pe cât pot.“ Tot ea îmi explică de ce nu există, practic, oameni care să doarmă pe stradă în Scoția: aici nu li se spune că sunt obligați să demonstreze că nu au unde să stea, pentru a li se oferi condiții de cazare temporară. „În Anglia, sunt obligați să facă dovada“, spune ea. „Și nu cunosc mulți oameni care să poarte documente cu ei când sunt în situație de criză.“

Oare de aceea vedem atât de mulți oameni dormind sub cerul liber în Anglia? Conform definiției oficiale, o persoană este declarată „fără adăpost“ dacă se află într-una dintre următoarele situații: nu are un spațiu de locuit disponibil în Marea Britanie sau în străinătate; nu are dreptul legal să ocupe un spațiu de

locuit; separarea unei gospodării și lipsa de disponibilitate a spațiului de locuit pentru o întreagă gospodărie; se consideră imposibil, în condiții rezonabile, să fie ocupat în continuare un spațiu de locuit; există probabilitatea violenței; persoana solicitantă nu are posibilitatea să obțină accesul la un spațiu de locuit sau trăiește într-o structură mobilă pe care nu are unde s-o așeze. Această definiție îi cuprinde pe cei care dorm pe stradă, dar practic se referă la oricine nu are o adresă fixă sau comportă riscul de a se trezi fără locuință.

Indiferent de modul în care definim „persoana fără adăpost", pe tot cuprinsul Marii Britanii există echipe de asistente medicale care se îngrijesc de sănătatea celor care trăiesc fără a avea un cămin propriu. Și este o nevoie disperată de acest sprijin, o nevoie care crește constant. Organizația de binefacere Crisis, care se ocupă de cei fără adăpost, arată că oamenii care dorm pe stradă sunt de aproape 17 ori mai susceptibili să devină victimele violenței. Mai mult de unul din trei oameni care dorm sub cerul liber au fost loviți în mod deliberat sau au fost supuși unei forme sau alteia de violență, în timp ce erau fără adăpost. Speranța medie de viață a unei persoane fără adăpost este de numai 44 de ani. O Asistentă Medicală a Reginei care lucrează cu o echipă de asistență medicală comunitară pentru sănătate mintală, acoperind cinci adăposturi comunitare și câteva sute de apartamente temporare mobilate pentru oamenii fără adăpost, își caracterizează activitatea ca fiind „o muncă în care mă îngrijesc și de probleme sociale, pe lângă sănătate și starea de bine". În mod evident, își iubește munca. Despre clienții ei, spune: „Ajung să-i cunosc pe unii dintre cei mai curajoși și mai dârji oameni din lume. Este o onoare".

Cu vorbele ei în minte, îi trag cum pot omului de pe jos pantalonii la loc, apoi îl acopăr și cu sacul de dormit, fiindcă deja se face frig. A te pregăti pentru iarnă în sistemul național public de sănătate înseamnă să știi că vor exista oameni care vor muri de frig. Cei ce dorm sub cerul liber vor degera și vor fi găsiți morți. O femeie mi-a povestit odată cum e să îngheți. Fusese adusă la UPU, în hipotermie, după o noapte petrecută afară. A

supraviețuit, nu știu cum, deși era iarnă și minus cinci grade. „Degerătura o simți ca pe arsură“, îmi spune ea. „Parcă îmi luase pielea foc. A fost cea mai groaznică durere pe care am simțit-o vreodată… frigul. Voiam să țip, dar nu puteam nici să-mi mișc buzele. Și după asta nu-mi mai amintesc nimic.“

Îndreptându-mă spre spital, nu întorc privirea înapoi spre Parlament. E mai important ca parlamentarii să se uite afară pe fereastră, decât să ne uităm noi la ei înăuntru.

La UPU este plin, stupid de plin. E haos, deși suntem abia în octombrie — semn de rău augur. Octombrie dă startul perioadei agitate, dar suntem abia la începutul lunii și foarte departe de primăvara ceva mai liniștită. Dar uite că holurile sunt pline de pacienți pe tărgi; sunt pacienți și rudele lor, iar un bărbat țipă de după un paravan. Trec pe lângă o femeie care stă așezată în spatele unui nor de nebulizare, cu o revistă de integrame în poală. Îmi face cu mâna când mă vede. Îi fac și eu cu mâna. Patul următor are perdelele trase în jur, dar pot să aud râsete de după perdele. Un brancardier dă zor pe coridor, aproape doborându-mă în goana lui, iar apoi trebuie să ocolesc un om de serviciu care lustruiește pardoseala cu o mașinărie electrică mare.

În separeul următor, un bărbat își mișcă ritmic picioarele prin aer, de parcă ar călări o bicicletă invizibilă. Are respirația accelerată și profundă, care urmărește un tipar straniu: un atac cerebral. Nu există moment potrivit sau loc potrivit pentru un accident vascular, dar spitalul acesta nu are nicio unitate dedicată accidentelor vasculare hiperacute, deci probabil că va trebui să fie transferat: în maximum nouăzeci de minute, dacă vrem să existe vreo șansă de conservare relevantă pentru creierul care i-a luat foc. Poate părea un interval foarte lung, dar timpul zboară ca vântul în spitale. O femeie ceva mai tânără stă așezată lângă el — fiica lui, probabil — și pe fața ei se vede că e deja cu mintea în alt loc, din pricina îngrijorării. Poate în viitor, poate în trecut: ce-ar fi dacă; sau ce-ar putea să fie. Viața e atât de întâmplătoare. Un atac cerebral apare deseori de nicăieri și îți schimbă viața o dată pentru totdeauna. Îmi mut privirea în altă parte.

Prietena mea moare în urma unui accident vascular chiar în timp ce eu scriu această carte. Și îmi vine greu să mă uit la orice pacient bărbat sexagenar fără să mă gândesc la tatăl meu, iar imaginea de care nu pot scăpa este cea a corpului lui muribund: expresia de pe fața lui când și-a dat ultima suflare; expresia de pe fața mamei mele. Durerea sufletească este întotdeauna vie și proaspătă; timpul nu vindecă nimic. Am aflat acest lucru pe pielea mea. Nu există remediu rapid, nu există revenire perfectă. Trăiești cu ea. Iar unele zile sunt mai grele decât altele, oricât de mult timp a trecut de când l-ai pierdut pe omul care ți-era drag.

Asistentelor, medicilor și celorlalți profesioniști din sănătate trebuie să li se pară greu să se desprindă de amintirile dureroase recente ale morții cuiva drag și să revină la amintirea unui timp mai fericit, pentru că avem zilnic în fața ochilor durere și moarte. Pe de altă parte, întotdeauna există ceva care să ne șocheze îndeajuns încât să ne scoată din gândurile noastre. A fi ocupat ajută. A nu avea timp să te gândești sau să procesezi emoțiile este o stranie alinare (deși probabil nu prea sănătoasă). Iar munca la UPU niciodată nu omite să-mi aducă aminte că există mereu cineva, undeva, care are parte de o soartă și mai amară.

O femeie din separeul următor este conectată la un aparat de transfuzie sangvină și înfășurată în mai multe pături, dar tot i se văd prin ele oasele ascuțite și proeminente; are părul rărit și cu petice de alopecie. UPU nu este un loc potrivit pentru pacienții cu cancer. Dar aici își primesc deseori diagnosticul inițial oamenii care suferă de tot soiul de cancere, fiind aduși în mare grabă cu complicații sau cu mari dureri. În patul următor este un heroinoman care a luat o supradoză, iar asistenta împinge cu seringa antidotul, Narcan, într-o neprețuită linie venoasă. Asistenta face un salt într-o parte imediat ce a administrat medicamentul, ceea ce, conform experienței mele, este exact ce trebuie făcut. Oamenii se pot trezi brusc și violent dintr-o supradoză, și s-a mai întâmplat, nu e ceva neobișnuit, să-i atace pe cei din jur în momentul în care și-au recăpătat cunoștința. Asistentele le dau periodic seringi cu Narcan celor din comunitățile abuzatorilor de substanțe, în caz că vreunul ia o

supradoză, și ei s-au obișnuit să se trateze unii pe ceilalți. Această inițiativă simplă a salvat nenumărate vieți. Lucrurile simple contează deseori cel mai mult.

Trec pe lângă o asistentă practicantă matură și o aud prezentându-se în fața unui pacient care are cu el un câine-călăuză, după care îl întreabă:

— Pe tine cum te cheamă? Și cum îți place să ți se spună? O, ce câine drăguț!

Și mă face să zâmbesc, recunoscătoare că unele lucruri se mișcă în direcția cea bună. N-am uitat vremurile când ideea de a-l întreba pe pacient ce pronume personal preferă ar fi fost luată în râs, atât de asistentă, cât și de pacientul probabil derutat. Asistentele practicante din ziua de azi mă învață atât de multe despre limbaj, respect și progres.

Sandra, sora-șefă, zorește pe lângă mine acoperită cu două șorțuri, purtând o mască-vizor din plastic transparent pe față și o mască chirurgicală atârnându-i pe după gât.

— Poți să dai o mână de ajutor la mutatul pacienților de pe targă?

Există asistente, cu care și eu am lucrat în trecut, cărora le place să pară ocupate tot timpul, fără întrerupere, chiar și atunci când nu sunt. Sandra nu se numără printre ele. Ea chiar nu se oprește. Permanent roiesc în jurul ei oameni care îi cer și o întreabă tot felul de lucruri, atât asistente, cât și medici. Să te uiți la ea cum lucrează e ca și cum te-ai uita la dirijorul unei orchestre. La UPU este o muzică stranie. Toate departamentele dintr-un spital își au propriile ritmuri și melodii, iar dacă asculți îndeajuns de atent, poți să le distingi și să-ți dai seama ce fel de tură de serviciu va fi. Este o coloană sonoră în capul personalului, și probabil că și în cel al pacienților. Am început să remarc corelații între diferitele zone ale unui spital și muzică — plus artele plastice. Deși UPU, la fel ca secția de sănătate mintală, are pe perete o reproducere după *Nuferii* lui Monet, de fapt atmosfera seamănă mai mult cu o pictură abstractă, eventual, un tablou de Jason Pollock.

Pașii Sandrei fac parte din muzica UPU: pași mânioși, fiindcă scârțâitul de nou al saboților ei de asistentă s-a dus de mult,

devenind acum un bocănit răsunător și constant — aproape neînduplecat.

— Wendy e cunoscută ca persoană fără adăpost, toți știm că doarme pe stradă, îmi spune ea. Niște puștani nenorociți au atacat-o…

Sandra se șterge pe mâini cu un prosop de hârtie aspră, dotare standard NHS, apoi continuă:

— Asta e lumea în care trăim.

Dar nu pare surprinsă. Cruzimea totală și necruțătoare este în creștere în societatea noastră, iar cei de pe margini au devenit cumva niște ținte: oamenii cu dizabilități, comunitatea LGBT+, cei fără adăpost, negrii și cei din comunitățile minoritare etnic. Personalul UPU trebuie să facă față unor niveluri fără precedent ale infracțiunilor provocate de ură. O întreb pe Sandra de ce pare să crească întruna durerea și mânia în zilele noastre. De ce sunt atât de mulți oameni care simt o asemenea ură.

— Întrebarea care se pune e de ce suferă oamenii, nu de ce urăsc. Pentru că, dedesubtul acestei uri, există atât de multă frică în lumea noastră! Tare mi-ar plăcea, totuși, să-i omor cu mâna mea pe nenorociții ăia mici. Ne-a venit un om fără adăpost săptămâna trecută, căruia i se dăduse foc, și un băiețel de zece ani terorizat pentru că era homosexual, continuă ea. A încercat să se arunce în fața unui autobuz.

Sandra a văzut tot ce are de oferit lumea.

Wendy este o masă de carne sângerândă atunci când ajung la ea. Fața ei arată de parcă ar fi fost trecută printr-o mașină de tocat: nasul îi atârnă pe jumătate; e clar că a suferit fracturi ale oaselor din jurul ochilor; unul din ochi pare deplasat, adâncit în orbită, și are cearcăne negre enorme în jurul ambilor ochi, iar sclera — albul ochilor — este roșie ca sângele. Poartă un guler cervical și, în lipsa unor săculeți cu nisip, i s-au pus două pungi de ser și niște prosoape făcute sul, lipite cu leucoplast peste frunte și bărbie, ca să-i țină capul și gâtul drept. Tricoul i-a fost tăiat și pot vedea o cicatrice mare, de la o operație mai veche pe cord, care îi brăzdează pieptul prin mijloc; și are vânătăi în

curcubeu, ca petele de benzină în apă, pe tot abdomenul și în partea dreaptă a corpului. Piciorul stâng îi stă într-o poziție ciudată, într-un unghi anormal față de corp, iar piciorul drept pare mai scurt. Pantalonii i-au fost făcuți zdrențe.

Mă uit la polițiștii adunați grămadă lângă biroul asistentelor. Tot timpul îi văd în UPU. Mulți dintre doctorii pe care îi cunosc detestă termenul „accidente și urgențe“, preferând doar „urgențe“, poate pentru că, în munca lor, într-o atât de mare măsură au de-a face cu leziuni care pun viața pacientului în pericol și care nu sunt deloc „accidentale“. Nu-mi pot închipui ce fel de om ar putea să-i facă așa ceva altei ființe umane: s-o bată, s-o izbească cu picioarele, să-i facă rău în asemenea hal. Și de ce numărul oamenilor tratați astfel crește atât de dramatic. Politica a făcut mereu parte din munca de asistentă medicală, dar situația politică actuală din țara noastră înseamnă o creștere a urii, iar acest lucru se împrăștie rapid în ocrotirea sănătății ca otrava în apă.

— Gata să rostogolim bușteanul, oameni buni? întreabă Sandra, aflată la capul pacientei, aceea fiind porțiunea cea mai importantă.

Transferul de pe targă, adică „rostogolirea bușteanului“, este exact așa cum sugerează și termenul: să rostogolești pacientul ca pe un buștean, mișcându-i corpul cât mai puțin posibil, pentru că are o leziune bănuită (sau reală) la coloana vertebrală. E nevoie de patru oameni: Sandra îi ține capul și gâtul lui Wendy complet nemișcate; un doctor stă lângă mine; o asistentă așteaptă în spatele nostru, ca să tragă targa pe care stă întinsă Wendy; iar eu sunt la picioarele pacientei. Întotdeauna stau la acest capăt, pentru că ne așezăm în ordinea înălțimii, eu fiind cea mai scundă. Sandra îi explică lui Wendy ce se petrece și apoi ia contact vizual cu noi toți, înainte de a spune foarte clar ce anume va face ea și cum anume va comunica:

— Când dau eu semnalul „mutați“, spune ea.

Încercăm să evităm să spunem „Unu, doi, trei, și“, pentru că nu știi niciodată dacă trebuie să acționezi la cuvântul „trei“ sau

după el, iar dacă nu ne mișcăm la unison perfect, punem în pericol coloana vertebrală a lui Wendy.

— Pe locuri, fiți gata, mutați.

O rostogolim pe Wendy spre noi și asistenta trage afară targa rigidă de pe patul cu rotile și inspectează cu atenție spatele lui Wendy, trecându-și degetele de sus în jos pe coloana ei vertebrală, de parcă ar cânta la pian. Wendy e somnoroasă, după ce i s-au administrat analgezice puternice, dar tot geme un pic. O rostogolim la loc, tot la comanda Sandrei, și evaluarea a luat sfârșit. Va fi reevaluată din nou atunci când va fi complet trează.

Alarma de intervenție sună aproape imediat și toată lumea se împrăștie ca frunzele în vânt. Mă aplec printre perdele și văd că bărbatul care dădea din picioare ca pe bicicletă, în partea cealaltă a intervalului de trecere, s-a oprit. În câteva secunde, toată echipa e adunată în jurul lui, fiecare îndeplinind o sarcină diferită. O mască îi este împinsă peste nas și gură. Trebuie că a încetat să mai respire. Fiica lui stă în picioare la capătul patului și are o mână dusă la gură. Mă simt de parcă mi-ar fi tras cineva un pumn în stomac. Ca și cum mă uit la mine însămi sau la orice fiică din lumea asta care și-a pierdut tatăl.

Trag înapoi perdelele în jurul separeului. Haide, respiră adânc. Sandra se spală pe mâini. Se întoarce spre mine.

— Sunt destui cei care s-au dus acolo, îi spune ea lui Wendy. Ia, hai să ne apucăm, Christie și cu mine, să te spălăm un pic.

Sandra desface un pachet cu mănuși sterile și pune la îndemână niște soluție salină, fețe de tifon și comprese. Cu atenție și grijă, începe să spele și să panseze rănile lui Wendy, din cap până-n picioare, pe o parte, în timp ce eu îi oglindesc perfect mișcările în partea cealaltă. Eu curăț și pansez cu bandaj steril tăieturile de deasupra ochiului lui Wendy, iar în timp ce fac toate aceste lucruri, ea începe să se trezească și privirea i se limpezește puțin.

— Wendy, suntem la spital. Noi te ajutăm. Pe mine mă cheamă Sandra.

O privesc pe Sandra cum lucrează cu mâinile, cu vocea și cu ochii. Comunicarea nu constă, în cea mai mare parte, din

cuvinte. Nu mă surprinde să descopăr că Sandra, la vremea ei, a învățat limbajul Makaton, destinat să ne ajute să-i auzim pe oamenii care întâmpină dificultăți de învățare sau de comunicare. La fel ca multe alte asistente, și ea ar putea să-și treacă pe ecusonul de identificare „Tipă dură“. Are trăsături aspre, un simț al umorului foarte ascuțit și nu te joci cu ea. Dar are competențe clinice avansate și compasiune cât cuprinde.

— Clara, lucrătoarea socială care se ocupă de tine, vine și ea încoace, dar până atunci va sta cu tine una dintre noi, asistentele. Încearcă să nu te miști, pe cât posibil, și să te relaxezi. Știu că e înfricoșător, dar sunt aici, lângă tine.

Reușim să curățăm aproape tot sângele de pe pielea lui Wendy, iar Sandra îi administrează pe perfuzie niște medicație analgezică, după care trece în fișa de observație toate datele relevante: tensiunea arterială a lui Wendy, temperatura corporală, rata respiratorie și pulsul, precum și concentrația de oxigen din sânge, cu ajutorul unui dispozitiv SaO2 care folosește o luminiță roșie de laser pe un vârf de deget. Observ că Wendy are o deformare a degetelor de la mâini — ultima falangă îngroșată și lărgită, ca un bulb, și cu unghia turtită — care ar putea avea legătură cu o insuficiență cardiacă. Sandra cheamă o infirmieră să stea cu Wendy o vreme, în ciuda faptului că aceasta a adormit, căci, până se face o evaluare completă și corespunzătoare a coloanei vertebrale, există un pericol real pentru pacientă, dacă se trezește și încearcă să se miște brusc.

Pornim spre biroul asistentelor, pentru ca Sandra să poată sta de vorbă cu polițiștii.

— Am să-i fac o trimitere și către echipa de protecție și securitate a pacienților, ca să ne spună ce avem de făcut în caz de abuz sexual. E o posibilitate.

Simt că îmi ard ochii. Nu știu cum reușește Sandra să facă munca asta în fiecare zi. Mă reconfortează ideea că pot să vin și să plec din UPU — nu mă simt îndeajuns de tare de înger încât să fac față oricărei situații care apare aici. Mă întreb ce poate îndemna o asistentă să-și aleagă „accidente și urgențe“ ca domeniu de specializare. Există asistente pe care le incită

revărsarea de adrenalină, care intră într-o stare de excitație când telefonul roșu anunță un accident sau un traumatism de maximă gravitate: un autobuz plin cu copii care s-a izbit de ceva și s-a dat peste cap; un atac terorist la Parlament; un incendiu la metrou. Văd cum li se schimbă expresia feței, la gândul „orei de aur“ — ora de imediat după producerea unei afectări majore, adică o perioadă critică de timp în care echipa de intervenție poate să salveze viața cuiva. Fiecare minut, fiecare secundă contează. Este un termen pe care mi l-a descris și o artistă plastică la o conferință de științe umaniste medicale, ținută de Sam Guglani — specialist în oncologie clinică și romancier. El caută un sens în medicina narativă: ideea că arta și povestea au multe de oferit medicinei și că i-ar putea ajuta, pe el și pe pacienții lui, să găsească un sens acestei vieți. El înțelege că până și cea mai bună știință din lume nu ne poate vindeca decât uneori. În timp ce arta nu caută să vindece, dar deseori reușește oricum să ne salveze. Pictorița în cauză îmi arată fotografii ale operelor ei. „Nu pictez decât în timpul orei de aur. Momentul acela dintre zi și noapte când lumina este perfectă. Când orice pare posibil. Când clădirile își arată frumusețea lor brută, nefardată.“

Mă gândesc la aceste momente brute și intermediare în medicină, când toate celelalte probleme nu mai înseamnă nimic. Nu există decât umanitate și supraviețuire, iar tot ce contează este familia, și sunt cei dragi. Poate atunci e momentul când din noi radiază forma cu adevărat perfectă a luminii umane. Și tot în aceste momente, asistentele medicale, doctorii și toți ceilalți membri ai echipei pluridisciplinare îmi apar ca fiind la nivelul lor maxim de capacitate, când competențele și experiența lor se reunesc. Ei uită de orice altceva — concentrarea lor este în întregime pură. Mă întreb dacă nu cumva asta îi atrage pe oameni spre medicina de urgență: șansa de a trăi în ora de aur.

E nevoie de mult timp ca să-ți însușești această înțelegere. Mai târziu, când ne pregătim să ieșim din unitate, auzim pe cineva cântând. Sandra se încruntă și se uită la mine. Grăbește pasul și, în timp ce ne apropiem de locul de unde vine cântecul, auzim voci pe un ton ridicat și sonerii de alarmă, și vedem un roi de

oameni în jurul patului unei paciente mai vârstnice pe care o resuscitează o echipă de intervenție. Un student la medicină, cu un ecuson pe care scrie „Bună, mă cheamă Giles (student la medicină)“, execută compresii toracice viguroase și probabil că îi rupe toate coastele femeii, deși oricum nu va avea nicio importanță chestia asta, dacă supraviețuiește. Cu sudoarea curgându-i pe față, roșu ca racul, cântă din toate puterile „Another One Bites the Dust“, în timp ce apasă cu putere pe pieptul bietei femei.

Sandra îi aruncă o privire aspră, dar el nu pricepe ideea și, în loc să se oprească, începe să cânte „Stayin' Alive“. Când o vede pe Sandra că își pune mâinile în șolduri, e clar că nu știe ce să facă și schimbă cântecul, trece la „Nelly the Elephant“. Sandra mai că scoate fum pe nări și pe urechi. Dar mai rău e că femeia nu are nicidecum un stop cardiac, ceea ce ar trebui să le fie limpede celorlalți din echipa de intervenție, dat fiind că își flutură brațele prin aer (sincer vorbind, aproape în același ritm cu cântecul lui Giles).

În cele din urmă, Sandra îl înșfacă pe Giles de braț și-l dă fizic la o parte. Mă tem că îi va trage o palmă peste față sau că va face cine știe ce alt gest care riscă s-o trimită în fața unei comisii de disciplină, așa că o prind de braț și o trag ușurel la o parte, dând naștere unui efect de domino. Unul dintre doctorii care are drum pe acolo trece rapid în revistă scena și, evaluând instantaneu situația cu care Sandra are de-a face, începe să râdă. Sandra îi aruncă o privire plină de sarcasm, vagă exasperare și amiciție.

Pacienta se întoarce pe o parte și începe să-și miște mâinile și picioarele, gemând. Giles își duce brusc mâna la gură, realizând în sfârșit ce greșeală a făcut.

Îmi pare rău pentru el. În prima mea săptămână ca instructoare la cursul de resuscitare, dau peste un bărbat a cărui față are culoarea găinațului de porumbel, cu certitudine mort, prăbușit într-un scaun pe trotuar, lângă toneta non-stop unde stau la coadă ca să-mi cumpăr un sendviș cu ton la sfârșitul turei mele de serviciu. Mă reped spre el, îl prind de picioare și îl târăsc până îl culc pe jos, după care încep să-i fac compresii toracice, în timp

ce strig după ajutor. Dintr-odată, omul trage adânc aer în piept și îmi spune să mă duc învârtindu-mă. Nu e câtuși de puțin mort, ci doar moțăie nițel. „Dacă cineva poate să-ți spună să te duci dracului și să-l lași în pace, probabil că n-are nimic grav“, îmi spune colega mea.

Surâd, amintindu-mi întâmplarea. Giles și-a dat toată silința, la fel cum am făcut și eu.

— Dacă un pacient încearcă să-ți tragă una peste ochi ca să pleci de lângă el atunci când îi faci compresii toracice, îi spune Sandra printre dinți, înseamnă că nu e mort.

Giles lasă mâna jos de la gură.

— Îmi cer scuze, zău îmi pare rău! Am avut săptămâna trecută instruirea de intervenție imediată pentru menținerea în viață și cred că mi-a rămas în cap.

Mă uit la fața Sandrei, ca să-i văd reacția. Ar avea perfectă dreptate să-i explice lui Giles că e dureros și stresant să fii supus compresiei toracice când nu ești în stop cardiac, ba chiar e foarte probabil ca tabloul clinic să se înrăutățească dramatic. Dar văd cum încruntarea ei se destinde un pic. Toți am fost novici în materie.

— Ține minte pentru data viitoare că „Nelly the Elephant“ are ritmul prea lent, spune ea, și îi face cu ochiul. Și pentru Dumnezeu, cântă pe mutește, în capul tău! Nu suntem la *X Factor*.

Ne întoarcem la Wendy și Sandra se așază pe marginea patului lângă ea.

— Acum o să-ți pun o tonă de întrebări, spune Sandra. Aș vrea să știu cât mai multe despre viața ta. Ne va ajuta să te îngrijim, deci spune-mi tot ce crezi tu că ar trebui să știu. Ce îți place să mănânci și să bei, și așa mai departe.

Detaliile sunt de o importanță vitală. Am îngrijit odată un copil căruia a fost cât pe-aci să i se administreze un tratament de urgență — medicamente puternice și potențial periculoase — pentru hernia cerebrală, care este o urgență neurochirurgicală, fiindcă înseamnă practic strivirea creierului de coloana

vertebrală. Avea simptome cum ar fi pupilele dilatate și fixe, și o postură a corpului anormală. Dar copilul în cauză suferea de paralizie cerebrală congenitală și era orb — așadar, pupila lui era dilatată și fixă tot timpul, iar postura corpului, întotdeauna neobișnuită. Din fericire, asistentele ATI au citit notele asistentei care făcuse internarea, și care scoteau în evidență că era ceva normal pentru acel copil, înainte să i se dea un tratament inutil sau chiar dăunător.

Sandra scrie „agresiune motivată de ură“ pe documentația de internare. Bineînțeles, faptul că Wendy este o persoană fără adăpost face ca urmărirea circuitului birocratic să fie mai dificilă, deși asistentele își dau toată silința ca serviciile să fie corelate între ele. Sandra constată că Wendy este clienta echipei Homeless Health Nursing („Asistență Medicală și de Sănătate pentru Persoanele Fără Adăpost“), care o vede regulat la clinică și în adăposturi, iar când doarme în stradă, zi și noapte.

Implicațiile în materie de economii de costuri pe care echipele Homeless Health Teams le au pentru serviciul național public de sănătate sunt imense. Justine Bohan, o asistentă medicală peripateticiană, a condus în 2017 un serviciu-pilot de asistență medicală medie peripatetică în sectorul londonez Hammersmith-Fulham, unde s-a deplasat la adăposturile de noapte și de zi pentru oamenii străzii, oferind îngrijire și tratament. Acest lucru a dus la o reducere cu 20 la sută a prezentărilor în UPU. Dar adevărata valoare a specialistelor și specialiștilor din echipele Homeless Health Nursing este mai importantă decât banii. Un om fără adăpost îmi spune despre asistenta lui medicală: „Mă ajută să supraviețuiesc. Mă face să-mi aduc aminte că sunt o ființă umană și că merit și eu servicii de sănătate, la fel ca tot restul lumii“.

Sociologia îngrijirii sănătății și politica vremurilor noastre se răspândește din ce în ce mai mult în spitalele și clinicile sistemului public național — dar infracțiunile motivate de ură au existat dintotdeauna. Când am cincisprezece ani, tatăl meu începe să lucreze mult peste programul normal, în fiecare zi, pe gratis, la magazinul Londis din cartier, după ce proprietarul

acestuia, care este și prietenul tatălui meu, a fost victima unui atac cu motivații rasiste și trebuie să petreacă luni întregi în spital. Puștanii din cartier dau buzna în magazin și îi aruncă insulte rasiste tatălui meu, până când el îi alungă amenințându-i cu o coadă de mătură.

Trăim un timp al divizării crescânde, al urii și al debandadei politice. Și, câteodată, al cruzimii. Dar amintirea tatălui meu — care, așa îndărătnic și spurcat la gură cum putea să fie uneori, se arăta pe loc extrem de protector și plin de compasiune față de oricare altă ființă umană — îmi dă speranță. Dacă vedea vreodată pe cineva că face să sufere pe altcineva, se ridica imediat în apărarea victimei. Uneori înțelegea greșit situația și oamenii se simțeau jigniți, dar el oricum sărea să intervină. Tata și cu mine aveam discuții în contradictoriu despre tot și toate, dar ne respectam unul pe celălalt și ne iubeam. De la el am învățat că se poate să te afli cu cineva la extremele opuse ale unui diferend politic și totuși să rămâneți prieteni.

„Nu contează ce crezi tu. Dacă vezi pe altcineva că are de suferit și tu nu intervii să-l ajuți, ești la fel de rău ca atacatorul.“ Tata era un răzvrătit. Dar întotdeauna a avut curajul să-i pese.

Wendy plânge când mă duc s-o văd mai târziu. I se fac formele de externare. E acoperită toată cu pansamente și nu există niciun motiv medical ca să fie internată în vreo secție. Are în față o altă noapte petrecută în stradă. Tremură de frică din toate încheieturile.

— E așa, de parcă nici n-aș fi o ființă omenească, spune ea. Cine ar face așa ceva? Nu e vina mea că am ajuns în stradă, că n-am unde să stau. Ar putea să i se întâmple oricui.

Dau zor, în cea mai mare grabă, între sarcinile pe care le am de îndeplinit, încercând să completez formularele de audit pe care le scriem după orice fel de apel de urgență, ca să putem să ne monitorizăm și să ne îmbunătățim serviciile. Trebuie s-o pornesc spre secțiile de cardiologie, unde un bărbat a avut șapte episoade periculoase de aritmie pe parcursul unei singure săptămâni, toate necesitând cardioversie: administrarea unui șoc asupra inimii,

care să-i stimuleze impulsurile electrice să revină la un ritm normal. Vreau să stau cu Wendy. Vreau să-i aud povestea. Și mi-e limpede că și ea vrea să mi-o spună. Mă întreb ce fel de viață a făcut-o să ajungă aici, din ce e alcătuită istoria ei de până acum, pe cine iubește ea în lumea asta și cine o iubește pe ea. Dar poate că nu este nimeni.

Profesia de asistentă medicală e una foarte plină. Munca mea este complexă și academică, și presupune managementul timpului, evaluarea riscurilor și stabilirea priorităților. Știu că bărbatul din secția de cardiologie este într-o situație de risc. Ar putea să moară dacă aritmiile lui cardiace nu sunt gestionate corespunzător, iar tiparul de evoluție al urgențelor lui medicale și al tratamentelor administrate în timpul lor este o informație importantă, care trebuie aflată, pentru a-i ajuta pe specialiștii care îl îngrijesc, chiar dacă numai într-o mică măsură. Astăzi, la fel ca în multe alte zile, n-am mâncat nici de dimineață, nici la prânz. Personalul UPU zumzăie de colo până colo, de la o urgență la alta, și probabil că oamenii aceștia n-au apucat nici să bea apă, cu atât mai puțin să mănânce.

Problemele lui Wendy nu mai sunt de natură medicală. Sistemul public național e plin de pacienți în așteptarea eliberării unor paturi de care este nevoie disperată. Nu e treaba sistemului public național de sănătate să pună la dispoziție adăpost, locuințe, mâncare sau încălzire. Nu am timp să stau cu Wendy, s-o țin de mână și s-o ascult, oricât de mult mi-aș dori. Ajutorarea oamenilor care au nevoie de ajutor este motivul pentru care multe dintre noi devenim asistente medicale și prea adesea descoperim că nu putem face acest lucru. Dar uneori găsim o cale, în ciuda sistemului — nicidecum datorită lui.

Sandra vine spre noi cărând un teanc de fișe de observație atât de înalt, încât trebuie să-l țină în echilibru apăsându-l cu bărbia.

— Deci cam asta-i treaba, Wendy, spune ea. L-am auzit pe domnul doctor Afolayan spunând că ești gata de externare.

Sandra așază vraful de hârtii la picioarele lui Wendy, pe pat, apoi continuă:

— Dar știi ceva? Toanta de mine, am uitat să-i spun despre durerea din piept.

Wendy se oprește din plâns.

— Ce durere din piept?

Sandra clatină ușurel de tot din cap și rostește cuvintele răspicat și fără grabă.

— Păi, știu că ești gata pentru externare, dar, firește, faptul că ai o durere în piept înseamnă că va trebui să-ți găsim un pat, ca să-ți mai facem niște analize, să vedem ce se întâmplă. Mai ales cu trecutul tău de boală cardiacă.

Urmează o pauză. După care Wendy surâde slab.

— Da, mă doare cam tare, spune ea și se apasă cu mâna la mijlocul pieptului, undeva pe lângă inimă.

— Așa mă gândeam și eu, spune Sandra cu vocea ei de tipă dură, pe un ton ferm și care nu lasă loc de discuție.

Se ridică apoi de pe pat, ia foile de observație și, plecând de lângă noi, îmi face în treacăt cu ochiul.

— Cred că am nevoie de morfină, spune Wendy continuând să se țină cu mâna de piept.

— Nicio șansă! spun eu și ne zâmbim poznaș una celeilalte.

După multe luni în noua noastră locuință închiriată, eu muncind nouăzeci de ore pe săptămână și făcându-mi griji și iar griji, și scriind și iar scriind, încep în sfârșit să văd contururile unei imagini de ansamblu. Deseori îmi aduc aminte de pacienți și de familiile lor, care au fost în situații mult mai dificile și au trecut prin încercări mult mai grele. Noi avem un acoperiș deasupra capului, mâncare în cămară și o familie care ne iubește. Noi îl avem pe fratele meu.

Nu aflăm nicicând ce a făcut ca un om atât de puternic și de rezistent ca el să se prăbușească în ziua aceea. Paramedicii au spus că s-ar putea să fi fost o aritmie cardiacă sau o cădere de glicemie, dar indiferent ce a fost, a trecut. Îi fac o electrocardiogramă cu douăsprezece electrozi, la serviciu — vârâți într-o debara nu mai mare decât un dulap —, ca să-i verific inima. Îi arăt unei colege

asistente, expertă în ECG-uri, foaia ieșită din imprimanta aparatului, și ea dă din umeri.

— Normală. Și adu-ți aminte ce poate face stresul. Rămâi cu gura căscată.

Fratele meu zâmbește, ridică un braț și flexează un mușchi.

— Incasabil! spune el.

Și lumea începe să se miște din nou — mai lent decât înainte, dar se mișcă. Avem noroc.

Mă simt totuși, în continuare, îngrozitor de vinovată față de copiii mei, care își dau toată silința. Nu ei au cerut să se întâmple toate acestea. Mă hotărăsc, dintr-un capriciu de moment, să-i duc într-un camping de rulote. E vacanța școlară de o săptămână de la jumătatea trimestrului de toamnă, în octombrie, sunt oferte ieftine, iar mama și tata ne duceau mereu să stăm în campinguri de rulote când luam vacanță de la școală. Odată, când tata fusese disponibilizat, am stat o vară întreagă, mama spălându-se pe cap cu detergent de vase, în apa râului din apropiere. Țin minte și acum cât de moale îi era părul, cum mirosea. Viața le dăduse atunci numai lămâi părinților mei, dar ei au știut chiar și așa să creeze amintiri fericite pentru noi, copiii. Vreau să încerc să le semăn mai mult părinților mei. Iar entuziasmul celor doi copii ai mei este dincolo de orice așteptări. Băiatul meu efectiv țipă de încântare. La un moment dat, au fost amândoi, cu mama mea și tatăl meu, într-un sat de vacanță Butlin's, și când s-au întors, mi-au spus că e cel mai bun loc din lume. Bineînțeles, oricât m-aș strădui să imit stilul de parenting al mamei mele, nu sunt ca ea. Și nici nu-mi pot închipui ceva mai rău decât o vacanță într-o rulotă. Dar expresia de pe fețele copiilor spune totul și, pentru prima dată de foarte multe luni, zâmbesc și eu cu adevărat.

E mai rău decât mi-am imaginat. Am ciudățeniile mele în materie de mâncare, iar la bufetul cu autoservire lumea tușește peste platourile încărcate, toți își îngrămădesc atât de multe feluri pe farfurii, încât chiflele, crenvurștii și copanele de pui cad pe jos și sunt împrăștiate de cei care le lovesc nespăsători cu piciorul, lăsând urme unsuroase ca niște dâre lucitoare de melci. Copiilor, totuși, le place la nebunie. Când le spun că pot să se servească cu

ce vor ei de pe masa de bufet, se uită la mine bănuitori, de parcă se tem să nu fie o păcăleală.

Seara, pe lângă cele mai penibile reprezentații de divertisment de care am avut parte în viața mea, mă trezesc și cu un ins îmbrăcat în costum de urs, care se fâțâie de colo-colo și ne îmbrățișează pe toți de-a valma, adulți și copii. Eu nu vreau să fiu îmbrățișată. Dar copiilor le place nespus și asta. Pentru ei e ca în rai. Își fac prieteni și sunt fericiți. Eu stau tăcută deoparte, simțindu-mă deprimată și obosită, uitându-mă la ei și încercând să mă bucur de bucuria lor. Spectacolul de seară se încheie cu copiii urcați pe scenă și încercând să câștige „premiul cel mare". Adulții, toți în cupluri, stau în zona barului și par să se distreze de minune: beau și râd. Nu mai suport să-i aud. Simt nevoia imperioasă de a mă duce să-mi iau dopurile de urechi din rulotă, dar mă decid în final să rezist eroic, deci îmi comand o găleată de Pinot Grigio la gheață și mă așez la o masă unde nu mai stă nimeni, făcându-le cu mâna copiilor. Barmanul începe să râdă când îmi aude comanda, crezând că glumesc, dar apoi îmi vede mutra încruntată și îmi toarnă cel mai mare și mai pântecos pahar cu vin pe care l-am văzut vreodată.

Fata mea, chiar în fața scenei, cu un fluture pictat pe față, e înconjurată de noii ei prieteni. Băiatul meu e pe scenă, încercând să câștige premiul. Ursul uriaș e chiar lângă el. Barney — așa îl cheamă pe urs — are un microfon în mână. Îi întreabă pe copii, pe rând, tot felul de chestii la întâmplare, cum ar fi dacă le place înghețata. Apoi ajunge la fiul meu.

— Cu cine ai venit aici? îl întreabă și își întoarce privirea spre bar. Ești aici cu mami și cu tati?

Iar băiatul meu, cu fața strălucind de mândrie și cu brațele tremurânde, entuziasmat la culme de perspectiva de a câștiga cine știe ce porcărie din plastic, arată cu mâna spre mine. Ursul îi întinde un microfon.

— Ssssunt aici cu mami, spune el, cu vocea lui teribil de sâsâită. Nu cu tati. Fiindcă ea divorssssseazǎ.

Și un reflector își aruncă jetul de lumină pe capul meu, exact în momentul în care dau pe gât o impresionantă cantitate de vin.

11

Cicatrice prețioase

Rose are optzeci și șapte de ani și suferă de demență și insuficiență renală (pe care acum o numim „leziune renală acută“), deci a devenit încă și mai confuză și mai dezorientată. În cele din urmă, ajunge într-o stare aproape catatonică.

Locuiesc cu bunica mea și lucrez la spitalul local ca infirmieră, în paralel cu pregătirea profesională ca asistentă medicală — o fac pentru bani, dar și pentru plusul de experiență. Infirmierele și infirmierii, care se mai numesc uneori „ajutoare ale asistentelor medicale“, fac parte din forța de muncă a serviciilor de îngrijire a sănătății și reprezintă o categorie esențială de personal calificat, care ajută la îngrijirea fizică a pacienților, consemnează date în foaia lor de observație și le asigură sprijin emoțional, printre multe alte lucruri. Am o zi plină și o mulțime de sarcini pe listă, inclusiv să-i spăl și să-i pansez pe pacienți. Rose este prima pe această listă.

Trag perdeaua de jur-împrejur și așez cu grijă, în echilibru, vasul cu apă călduță și clăbuci de săpun pe noptiera de lângă pat.

— Eu sunt Christie, infirmiera, îi spun lui Rose. Vreau să te ajut să te îmbraci, Rose. E în regulă?

Ea se uită la mine încruntându-se. Are fața brăzdată de riduri adânci și fire albe de păr îi cresc din bărbie. Ochii ei albaștri și pătrunzători se uită parcă prin mine, și mă întreb dacă înțelege ce-i spun. O ajut să se dea jos din pat și să se așeze pe scaun, apoi încep să schimb cearșafurile, să șterg cu cârpa umedă salteaua și s-o usuc, înainte de a pune cearșafuri curate pe pat și a le trage la colțuri. Mă străduiesc să învăț „colțurile de spital“ — metoda de a împături cu atenție marginile sub forma unui triunghi perfect, așa încât cearșaful să nu se încrețească și să creeze niște zone de presiune cu risc de escară —, dar, deși mi s-a arătat de sute de ori

cum se face, am în continuare dificultăți, iar abilitățile mele în materie de făcut patul nu-mi vor aduce în veci vreun premiu.

Rose se uită la mine, încruntarea din ce în ce mai pronunțată despărțindu-i fruntea în două. Se ridică brusc în picioare.

— Pe voi nu vă învață chiar nimic la școala aia a voastră de asistente? spune ea și, dintr-o singură mișcare rapidă, trage cearșaful de pe pat și execută cel mai frumos și mai perfect aliniat „colț de spital“ pe care l-am văzut vreodată.

Îmi cade fața. E ca și cum Rose a devenit dintr-odată foarte vie, trează și perfect lucidă. Mai înainte era într-un soi de comă, după care uite-o, e pe deplin conștientă.

Aflu în final că Rose a fost asistentă medicală.

„Cine a fost asistentă odată rămâne asistentă toată viața“, îmi spune Maggie, sora-șefă. E o femeie cu umeri lați și pătrați, cu niște mușchi de uriaș la gambe, și care fumează în continuare, deși are o sarcină avansată. Vremurile se schimbă. Există o sală pentru fumat în spital, unde personalul și pacienții se amestecă de-a valma să fumeze, și care mă duce cu gândul la un club de jazz cu program de noapte, în care aerul e gros și gălbui, iar pereții au prins culoarea mustarului și poți rade cu cuțitul de pe ei straturile de gudron.

— Așa că o lăsăm să fie asistentă.

Nu prea mi-e clar ce vrea să spună, dar înțeleg mai târziu, când o văd pe Rose la biroul asistentelor, rulând fețe. Fețele le avem deja rulate, ca să fie gata pregătite, deci nu pot decât să presupun că Maggie le-a scos din ambalajul lor de celofan, le-a derulat până la capăt pe toate și le-a așezat într-o tavă, după care i-a cerut ajutorul lui Rose. Oricare ar fi logica acestui gest, pot vedea pe loc că are un efect terapeutic. Rose este vioaie și lucidă, și interacționează cu mediul și cu alți oameni. E convinsă că sunt subordonata ei, deci când a venit timpul să-i măsor tensiunea arterială cu un sfigmomanometru, o las să-mi vorbească și să-mi corecteze tehnica.

— Ce prostuță ești! spune ea, când mă vede punând stetoscopul în alt loc decât ar trebui și nu reușesc să-i aud bătăile

inimii. Pe cuvânt, sincer vorbesc, ai o groază de lucruri de învățat despre meseria de asistentă!

Nu se înșală.

Dar învăț de la cele mai bune asistente. Întotdeauna. Azi sunt în Cotswolds, la un cămin de bătrâni, discutând cu echipa de asistente care se îngrijește de rezidenți. Sunt condusă la biroul asistentelor, pe care ele l-au transformat într-un „oficiu poștal“, astfel încât rezidenții cu demență să poată fi încurajați „să trimită scrisori și să se conecteze la lumea din jur“. Pe urmă mai sunt sălile de baie, care au fost decorate cu o tematică de plajă, pentru o anume rezidentă. „Credea că vrem s-o atacăm de fiecare dată când încercam s-o ajutăm să se spele. Imaginează-ți cât de traumatizant trebuie să fi fost pentru ea! Așa că acum avem «o zi de mers la plajă» și ea se bucură, spune că îi face cea mai mare plăcere «să înoate în mare».“

Aceste asistente au spirit inovator și reușesc să schimbe enorm în bine viața oamenilor, cu energia și ideile lor creative. În plus față de asistența de îngrijire primară, munca asistentelor din instituțiile de acest fel este coordonată și preventivă, căutând să maximizeze calitatea vieții — mai degrabă decât să se concentreze întotdeauna pe vindecarea unor afecțiuni sau pe prelungirea vieții. „Eu vin la muncă“, îmi spune una dintre asistentele din căminul de bătrâni, „și pot să fac ceva care să conteze extraordinar de mult pentru familiile rezidenților“. Îmi aruncă o privire scânteietoare. „Sau să fiu alături de cei care mor. Odată, cineva a propus să-i ducem pe rezidenții noștri la intrarea din spate după ce mor. Dar noi ieșim pe ușa principală din față și ne așezăm de o parte și de alta, ca o gardă de onoare, ca să-i aducem un ultim salut celui decedat. Toți, rezidenți și angajați deopotrivă. Îți dă un mare confort psihic să știi că respectul este una dintre prioritățile noastre.“

Rose nu trăiește într-un cămin de bătrâni. Nici nu pare să se apropie, nici pe departe, de momentul despărțirii de viață. Descopăr cu mare uimire că trăiește la ea acasă, fără nicio contribuție din partea asistenței medicale sau a celei sociale.

Când Maggie îmi spune că Rose este îngrijită de mama ei, cred prima dată că e o glumă. Dar nu glumește. Florence, mama, sosește pe la mijlocul dimineții, aducând o tavă plină cu cârnați la cuptor în aluat de clătite, pe care i-a pregătit ea însăși, „pentru asistente". Se vădește că și ea a fost asistentă medicală. Are acum 104 ani și se îngrijește de Rose zi și noapte și, lăsând la o parte infecția la rinichi a lui Rose, se pare că reușesc să se descurce în mod independent.

Am atâtea întrebări! Vreau s-o întreb cum Dumnezeu reușesc să facă față dificultăților practice din viața de zi cu zi? Cum reușește Florence să rămână în formă fizică atât de bună la 104 ani? Cum a fost meseria lor de asistente medicale, pentru amândouă, înainte să existe sistemul public național NHS, prin războaie și prin viață, nu pot nici măcar să-mi imaginez. Dar sunt prea uimită ca să încerc să aflu. Tot ce pot să fac este să mă uit la ele cum se îmbrățișează o clipă, fără alte efuziuni, după care Florence începe s-o ajute pe Rose să ruleze fașele și să sorteze seringile în tăvițe diferite, după mărime. Mă uit la ochii lor, care sunt la fel, de un albastru pătrunzător, și încerc să-mi imaginez tot ce au văzut. Maggie îmi spune că au rămas să se descurce singure când difteria l-a ucis pe soțul lui Florence. El a murit, la fel ca mulți alții, înainte ca vaccinurile să fie larg disponibile prin NHS. Înainte să existe NHS. În ce vremuri au trăit…

Rebecca are paisprezece ani când o cunosc eu, în secția de pediatrie generală, unde lucrez în tura de noapte ca asistentă pentru copii. Mă bucur că sunt aici. Sandra spune că la UPU e deja plin cu copii răniți de artificii, cu adolescenți care s-au îmbătat și cu arși. E Noaptea Artificiilor și pot vedea jocurile de artificii colorate când mă uit afară pe fereastră. Noaptea e una splendidă, cu un cer fără nori și plin de stele, între exploziile de culoare. Dar Rebecca nu poate să vadă. Are profunde dizabilități fizice și de învățare, și infecție cu stafilococ auriu meticilino-rezistent (MRSA), deci trebuie să fie tratată într-un separeu. În urmă cu un an era bine sănătoasă, într-o perfectă stare fizică și intelectuală, „vorbea întruna și era o năzbâtie de fată". Lângă

patul ei a fost așezată o fotografie cu ea și iubitul ei, Reece, amândoi niște năzdrăvani care se strâmbă veseli la aparatul de fotografiat, ținând în mâini cornete de înghețată, și cu marea care se vede în fundal.

— N-a fost ideea mea… e prea mică.

Tatăl ei vitreg, Philip, este profesor. Vorbește despre încărcătura de stres a meseriei de cadru didactic și facem comparație cu cea a meseriei de asistentă medicală. Philip conchide:

— Toate posturile din sectorul public sunt subevaluate și prost plătite.

Mama Rebeccăi, Julia, este mamă casnică, având grijă de Rebecca și de ceilalți doi copii, care acum stau cu bunicii lor. Philip s-a așezat pe un scaun din plastic lângă patul Rebeccăi. Se uită vreme îndelungată la fotografie, apoi la fiica lui.

— E un băiat foarte de treabă, Reece. Încă mai vine s-o viziteze, din când în când. Dar nu poate fi decât foarte greu pentru el, evident.

Atașez o pungă mare de fluid nutrițional la sonda nazogastrică a Rebeccăi, care îi pătrunde printr-o nară, coboară prin gât și ajunge în stomac. Sonda e bine lipită de fața ei, dar chiar și așa se mai întâmplă ca fata să tragă accidental de ea. Mai devreme sau mai târziu i se va monta un tub PEG de gastrostomă, printr-o fantă tăiată direct în stomac, pentru a nu mai trece prin trauma tubului nazogastric și, mai ales, prin chinul de a trebui să-i fie reintrodus atât de des. Îmi amintesc de perioada de la cursul de calificare, când ne montam una alteia, colegele de școală, tuburi nazogastrice, ca să exersăm. Probabil că acum nu se mai practică acest obicei, dar, oricât de neplăcut a fost — ne făcea să tușim și să ne înecăm, iar prietenei mele i se întâmpla și să vomite —, îmi pare bine că am făcut-o atunci. Niciodată nu subestimez senzația de disconfort a pacienților. S-a discutat cu Julia și Philip despre varianta gastrostomei, ca modalitate mai permanentă și mai puțin invazivă de hrănire a Rebeccăi, dar ei nu sunt încă pregătiți să audă adevărul nemilos care stă la baza fundamentală a acestei discuții. Vorbele din spatele limbajului medical sunt simple, dar e cumplit de greu să le auzi. Doctorul spune: „Un tub PEG se referă

la gastrostomia endoscopică percutanată, mai pe scurt, gastrostomă. Gastrostoma este un tub flexibil de alimentație, care se montează prin peretele abdominal direct în stomac și permite ocolirea gurii și a esofagului, pentru ca Rebecca să poată primi o nutriție adecvată“. Ceea ce se poate traduce prin: „Rebecca are nevoie de un tub permanent prin care să fie hrănită, pentru că, foarte probabil, nu va mai fi niciodată în stare să mănânce sau să bea normal“.

Rebecca a făcut pojar în urmă cu un an. Părinții ei aleseseră să nu o vaccineze. Știau că studiile care sugerau că ar exista o legătură între vaccinarea ROR (rujeolă, oreion și rubeolă) și autism fuseseră dovedite ca fiind o făcătură, iar doctorul care le publicase fusese exclus din ordinul medicilor, luându-i-se dreptul de practică, dar asta nu i-a convins să-și schimbe decizia. Asistenta medicală comunitară a petrecut multe ceasuri încercând să-i asculte și să-i înțeleagă; asistenta școlară a încercat să promoveze în fața lor cauza sănătății; iar asistenta de îngrijire primară de la cabinetul medicului de familie a avut multe discuții cu familia despre importanța vaccinării, despre studiile privind siguranța și potențialele consecințe ale bolilor transmisibile pentru Rebecca și pentru alții care ar putea avea un sistem imunitar slăbit sau deficitar. Deseori, asistentele sunt cele care încearcă să explice importanța vaccinării copiilor, atât pentru copilul în cauză, cât și pentru ceilalți copii. „Imunitatea colectivă“ sau „imunitatea de turmă“ este o formă de protecție indirectă împotriva bolilor infecțioase, termenul însemnând că, dacă un anumit procentaj din populație primește vaccinul sau dezvoltă anticorpi, atunci scade probabilitatea de epidemii ale bolii. Toată lumea are de câștigat în urma vaccinării, dar pentru cei aflați în grupe de risc maxim — pacienții suferinzi de cancer, spre exemplu — e vorba pur și simplu de un mod de a le salva viața. Decizia de a nu vaccina un copil supune la riscuri și viețile altor oameni: cei cu insuficiență cardiacă, precum și copiii foarte mici, oamenii foarte bătrâni, cei care suferă de boli autoimune și cei care au cancer. Deși li s-au spus toate aceste lucruri, pe care ei le-au înțeles, părinții Rebeccăi au ales să nu o vaccineze. Într-o

lume a „dezinformării“, e greu să-ți dai seama în cine poți avea încredere, pe cine să asculți. Iar uneori ne înșelăm cumplit.

Rebecca a căpătat leziuni cerebrale ireparabile și ireversibile, în grad semnificativ, contractând complicații după pojar — unul dintre lucrurile care se pot întâmpla. Nu poate să vorbească, nu poate să stea în fund, nu poate să mănânce, nu poate să râdă sau să zâmbească. A rămas cu o tulburare kinetică, însemnând că tresare și are spasme permanent, și se mișcă neîncetat și involuntar. Tot corpul îi este încordat. Ceea ce va continua până la sfârșitul vieții ei. Alte boli ale copilăriei aparent simple pot și ele să fie o adevărată amenințare la adresa vieții, dacă nu chiar fatale. Un bebeluș cu varicelă de care am grijă (după ce părinții l-au dus la o „petrecere cu varicelă“) moare, în ciuda eforturilor depuse de toată lumea. În ultimii ani a tot crescut numărul cazurilor de meningită, căci copiii care nu au fost vaccinați la momentul potrivit sunt acum destul de mari ca să se ducă la festivaluri de muzică și în alte locuri unde se adună foarte multă lume, și încep să facă schimb de secreții corporale. Copiii aceștia pot să rămână cu surzenie permanentă, fără membre și cu creierul afectat. Vaccinarea continuă să fie opțională. Oamenii pot alege să-și gestioneze singuri propriile riscuri. Dar când un grup întreg de populație nu se vaccinează, riscurile la care îi supun pe cei cu imunitate foarte scăzută devin semnificative. Celor care au cancer sau orice alt tip de imunodeficiență nu li se oferă, în multe cazuri, luxul unei opțiuni.

— Era o artistă, spune Julia. Desena și picta atât de frumos! Și îi plăcea și olăritul. Voia să facă studii de artă plastică. Era și nițel cam rebelă, îi plăcea să provoace, să facă scandal…

Se oprește din vorbit. Rebecca a reușit în sfârșit să adoarmă și mișcările ei s-au domolit.

— Ah, lumea are întotdeauna nevoie de mai mulți oameni care să fie rebeli, spun eu.

Mă uit pe graficul de medicație al Rebeccăi, care se întinde pe patru pagini. I se dau tot felul de medicamente: anticonvulsive, antialgice, medicație de combatere a refluxului esofagian, diuretice, medicamente antispastice. Trebuie să zdrobesc toate

tabletele și să le pun în sonda nazogastrică, apoi să le împing în jos cu multă apă, dintr-o seringă specială, ca să mă asigur că vor ajunge în stomacul fetei. Încerc să mă concentrez și să verific dozele, dar e clar că Julia vrea să vorbească.

Ne așezăm pe o canapea micuță și ea îmi povestește tot ce simte nevoia să spună. Rebecca primise pedeapsă să stea în casă; ieșise cu Reece în ziua dinainte și întârziase două ore. A dispărut în camera ei și n-a mai ieșit toată ziua, iar când Julia s-a dus la ea cu pâine prăjită și o ceașcă de ceai — „ca să pot folosi cuvântul «dezamăgire»“ —, Rebecca s-a plâns că o doare capul. Avea febră și o durea în gât, dar nu părea să fie nimic grav. A doua zi, părea că aproape revenise la normal: impertinentă, certăreață, văicărindu-se întruna că a fost pedepsită fix în timpul vacanței de la mijlocul trimestrului. Dar a doua zi s-a declanșat erupția pe piele. Întâi i-a acoperit fața și pielea capului, apoi întreg corpul. Rebecca râdea, i se părea amuzant.

— Nici noi n-am crezut că ar fi ceva serios, spune Julia. Doar un pojar, și-atâta tot. Dar i-am trimis pe ceilalți doi copii la bunici.

Are o privire pierdută.

— Pe urmă însă, Rebecca a început să aibă convulsii. A început să se miște din tot corpul și nu s-a mai oprit deloc.

Înghite în sec, cu atâta greutate, încât tot grumazul i se mișcă. Îmi petrec ușor brațul pe după umerii ei. E tot ce pot face. Julia deschide poșeta și scoate afară un mic aparat foto digital și un șervețel. Apasă pe un buton al aparatului și îmi arată fotografii. Rebecca la atelierul de olărit. Rebecca pe un tobogan cu apă. Rebecca în șa, la călărie. Iar olărie. Tablouri și desene. Acuarele și o serie de păsări. Rebecca râzând cu prietenii. Un altar construit din instantanee.

Mă uit la pozele în care Rebecca lucrează la roata olarului.

— Eu nu le am cu olăritul, dar mama mea chiar se pricepe, spun eu. Și pe ea o pasionează arta.

Mă gândesc la mama mea. Are o mare slăbiciune pentru vasele decorative japoneze. În Japonia, porțelanurile sparte — cum ar fi castroane, căni sau vaze — se repară deseori cu ajutorul foiței de

aur. Meșteșugul se numește *Kintsugi*. Iar defectele astfel reparate fac ca lucrurile să fie încă și mai frumoase decât înainte. Mama mea nu vede niciodată decât aurul din oameni. Eu îmi petrec viața încercând să fac la fel ca ea. Bunătatea înseamnă să înveți arta cicatricelor prețioase.

Julia se uită spre Rebecca. Apoi se întoarce spre mine și se șterge la ochi cu șervețelul.

— E numai vina mea…

Iar eu încerc să văd aurul din Julia, așa cum sigur ar face mama mea. Și să fiu înțelegătoare, și iertătoare, și să arăt compasiune. Încerc să nu mai aud vocea dinăuntrul meu și să ascult numai vocea mamei mele.

Rebecca a contractat pneumonie, meningită *și* encefalită, ca o complicație a pojarului. Complicațiile bolilor copilăriei sunt rare, din fericire, dar asistentele medicale au văzut de foarte aproape cât de devastatoare pot fi aceste complicații. Pojarul mic sau rubeola este o infecție provocată de virusul Rubella, care poate fi prevenită cu vaccinul ROR. Este o infecție comună, care, la majoritatea oamenilor, se soldează cu o boală de scurtă durată și nu prea gravă, urmată apoi de o însănătoșire deplină. Dar dacă infectarea cu Rubella are loc în primele douăzeci de săptămâni de sarcină, poate provoca o îmbolnăvire periculoasă, soldată cu avort spontan, nașterea unui copil mort și sindrom rubeolic congenital.

Un bărbat mai în vârstă pe care îl îngrijesc în chiar primul meu serviciu înainte să mă calific ca asistentă s-a născut cu persistență de canal arterial (o gaură în inimă), dizabilități severe de învățare, stări convulsive și cataractă, fiind ulterior diagnosticat și cu diabet, schizofrenie, autism și surzenie, după ce mama lui s-a îmbolnăvit de rubeolă în timpul sarcinii, demult, înainte să fi existat vaccinul ROR. „I se spune «sindromul petelor albastre». Avea niște pete roșiatic-albăstrii peste tot, chiar și sub piele.“ Mama lui are peste nouăzeci de ani și este ea însăși o utilizatoare a scaunului cu rotile. „Soțul meu i-a spus doctorului că i se pare un nume foarte jignitor, dar mie de fapt îmi plăcea cum sună. De-asta îi și zic uneori «Albăstrel». Micul meu Albăstrel.“ Îi

ciufulește puținele fire de păr rămase pe capul altfel aproape chel. „Albăstrel."

Sindromul rubeolic congenital este din fericire rar la noi în țară, deși afectează 100 000 de nou-născuți din toată lumea în fiecare an. Pojarul, însă, cunoaște în prezent o uriașă și terifiantă revenire în actualitate, în Marea Britanie și la nivel internațional. Este una dintre bolile cele mai infecțioase cu putință: peste 90 la sută dintre oameni o vor face, dacă vin în contact cu virusul. Din fericire, Reece fusese vaccinat, dar cu cine altcineva a mai avut contact Rebecca înainte de a manifesta simptomele? Dacă o persoană cu pojar tușește într-o încăpere și o oră sau două mai târziu intră în încăperea respectivă o persoană nevaccinată, poate să contracteze virusul. Virusurile se arată mai deștepte decât noi tot timpul; ele trăiesc pe hârtie, pe suprafețe, pe mâini. Organizația Mondială a Sănătății a declarat recent că epidemia de pojar a atins un punct maxim în ultimii treisprezece ani, cu peste 500 000 de cazuri raportate din peste 180 de țări, în 2019. Între timp, în America, unde se presupunea că pojarul a fost eradicat în anul 2000, Centrul pentru Controlul și Prevenirea Bolilor raportează că are loc în prezent cea mai extinsă epidemie de pojar din ultimii douăzeci și cinci de ani. La New York a dus la instituirea stării de urgență și a pedepsei cu amenda pentru orice locuitor rezident care refuză să-și vaccineze copiii.

Genul acesta de intervenție a statului a părut extremă la vremea respectivă. Bineînțeles că totul s-a schimbat acum. Trăim într-o altfel de lume de când a apărut COVID-19. Cum se va remodela lumea noastră — cum ne vom trăi viețile —, rămâne de văzut. Dar cert este că nimic nu va mai fi la fel.

Rebecca va trăi. Dar eu am îngrijit pacienți care au murit în urma unor astfel de complicații. Și un lucru pe care îl știu sigur este următorul: asistentele și medicii își vaccinează copiii.

La auzul zgomotului unei rachete care explodează afară, al țiuitului strident și fâșâitului pe care le fac artificiile, al aplauzelor și râsetelor ce se disting în depărtare, Rebecca tresare violent și se trezește. Aceste zgomote, care ar trebui să-l încânte pe orice copil,

pe ea o sperie și îi dau o stare de agitație nervoasă. Scoate un sunet care e ceva între geamăt și plânset. Julia țipă. Capul lui Philip apare de după perdea, chemându-mă să vin la ei.

E târziu, trecut de miezul nopții. Îmi apropii un deget de buze și șoptesc:

— S-a întâmplat ceva?

Julia are mâna dusă la gură. Se apucase s-o spele pe Rebecca și s-o schimbe, în timp ce Rebecca zace pe scutecul ei de incontinență, îmbrăcată doar cu bluza de pijama, când eu intru în separeul ei.

— Uite, spune Julia, trăgând foarte puțin de scutec și arătându-mi o zonă înroșită de sânge închis la culoare.

Eu o mângâi pe Rebecca pe păr.

— Bună, Rebecca, sunt eu, Christie. Am venit s-o ajut pe mami să te spele puțin.

Corpul Rebeccăi tresaltă și se contractă spasmodic. Îmi pun un șorț, mă aplec spre sertarul de la noptieră ca să scot niște absorbante nefolosite și îi spun Juliei, cu o voce joasă:

— S-ar părea că Rebeccăi i-a venit menstruația.

Și mă îndrept de spate. Philip își trece un braț pe după Julia, a cărei mână cade inertă pe lângă corp. Arată amândoi complet pierduți, zăpăciți, ca și cum s-ar fi trezit brusc din somn și n-au habar unde se află.

— Era o adolescentă teribilă, spune Philip.

Acum plânge și el, neajutorat.

Rebecca se zbate ca peștele pe uscat, scrâșnind din dinți, rostogolindu-și ochii în direcții diferite. Emană un miros greu de sudoare și infecție cu pseudomonas, deși am spălat-o cu doar două ceasuri în urmă. Organismul ei este într-o asemenea stare de alertă, și transpiră atât de abundent, încât trebuie să-i monitorizez foarte atent echilibrul hidroelectrolitic și eventualele semne de deshidratare. Musculatura îi este tensionată și pe cale să se emacieze, iar membrele slăbănoage îi stau în poziții nefirești. Mă cuprinde o tristețe teribilă pentru ea. Mi-e greu să mă uit la expresia de pe fețele părinților ei. Dar mă forțez s-o fac. Se spune că viața îți trece fulgerător pe dinaintea ochilor exact în

clipa dinaintea morții. Dar eu văd străfulgerările din ochii lor. Viața lor de dinainte — cum erau lucrurile atunci. Cum nu vor mai fi lucrurile niciodată. Mă ocup de Rebecca, încercând să o fac să se simtă confortabil.

Julia nu poate vorbi deloc. Nu există vorbe pentru așa ceva. Dar Philip mă ajută s-o rostogolesc pe Rebecca.

— Aș da orice pe lumea asta ca s-o aud din nou cum trântește ușa! spune el.

Suntem la punctul de maxim al vârstei ușilor trântite. Chiar și așa, acum că fiica mea are cincisprezece ani și fiul meu, treisprezece, nu trece zi în care să nu-mi amintesc ce privilegiu este să pot fi părintele lor. Avem cel mai mare noroc, le spun copiilor mei, și îmi spun mie însămi. Viața este atât de prețioasă! Copiii mei au fost dintotdeauna apropiați, dar acum sunt mai apropiați ca niciodată. Țin minte, în perioada de început, cât de neliniștite erau lucrătoarele noastre sociale — și cât de neliniștită eram eu — în privința adopției: cum ar putea să-l afecteze pe copilul care se alătură familiei noastre, dar și pe copilul natural deja existent în familie. Dar nu cunosc alți frați care să fie mai apropiați decât copiii mei. Și lucrătoarele sociale au subestimat-o pe fiica mea — care este, în foarte mare măsură, copilul unei asistente medicale. Bineînțeles că avem zile mai dificile. Nu-i întotdeauna ușor să fii un părinte singur. Dar munca de asistentă m-a învățat atât de multe lucruri! Și, de-a lungul anilor, pacienții mei și rudele lor m-au învățat cel mai mare adevăr: unicul lucru care contează, până la urmă, este familia. Iar familiile sunt de toate felurile și mărimile. Deseori, nu ne dăm seama cât de norocoși suntem decât după ce s-a întâmplat ceva rău, iar atunci ne dăm seama cât de norocoși *am fost*.

Sunt zile când eu lucrez și ei pleacă la școală, și mă pornesc într-o rafală nebună de activitate — fac curățenie, organizez, dau zor să răzbesc printr-o sută de e-mailuri și o listă veșnic fără sfârșit cu lucruri de făcut, pe deasupra sarcinilor de la serviciul meu cu normă întreagă —, când brusc mă opresc pentru o clipă. Munca de asistentă mi-a dăruit capacitatea de a fi prezentă și a

înțelege că acestea *sunt* zilele cele mai frumoase. Aceste zile obișnuite — cu toate motivele de stres și încordare ale vieții normale — sunt cele cu adevărat magice. Nu există accidente sau urgențe, nici boli grave sau nașteri, nici moarte sau violență; niciun eveniment semnificativ din viață, nuntă sau înmormântare sau botez sau ceremonie de absolvire. Munca de asistentă conferă o aură magică acestor zile. Banalitatea existenței umane este locul unde eu găsesc cea mai multă frumusețe; unde mă opresc și mă îmbib de semnificația noastră — a naturii, a omenirii. Îmi taie răsuflarea: cât de fragili, extraordinari și vulnerabili, cât de plini de ură și de dragoste și de obsesie și de complexitate suntem cu toții — absolut fiecare dintre noi!

Nu am nevoie să văd aurora boreală sau o stea căzătoare ca să simt cum mi se umple inima până stă să se spargă, ca să mă simt pe culmile recunoștinței, ale vitalității, ale umanității mele. Nu trebuie decât să mă uit la copiii mei cum își mănâncă micul dejun. Mă surprind uneori cum îi privesc: studiindu-le fețele, expresiile, uitându-mă fix la ei, fără să clipesc. „Ce ciudată ești, mami“ îmi spun ei, râzând. Dar nu mă pot abține. Nu vreau să clipesc. Pentru că, într-o străfulgerare, totul se va termina.

12

Mâinile asistentelor

Decembrie este un moment al grijilor în spitale. Este întotdeauna prea plin de lume și în fiecare an devine și mai plin. Afișele cu îndemnul *Ajutați-ne să vă ajutăm*, care încearcă să-i facă pe oameni să plece, încep să apară pe pereți:

DACĂ AVEȚI DURERI ÎN PIEPT, sunați la 112.
DACĂ AVEȚI GRIPĂ, mergeți la medicul de familie.
DACĂ AVEȚI RĂNI SAU INFECȚII UȘOARE, duceți-vă la farmacie.

Se țin ședințe de planificare și de măsuri pentru situații neprevăzute, iar termenul „scenariul cel mai pesimist" începe să plutească prin aer în sălile de ședință ale conducerii manageriale. Politicile de acțiune în caz de incidente critice sunt revizuite, în pregătirea pentru atentate teroriste sau război biologic, sau ebola, sau coronavirus, deși nu avem nici cea mai vagă idee ce urmează să vină. Nu putem nici măcar începe să ne imaginăm. Zile de-a rândul punem personalul să probeze măști, în eventualitatea unei gripe aviare sau a virusului SARS, și planificăm zone de carantinare; și ne facem stocuri cu medicamente antivirale obscure, a căror eficiență nu a fost dovedită, dar e tot ce avem. Sunt atât de multe ședințe! Aproape întotdeauna îi adună laolaltă pe aceiași oameni, discutând aceleași lucruri ca în săptămâna dinainte și nimeni n-a luat nicio măsură efectivă. „Parcă suntem în Ziua Cârtiței", îmi spune o asistentă cu atribuții de manager. „Aceleași porcării, dar într-altă zi."

Sezonul gripei însă chiar vine în fiecare an, iar partea cea mai îngrijorătoare este numărul de angajați care s-ar putea să aibă nevoie să lipsească două săptămâni de la serviciu. Obligarea tuturor angajaților din sistemul public național de sănătate să se

vaccineze antigripal nu se face ca să fie protejați de îmbolnăvire, ci ca să fie protejat sistemul NHS de concediile lor medicale. Decembrie trece. Sunt identificate secții de spital mai vechi, care să poată fi folosite în caz de supraaglomerare, când se va întâmpla inevitabilul. Există o pauză înainte ca lucrurile să devină din ce în ce mai complicate — și întotdeauna am constatat că pauza aceea este un moment în care reflectez cel mai mult la propriile mele fapte și experiențe. La greutatea alegerilor mele. Viața se petrece cu asemenea viteză, încât probabil că în astfel de momente liniștite, când lucrurile sunt calme, ne descoperim cele mai mari bogății interioare. Când cercetăm atent cine suntem cu adevărat și din ce suntem făcuți. Și când începem să ne punem întrebări despre umanitatea noastră, despre ceea ce ne face vulnerabili și chiar despre moralitatea noastră.

Ca personal din linia întâi, trăim uneori în spații unde nu există bun sau rău, ci numai o zonă neutră de mijloc. Tot timpul ne punem întrebări despre faptele și gesturile noastre: dacă a fost de ajuns ce am făcut, dacă a fost măcar un lucru bun. „Să nu faci rău“ nu este întotdeauna posibil, în ciuda tuturor strădaniilor noastre. Deseori, medicina și asistența medicală sunt alegeri între ceva rău și ceva încă și mai rău, nu între bine sau mai bine. Unicul mod în care pot face față acestui lucru este prin a mă gândi de fiecare dată la compasiune. Să-mi pun întrebări dificile și să țin pacientul și familia lui în centrul tuturor lucrurilor. Să îi tratez ca și cum ar fi oamenii dragi mie. Întotdeauna am presupus că munca asistentelor are ca scop salvarea vieții altor oameni. Că pacienții își doresc asta indiferent de costuri sau că măcar familiile lor asta vor. M-am înșelat. Compasiunea este lucrul care contează cel mai mult pentru pacienți și familiile lor. Demnitatea, respectul și grija plină de compasiune.

Henry este cel mai frumos bebeluș pe care l-am văzut vreodată. Sunt repartizată să am grijă de el, în separeul numărul cinci, pentru o tură lungă de douăsprezece ore și jumătate; și am patru asemenea ture una după cealaltă, deci probabil îmi voi petrece tot acest timp lângă el, ajungând să-i cunosc familia într-un mod

intens și emoțional. Henry are optsprezece luni și a fost internat în spital cu encefalită, o viroză gravă care afectează creierul. A avut crize de convulsii timp de șase zile la rând, fiecare zi mai lungă decât ultima, fiecare mai greu de gestionat cu medicație, până când unul dintre accesele convulsive nu se mai oprește deloc. Trupușorul lui Henry se arcuiește în spate, pumnișorii se strâng și ochii i se rostogolesc atât de adânc în orbite, încât nu-i mai văd decât albul globilor oculari. Capul îi zvâcnește ritmic spre dreapta la fiecare secundă. Tălpile i se întind într-o poziție de balet.

— Unde e?! întreabă Shirley, mama lui, pe un ton ridicat. Unde e bebelușul meu? Nu pare să fie real. E ca un film de groază.

Iar Henry chiar arată de parcă ar fi posedat. O versiune de film horror cu zombi a unui bebeluș. Desfigurat, luptându-se cu un dușman nevăzut.

Suntem nevoiți să-i inducem o comă artificială cu tiapentonal, pentru sedare și paralizare medicală, ca să nu se mai smucească, să nu se mai contorsioneze spasmodic. În timp ce medicii discută despre trasee paroxistice, de tip „burst suppression“ și neuroprotecție farmacologică, și analizează planuri complexe de tratament, eu o țin de mână pe Shirley. Cu cealaltă mână, ea îl mângâie pe Henry pe cap.

— Nu mai vreau să sufere, murmură ea. Doamne, te rog, fă-l să nu mai sufere…

Afectările neurologice sunt subiectul meu principal de interes în munca pe care o fac și tocmai sunt ocupată să scriu un document de politică de management al urgențelor neurologice, obsedată de cercetarea asupra celui mai valoros tratament al herniației cerebrale. Tratamentele de toate felurile din spital sunt sezoniere, vin la modă și ies din modă — la fel ca structura spitalicească în sine. Vedem cum unitățile de terapie intensivă pediatrică devin regionale, apoi centralizate, pe urmă din nou regionale, noii manageri ai spitalului reinventând roata la fiecare câțiva ani. Iar asistentele cu vechime le-au văzut deja pe toate; „și iar ajungem de unde am plecat“ este o expresie pe care o cunoaștem toate mult prea bine.

— Ne întoarcem la ce făceam acum douăzeci de ani, iar peste zece ani vom reveni la ce făceam acum, îmi spune Tracy, una dintre cele mai experimentate asistente de terapie intensivă pediatrică. Cea mai nenorocită pierdere de timp și de bani! Eu nu înțeleg de ce nu le întreabă și pe asistente.

Într-adevăr, asistentele care să scrie politici de acțiune sunt rare și puține și chiar și atunci când se construiește un spital de la zero e o adevărată bătălie să determini managementul superior să le consulte și pe asistente. Tracy îmi povestește despre o secție unde a lucrat și care era nouă-nouță, sclipea pe toate părțile, fiind construită cu un exterior din sticlă, dar care a trebuit să fie reproiectată din cauză că producea un efect de climat tropical pe tot timpul anului — în ciuda aerului condiționat.

— Orice asistentă i-ar fi putut spune arhitectului că nu e bine să amesteci căldura excesivă și bacteriile…

Și Tracy pleacă în fugă, ronțăind cu tot atâta grabă dintr-o bucată de pâine prăjită. Întotdeauna e pe fugă, cu toate că astăzi este o zi destul de calmă și liniștită.

Vremea rece de iarnă și perioada cea mai aglomerată a anului stau să vină peste noi. Dar înaintea furtunii apare calmul: există timp pentru reflecție și pentru planificare. Chiar dacă nu suntem conștienți de acest lucru, suntem acordați la ritmul naturii. La fel ca spitalele, propriile noastre corpuri pot fi calme înaintea furtunii. Când oamenii urmează să moară curând, deseori au o perioadă lucidă, în care totul e liniștit și nemișcat. Rudele vor spune despre omul lor drag că pare să se fi înviorat și că arată mai bine. Iar asistentele știu că este o indicație a morții iminente; bolnavul se află într-un plin proces de stranie meditație, de dezgolire a propriei vieți. Exact la fel cum moașele știu că luna plină aduce bebeluși pe lume, și asistentele înțeleg că ultimele zile și ore dinaintea morții sunt atunci când oamenii par deseori să fie în starea lor cea mai împăcată.

Au trecut câteva săptămâni și Henry stă acum liniștit, fără să se mai miște. Mai multe organe interne i-au cedat și are leziuni cerebrale irecuperabile.

— Doctorii mi-au explicat că nu se va mai trezi niciodată, îmi spune Shirley. Aparatele nu fac decât să-i prelungească moartea.

Principiile de etică medicală — autonomie, binefacere și intenția de a nu face rău, dreptate — sunt tot atât de importante în îngrijirea pacienților aflați în stare critică pe cât sunt și medicamentele și tehnologia. Poate chiar mai importante. Având la bază dorințele și consimțământul familiei lui Henry, în discuția despre îngrijirea lui, medicul specialist și echipa pluridisciplinară au decis ca tratamentul lui Henry să fie întrerupt. Shirley îmi spune că ea vrea ca Henry să aibă o moarte naturală. Henry va fi scos de pe ventilație mecanică astăzi, iar tubul pentru respirație îi va fi îndepărtat. Shirley se uită la aparate.

— Singurul lucru care îl mai ține acum în viață este aparatul ăsta de respirație artificială. Au oprit dializa și nu i se mai dă medicație pentru inimă.

Shirley ia mâna lui Henry și își împletește degetele cu degețelele lui mici.

— Nu vreau să moară așa. Nu pe aparate. Nu vreau ca băiețelul meu să mai sufere.

Nu avem nicio posibilitate să-i salvăm viața lui Henry, dar a-i permite să moară fără dureri și cu demnitate este mult prea important, iar amintirea acestui lucru va dăinui până la sfârșitul vieții pentru familia lui. Fiecare detaliu contează. Mă asigur că nu avem căruciorul de intervenție urgentă prea aproape. Le spun celorlalți că nu trebuie sub nicio formă să dea alarma de intervenție urgentă pentru bebelușul din patul cu numărul cinci. Ultimul lucru de care aș avea nevoie este o cameră plină cu membrii echipei de intervenție sau vreunul dintre ei mai zelos, care nu cunoaște situația, să se apuce să-l resusciteze pe Henry. Am grijă ca documentația cu acordul pentru neresuscitare să fie la îndemână și cu toate datele corect completate. Aleg cel mai liniștit moment, când ceilalți părinți ai copiilor au plecat să îmbuce și ei ceva la prânz. Nu știm ce se va întâmpla. Henry s-ar putea să mai respire singur o vreme, dar s-ar putea să nu. Plănuiesc să-i dau oxigen cu debit ridicat, ca să-i ușurez procesul,

și el deja este pe o perfuzie cu morfină, împotriva durerilor. Îi va fi confortabil, măcar, orice s-ar întâmpla. Pregătesc lucrurile pe cât îmi stă în putere. Dar eu tot nu mă simt pregătită. Ceva mă trage de măruntaie pe dinăuntru, mă zgârie. Am un gust de țărână în gură; o durere surdă în ceafă. Simt că ceva e în neregulă, nu știu cum, de parcă aș fi uitat ceva realmente important.

Stabilim o oră: unu după prânz. Și toată ziua nu mă pot gândi decât la ce trebuie să fac. Toate detaliile care vor conta atât de mult. A fi asistentă înseamnă foarte adesea să salvezi vieți. Dar astăzi, a fi asistentă înseamnă să permiți o moarte. Moartea unui copil. A unui bebeluș. Pare în răspăr cu natura — să permiți o moarte naturală.

Mă îngrijesc de Henry într-o cămăruță secundară. Micșorez lumina din tavan, trag pe jumătate jaluzelele, așez la îndemână o carafă cu apă și câteva pahare de carton. Verific de două ori dacă am suficiente catetere de sucțiune și masca de oxigen de dimensiunea potrivită. Știu că Henry nu va fi conectat la un ventilator mecanic, dar tot mai sunt lucruri pe care le pot face pentru el, fiindcă stoparea tratamentului nu înseamnă și stoparea îngrijirii: oxigen, sucțiune, fluide, medicație. Înlocuiesc scaunele de lângă pat cu cele mai comode scaune pe care le pot găsi și aleg perne cu fețe de pernă noi, pe care să le așez. Ba chiar examinez atent fețele de pernă, ca să mă asigur că nu au vreo urmă sau pată cât de mică. Găsesc o cutie cu șervețele.

Medicul specialist bagă capul pe ușă și mi se adresează:

— Ești sigură că nu ai nicio problemă să faci asta?

De obicei, medicii sunt cei care îndepărtează sonda endotraheală în genul acesta de scenariu. Dar părinții vor ca eu s-o fac. Shirley m-a rugat. Așa că, firește, am spus că da, deși am un nod greu în stomac și nu sunt sigură dacă pot, și tremur toată. Mă gândesc la colegii mei din profesia medicală care iau decizii mari, cu consecințe asupra tot restului vieții unui om. Greutatea deciziilor pe care doctorii trebuie s-o poarte pe umeri.

— Am să mă descurc, spun eu, convinsă că așa va fi.

Nu ceea ce fac eu va fi cauza morții acestui copil. Encefalita s-a ocupat s-o facă. Eu doar îndepărtez tehnologia care împiedică o moarte naturală — atâta tot. Dar, dintr-odată, nu mă simt în regulă. Și moartea nu este niciodată naturală pentru un copil. Este împotriva ordinii tuturor lucrurilor. Nu e niciodată drept ca un copil — un bebeluș — să moară. În nicio împrejurare. Dar drept nu este nici să-i menții la limita vieții pe pacienți, indiferent de costuri, cu ajutorul tehnologiei, și să le prelungești suferința.

Mai pregătită decât acum nici nu voi putea fi vreodată, cu Shirley așezată pe un scaun și ținând o pernă pe antebraț, peste care zace corpul lui Henry; Andrea, partenerul ei, stă pe scaunul alăturat. Dar constat că gâtlejul îmi arde pe dinăuntru, de la lacrimile pe care nu le las să țâșnească, și mâinile îmi sunt umede și lipicioase. Spaima îmi face pielea de găină.

Henry nu este conștient, totuși pare să se uite la mine cu ochii lui complet nemișcați și de un verde perfect. Încet, desfac leucoplastul ce îi ține sonda fixată în nas — tubul conectat la aparatul de respirație artificială care îl ține în viață. Am văzut cum se face asta de nenumărate ori. Un bebeluș, un copil nu va începe brusc să se zbată ca să respire. Ar trebui să-i fie confortabil. Cel mai probabil, în organismul lui Henry va începe treptat să fie tot mai mult bioxid de carbon, iar în cele din urmă el va respira din ce în ce mai puțin și va muri în pace, firesc. Dar nu știu cu siguranță că așa va fi. Niciodată nu știm nimic cu siguranță.

Am închis toate aparatele de monitorizare. Nu avem nevoie să le vedem. Scot cu blândețe sonda afară și mă uit la fața lui Shirley, apoi la fața lui Henry. Corpul lui Henry mai respiră o dată, adânc și parcă gânditor. Ochii îi sunt pe jumătate deschiși, dar el este în comă. Undeva foarte departe. Număr rar de la o sută înapoi, în gând. Toți numărăm în sens invers. Anii mei mulți ca asistentă medicală mă ajută să pot număra. Henry ajunge la șapte.

Shirley îl sărută pe frunte, își apasă obrazul de al lui.

— Să se termine cu suferința, spune ea. Să nu mai sufere.

*

Când sosește COVID-19, impactul este unul devastator și încă nici n-am văzut toate schimbările și daunele pe care le va provoca. Un domeniu pe care deja l-a modificat drastic este cel al muncii asistentelor medicale. Asistentele din îngrijirea critică sunt obișnuite să asigure îngrijirea individuală a pacienților în starea cea mai gravă, conectați la aparate de susținere a vieții, ventilatoare și medicamente puternice pentru inimă, aparate de dializă a rinichilor — preluând toate aceste sarcini de la organismul pacientului atunci când mai multe organe interne cedează și nu mai funcționează. Ni se spune că, în termen de câteva săptămâni, Marea Britanie va atinge un punct maxim, dar capacitatea de îngrijire la terapie intensivă a fost sporită tocmai pentru a face față situației. Nu poți, totuși, să sporești pur și simplu capacitatea de la terapie intensivă peste noapte fără să existe consecințe negative. Deja lucrăm de ani de zile peste capacitate. Ne temem și cel mai teamă le este asistentelor din îngrijirea critică, ele știind prea bine că importanța deprinderilor și a competenței experte din specialitatea lor nu poate fi învățată peste noapte. Terapia intensivă înseamnă mai mult decât niște ventilatoare mecanice, înseamnă asistente specializate și riguros formate profesional. Ne facem griji în privința nivelului de calitate și de siguranță în îngrijirea critică din timpul pandemiei și tot atât de multe griji în privința recuperării și a îngrijirii pe termen lung a pacienților după aceea.

Nici nu-mi pot imagina ce le va pricinui COVID-19 asistentelor: ce lucruri extraordinare vor trebui să înfăptuiască, ce urme teribile, de neșters vor trebui să suporte. Grozăvia a ceea ce urmează să se întâmple este întotdeauna prevestită de ceea ce s-a întâmplat deja în trecut, iar noi, ca asistente, am îngrijit toate oameni care au murit, deși n-ar fi trebuit să moară. Dar oameni care să moară în număr mai mare doar pentru că sunt vârstnici și se întâmplă să trăiască într-un cămin de bătrâni, sau pentru că sunt negri, sau din Bangladesh, indieni sau pakistanezi, sau pentru că sunt lucrători din sănătate care probabil că n-au avut echipamentul de protecție corespunzător! Asemenea gânduri sunt greu până și de formulat. Am trecut cu toții prin acele zile

pe care nu le vom uita niciodată, dar poate că toate zilele din lunile următoare vor fi mai rele decât ziua dinainte. Nu se poate descrie cum este să te uiți la cineva care moare înainte de vreme și să știi că ar fi putut să trăiască. Este cu totul de nesuportat să te uiți la oameni care mor din cauza inegalității și a discriminării. Cu toții trebuie să nu lăsăm să se stingă această mânie, să luptăm împotriva acestei îngrozitoare nedreptăți. Între timp, în această pandemie cu COVID-19, asistentele medicale și lucrătorii din asistența socială vor fi la datorie, ca să-i ajute pe toți, indiferent de unde vin. Asistentele de terapie intensivă și toate asistentele vor fi la datorie, chiar și atunci când rudele nu pot să fie acolo. Ținând de mână pe cineva drag cuiva atunci când acesta este singurul lucru pe care pot să-l ofere. Ținând locul familiei atunci când cei din familie nu pot fi acolo.

Asistentele îi vor ține de mână pe toți cei care mor în spital din cauza acestui virus. Și tot asistentele vor ține de mână fiecare persoană din spital care moare de orice altceva în tot acest răstimp. Familiile de pretutindeni spun că e cel mai cumplit lucru: să știe că cel drag a fost singur în clipele finale și cele mai întunecate. Dar nimeni nu va fi niciodată singur cât timp există asistente medicale. Asistentele sunt acolo, întotdeauna. Au fost mereu și vor fi mereu. Și, indiferent cine am fi, indiferent cum am fi trăit, indiferent ce alegeri am făcut, asistentele — cele bune — se îngrijesc de pacienții lor la fel de necondiționat ca și când ar face parte din familie. Pare o sarcină simplă în munca de asistentă. Dar ce mare onoare este: să ții de mână pe cineva atunci când se simte cel mai singur, cel mai speriat și cel mai uman. Să fii o asistentă medicală.

Fiul meu are acum treisprezece ani și iubește baschetul. Mă gândesc la toți pacienții de care m-am îngrijit vreodată. Mă gândesc la Jason, cu mingea lui de baschet. Mă gândesc la suferința Indiei. La Danny și la Michael. Mă gândesc la pacienții pe care i-am avut de-a lungul anilor. Pe unii oameni nu-i ușor să-i îngrijești — pe majoritatea. Pacienții nu sunt întotdeauna recunoscători și nu întotdeauna vor să fie ajutați. Dar moralitatea

este un lucru complex și nu ține de fiecare individ în parte să decidă cum ar trebui să fie. Mă uit la fiul meu și mă gândesc la ce-ar fi putut să fie, la ce s-ar putea să fie în viitor. Și știu că tot ce pot face este să prețuiesc fiecare moment, fiecare minut.

Mă gândesc la alte familii, ca aceea a lui Henry, care nu sunt îndeajuns de norocoase încât să-și vadă copilul crescând mare. Mă gândesc la durerea mamei biologice a băiatului meu. Mă uit la el cum aruncă mingea la coș iar și iar și cum, de fiecare dată, se întoarce spre fereastra de la bucătărie ca să verifice dacă mă uit și dacă am văzut cum a trecut mingea prin inel. Eu ridic cele două degete mari de la mâini, de fiecare dată. În cele din urmă, vine în casă, înfometat ca de fiecare dată, și eu îi fac un sendviș, după care ne așezăm la masă și vorbim. Întotdeauna vorbim despre toate. Dar în timpul vacanțelor vorbim și mai mult. Mâine este Crăciunul și mă întreb de ce nu pare entuziasmat. După care el îmi pune întrebări despre familia lui biologică. Și eu îmi aduc aminte că, pentru unii copii, pentru unii adulți, pentru unele familii, zilele mari de sărbătoare sunt cel mai greu de suportat. Fiul meu nu pomenește aproape niciodată de adopție. Dar astăzi vrea să vorbim.

— Crezi că celor din familia mea naturală le place baschetul? întreabă el, uitându-se pe geam și evitându-mi privirea.

Își face griji pentru suferința mea, pentru suferința celor din familia lui naturală — pentru toată lumea.

— Pentru că eu sunt de-a dreptul obsedat de baschet.

Sunt pregătită pentru asta. Am pus deoparte aceste daruri de multă vreme. Aceste cadouri de Crăciun bine ascunse sunt cele mai importante dintre toate. El se uită la mine, verifică să vadă dacă nu m-au rănit cuvintele lui.

— Nu prea știu ce să zic, îi răspund. Data viitoare când le scrii, ai putea să-i întrebi, de ce nu?

El le scrie părinților naturali de două ori pe an — chestie care se numește „contact prin cutia poștală“. Contactul între copiii adoptați și familiile lor naturale este încurajat și poate să varieze de la contactul față în față, organizat în centre specializate pentru așa ceva, de obicei în cazul copiilor mai mari, și până la contactul

prin scrisori de două ori pe an. În fiecare ianuarie și în fiecare august, trimitem o scrisoare însoțită de fotografii către un centru de contact, care apoi le dă mai departe destinatarilor, și invers. Aceste scrisori sunt extraordinar de importante pentru fiul meu. Și când pomenesc de scris, mă tem că există o tristețe undeva în adâncul sufletului lui. E greu de ajuns acolo, dar eu voi încerca mereu. Încep să-i povestesc ce știu. Ce am promis. Ce nu poți citi în rapoarte și ce nu poți afla de la lucrătorii sociali.

În lumină, ochii mamei tale naturale își schimbă culoarea din căprui în verde-pal și sunt presărați cu punctișoare aurii, exact ca ochii tăi.

Râsul tău seamănă atât de mult cu al ei și fornăie și ea exact ca tine când râde mult.

Aveți amândoi aceleași degete lungi.

Și ea își încrucișează picioarele exact la fel cum faci tu.

Și ea este foarte frumoasă, așa cum ești și tu.

— Ăăăă, adică arăt bine, mă corectează el.

Se uită la degetele lui și zâmbește. Apoi îmi ia mâna și o apasă de a lui, palmă înspre palmă, degete înspre degete.

— Degetele tale sunt caraghios de scurte, spune el.

— Când erai mic, mereu spuneai că sunt degete cârnăciori, îi spun eu și, cumva, râdem amândoi.

Nici eu nu-i las din mâna mea mâna lui călduță, cu degete lungi. Mă uit fermecată la fața lui și îmi dau seama de ceva important. Voi avea privilegiul acesta, să-l țin de mână pentru totdeauna — oriunde ne va duce viața. Ce mare privilegiu este! Nu întotdeauna e drept. Și perfect nu e niciodată. Adopția înseamnă că un copil nu îți va aparține niciodată în totalitate. Nu chiar. Dar asta nu contează deloc, pentru că eu îi aparțin lui pentru totdeauna.

Cuvânt de încheiere

Merg iarăși pe pod. În spatele meu, clădirile Parlamentului sunt goale. În fața mea, spitalul e plin de oameni grav bolnavi și pe moarte. Și nu există familii. Nu există rude. Podul e golit de mașini și de oameni, nu văd nici măcar vagabonzi care dorm în stradă. Mă întreb unde s-au dus. Poate că au murit. Închid ochii pentru o fracțiune de secundă și o văd pe Rachel, asistenta de parohie, ea însăși mamă singură ca mine, rătăcind noaptea pe străzi — în zilele ei libere de la serviciu — ca să găsească oameni fără adăpost pe care i-ar putea ajuta sau cărora să le ofere o supă, o pătură, primul ajutor, îngrijire medicală. Mi-o imaginez așezându-se pe jos lângă vreun asemenea om distrus, singur și vulnerabil, vreun om dificil și furios și poate chiar violent. O văd cum întinde mâna, chiar și atunci, ca să-i ia mâna omului aceluia. Când deschid ochii, mă uit spre apă, care nu mai este atât de poluată, și o văd schimbându-și iar culorile, din cenușiu în verde și apoi în albastru, la fel cum ochii tatălui meu își schimbau culoarea după lumină — după starea lui de spirit, insista el să spună.

Podul acesta a văzut multe. Atentatul terorist din martie 2017, când asistentele și doctorii au salvat cât de multe vieți au putut, fără discriminare. Echipe de asistente și medici și lucrători din sănătate, riscând pericolele stresului, sindromului posttraumatic, epuizării nervoase, infectării, terorismului.

Mă gândesc la Eamonn, vorbind despre munca în echipă. Îmi amintesc fotografia de pe biroul lui, cu familia lui tânără și frumoasă care are nevoie de el. Mi-i imaginez acum, luându-și rămas-bun de la el, căci va fi plecat luni de-a rândul, încercând să organizeze un spital, știind că există probabilitatea ca el să se întoarcă alt om, bântuit de cele văzute în tot acest timp. Toți vom fi bântuiți, oriunde am lucra. Mă gândesc la soția lui, căreia îi va fi atât de dor de el, dar și la zâmbetul pe care neîndoios îl va afișa în fața lui. Și la curajul ei. La tăria dârză a tuturor familiilor de asistente medicale.

Uitându-mă în depărtare spre apă, aud vocea lui Jess, de la Institutul de Asistente Medicale al Reginei din Scoția. Vocea lui Jess este cea care îmi dă putere. Mă face să râd, chiar și atunci când nu e nimic amuzant, de fapt. Dar acum, umorul ei nu mai e la fel de viu; frânturi de întuneric răzbat chiar și prin tăria ei. Soțul ei are cancer. Mâine va fi supus unei operații grele, în timp ce ea rămâne să muncească mai departe pe linia întâi a frontului de asistență medicală, în celulele de arest ale poliției. În cel mai bun caz, s-ar putea să fie nevoiți să stea departe unul de celălalt într-unul dintre momentele cele mai grele din viața lor. O întreb dacă nu vor să ia în considerare amânarea operației, dat fiind că riscul ca el să se îmbolnăvească de COVID-19 este atât de mare. Ea spune că s-au gândit la asta. Dar și ea știe, la fel ca mine, că povestea asta s-ar putea să dureze un an întreg. Ba chiar ani la rând. Sistemul de sănătate s-ar putea să nu recupereze nicicând handicapul sau să-și revină. De asemenea, știe, la fel ca mine, că un an în cancer înseamnă o perioadă foarte lungă. În timp ce acest virus se răspândește peste lumea noastră, cancerul se răspândește peste lumea ei. Știu ce trebuie să simtă. „Ne-am hotărât s-o facem“, spune ea. Vocea îi sună ferm, este puternică din nou, pentru soțul ei și pentru ea însăși. „Pentru că îl simpatizez chiar foarte mult pe bărbatul meu.“

Pășesc mai încet la început, reflectând încă puțin, încercând să învăț de la aceste femei și de la acești bărbați. Sunt atât de îngrijorată pentru mama mea, stând singură pe insula Man. Și pentru bunica mea, care trebuie să se ferească de orice contact, fiindcă e trecută de nouăzeci de ani. Aceste femei incredibile care m-au crescut — și m-au făcut — m-au învățat limbajul bunătății. Detest să mă gândesc că sunt singure. Aceste vremuri sunt ale singurătății pentru atât de mulți dintre noi. Dar singurătatea nu mai este o boală a bătrânilor. Mă opresc pentru o clipă și le scriu mesaje copiilor mei. Au crescut amândoi peste noapte. Sunt un părinte singur și fiica mea de cincisprezece ani, în loc să iasă cu prietenii, să meargă la petreceri și să se îndrăgostească pentru prima oară, să-și asume riscuri și să facă toate lucrurile pe care ar trebui să le facă o adolescentă de cincisprezece ani, se oferă să-și

facă timp, în afara orelor de studiu individual acasă, și să mă ajute cu supravegherea fratelui ei mai mic, pentru ca eu să pot lucra peste program în munca mea de asistentă. Plănuiește să învețe să gătească, astfel încât să mă poată aștepta cu o mâncare caldă când vin de la serviciu. Eu îi spun că nu e nevoie să facă asta, fiindcă sora ei adultă — fiica mai mare a tatălui ei — s-a oferit să vină și să stea la noi cât timp sunt eu la muncă, dar ea deja s-a apucat să scrie un meniu. În care la loc de cinste figurează pastele cu sos pesto. Fostul meu partener și actuala lui parteneră — care și ea este medic specialist de terapie intensivă — se oferă să ajute, să ținem alternativ copiii la noi, în funcție de care cum lucrează; sau, așa cum presimțim deja, în funcție de cine va fi inevitabil bolnav la un moment dat. Familia e o chestie simpatică. Combinată, amestecată, complexă și totuși, în această amestecătură, în aceste vremuri, este și o chestie foarte clară.

— Mă simt prost să nu îmi concentrez toată atenția pe voi. Simt că ar trebui să fim împreună cât durează povestea asta. Ar trebui să vă pun pe voi pe primul loc, le spun copiilor mei acasă.

— Îi vei ajuta pe alții? întreabă fata mea.

Dau din cap că da și le spun că, deși sunt cam „ruginită“, cu un pic de pregătire și sprijin, voi putea să le ajut pe asistente, să-i ajut pe pacienți și familiile lor. Plănuiesc să mă duc și să ajut în perioada de vârf a primului val, deși nu am nici cea mai vagă idee cât va dura acel vârf.

— Atunci fă-o, spune fata mea.

Iar băiatul meu dă și el aprobator din cap și își ia expresia lui hotărâtă:

— Trebuie să te duci.

Lumea vorbește mult despre eroism în această perioadă, în aceste vremuri. Dar eu nu mă simt deloc o eroină. Simt frică. Și vinovăție. Petrec o după-amiază întreagă uitându-mă la fiul meu cum joacă baschet în grădină. Și plâng. Cum aș putea risca să mă îmbolnăvesc? Mă simt egoistă. Dar apoi el ridică privirea spre fereastră, e prea departe ca să-mi zărească lacrimile, și îmi face cu mâna, pe urmă învârte mingea pe vârful degetului și face câțiva pași de dans caraghioși. Iar fiica mea intră la mine în cameră,

aducându-mi o cană cu ceai. Pune ceaiul jos și surâde cu subînțeles.

— Să știi că ne vom descurca, îmi spune ea, apoi se uită pe geam la fratele ei și continuă: Se va descurca și el.

Face o mișcare scurtă cu capul spre mine — sfidătoare ca întotdeauna. Și puternică.

— Noi vrem s-o faci. Plus că, în restul timpului, când nu ești la muncă, vei fi tot acasă cu noi și tot bătându-ne la cap, ca de obicei.

Iar eu fac un pas înapoi și mă uit lung la această fiică zâmbitoare a mea, aducându-mi aminte de ariciul ghemuit în mâinile mele, ariciul care era ea, nou-născută. Cât de uimitor s-a transformat! Poate că nu mă simt o eroină, dar copiii mei sunt eroi. Întotdeauna de la ei găsesc curajul să-mi pese.

Totuși, simt durere. Simt o asemenea durere pentru pacienții care își vor pierde viața și pentru rudele care nu vor fi acolo ca să-i țină de mână. Mă gândesc la asistentele și doctorii și lucrătorii din asistența medicală și socială care își vor risca viețile — chiar înainte să fi prins de veste despre problemele din toată țara cu stocurile limitate de echipament steril de protecție — și care riscă să se îmbolnăvească fizic și psihic din cauza muncii lor. Acești bărbați obișnuiți, aceste femei obișnuite, care trăiesc niște vremuri neobișnuite, străduindu-se pur și simplu să meargă mai departe. Sunt speriată. Dar o forță de atracție depășește orice altceva și se instalează în pieptul meu, umplând un gol despre care nici măcar n-am știut vreodată că există. Pot să-i simt gustul pe limbă și pot să-i simt atingerea pe piele.

Las telefonul și arunc o ultimă privire, lungă, spre apă. Acest fluviu care înghite toate poveștile. Această poveste enormă pe care o trăim. Povestea mea. Și a voastră. Încep să merg, la început mai încet. Dar, în ciuda a tot și a toate, picioarele mele de asistentă pășesc mai rapid și aproape că alerg. Alerg spre spital și la început nu aud decât liniște, străzile și trotuarele golite de mașini și de oameni. Dar, în timp ce alerg, aud sunetul alarmelor și al strigătelor care vin dinspre spitalul aflat în față și o sirenă de

ambulanță, iar undeva, în depărtare, aud un bebeluș plângând. Ridic privirea și o văd pe mama, care cumva, nu știu cum, e chiar aici cu mine, și îmi dau seama pentru prima dată ce înseamnă asta; și înțeleg că, orice s-ar întâmpla, ori de câte ori fiica mea și fiul meu vor ridica privirea, eu voi fi întotdeauna acolo. Întotdeauna.

Alerg de-a binelea acum, dar nu pentru că m-aș grăbi, ci pentru că nu mă pot opri. Și îmi aud bătăile inimii în cap și aud zgomotul pașilor mei pe pod; și îl aud pe tata: *Extraordinar ce poți face cu prelungiri, cu timp în plus*; și aud și vocea mamei naturale a fiului meu; și o aud pe bunica mea cerându-i lui Dorothy puloverul de la Marks and Spencer, cel de culoarea cireșei; și pe mama spunându-mi că totul va fi bine; și pe fratele meu spunând că el a inventat Ibiza; și pe copiii mei râzând împreună, și râsul lor e ca un sirop, mai gros decât sângele. Și mă gândesc la asistentele și asistenții cu care am lucrat, mă gândesc la acești oameni pricepuți și plini de compasiune, și la ce m-au învățat cu toții: Rachel și bunătatea, Eamonn și munca în echipă, Jess și reziliența. Am parte să stau alături de ei, pentru o vreme cel puțin, și capul mi se învârte cu tot ce a fost înainte și cu tot ce a fost după. Nu m-am născut asistentă. Dar această forță de atracție care îmi face picioarele să se miște și inima să-mi bată, și capul să-mi fie plin de gânduri este mai veche și mai profundă decât aș putea eu să descriu în cuvinte. Poate că n-am priceput eu bine. Poate că toți am priceput greșit. Poate că, la urma urmei, cel puțin pentru mine, aceasta este o chemare.

Încetinesc pasul la intrare și merg din nou agale, ca să-mi trag sufletul. Spitalele au fost dintotdeauna un sanctuar, pe tot parcursul istoriei. Nici acum nu sunt altfel. Dar eu dintotdeauna am considerat că sunt un sanctuar pentru pacienți. Mă înșelam. M-am înșelat în privința foarte multor lucruri. Când viața îmi pune în față cele mai dificile provocări, în munca de asistentă găsesc de cele mai multe ori răspunsuri, alinare, învățăminte. Asistentele îmi reamintesc cine suntem noi, oamenii, și cine suntem meniți să fim. Asistentele sunt cele care mă fac să vreau să fiu o persoană mai bună.

Colega mea Sandra mă așteaptă la intrare, îmbrăcată în uniformă și având cu ea o uniformă de rezervă, pe care s-o îmbrac eu. Nu ne-am mai văzut de câțiva ani, dar nu este timp pentru pălăvrăgeală. Îmi întinde uniforma și dă din cap.

— Bine-ai venit acasă!

Mulțumiri

Vreau să le mulțumesc copiilor mei, care m-au încurajat să spun părți din povestea lor, în speranța că acest lucru va ajuta și alte familii afectate de adopție. Să fiu părintele vostru este cel mai mare privilegiu al vieții mele.

Cartea aceasta, la fel ca întotdeauna, este pentru asistentele medicale. N-ar fi fost posibilă fără munca pasionată a tuturor oamenilor de la agenția mea literară, C&W, și de la editura care a publicat-o, Chatto & Windus/Vintage. Le mulțumesc tuturor, precum și tuturor celor care, individual și colectiv, i-au susținut pe lucrătorii din domenii-cheie în multe feluri diferite.

Sutelor de asistente, pacienți și membri ai familiilor lor, care mi-au împărtășit din cunoștințele și timpul lor — vă sunt îndatorată. Mulți dintre voi m-ați rugat să nu vă dezvălui numele, așadar, având în minte dorința voastră, voi evita să vă menționez personal. Știți precis cine sunteți. Vă sunt atât de recunoscătoare pentru ceea ce faceți! Vă suntem cu toții.

Aduc mulțumirile mele:

Asistentelor medicale.

Și brancardierilor; moașelor; infirmierelor; medicilor, profesioniștilor asociați din sănătate; farmaciștilor; radiologilor; terapeuților logopezi; dieteticienilor; personalului de morgă; profesioniștilor din sălile de chirurgie; managerilor de asistență medicală și socială; echipelor de cercetare; universitarilor; oamenilor de știință; laboranților; personalului de salubritate; psihologilor; psihoconsilierilor; lucrătorilor auxiliari din obstetrică-ginecologie; personalului de la curățenie; pompierilor; bucătarilor; personalului de la bucătărie; flebotomiștilor; personalului băncilor caritabile de alimente; audiologilor; paramedicilor; șoferilor de ambulanță; fizioterapeuților; ludoterapeuților; personalului de sprijin al familiilor îndoliate; capelanilor; tehnicienilor de cardiologie; personalului din aziluri; lucrătorilor din organizațiile caritabile; șoferilor de taxi; cercetătorilor din științele biomedicale; voluntarilor; agenților de

pază și securitate; profesorilor; asistenților de predare; asistentelor de stomatologie; tuturor celor din serviciile de poștă Royal Mail; polițiștilor; șoferilor de livrare; lucrătorilor din supermarketuri; personalului companiilor de autobuze, trenuri, tramvaie și metrou; agenților de apel telefonic; dentiștilor; lucrătorilor sociali; îngrijitorilor.

Fundația RCN este dedicată obiectivului de a le îngriji pe asistentele medicale care se îngrijesc de noi toți. Pe toată perioada pandemiei cu COVID-19, fundația a pus la dispoziție fonduri de urgență și sprijin psihologic pentru personalul din linia întâi. Fundația RCN protejează asistentele medicale, moașele și infirmierele care se confruntă cu greutăți, punându-le la dispoziție asistență și sprijin financiar celor în situații de criză. Fundația investește în viitorul asistenței medicale medii prin finanțarea inițiativelor de învățare și dezvoltare. Și promovează studii vitale de cercetare, conduse de asistente medicale. Sunt mândră să mă număr printre cei care patronează activitatea fundației RCN.

Cei care vor să facă donații Fundației RCN sunt invitați să viziteze site-ul de la adresa http://rcnfoundation.rcn.org.uk/donate.